Fernando Soto Aparicio (n. 1933) este unul dintre cei mai citiți autori columbieni, atît prin valoarea operei, cît și prin diversitatea genurilor abordate : romane, versuri, povestiri, eseuri, scenarii cinematografice și de televiziune. Unele dintre romanele sale au fost distinse cu premii internaționale : **La rebelión de las ratas (Revolta șobolanilor), Viaje a la Claridad (Călătorie spre lumină), Viva el Ejército (Trăiască armata), Los Bienaventurados** (tradus în românește în 1985 cu titlul **Dezrădăcinații**).

În romanul **Drumuri în timp (Caminos que anda)**, autorul face o tentativă de a reda istoria omului latinoamerican în căutarea identității sale și reconstituie procesul de metisaj traversînd în spirală trei niveluri temporale : civilizația precolumbiană, perioada ocupației spaniole în jurul anului 1600, și mișcarea de eliberare antispaniolă de la 1781, explicînd un prezent în care omul latinoamerican își deschide un drum propriu spre cunoaștere.

Soto Aparicio folosește o tehnică modernă în compoziția romanului și un limbaj de o mare frumusețe poetică. Este unul dintre cei mai reprezentativi scriitori ai Americii Latine în momentul de față.

Lei 21,50

ISBN 973 - 34 - 0048 - 3

DRUMURI ÎN TIMP

FERNANDO SOTO APARICIO

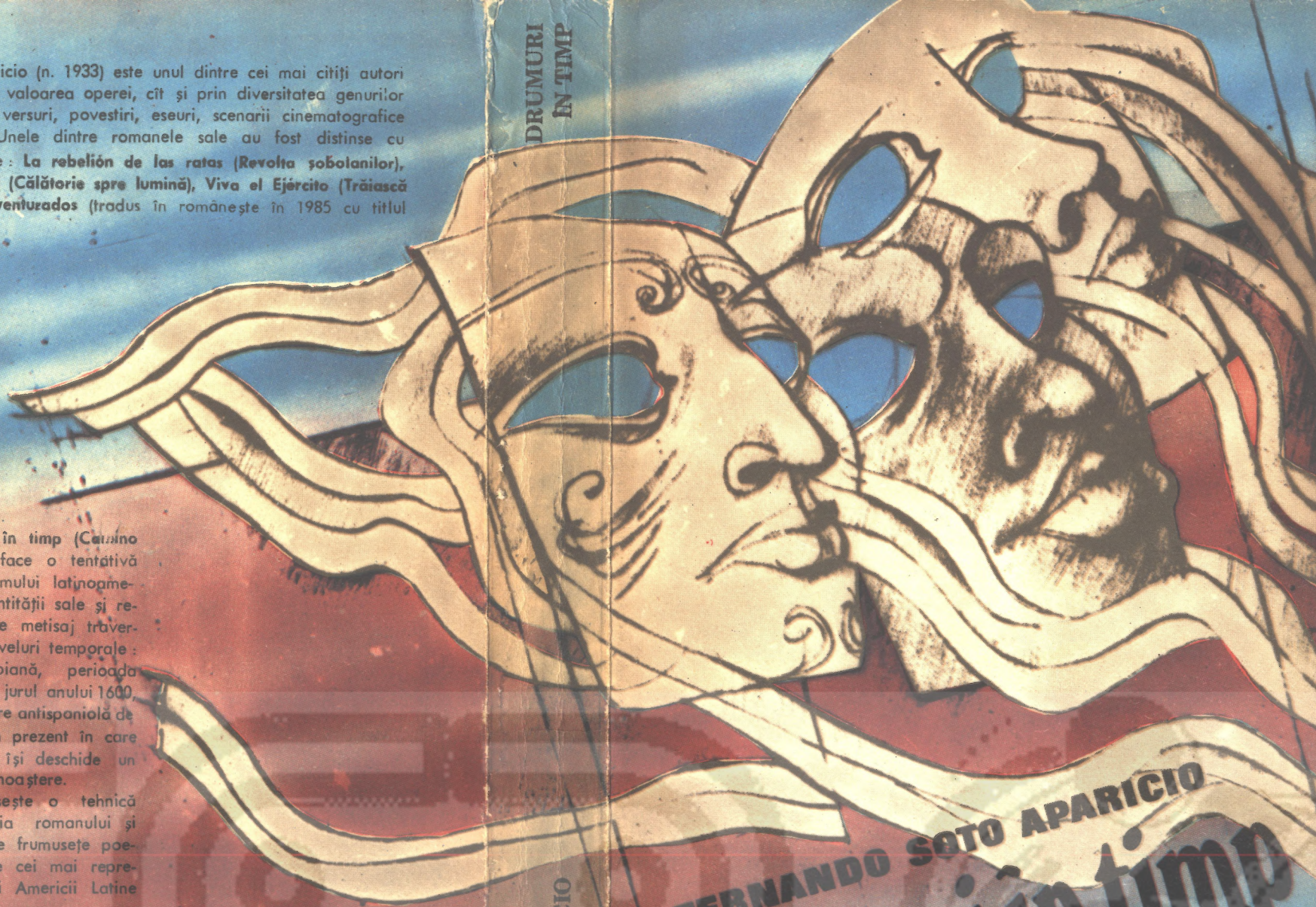

FERNANDO SOTO APARICIO

drumuri în timp

UNIVERS

Coperta de *Mihai Mănescu*

Fernando Soto Aparicio
Camina que anda
(c) 1980—85 Fernando Soto Aparicio
(c) 1980—85 Plaza & Janes,
Editores Colombia Ltda.,

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS

FERNANDO
SOTO APARICIO

Drumuri în timp

Traducere și note de VICTORIA MANOLIU

Prefață de ANDREI IONESCU

EDITURA UNIVERS
București, 1989

ISBN 973-34-0048-3

Prefață

Drumuri în timp (Camino que anda), romanul cel mai ambițios de pînă acum al scriitorului columbian Fernando Soto Aparicio, este o tentativă temerară de a scrie istoria omului latinoamerican în căutarea identității sale profunde, complexe, nefalsificate de formule facile și etichete simplificatoare, menite adesea mai curînd să adoarmă conștiințele decît să stimuleze regăsirea de sine într-un proiect demn de viață individuală și colectivă. Identitatea latinoamericană este căutată prin intermediul reconstituirii unui proces de metisaj ce traversează în spirală trei nivele temporale : civilizația precolumbiană, perioada ocupației spaniole din jurul anului 1600 și mișcarea de eliberare antispaniolă de la 1781, explicînd un prezent în care omul latinoamerican își deschide un drum propriu spre cunoaștere.

Prin tehnica modernă utilizată în compoziția romanului și prin limbajul de o mare frumusețe poetică, Soto Aparicio a suscitat comparații cu Alejo Carpentier și Carlos Fuentes, fiind recunoscut, alături de ei, ca un maestru al prozei cu problematică majoră din America Latină.

Despre autor (n. 1933) se cuvine să știm că este un scriitor cu o activitate extrem de bogată și variată : versuri, povestiri, romane, eseuri, scenarii cinematografice și de televiziune. Din cele cincisprezece romane, cel puțin patru au avut un larg ecou internațional, fiind încununate cu importante premii : *Los bienaventurados* (apărut în traducerea Victoriei Manoliu la Editura Univers în 1985 cu titlul *Dezrădăcinații)*, laureat al premiului „Nova Navis" (Spania) în 1960 ; *La rebelión de los ratas (Revolta șobolanilor)*, laureat al premiului „Selecciones Lengua Española" (Spania) în 1962 ; *Viaje a la claridad (Călătorie spre lumină)*, laureat al premiului „Ciudad de Murcia" (Spania) în 1971, și *Viva el ejército (Trăiască armata)*, care a obținut o mențiune la decernarea premiului „Casa de las Américas" (Cuba) în 1970.

Trăsătura care unește toate operele narative ale lui Soto Aparicio este problematica socială acută, tratată cu profunzimea unei angajări duble : morale și artistice. Avînd tăria de a-și păstra independența literară și după succesul irezistibil și fascinația pe care o exercită asupra compatrioților săi Gabriel García Márquez (din 1967, cînd a apărut celebrul roman *Un veac de singurătate),* Soto Aparicio nu încearcă să anexeze propriei sale creații elementele fatal disparate (ca în orice imitație) ale realismului poetic, fantastic și fabulos cultivat de acesta, ci continuă să-și perfecționeze propria sa viziune și formulă artistică, cu o consecvență care conferă operei sale o unitate organică și o forță persuasivă rar întîlnite în America Latină.

Dezrădăcinații, primul roman al lui Soto Aparicio, prezintă drama țăranilor amăgiți de progresul iluzoriu al vieții urbane și confruntați cu mizeria de la periferia marilor orașe latinoamericane.

Despre *Revolta șobolanilor* ziarul *Jornada* din Valencia scria în 1961 : „Problema socială e pusă cu un realism violent și fără a face concesii procedeelor facile cu succes asigurat. Sub aspect literar, Soto este un narator cu o înzestrare extraordinară, posedă un limbaj foarte corect, care atinge pe alocuri un zbor poetic de mare altitudine."

Călătorie spre lumină stîrnea următorul comentariu (Tomás Salvador) la Marcia, în 1971 : „În lunga mea carieră de scriitor și critic literar, niciodată n-am întîlnit o dovadă atît de concludentă a puterii cuvîntului. Mai bine spus a *verbului.* Autorul umple peste două sute de pagini cu magia cuvîntului său. Soto Aparicio e un poet, fără îndoială, căci numai un poet putea obține o asemenea performanță. Cuvintele se înlănțuie, vibrează ; timpul se distorsionează, visul ia locul realității."

Am amintit aceste aprecieri, pentru că ele schițează profilul unui scriitor care s-a afirmat ca o personalitate distinctă de la primele scrieri, îmbogățindu-se apoi mereu fără a se schimba, ci doar adăugînd noi variațiuni la tema sa unică (omul latinoamerican în căutarea propriei sale identități eliberatoare) și desăvîrșindu-și mijloacele de expresie prin care înalță tematica socială a romanelor sale la cel mai înalt nivel atins de proza latinoamericană de astăzi.

Unii critici (Beatriz Espinosa Ramírez) și scriitorul însuși consideră că munca pentru televiziune, departe de a-i fi stînjenit cre-

ația literară, l-a ajutat să unifice „limbajul rațional" cu „limbajul senzorial". Într-o ambianță (cum este cea columbiană) unde de obicei scenariile de televiziune își propun să distreze publicul fără a-l „obosi" cu o problematică gravă, Soto Aparicio a pătruns cu o inovație surprinzătoare : scenariile sale își propuneau să-i pună pe gînduri pe spectatori, să-i neliniștească, aducînd un „mesaj", ba chiar acuzații violente care vizează oligarhiile și denunță injustiția socială. Soto Aparicio a reușit să îmbine cele două exigențe (caracterul „agreabil" al producțiilor pentru televiziune și caracterul „grav" al creațiilor destinate lecturii), modificîndu-le pe amîndouă în funcție una de alta, deoarece socotește că ambele (romanul și scenariul de televiziune) sînt forme (variante) ale artei comunicării. Opera sa narativă posedă o mare fluiditate a imaginilor, o tehnică a suspensului și un firesc perfect al dialogurilor, ca urmare a unei familiarizări de peste un deceniu cu munca la televiziune, care se bazează în primul rînd pe imagine, dialog concis și menținerea interesului.

Unul din scenariile lui Soto Aparicio care s-a bucurat de un mare succes, *Comunarzii*, se bazează pe un episod din romanul *Drumuri în timp*. Iată deci că acest roman (scris între 1978 și 1980) se situează în centrul creației scriitorului, fiind opera sa cea mai reprezentativă, care a întrunit elogiile unanime ale criticii și a impus o reconsiderare a întregii sale creații anterioare. Fără a se deosebi sub raport tematic și tehnic de scrierile precedente, *Drumuri în timp* se înalță însă la un plan artistic net superior : nu mai întîlnim aici excrescențele parazitare din operele mai vechi și un anumit doctrinalism specific literaturii de protest social. Există, desigur, pagini „eseistice" și numeroase discuții pe teme de sociologie, filosofie etc., dar acestea se justifică acum sub raport artistic, posedînd o perfectă funcționalitate în ansamblul romanului. Ele constituie cadrul prezentului, din care este reexaminată întreaga istorie a Americii Latine, pe aria devenită Columbia după cucerirea independenței de sub stăpînirea spaniolă.

Cu o singură operă latinoamericană poate fi comparat romanul lui Soto Aparicio : cu *Terra nostra* de Carlos Fuentes, romanul „eseistic" în care este dezbătută stăpînirea spaniolă în America din zona actualului Mexic, carte cu un mesaj fundamental antihispanic în care evenimentele istorice sînt (ca și la Soto Aparicio) narate și explicate în același timp în mod deliberat, căci dezbaterea intelectuală nu poate și nu trebuie evitată în asemenea ro-

mane „totale", deopotrivă de fapte și de idei. Important este, desigur, ca ideile din pasajele eseistice să fie expuse din interiorul ambianței romanului, să provină din experiența trăită de personaje sau de autor. Ceea ce, în general, au reușit să facă cei doi romancieri.

Într-un interviu acordat unei exegete a operei sale, **Beatriz** Espinosa Ramírez *(Soto Aparicio o la filosofía en la novela,* **Bogotá**, 1981), scriitorul declara că romanul *Drumuri în timp* s-a născut pe de o parte din interpretarea istoriei Americii Latine, din „filosofia primită" în spațiul latinoamerican și din unele interpretări antropologice, iar pe de altă parte „din dorința de a găsi viața autentică a omului latinoamerican, ascunsă sub diferite straturi de fard".

Romanul poate fi deci caracterizat ca o încercare de redescoperire a adevăratului chip al Americii Latine, dincolo de formele fără fond care maschează mecanisme și mentalități ce stau la baza funcționării reale a unei lumi „noi", nereductibilă la societățile anterioare, o lume pentru care unitățile de măsură împrumutate din Europa se dovedesc de multe ori neadecvate.

Drumuri în timp este prin urmare reconstituirea istorică a trecutului Americii Latine și totodată o proiecție filosofică a viitorului său. Prin intermediul cercetărilor unui grup de studenți la Filosofie (cadrul prezent al romanului), este supusă unei reexaminări radicale interpretarea tradițională (mai mult sau mai puțin oficială, viciată deci de interesele foștilor stăpîni) a trecutului Columbiei, precum și baza filosofică a acestei interpretări, aducîndu-se în discuție problema spinoasă a însăși constituirii vieții latinoamericane de după Conchistă (prin urmare după distrugerea culturilor precolumbiene) prin succesive împrumuturi din Spania (și din restul Europei) a unui ansamblu de principii, instituții, concepții, mentalități. Este rediscutată, cu o profunzime și complexitate amintind de eșecurile și romanele lui Carpentier, măsura în care formele europene impuse sau *adoptate* au reușit sau nu să se *adapteze* la fondul autentic al Lumii Noi. Prin forme înțelegîndu-se atît instituțiile sociale, cît și filosofia care le justifică și constituie baza interpretării lor. Soto Aparicio încearcă să descopere *fondul* autentic al Americii Latine, alcătuit din aporturi variate de civilizație și cultură, fond *metis*, rezultat din încrucișarea mai multor rase, purtătoare a unor moduri de viață diferite, în condiții de conflictivitate socială care au modificat și refuncționalizat datele

rasiale, ducînd la o sinteză originală, care în straturile ei profunde (în pofida etichetelor sub care a fost „cunoscută") este foarte diferită de Spania, sub stăpînirea căreia America Latină a stat timp de patru secole.

Titlul romanului ne trimite la o filosofie a eliberării omului de frustrări și mutilări seculare, deschizînd acele drumuri pe care Sartre le-a numit „drumurile libertății". Soto Aparicio nu face însă referiri la existențialistul francez, ci la Pascal („Sîntem drumuri care merg"), așa cum ar fi putut face la metafora vieții ca drum din Biblie sau, în lumea hispanică, la Antonio Machado : „Drumeţule, nu există drum ; / drumul ți-l faci singur, mergînd".

Intenția din titlu este limpede. Drumul este conceput de obicei ca un traseu dinainte stabilit, pe care drumeţul nu are altceva de făcut decît să-l parcurgă. Pascalianul „drum care merge" adoptat de Soto Aparicio ca titlu al romanului exprimă o concepție diferită, căci drumul acesta se face pe sine pe măsură ce drumeţul înaintează. Accentul cade pe răspunderea drumeţului (omul latinoamerican în diferite momente istorice) de a-și deschide el singur drumul și, poate, în momentul actual, pe posibilitatea în sfîrșit întrezărită la meridianul Americii Latine de a-și regăsi ființa autentică și prin urmare de a-și deschide propriul său drum, pe care să poată păși încrezător. Titlul ar implica, așadar, pe de o parte, răspunderea deciziei fiecăruia pentru actele propriei sale existențe (în dimensiune individuală și în dimensiune istorică), iar pe de altă parte, tăria cunoașterii de sine, a asumării propriului trecut, a recuceririi autenticității omului latinoamerican printr-o operație de lucidă sondare în straturile profunde ale identității sale metise.

Scriitorul însuși vorbește în interviul amintit despre drumul omului de la alienare la eliberare, de regăsirea autenticității sale pierdute, iar *Drumuri în timp* îi oferă acestui om temeiuri pentru a-și recuceri trecutul și a-și regăsi realitatea proprie, pe care, acceptînd-o, poate realiza o „revoluție umanistă". Deși tocită printr-o utilizare abuzivă, expresia este totuși foarte potrivită în cazul lui Soto Aparicio, căci pe traiectoria evoluției sale literare (de la *Dezrădăcinații* la *Drumuri în timp)* pot fi regăsite frecvent (obsedant chiar) cele două concepte : revoluție, adică schimbare eliberatoare, și umanism, adică schimbare făcută de om și pentru om, într-un echilibru bine cumpănit al dimensiunii sociale cu dimensiunea individuală a omului. Titlul cărții pe care a publicat-o

puțin după romanul de care ne ocupăm, *Hermano hombre (Frate-om)*, 1980, vorbește de la sine în sensul afirmării unei fraternități esențiale preconizate de scriitorul columbian.

Pornind de la omul dezrădăcinat, strivit de o societate dezumanizantă, Soto Aparicio a ajuns la omul fratern, care-și croiește singur drumul eliberării prin asumarea cu mijloace adecvate a problemelor propriei sale existențe.

Cele două texte alese de autor ca *motto*-uri ale romanului (fragmente din însemnările personajelor din planul prezentului) subliniază acest umanism al eliberării și creativității: „Numai creînd bazele unei revoluții umaniste, o revoluție care să aibă în centrul ei omul ca beneficiar și destinatar..." și „...omul, la urma urmei, nu este decît un drum fără punct de pornire sau de sosire, a cărui importanță nu stă în originea sau scopurile sale, ci în simplul fapt de a fi drum, de a merge continuu, adică de a fi viață și de a o trăi".

Amanecer și Fabricio sînt angajați în elaborarea unui studiu menit să dovedească în final existența unei filosofii specifice latinoamericane, ca rezultat al procesului de metisaj ce urmează a fi investigat în prealabil, pentru a se putea stabili aportul fiecărei culturi la formarea omului latinoamerican și posibilitatea unei gîndiri proprii, în afara matricei europene care îi fusese impusă acestuia de Conchistă. Cei doi participă la dezbaterile din cadrul unor cursuri post-universitare pe această temă, cu prelegeri la care sînt invitați specialiști reputați din diferite domenii (sociologi, teologi, scriitori etc.), mijloc abil de a-l angrena pe cititor în rețeaua unei problematici abstracte, care își pierde ariditatea prin faptul că este trăită intens de personaje. Conferențiarii (și cei doi în comentariile lor) își pot permite astfel să citeze opinii ale unor personalități culturale latinoamericane, ceea ce creează o întrepătrundere intimă a planului realității (dezbaterile pe tema identității latinoamericane) cu planul ficțiunii, care slujește drept cadru al „cercurilor istorice" evocate de scriitor pentru a readuce în prezent, cu întreaga ei concretețe senzorială, materia intelectuală a investigației realizate de Amanecer și Fabricio. Iată-l pe romancierul Galván (admirat de Amanecer și putînd fi socotit un *alter ego* al autorului), care consideră că filosofia latinoamericană trebuie să-și adîncească rădăcinile în „trilogia etnică universală" a metisajului. Iată-l pe conferențiarul Osorio, care, citîndu-l pe Ardao, insistă asupra necesității de a micșora

distanța dintre subiectul și obiectul filosofiei latinoamericane: „Dacă subiectul este omul latinoamerican, în momentul în care începe să reflecteze asupra lui însuși, el se simte străin de obiectul care este propria lui patrie, tocmai pentru că realitatea de acum i-a fost impusă și nu este în nici un fel a sa. De aceea consider că studiul nostru poate avea largi perspective prin faptul că permite reconstituirea adevăratei noastre realități, pentru ca în calitate de subiecți, să nu ne simțim străini de acest obiect care este realitatea Americii Latine".

Asemenea pasaje discursive alternează cu stările de spirit încercate de personajele centrale ale acestui plan cadru al romanului, ba mai mult, unele dezbateri în care intervin direct și ele, implicîndu-se cu profesiuni de credință și atitudini vehemente, conduc la conflicte acute și palpitante (deci specifice romanului de tip tradițional, care nu se poate lipsi de patetismul existenței individuale), ca bunăoară dezbaterea despre rolul bisericii în viața Americii Latine, în care Amanecer Domínguez, crescută de o bunică bigotă și considerîndu-se o victimă a opresiunii și ipocriziei unei instituții care, adusă în Lumea Nouă, a jucat un rol nefast ca aliată a puterii politice opresoare, ia cuvîntul și, combătîndu-l pe preotul Galíndez, care „apără o cauză pierdută", susține că „Bisericile înfricoșează pentru că l-au pierdut pe Dumnezeu", afirmație care stîrnește o reacție inchizitorială din partea reprezentanților conducerii Universității prezenți la dezbatere, sau dezbaterea despre Conchistă, în care tot Amanecer atrage atenția că a încerca să justifici Conchista echivalează cu a încerca să justifici nazismul sau pe dictatorii latinoamericani ce vor să rămînă veșnic la putere.

Cele două personaje centrale ale acestui cadru din planul prezentului sînt umanizate și prin relațiile de delicată afecțiune care le unesc. Amanecer îl iubește pe Fabricio cu o dragoste totală, absolută, absorbantă, care însă nu se manifestă efuziv în public din pricina atitudnii lui rezervate, deși tandre, căci o iubește și el, dar (cum i-a dezvăluit ei o ghicitoare) se teme să-și deschidă inima pentru că a suferit mult din dragoste. Iubirea lor evoluează ascendent și luminos, ducînd în cele din urmă la abandonarea proiectului de sinucidere (prin rămînerea în satul ce urmează a fi inundat de apele unui lac de acumulare) la care se gîndește în ascuns Amanecer. Este o evoluție ascendentă cu caracter exemplar, căci romanul lui Soto Aparicio nu este lipsit de o pedagogie superioară, realizată cu discreție și fără a stînjeni veridicitatea artistică.

XI

Dar Amanecer Domínguez din acest plan al prezentului, cu ochii săi în care tremură o enormă tristeţe şi în care Fernando vede umbra tragediei latinoamericane, este nu numai unul din cele mai izbutite personaje ale lui Soto Aparicio, ci şi puntea de legătură cu trecutul Americii Latine în diferite momente: cel prehispanic, începutul veacului al XVII-lea şi sfîrşitul celui următor, căci în fiecare din aceste momente există cîte un personaj numit Amanecer, indianca Suaty Amanecer, negresa Amanecer de los Angeles şi creola Amanecer Fernández, îndrăgostită de şeful comunard José Antonio Galán. Este o punte de legătură întreţinută nu numai de nume, ci şi de unele coincidenţe în biografia acestor personaje (ca de exemplu faptul că Amanecer din prezent şi-a pierdut părinţii cînd avea cinci ani, iar părinţii lui Amanecer Fernández au murit cu cinci ani înainte de momentul acţiunii, pe cînd ea avea cincisprezece ani. Coincidenţele se produc şi în planul stărilor afective şi al atitudinii în faţa vieţii, încît Amanecer din prezent îi mărturiseşte lui Fernando, întreţinînd ambiguitatea aceasta esenţială, că se simte purtătoarea unei întregi istorii şi i se pare că a trăit mai multe vieţi, cu dimensiuni necunoscute, ba în epoca prehispanică, ba pe timpul terorii inchizitoriale din 1600, cînd s-au anchetat la Cartagena cazuri de vrăjitorie, ba în timpul revoltei comunarzilor. E o senzaţie stranie, o intuiţie vagă pe care nu şi-o poate explica, dar în anumite clipe are certitudinea că în sufletul ei trăiesc mulţe fiinţe cu acelaşi nume şi cu acelaşi mod de a simţi şi de a gîndi.

Însuşi numele Amanecer este simbolic, însemnînd zori de zi, deci speranţă, înnoire, drum care merge, care este mereu reluat şi prelungit. Idee exprimată şi de comunardul José Antonio Galán, a cărui mişcare de eliberare este trădată şi înăbuşită: „După azi, va fi mereu un mîine", căci, în pofida dificultăţilor şi chiar înfrîngerilor, trezirea la viaţă care se produce cu fiecare nouă zi face să renască posibilitatea eliberării omului şi a redobîndirii propriei sale autenticităţi.

Întreaga structură a romanului se bazează pe alternanţa continuă de segmente narative din prezent — Columbia actuală, preocupată de găsirea identităţii şi configurarea unei gîndiri proprii — şi din trecut — perioada prehispanică şi perioada colonială, pe cînd se numea Noua Granadă —, segmente din care nu lipseşte personajul (sau personajele) cu numele Amanecer, ba chiar uneori acest personaj este hotărîtor pentru segmentele respective, căci de

cele mai multe ori evenimentele sînt relatate din perspectiva sa, dacă nu cu vorbele sale, ca în cazul indiencei Suaty Amanecer, care umple un întreg capitol cu monologul ei interior de o mare intensitate poetică.

Trăsăturile acestei serii de personaje ajung să se contopească în experiența cititorului, ceea ce constituie una din reușitele artistice principale ale romanului. Cititorul nu numai că percepe legătura dintre personajele seriei, dar caută legăturile logice dintre nivelele temporale. Un șir de asociații tematice întreține curiozitatea. Amanecer din prezent, bunăoară, vorbește despre proiectul ei de studiu (în capitolul I, intitulat *Primii pași ai drumului*) al epocii coloniale, în care ar urma să rezerve un loc important comunardului José Antonio Galán, cel care se ridicase la sfîrșitul secolului al XVIII-lea împotriva opresiunii spaniole, în fruntea unei ample mișcări sociale la care au participat 20.000 de metiși. Apare apoi chiar José Antonio Galán ca personaj exemplar („Aveți un fiu care spală rușinea lașității noastre, a tuturor", îi spune cineva mamei sale), pentru ca aprecierile primei Amanecer să fie reluate de Amanecer Fernández, fata îndrăgostită de erou și capabilă, în înflăcărarea ei admirativă, să-l vadă în termeni asemănători celor din studiul în curs de elaborare al primei Amanecer. Avem de a face aici cu unul din procedeele cele mai eficiente folosite de autor (reluarea unui motiv sau schiței unui personaj din unghiuri convergente), la care se adaugă abilitatea de a face personajele să gîndească (fără a-și pierde însă identitatea și firescul situației concrete în care se află și se exprimă) la fel cum gîndește și scriitorul. Nu ne surprinde astfel s-o auzim pe îndrăgostita Amanecer Fernández gîndind că eroi ca Galán, cu atitudinea lui demnă de răzvrătit, constituie o amenințare permanentă pentru oligarhia ce subjuga un popor înfricoșat. Tot astfel, în episodul cu tribunalul Inchiziției venit de la Lima la Cartagena pentru a judeca sufletele vîndute diavolului, scriitorul știe să evite discursivitatea și să găsească personajele (Lorenzana, sclava Amanecer de los Angeles) capabile, prin statutul și profilul lor în cadrul episodului, să exprime dezaprobarea (împărtășită și de mentalitatea omului din epoca noastră) față de instituția care a reprezentat „etapa cea mai întunecată din istoria represaliilor de-a lungul secolelor", cu cortegiul ei de procedee odioase : secretul operațiunilor, încurajarea delațiunii, smulgerea de declarații sub efectul torturilor etc.

Dar poate exemplul cel mai strălucit pentru capacitatea scriitorului de a reconstitui mentalitatea altor epoci este episodul precolumbian, în care sondarea acelui univers îndepărtat, cu o existență strict ritualizată, și pînă la un punct identificarea cu gîndirea aborigenilor Americii reprezintă o performanță uimitoare.

Sub raportul artistic, cele mai reușite pagini sînt acelea în care romancierul depășește discursivitatea unei omnisciențe neutre și adoptă succesiv punctele de vedere ale diferitelor personaje, care exprimă o idee sau alta dintr-o anumită situație vitală bine determinată. Utilizarea subtilă a schimbării perspectivei narative permite comunicarea ideilor autorului prin intermediul mai multor glasuri și conștiințe. Meritul principal al scriitorului este comunicarea generalizărilor sale de natură conceptuală prin procesele mentale ale personajelor. Sub raport tehnic putem vorbi de o omniscientă selectivă multiplă, care stă la temelia conceperii personajelor.

Remarcabile sînt și trecerile continui de la un episod la altul, cu abilitatea reluării la începutul unor secvențe a detaliului cu care se încheiase secvența precedentă. Îl vedem, de pildă, pe Don Andrés del Campo, sotul desfrînat al desfrînatei Lorenzana, întinzîndu-și mîinile pentru a-și demonstra că, la patruzeci de ani, încă nu-i tremură de bătrînețe, apoi imediat după aceea o vedem pe indigena Amanecer, căreia îi tremură mîinile de neliniște, crispate pe o figură aurită. Înlănțuirea secvențelor capătă astfel fluență și spontaneitate.

În *Drumuri în timp* Soto Aparicio atinge nivelul cel mai înalt de utilizare poetică a limbajului. Dacă în cazul episoadelor din timpul stăpînirii spaniole, efortul s-a îndreptat spre valorificarea unor termeni arhaici cărora le conferă o nouă vigoare prin asocierea cu termenii limbii de astăzi, în cazul evocării lumii prehispanice avem de a face cu o utilizare a limbajului în funcție de obiectivul neobișnuit pe care și-l propune : pătrunderea în această lume arhaică prin însăși adoptarea tiparului său mental, pe care-l reconstituie cu mare grijă. În secvențele desfășurate în satul indigen Soto Aparicio folosește un limbaj încărcat de simboluri și metafore, pentru că indigenii desemnau lucrurile prin analogii și comparații concentrate de o mare frumusețe, numind de pildă vara „cîntec al soarelui", iar cerul „orașul din înălțime".

Căutarea identității proprii se efectuează astfel printr-o investigare riguroasă (ce nu exclude aspectul lingvistic) a unui trecut

care, potrivit convingerii autorului, se prelungește într-o oarecare măsură, prin efectele lui alienante, pînă în epoca actuală. Pentru a se elibera de alienarea acumulată în timp, omul latino-american trebuie să reparcurgă drumurile trecutului, inclusiv pe cele „subterane", oprindu-se la „răspîntiile" care înseamnă „întîlniri" (parafrazez titluri de capitole) și croindu-și drum spre un viitor eliberator.

În cuprinsul analizei pe care o face cărții, Beatriz Espinosa Ramírez nu ezită să califice *Drumuri în timp* drept „primul roman istorico-filosofic al continentului latinoamerican". Într-adevăr, cele două caracteristici se afirmă cu o forță rar întîlnită în proza Americii Latine și se împletesc armonios, decurgînd una din cealaltă. În concepția lui Soto Aparicio, numai prin recuperarea întregii moșteniri istorice și conștientizarea frustrărilor se poate ajunge la o expresie filosofică proprie, nu la un simplu ecou al filosofiei europene. Căci dacă se examinează lucid, fără exaltări fals patriotice, istoria ideilor în America Latină, se constată că această istorie are în vedere de obicei nu idei originale, care să-și aibă deci originea în Lumea Nouă, ci *forma* în care ideile europene au fost adaptate la realitățile latinoamericane.

Romancierul lărgește și adîncește treptat aria investigației în dubla sa dimensiune : istorică și filosofică. Personajele din primul plan (al prezentului), Amanecer și Fabricio, sînt cufundate într-o rețea de probleme care vin din trecut (traversînd trei cercuri istorice) și ajung în prezent sub forma riscului de a perpetua alienarea, dar și a speranței de a cuceri libertatea prin definirea propriei identități.

Trecînd în revistă criza Lumii Noi începînd de la descoperire și Conchistă, cu oprire specială la trei momente istorice : lumea prehispanică, cu propria sa viziune asupra universului, momentul 1600 cu tribunalul Inchiziției, care începe să funcționeze la Cartagena pentru a înlătura „plaga vrăjitorilor, luteranilor și iudeilor", și Răscoala Comunarzilor, scriitorul analizează în fond falsitatea motivațiilor ontologice de care a putut dispune omul latino-american, victimă a unei triple alienări : religioase, economice și politice, alienare care este în același timp cauză și consecință a pierderii identității.

După Conchistă, cînd se pierde conștiința identității precolumbiene, omul latinoamerican a început să fie guvernat de o gîndire străină modului său de viață și pe care el nu o poate modi-

fica, deoarece este strîns în chingile dependenței (cu afect alienant) de centrul puterii, aflat în Lumea Veche.

Rod al amestecului celor trei rase (indigeni, negri și albi) care populează America Latină, deposedat de identitatea sa individuală și colectivă, omul este, în universul romancierului, un bastard care oscilează între alienare și libertate, nu numai incapabil, dar (uneori, mai grav) nici măcar doritor să-și regăsească identitatea pierdută. Redescoperirea de sine și depășirea complexelor condiției sale metise constituie așadar un important obiectiv social și filosofic cuprins în opera lui Soto Aparicio.

Drumuri în timp rezumă destinul unui continent (America Latină) și al unei țări (Columbia), de la descoperire pînă astăzi, cu alte cuvinte de la trecutul cel mai îndepărtat (de obicei brutal deformat, dacă nu complet ignorat) pînă la societatea alienantă a secolului nostru, spre a deschide perspectiva unei depline eliberări, pentru realizarea căreia nu se preconizează o ruptură cu un trecut de care mulți se rușinează (complexul metisajului), ci, dimpotrivă, o recuperare a acestui trecut cu luciditate și bărbăție dătătoare de speranțe.

În romanul polifonic și totalizator care este *Drumuri în timp*, Soto Aparicio reușește să contureze magistral orizontul spiritual al fiecărei epoci și al fiecărui grup rasial și social care contribuie la crearea identității inconfundabile a complexului organism constituit de America Latină. Cu această operă care îi încununează creația de pînă acum, scriitorul columbian se afirmă ca o valoare de primă mărime în cadrul noului roman latinoamerican.

ANDREI IONESCU

„Numai creînd bazele unei revoluții umaniste, o revoluție care să aibă în centrul ei omul ca beneficiar și destinatar; numai revendicînd pentru continent o credință eliberatoare, denunțînd curajos un Dumnezeu opresor care continuă să existe, aliat din punct de vedere militar, politic și economic cu deținătorii de putere; numai scoțînd omul din conformismul său, din inactivitatea sa spirituală și introducîndu-l activ în procesul dinamic al creativității; numai pledînd pentru o autenticitate totală se poate explica și justifica filozofia latino-americană."

(DIN TEZA SUSȚINUTĂ DE AMANECER)

„Iar omul, la urma urmei, nu este decît un drum fără punct de pornire sau de sosire, a cărui importanță nu stă în originea sau scopurile sale, ci în simplul fapt de a fi drum, de a merge continuu, adică de a fi viață și de a o trăi".

(DIN ÎNSEMNĂRILE LUI FABRICIO)

Mima, 17 februarie 1978
Carepauche, 27 februarie 1979

I

Primii pași

Întunecatele cotloane ale bisericii făceau pașii să răsune cu ecouri prelungi și haotice. Lui Amanecer i se făcu frică și se agăță de brațul lui Fabricio. Se gîndi apoi că era gata să comită o crimă îngrozitoare, deoarece el nu cunoștea iminența și gravitatea pericolului, faptul că ziua aceea fusese considerată punctul zero și că peste cîtva timp, cel mult trei ore, cînd umbra va începe să învăluie piața, valea urma să fie inundată de imensa masă lichidă adunată în spatele ecluzei de beton, care se va ridica la ora cinci după-amiază în urma unei ceremonii speciale. Își imagină cum va coborî apa pe poteci, va intra în sat pe drumul larg dinspre cimitir și va umple casele, locuințele și grădinile. I se părea că o și aude forfotind cu clipocit melodios pe scările școlii, sfîșiind cu spuma ei mînioasă pacea balcoanelor primăriei, ajungînd, în sfîrșit, la casa bunicii Felipa. Parcă o vedea săltînd cu sprinteneală spre palierul unde fusese camera ei de studiu, și coborînd apoi, negăsind-o în locul de pedeapsă unde ea o aștepta împreună cu bărbatul acesta pe care învățase să-l iubească trecînd peste orice. Dar, odată alungate aceste gînduri, auzi cu mai mare claritate ecoul care nu venea dinspre firide, ci din locul unde cu săptămîni, luni, ani, decenii înainte fusese marele altar : un altar baroc, încărcat de icoane și de simboluri religioase din care nu rămăsese decît o urmă prăfuită pe peretele tencuit și care, răsfrîngînd puținele raze strecurate prin vitraliile sparte, împrăștia în toată încăperea o lumină palidă, alburie.

Lîngă amvon se afla o bancă ruptă, uitată acolo de cei care mutaseră icoanele, mobilierul vasele sacramentale și podoabele în biserica cea nouă, construită pe locul

unde fusese un munte arid și roșiatic, iar cu multe secole înainte venerata colină a orfevrierilor. Amanecer se așează obosită, deoarece hoinăriseră mai bine de o oră după ce Fabricio parcase mașina în piața orășelului cel nou și monoton, cel cu căsuțe albe, cu acoperișuri roșii, care avea acum totul refăcut de la biserică pînă la primărie, începînd cu traseul străzilor și pînă la zidul de piatră al micuței fîntîni ornamentale ; un orășel care se transforma într-un punct de atracție turistică poate pentru că amintea de satele spaniole din fotografiile atîrnate prin sălile de așteptare ale companiilor de aviație : trotuare drepte ca și cum ar fi fost măsurate cu sfoara, ziduri groase, văruite, îngrădituri împodobite cu țigle strălucitoare proaspăt ieșite din cărămidărie, împrejmuite de gard viu, balcoane suspendate deasupra străzilor agitate, portaluri împodobite cu ținte și cu ciocănele din bronz, biserica cu turnul teșit, unde se aflau clopotele vechii biserici, cea care aștepta acum năvala apelor. Era noua așezare, noua Guatavita, un orășel prefabricat care ei îi părea necunoscut și rece pentru că orașele sînt ca și oamenii : se conturează pe măsură ce trec anii și crăpăturile și scorojelile pereților sînt ca ridurile unui obraz iubit pe care se pot citi deziluzii și speranțe, toată povara asta inevitabilă și răscolitoare pe care o constituie viața.

Fabricio se așează lîngă ea. Își lăsă cărțile alături, pe bancă. Gîndi că Amanecer e o fată tot atît de stranie ca și numele ei [1], dar pe care el o iubește. Fata asta era un cumul de contradicții, temeri și interdicții. Era în același timp foarte inteligentă, receptivă, avea o minte deschisă spre cunoaștere, dar închisă în privința vieții personale, care abia permite să se întrevadă în sufletul ei ca printr-o ușă ce se deschide pentru o clipă, lăsînd să pătrundă lumina într-o cameră ferecată de multă vreme. Cărțile, își aminti și se simți dintr-o dată obosit, ca și cum ar fi terminat deja împreună lucrarea aceea plictisitoare la care-i obliga specializarea postuniversitară. Plictisitoare poate nu, recunoscu apoi cu o ușoară căință și jenă ; faptul că i se părea plictisitoare era consecința oboselii, nu a muncii, a vieții sale personale. Apoi se simți înviorat.

[1] *Amanecer*, zori de zi (sp.).

Era ciudat că Amanecer așteptase atîta timp ca să-l aducă să-i vadă casa. Un an bun de relații înfiripate la început de studiul în comun și apoi, în ultimele două luni, de o iubire reciprocă, plină de vicisitudini și anxietăți. Pentru că Amanecer, gîndi el, continuă să fie o fată tot atît de stranie ca și numele ei.

— Nu ți se pare încîntător ? întrebă ea.

Abia atunci Fabricio o privi și, ca de obicei, rămase surprins de înfățișarea ei. Cînd unul dintre puținii săi prieteni din copilărie îi ceruse să i-o descrie, nu fusese în stare să o facă. În timp ce o privea în penumbra bisericii abandonate, încercă să o studieze : era brunetă, da, cu pielea nu prea închisă, ci doar o nuanță de arămiu patinat înspre pometi și tîmple ; o gură bine conturată, poate un pic cam senzuală și totuși gingașă ; fruntea nu foarte înaltă era încadrată de părul castaniu închis, ușor ondulat, rebel, capricios pentru că-i aluneca uneori în față, acoperindu-i obrazul ; urechile fine nu purtau nici o podoabă ; nasul mic, cu nările lărgite, părea străin pe chipul ei, iar în ochii profunzi, mari și intenși tremura uneori o imensă tristețe iar alteori se transfigura umbra grea și mistuitoare a tragediei. Se întrebă dacă era într-adevăr frumoasă și nu găsi nici un răspuns. În tot cazul, Amanecer era deosebită, ca venită de pe altă lume, dintr-o epocă nedefinită, apărută în prezent din necuprinsul vremii, cum scria Lovecraft.

— Da, e frumos ; încercă el să zîmbească. Și puțin cam sinistru, ca toate ruinele.

— Asta nu este o ruină, Fabricio, este doar o biserică goală.

— Care în curînd va dispărea sub ape.

— Curînd, da. Știi cînd ?

— Poate peste o săptămînă. Cînd apa va avea nivelul stabilit, ecluzele se vor deschide și toată valea va fi inundată.

— Ce frumos ar fi să te afli aici, jos, cînd vine apa, zise Amanecer ținînd ochii închiși. Să o auzi cum înaintează încrezătoare ca o veche cunoștință și să o primești ca pe o soră care a plecat de multă vreme și care s-a hotărît deodată să se întoarcă acasă...

— Apa nu va veni atît de liniștită cum crezi tu. Va veni cu o forță teribilă, iar acest vechi și frumos sat Guatavita va fi acoperit în cîteva ore. După aceea va inunda și restul văii, micile coline, arborii, pădurea de eucalipți de pe coastă... Și în cîteva săptămîni aici nu va mai rămîne nimic. Cel puțin nimic altceva decît unul din cele mai mari baraje din țară.

— Întotdeauna mi-am dorit să văd cum moare un sat sub ape. Mi-ar fi plăcut să fiu o școală care să-i deschidă apei porțile ca unei eleve jucăușe și neastîmpărate, sau să fiu închisoarea care s-o țină o clipă prizonieră în spatele gratiilor de fier și apoi s-o elibereze, imediat, fiindcă libertatea trebuie respectată ca pe o condiție a mersului înainte.

Fabricio îi mîngîie ușor obrazul. Cu toate ciudățeniile ei, Amanecer era ca o fetiță. I se părea astfel poate pentru că, apropiindu-se pe nesimțite de sufletul ei, îi observase starea de derută ; sau, poate, datorită felului său ocrotitor o credea atît de dezorientată. Se întrebă apoi, încrețindu-și fruntea, dacă ceea ce-l împingea spre fata asta era doar un sentiment de milă. Nu, nu era milă ; era iubire, era nevoia de a i se dărui, de a-și abandona propriul său eu în căutarea eu-lui ei, de a se vedea mereu prin prisma unei obligații care să-l justifice, dat fiind că nu făcuse pînă atunci altceva decît să se izoleze, să se închidă în sine ; și începu să se întrebe dacă această interiorizare nu dovedea egoism, o negare a propriei sale existențe sau cel puțin a posibilităților de a-și explica această existență.

— Ai sigur cărțile acasă ? întrebă Fabricio. Amanecer aprobă din cap. Semnele oboselii îl încolțiră din nou. Se angajaseră la o investigare istorică menită să dovedească existența unei filozofii specifice latino-americane. Porniseră să reconstituie cu neînchipuită dificultate trecutul aborigen ; istoricul rasei *chibcha* aproape stinsă de cucerirea spaniolă ; puterea miturilor ei, organizarea religioasă și politică, cîntecele, concepțiile ei despre viață și moarte. Fabricio gîndi că era o muncă uriașă și că timpul de care dispuneau era foarte scurt. Nu mai aveau la dispoziție nici măcar un an și abia de stabiliseră bazele interpretării cîtorva mituri. Trebuiau apoi să studieze procesul ames-

tecului de rase, aportul fiecărei culturi la formarea omului latino-american și, în final, să analizeze dacă acesta putea avea o gîndire proprie, în afara materiei europene care îi fusese impusă încă din anul 1492. La început munca li se păruse istovitoare și chiar fuseseră tentați să renunțe la ea, dar terminase prin a-i captiva cu totul. Pentru că acum, angajați la reconstituirea unui trecut care determina prezentul, simțeau că se află aproape de adevăr.

Amanecer își aminti cuvintele lui Velasco, coordonatorul lucrării :

— Nu putem desconsidera cultura primită din Europa. De asemenea, nu putem afirma că influența Spaniei în America a fost total negativă. Spania a acționat conform circumstanțelor de ordin politic, religios și economic ale epocii respective. A condamna Spania înseamnă a favoriza legenda neagră, ceea ce n-ar avea nici un sens. S-au făcut greșeli și acest lucru este evident, dar ele trebuie judecate în raport cu momentul în care au fost comise. Eu personal iubesc Spania și poate că una din cele mai mari dorințe este de a mă întoarce la ea de pe pămîntul meu latino-american. De aceea nu pot fi de acord cu cei care o acuză în mod gratuit, dar nici nu-i pot accepta pe cei care o apără fără argumente istorice. Un singur lucru este cert și anume, faptul că noi căutăm autenticitatea noastră latino-americană. Este evident că ni s-a transmis o filozofie construită pe bazele unei istorii diferite de a noastră ; ceea ce ne rămîne de făcut este să elaborăm o filozofie bazată pe istoria noastră. Pentru aceasta trebuie să fim autentici și nu vom reuși criticîndu-i pe alții, ci încercînd să ne recunoaștem propriile rădăcini, să ne aflăm propria identitate.

Își aminti apoi de una din tezele susținute de Fabricio, care i se păruse la început mult prea îndrăzneață, dar pe care acum, după ce în diferitele etape ale realizării lucrării văzuse și auzise o sumă de lucruri, o socotea total îndreptățită ; religia lui Cristos a fost creștinească atîta timp cît a avut caracter de clandestinitate : catacombele, martiriul, prigoana au constituit pentru oprimați un drum al adevărului și al vieții ; a încetat însă să mai fie astfel, cînd au transformat-o în religia oficială a opresorilor, cînd

aceştia au început să o manevreze după bunul lor plac, adaptînd-o scopurilor lor dominatoare.

Îi veniră apoi în minte afirmaţiile lui Osorio, unul dintre cei mai convingători conferenţiari, pentru că reuşea să prezinte situaţiile cele mai dificile cu o limpezime de invidiat :

— Nici filozofia şi nici teologia nu pot cădea în desuetudine pentru că astfel omul ar deveni el însuşi o mumie. Filozofia, ca investigaţie permanentă în căutare de răspunsuri, poate că-şi pune mereu întrebări cu privire la aceleaşi fapte, dar ceea ce trebuie să se schimbe în pas cu vremea este tocmai modul de a aborda problemele. Aristotel şi Herodot nu au gîndit la fel ca Sartre sau Proust, întrucît primii aveau un orizont mai limitat, iar orizontul celorlalţi s-a lărgit datorită progreselor tehnicii.

Îşi încheie şirul gîndurilor amintindu-şi de cuvintele lui Fernando Galván, romancierul pe care îl admira cel mai mult, înregistrate pe o casetă pe care se afla şi unicul său interviu.

— Dacă se poate vorbi — şi trebuie să se poată — de o filozofie autentic metisă, care să-şi reconsidere existenţa trietnică culturală şi s-o aprecieze la justa ei valoare şi plecînd de la acest lucru să opereze o revizuire a istoriei cu reflectare asupra prezentului şi proiectare asupra viitorului, este tot atît de posibil şi trebuie să se vorbească de o teologie a amestecului de rase, care să fie în fond o teologie a eliberării; adică o teologie care să aibă în centrul tezelor ei fundamentale omul, în ideea de a-l călăuzi să rupă lanţurile cu care o religie aservită anumitor instituţii l-a legat. Nu i se potriveşte Americii Latine religia aristocratică, care doarme continuu pe umărul potentaţilor, care se abandonează celor ce triumfă, ci dimpotrivă, religia ei trebuie să fie conştientă de lupta de clasă, să încline spre cel oropsit şi exploatat, să fie alături de cei învinşi. Pentru că, atîta timp cît religia va favoriza păturile superioare, marea masă a celor de pe continent o va ignora. Şi aşa cum sistemele dictatoriale din America Latină sînt răsturnate mai devreme sau mai tîrziu de către propriile lor victime, la fel şi religia aristocraţiei va fi transformată tocmai de acei pe care ea îi

crede devotați, și care sfîrșesc prin a fi victimele nedreptăților ei, instituționalizate în umbra opresiunilor.

— Și munca noastră ? insistă Fabricio.

— Nu e nici o grabă, zise Amanecer. Privi în jur și suspină : Nu simți nimic ?

— Ce să simt ?

— Singurătatea. O simt ca aerul și lumina.

— Întunericul, vrei să zici. Biserica înfricoșează.

— Acum aproape toate bisericile înfricoșează pentru că l-au pierdut pe Dumnezeu.

— Pierdut ?

Amanecer consimți cu un gest solemn și adăugă :

— Ca pe un copil într-o pădure necunoscută.

— Dar bisericile sînt făcute pentru Dumnezeu.

— Atunci Dumnezeu nu este făcut pentru biserici.

Se ridică și înaintă spre una din ferestrele la care mai existau cîteva cioburi colorate. Prin spațiile goale văzu piața luminată de soarele după-amiezii. Fabricio se apropie. Ea se întoarse spre el și închise ochii.

— Sărută-mă, îi spuse.

— Aici ? întrebă el uimit. Dar ne aflăm într-o biserică !

— Asta nu e biserică, Fabricio. E un loc pustiu, prea puțin stăpînit de prezența lui Dumnezeu.

Fabricio îi dezmierdă obrajii și, ca și altă dată, i se păru stranie suavitatea lor. Cînd se aplecă să o sărute se auzi din depărtare sunetul unei sirene.

— Auzi ? întrebă el neliniștit.

— Sînt cele două ambulanțe pe care le-a primit orășelul cel nou. Își vor încerca sirenele toată după-amiaza.

Fabricio se apropie din nou să o sărute dar ea se trase înapoi speriată înainte ca buzele lor să se atingă. O văzu făcînd o piruetă și apoi îndreptîndu-se cu mîinile întinse spre treptele unde fusese altarul. Se gîndi că îi provocase în mod necugetat una din crizele ei și rămase pironit lîngă fereastră.

Amanecer auzi sirena, dar sunetul acesteia nu reuși să sfîșie ceața în care se cufunda ; zgomotul exterior nu anula vocea bunicii, care-o striga din fundul camerei cu glas poruncitor, amenințător. Închise ochii și, în beznă,

chipul acesteia se contură mai clar. Își apăsă palmele peste urechi, dar, în liniște, pașii Felipei se auzeau și mai apăsați pe treptele care urcau spre camera de studiu, a cărei fereastră se deschidea spre grădină ; se făcu mică, ghemuindu-se într-un colț al divanului acoperit cu pînză neagră ; ar fi vrut să se afunde în el și să dispară pentru totdeauna, dar mîinile bunicii, descărnate și reci, cu pielea flască, prin care-i ieșeau oasele, o apucară de brațe ; se simți iremediabil tîrîtă spre camera de tortură. Începu să țipe și-și dădu seama că nu mai era la vîrsta de opt ani, lîngă bunica Felipa, abia atunci cînd pereții bisericii îi întoarseră ecoul țipetelor.

— Să mergem, îi spuse Fabricio. Nu trebuia să venim prin locul ăsta unde nu mai există nici măcar un cîine.

O ajută să se ridice. Apoi se aplecă să-și adune cărțile, dar Amanecer, mai liniștită, se așeză iar.

— Nu e nici o grabă, Fabricio, repetă.

— Trebuie să plecăm de aici înainte de șase.

— Putem lucra pînă tîrziu. Am acasă o lampă cu gaz.

— Dar dacă ajungem noaptea în orășelul cel nou, bunica iar o să te certe.

— Acum nu mai are importanță, zise Amanecer și-n ochii ei se adunară umbre atît de teribile, încît Fabricio n-o putu privi mai mult de o clipă. Bunica nu mă mai poate speria.

— Asta e foarte bine, zise el, așezîndu-se alături de fată. Îi înconjură apoi umerii cu brațul, iar ea își înclină ușor capul pe umărul lui. E vremea să nu-ți mai fie frică de ea.

Rămaseră o clipă în tăcere. Sirena amuți și ea, acolo, departe în munți, unde oamenii se mîndreau cu casele lor, unde primii turiști începuseră să le aducă faima care cu timpul, gîndi Amanecer, va deveni din ce în ce mai mare. Tot acolo se afla Felipa Domínguez, cu profilul ei de pasăre de pradă, cu mîinile ei descărnate, cu ochii ei nemiloși și fără de lacrimi. Amanecer gîndi că înainte de a se produce inevitabilul trebuia să se ducă la cimitir — să pună flori pe mormîntul părinților ei. Locuitorii Guatavitei își luaseră cu ei totul în afară de morți.

— Nu ți-e frig ? întrebă Fabricio ; fata se lipi mai tare de el.

Cît era de ciudat, se gîndi. Părinții ei, care trăiseră despărțiți ani de-a rîndul, sfîrșiseră prin a împărți același mormînt ; cu greu s-a putut stabili care din frînturile de trupuri sînt ale unuia sau ale altuia printre rămășițele contorsionate și fumegînde ale autobuzului cu care călătoriseră. Asta cu mulți ani în urmă, cînd ea avea patru sau cinci ani. Nu și-i amintea, și simți cum inima i se strînge ca într-un clește. Pentru ea părinții fuseseră un simplu cuvînt fără semnificație, un mormînt, niște flori în fiecare sîmbătă și cîteva rugăciuni în prima zi de luni.

Un cîine lătră atît de aproape de ei, încît Fabricio, tresărind, răsturnă cărțile, care se împrăștiară pe jos. Lătratul cîinelui provocă o rezonanță înfricoșătoare între pereții goi ; cînd Fabricio își dădu seama de acest lucru, o văzu pe Amanecer stînd ghemuită lîngă animal și mîngîindu-l.

— Este *Canelo,* zise ea. Am crezut că bunica l-a luat și pe el în orășelul cel nou.

Fabricio își aminti că-l văzuse în piață, cînd își parcase automobilul ; i-o spuse și fetei.

— Înseamnă că a coborît muntele după mine. Asta e o adevărată performanță la vîrsta lui. Acum îmi pare neschimbat de la moartea părinților mei.

— Hai să plecăm, insistă Fabricio.

Adună cărțile și se îndreptară spre ușa întredeschisă. În piață îi izbiră dintr-o dată lumina orbitoare a soarelui și rafalele de vînt.

— E o după-amiază frumoasă ! spuse fata.

— Ce facem cu lucrarea noastră ? întrebă Fabricio, văzînd-o că se așază din nou pe trepte ca să-l mîngîie pe *Canelo.*

— Poate să mai aștepte. Respiră cu lăcomie. Simți ce aer curat ? E pur, parcă nefolosit de nimeni. Îl trase pe Fabricio de mînă, forțîndu-l să se așeze lîngă ea. Ca aerul din paradis înainte de comiterea păcatului originar.

Fabricio surîse. Amanecer era cîteodată de-a dreptul enigmatică. Îi îmbrățișă din nou umerii. Privi înspre piața amplă invadată de soare. Cînd *Canelo* se îndreptă spre arborele din centru, labele lui ridicară nouraș de praf.

— Pe aici am alergat ani de-a rîndul, zise fata. Spre şcoală, cu bucurie, şi după cumpărăturile la care mă trimitea bunica, cu tristeţe. Niciodată nu-i plăcea ce făceam. Trăsăturile fetei se înăspriră, se crispară dintr-o dată. Nu făcea decît să mă certe de parcă m-ar fi urît. Mai întîi m-a speriat cu diavolul, apoi cu Dumnezeu. Înţelegi ? Îl folosea pe Dumnezeu ca pe trepăduş, îl băga în bîrfelile ei, îl lua ca martor la blasfemiile ei. Într-o zi, cînd eram mică, am zis : îl reneg pe Dumnezeu şi-l blestem. Au trebuit să treacă mulţi ani ca să-mi dau seama că Dumnezeu nu poartă nici o vină pentru ce fac oamenii cu el ; că Dumnezeu este mult prea mare ca să fie folosit ca pion ; şi că ceea ce făcea bunica era lipsă de respect atît faţă de el, cît şi faţă de ea însăşi.

— Oameni ca doña Felipa nu au nici o vină că sînt astfel. Li s-a transmis o religie care nu este cea a lui Cristos şi asta vine de la conchista.

Aprobînd, Amanecer îşi aminti de numeroasele lecturi la care îi obliga lucrarea de specializare postuniversitară şi pe care le parcursese individual sau în grup. „Descoperirea Americii a fost ultima dintre cruciade", aşa citise sau auzise undeva. Da, religia fusese impusă cu lovituri de spadă, prin crime, incendii, genociduri şi torturi şi, curios lucru, era o religie a iubirii. Şi tocmai o asemenea religie, deformată, a fost implantată în America Latină. Cu toate că timp de mai multe secole, întreg continetul încercase să uite de primele lui traume, asta nu era deloc uşor.

— Este adevărat, zise Fabricio, şi abia atunci Amanecer îşi dădu seama că-şi exprimase gîndurile cu voce tare. Mai mult, toate acestea sînt incluse chiar în lucrarea noastră.

— Cîteodată elaborarea acestei lucrări mi se pare tare anevoioasă...

— Chiar este, recunoscu Fabricio. Trebuie să reconstituim trecutul pornind de la zero. Ce avem la îndemînă pentru a cunoaşte viaţa obişnuită a indienilor ? Relatări ale cronicarilor, în general deformate de viziunea lor subiectivă asupra unei lumi necunoscute. Iar în privinţa

monumentelor, ce-a mai rămas ? Nimic. Pe toate le-au distrus printr-un jaf sistematic, mînați de himera aurului. Și asta nu numai în Columbia, ci în toată America Latină. Incașii, maia, aztecii, chibcha... Și ce a lăsat conchista în urma ei ? Din nou nimic. Din acest nimic trebuie să scoatem ceva la lumină. Nu putem pleca mereu de la momentul cuceririi, ignorîndu-ne dreptul la un trecut.

— Velasco zice că inițiativa noastră este o încercare romantică.

— Poate.

— Eu nu cred, zise ea. Se desfășoară cu rigoarea cerută de o investigație istorică.

— Velasco adoptă uneori o poziție prea comodă : cultivă ideea că înainte de descoperire, sau de invazie, cum vrei s-o numești, nu a fost nimic. Și mai susține că filozofia europeană, care a fost impusă aici, este singura valabilă. Ca și cum metisul nu ar avea capacitatea de a gîndi singur ; ca și cum filozofia ar fi imuabilă și în cadrul ei s-ar fi spus totul.

— Filozofia se schimbă o dată cu omul. Concepțiile noastre raportate la modul de gîndire, la considerentele temporale și spațiale nu pot fi aceleași de acum douăzeci de secole.

— Și, în afară de asta, avem o mentalitate diferită de cea a europenilor. Eu mă simt mîndru că sînt metis. Ceea ce în perioada colonială era o insultă, acum a devenit un atribut clar și precis.

— Mauro gîndește exact contrariul. Pentru că părinții lui sînt spanioli, se consideră și el la fel și crede că ne mai aflăm încă în secolul al XV-lea.

— Mauro și Dalia fac o pereche grozavă. Sînt amîndoi foarte snobi. Fabricio se ridică. De ce întîrzii atît să te duci acasă ? Este ora două și n-am scris încă nici un rînd.

— Mă gîndeam la cele discutate cu ei miercurea trecută.

Fobricio se aflase și el în sală. Avuseseră o prelegere programată pentru ora șapte și aproape toți sosiseră pe la șase și jumătate : Mauro Gaviria, un blond mereu preocupat să păstreze pronunția cu accent spaniol a părinților

săi ; studia limba germană considerînd că Germania fusese, din punct de vedere istoric, legată de Spania ; avea un mic automobil de fabricație franceză, o soție convențională și rece, doi copii la fel de blonzi ca și el și o sumă de acțiuni la un club local. Se considera făcînd parte din ceea ce în mod obișnuit se numește *jet-set*-ul bogotan, o clasă formată din familii tradiționaliste, dar cu modeste resurse materiale, din ariviștii îmbogățiți prin traficul cu smaralde, cafea sau cocaină, din artiști rataţi sau în curs de ratare și din regine sau foste regine ale concursurilor de frumusețe. Lîngă el se așezase Dalia Cortés, minionă și fragilă, care se pretindea descendentă directă din Hernán Cortés, lucru ce explica hazul celorlalți membri ai grupului. Dalia era celibatară prin vocație și structură și preda la un colegiu din nordul capitalei. În extrema opusă se așezaseră Farrés, Morón și Alcántara, trei spanioli care în ciuda legăturii lor cu America Latină, cu Columbia și, în special, cu Universitatea San Bonifacio, obișnuiau să se considere, după cum reieșea din comentariile tuturor, de familie mai bună decît metișii.

Fabricio aștepta sosirea lui Amanecer. Amanecer Domínguez, o fată care la început îi fusese indiferentă, pe la jumătatea cursului începuse să-l intereseze și de care, în cele din urmă, ajunsese să se îndrăgostească. Ea locuia în Guatavita, un mic sătuc tradițional situat la marginea savanei ; sătuc care, cu secole în urmă, fusese inima tribului guataviților, orfevrieri prin excelență și stăpîni ai unei bogate și impresionante mitologii ; un sat care fusese evacuat pentru că se construise un enorm baraj, iar apele zăgăzuite de diguri urmau acum să inunde valea.

În celălalt capăt se afla Balcázar, un profesor tradiționalist și obtuz, care vorbea numai de pedeapsa lui Dumnezeu și de altele asemănătoare. Sosiseră și frații Almeida, băiat și fată, doi tineri inteligenți și silitori care se remarcaseră încă din facultatea pe care o absolviseră în cadrul aceleiași Universități ; teza lor se referea la militarismul din America Latină. Adunaseră o serie de documente referitoare la securitatea națională, la dictatori și dictaturi, la istoria militară a fiecărei țări de pe continent, la înarmare și înăbușirea sistematică a liber-

tăţii ; căpătaseră, fără voia lor, un aer marţial ce stîrnea zîmbetele colegilor. În sfîrşit, în primul rînd de bănci puteau fi văzuţi Javier Estrada, Ofelia Ramírez şi Fermín Moreno, profesori titulari ai Universităţii, care sperau ca prin specializarea postuniversitară să-şi mărească retribuţia lunară chiar dacă nu-şi îmbogăţeau cu nimic cunoştinţele. În dreapta lor se afla Yesica, o arăboaică frumoasă ca un păcat capital înainte de a fi comis.

Amanecer intră grăbită şi se aşeză într-o bancă vecină. „Bună", îi spuse cu simplitate. Dar ea îl privi şi el descoperi în ochii ei mari şi întunecaţi mai multe cuvinte de dragoste decît ar fi putut ea însăşi rosti. Pentru că Amanecer era timidă şi tăcută, iar el înţelegea de ce : o educaţie greşită, o copilărie fără mîngîiere, deoarece părinţii ei muriseră într-un accident cînd abia împlinise cinci ani, şi o bunică cu multe concepţii învechite, înspăimîntată de sexul opus, care îl pomenea pe Dumnezeu şi cînd îşi punea comprese.

— Cred că astăzi vom avea dezbateri serioase, zise Amanecer.

— Dezbaterile sînt întotdeauna salutare.

— Mauro n-ar spune acelaşi lucru, mai ales că astăzi se va vorbi despre conchista.

— Va trebui să accepte adevărul istoric.

Îl privi o clipă, gînditoare, apoi se apropie de el şi-l întrebă în şoaptă :

— Mergem sîmbătă la Guatavita ?

— Parcă am citit în ziar că sîmbătă vor da drumul la ape.

— S-a amînat, răspunse fata fără să-l privească. Apoi adăugă : Doar ştii că am acolo materialul pentru lucrarea noastră preliminară.

— De altfel, vreau să văd nu numai satul, ci şi faimoasa casă a bunicii tale. Nu cea construită în oraşelul cel nou, ci casa unde ţi-ai petrecut copilăria.

— Este foarte frumoasă, zise Amanecer, şi lui se păru visătoare, pierdută în gînduri. Şi foarte veche, are aceeaşi vîrstă cu satul. Se află acolo şi o mică sală de studiu. Deodată se întunecă : Tot acolo e şi camera de tortură.

— Ce anume ?

Dar, pînă să răspundă ea, intră conferențiarul. Fabricio gîndi că era foarte tînăr, mai tînăr decît majoritatea celor care urmau cursurile postuniversitare. Și, totuși, avea deja o mare faimă pe plan internațional.

— Înainte de a intra în miezul problemei, care presupune o revizuire a concluziei, aș vrea să vă expun cîteva considerații referitoare la izvoarele filozofiei, spuse tînărul al cărui nume, își aminti acum Fabricio, era Osorio. Nu consider necesar să discut despre rădăcinile gîndirii filozofice grecești sau romane, dar, dacă dumneavoastră încercați să vă amintiți cunoștințele dobîndite în facultate, veți fi de acord că originea acestei gîndiri poate fi găsită în literatură sau că face parte integrantă din aceasta și citez ca exemplu poemele lui Empedocle. După părerea mea — și vă rog să țineți seama că este vorba de criteriile unui filozof și nu ale unui literat —, arta a precedat întotdeauna concepția filozofică despre lume și om. Doar că, într-o operă de artă, filozofia se află în stare latentă și nu conceptualizată. Dacă dorim să conceptualizăm filozofia Americii Latine trebuie să o căutăm mai întîi în realitatea zugrăvită în romanele sale. Aceasta este sursa ei cea mai directă și, fără îndoială cea mai fidelă și completă, avînd în vedere că scriitorul captează modul de gîndire al poporului său. Desigur, această opinie este discutabilă și dumneavoastră vă veți putea pune întrebarea dacă un popor, care aparent nu a cunoscut scrierea, ca cel muisca, a fost capabil să ajungă la reflecții filozofice sau măcar la o prefilozofie. Cînd vorbesc de literatură mă refer la actualitatea latino-americană, dar este logic ca investigînd trecutul să folosim și alte mijloace, iar unul dintre cele mai complete este arta.

— Ceea ce spuneam eu, zise Amanecer în șoaptă. Cei care gîndesc altfel sînt orbi.

— Din fericire, continuă Osorio, principalii gînditori ai continentului au luat această cale, adică și-au motivat considerațiile filozofice pe baza operei celor mai cunoscuți romancieri de pe continent. Același lucru trebuie să-l facem și noi ; acesta este exemplul pe care trebuie să-l urmăm : să coborîm pînă la originile omului latino-american, învederate în romanul contemporan și, pe baza

acestor investigații, să ne edificăm o gîndire proprie, fără să ne lăsăm influențați, cum am făcut-o pînă acum, de felul de a gîndi al Europei. Să nu ignorăm modul de gîndire european, pentru că așa ceva nu este posibil. Dar nici să nu permitem să fie transformată în unicul nostru drum, pentru că asta nu e adevărat. Ca să înțelegem și să ne explicăm realitatea noastră, trebuie să acceptăm istoria noastră. Sîntem metiși și, după cum acest amestec a dat naștere unor mari opere literare, tot astfel trebuie să dezvolte și o filozofie proprie. Să facem o incursiune în trecut și prin trecut să încercăm să ne explicăm prezentul și să îndrăznim să găsim pentru viitor o soluție care, chiar dacă acum ar părea utopică, să fie soluția ideală din punct de vedere filozofic, cu aplicabilitate în educație, morală, sistem de guvernare și chiar în artă.

Fabricio observă că Amanecer își lua febril notițe. Așa înclinată asupra pupitrului părea un copil, ceea ce-l tulbură profund. Inspira nevoia de protecție constantă, ca și cum la cea mai simplă trecere de stradă ar fi avut nevoie de o mînă care s-o conducă. Îi veniră în minte confidențele pe care reușise să i le smulgă în aceste luni de colegialitate, prietenie și iubire. Își aminti de Felipa Domínguez al cărei nume Amanecer îl pronunța cu un respect plin de teamă. Cît poate o minte tulburată să-i deformeze pe cei care sînt nevoiți să-i stea în preajmă! Pentru că Felipa avea o mentalitate sadică și bolnăvicioasă. Sau poate că așa era caracterul ei. Educația pe care o impusese nepoatei sale să fi fost cea pe care o primise și ea, la rîndul ei, de la părinți?

— ...Și nu vom putea nega niciodată moștenirea lui Heraclit, Aristotel, Toma d'Aquino, Kant, Hegel, Freud, Marx, Descartes, Feuerbach, Sartre, Lévi-Strauss și a încă altora care ne-au precedat pe drumul constant al căutărilor. Nu sîntem împotriva sistemelor lor filozofice. Pur și simplu, încercăm să ne construim o gîndire proprie. Avem acum suficientă maturitate ca s-o facem. Nume ca Dussel, Miró Quezada, Salazar Bondi, Ardao, Casalla, Zea nu sînt niște insule izolate într-o mare pustie, ci nume ce se înlănțuie cu altele pentru a forma arhipelaguri de gîndire și de efervescență creatoare care să ne convingă

că sîntem pregătiți pentru stabilirea propriilor noastre coordonate filozofice. Filozofia este omul, iar omul este istoria sa, epoca sa, condițiile sale.

— Deci, zise Amanecer dintr-o dată cu o voce liniștită, dar hotărîtă, vom pleca sîmbătă la prînz.

Fabricio își dorise întotdeauna să cunoască Guatavita. Cu atît mai mult o dorea de cînd începuse să studieze trecutul aborigenilor. Voia să vadă laguna în care se aruncase soția șefului de trib, împreună cu fiica ei, după ce-i fusese descoperit adulterul ; își imagina că pe fundul lacului se reflectau splendori aurite rămase din ofrandele pe care indienii le aruncaseră acolo ca să-și dovedească iubirea și venerația lor de fii ai apei. Acum, însă, Guatavita devenise un sat fantomă ; locuitorii săi fuseseră mutați într-un orășel prefabricat, impersonal, aseptic. Își luaseră cu ei totul, îi spusese Amanecer, totul, mai puțin morții. Și acum turiștii începuseră să viziteze orășelul cel nou, care avea evidente influențe spaniole, în timp ce sătucul cel vechi și pierdut se pregătea să primească apa, care urma să-i inunde străduțele, biserica, balcoanele, pînă-l va îneca cu totul și-l va uni cu apele acelei lagune sacre, pe care indienii o consideraseră, generații de-a rîndul, leagăn al divinității.

— Să nu ne temem de literatura noastră. Eu știu că este aspră, demascatoare și revoluționară ; știu că nu laudă, ci acuză ; știu că o carte este o armă, dar este și sapa cu care ne croim drumul. Să învățăm să înțelegem că romanele acestea ale noastre ne zugrăvesc așa cum sîntem, ne înfățișează lumii cu defectele pe care le avem, dar și cu virtutea constantă a căutărilor noastre, cu dorința noastră de a fi autentici, de a fi noi înșine, de a nu trăi o viață de împrumut. Să ne gîndim că sînt opere care pledează pentru independența noastră, că urmăresc adevărul, că vor să ne redea imaginea unei lumi la care avem dreptul. A te teme de o operă de artă nu este numai lașitate, dar și ignoranță. Să ne ascundem cînd un romancier critică deschis o anume situație, sau un sistem anume, se cheamă a folosi politica struțului. Trebuie să avem curajul să-l apărăm sau să-l combatem, să-i studiem vocabularul și intențiile. Să ne identificăm cu el, pentru

că acest om sincer, călăuzit de setea de dreptate și de egalitate este metisul pe care-l purtăm în trup și în suflet. Deci, examinînd realitatea prin intermediul ficțiunii, ajungem la un adevăr major, la un echilibru filozofic care să ne permită explicarea lumii în care trăim și proiectarea unei lumi în care am dori să trăim.

— Ne vom întîlni aici la ora douăsprezece. Poți veni cu automobilul ?

Era un automobil mic, din acelea care începuseră să se fabrice în Columbia. Lumea îl privea cu neîncredere. Ceea ce era național era permanent desconsiderat. La fel se întîmpla în lumea artelor, mai ales cu scriitorii. Toți romancierii columbieni de valoare fuseseră nevoiți să-și înceapă cariera în străinătate, ca abia după aceea să fie recunoscuți în patria lor. Exilul devenise obligatoriu.

— Voi fi punctual. Poate reușim să ne terminăm referatul pînă sîmbătă.

— Sîmbătă îl vom termina, zise Amanecer. Și el văzu în ochii ei o umbră care se adîncea tot mai mult. O auzi apoi adăugînd : Omul este o ființă predestinată, după Heidegger.

— Ce vrei să spui cu asta, tocmai acum ?

— Mă gîndeam la ceva citit odată, nu știu nici cînd, nici unde : din momentul nașterii, omul nu începe să trăiască, ci să moară. Și este absurd să spui am trăit o zi în plus ; s-ar potrivi mai bine să spui, am trăit cu o zi mai puțin...

— Din nou ideile tale sumbre.

— Nu din nou, ci dintotdeauna.

Osorio nota nume și date pe un tabel. Încerca să grupeze într-un tabel sinoptic ideile primilor și ultimilor filozofi. Fabricio se gîndi că de fapt întrebările erau mereu aceleași : de ce și pentru ce există omul ? Și în jurul lui se învîrte totul : o masă, Dumnezeu, cosmosul, o furnică. Era oare omul centrul universului, așa cum susținuse Yesica ? Se zbătea în fiecare clipă pentru existență, sau viața lui era predestinată ? Încotro duceau drumurile sale și ce anume le justifica ?

— Viața, zise Amanecer, este o absurditate atît de mare, încît omul încearcă de secole să și-o explice.

Fabricio își aminti că discutase cîndva cu ea despre viața de apoi. Amanecer susținea că trebuie să existe ceva ; că Marx, discipolii și predecesorii săi trebuie să se fi înșelat, pentru că omul nu putea fi doar materie. Dacă o dată cu moartea, spunea ea, se termină totul, atunci viața nu depășește limitele unei glume sîngeroase. Dar se părea că acum Amanecer ajunsese să gîndească cu totul altfel ; trecuse de partea celor care negau existența unei divinități. Poate că felul în care Felipa îi inoculase credința sfîrșise prin a i-o anula, lăsîndu-i un imens gol interior. Pentru că Felipa gîndea ca și conchistadorii, că era necesar să-i impună nepoatei o religie care s-o marcheze ca un fier înroșit.

— Conchista a fost cea mai civilizatoare acțiune, spuse Mauro. Fără ea nu aveam acum nici credință, nici idiom, nici instituții.

— Nu poate fi contestat acest lucru, zise Fabricio. Ne întrebăm doar dacă metodele folosite au fost cele mai potrivite. Dacă jaful ca scop permanent, distrugerea culturii aborigene, pe care n-au înțeles-o, anularea totală a credinței indienilor pe care o considerau diavolească, au fost dovezi de civilizație sau de barbarie ? E cazul să ne întrebăm și dacă masacrul acelor sate lipsite de apărare era singurul mijloc de a impune credința iubirii de aproape ?

— Un moment, interveni Osorio. Să nu confundăm ideile și să nu încurcăm termenii. Trebuie să ținem seama de faptul că nu putem judeca conchista prin viziunea noastră actuală. Va fi necesar să ne situăm în acel context istoric, să-l analizăm și să încercăm să-l înțelegem. A o condamna acum e la fel de gratuit precum a o absolvi de orice păcat. Va trebui să analizăm bine.

— Eu susțin că conchista a fost o binefacere, zise Farrés. Dacă nu s-ar fi realizat, ce-ar fi fost America de Sud acum ?

— Acesta este un adevăr de necontestat și, ceea ce este deja istorie nu se mai poate schimba, zise Yesiça. Dar poate că popoarele maya, aztec, chibcha sau inca ar fi continuat să evolueze, și în cele patru secole ar fi devenit atît de puternice, încît ar fi reușit să cucerească •

Europă măcinată de războaie politice. Iar acum în Franța s-ar fi vorbit muisca, iar în Germania s-ar fi construit palate și temple închinate soarelui, ca acelea pe care Alvarado le-a profanat în Tenochtitlán.

— Să nu ne pierdem în speculații, zise Osorio. Să încercăm doar să stabilim dacă mijloacele folosite de conchista au fost cele juste. Asta e tot.

— Acest lucru, zise Balcázar, ar putea să ni-l spună numai Anacaona, sau Atahualpa, sau de la noi, Sagipa, torturat de către Pérez de Quesada ; sau Calarcá, omorît cu un foc de pistol de către căpitanul Diego de Ospina ; sau Chianchón, care a murit ținînd piept trupelor lui Galeano ; sau Pandinguando, fiul Gaitanei, ars de viu de către Añasco lîngă arborele care mai există și astăzi în piața Timaná. Și, chiar dacă mă veți socoti retrograd, eu îi consider pe acești oameni nu numai eroi ai unei patrii invadate, ci și martiri ai unei credințe batjocorite.

Se lăsă o tăcere grea, apăsătoare. Fabricio gîndi că Balcázar nu era prost deloc. Doar că încerca să pară astfel pentru ca nimeni să nu-l bage în seamă și să poată trece drept un oarecare.

— Poziția lui Balcázar este demnă de considerație, zise Osorio, și ne îndeamnă să meditățm asupra creștinismului.

— Un moment, zise Almeida cea mică. Doctor Osorio propune să acceptăm ca soluție creștinismul, dar se pare că a uitat că acesta e doar una dintre opțiunile oferite metisului pentru ca el să aleagă ce vrea. Eu îl prefer pe Sartre lui Proust și poate că înaintea lor i-aș prefera pe alții. De aceea cred că nu ne putem limita la creștinism, ci doar să-l oferim ca o soluție dintre multe altele.

— Ceea ce voi, latino-americanii, vreți să faceți din acest curs postuniversitar este o rușine, zise Alcántara : apărați ateismul subminînd prestigiul unei Universități ca „San Bonifacio". Văd că sînteți contra Spaniei și a lui Dumnezeu și nu înțeleg de ce credeți că conchista le-a impus băștinașilor religia cu forța, cînd ceea ce a făcut a fost doar să-i scoată din condiția lor de păgîni.

— Trebuie să amintim aici, adăugă Yesica, fără să-l privească, faptul că în fața bisericilor ridicate pe timpul invaziei exista o grindă de care erau legați indienii ca să

fie botezați. Și atunci întreb : impusă sub această formă, predicată într-o limbă pe care n-o știau, susținută de acțiunile jefuitorilor, schingiuitorilor și ucigașilor, puteau oare indienii să creadă, să accepte și să binecuvînteze noua religie ?

— Circumstanțele impuneau asemenea practici, zise Morón.

— Atunci putem justifica și torturile la care au fost supuși prizonierii din Vietnam și crimele lui Hitler, zise Moreno. Și putem să aprobăm chiar metodele folosite astăzi de dictatorii latino-americani care vor să rămînă veșnic la putere. Deci, după teoria lui Morón, justificăm orice acțiune violentă, orice ultragiu adus celor mai elementare drepturi ale omului.

— Vorbim despre religia impusă de conchista, aminti Ofelia.

— Eu cred, zise Amanecer, și Fabricio se miră că ea participă la dezbatere, că ceea ce ne-au învățat ei a deformat total mentalitatea oamenilor noștri. Ne-au învățat că Dumnezeu se distrează cu mecanica cerească, fără să-i pese de lume, iar că diavolul își bagă coada în certuri, în iubire, pe treptele bisericilor, în războaie, în tratatele de pace, în leagăne și morminte, ca atotstăpînitor al acestei lumi. Și astfel țăranii noștri nu se roagă unui Dumnezeu care, ca și Atahualpa, nu le spune nimic, ci se roagă unui demon omniprezent. Religia conchistei nu era a unui Dumnezeu eliberator, ci a unui Dumnezeu folosit de ei ca să înșele prin el și să comită în numele său cele mai cumplite fărădelegi.

— Amanecer, zise Dalia făcînd un gest de dispreț, se înșală ca de obicei.

— Nu este adevărat, ripostă Amanecer și energia cu care replică îl miră din nou pe Fabricio. Eu însămi am fost victima acestei religii. Și am să vă spun ceva în plus : oamenii au fost învățați, începînd cu anul 1500 și pînă în zilele noastre, că Dumnezeu este neîndurător fiindcă ne-a dăruit nemurire sufletului numai pentru a ajunge la eternitatea infernului.

— Să nu confundăm lucrurile, zise Balcázar. Să nu modificăm dogmele.

— Cristos propovăduia iubirea de aproape, zise Estrada. Dar biserica a uitat de acest lucru. Mai mult, în perioada în care ne-au invadat spaniolii, Cristos nici nu exista.

— Asta e o blasfemie ! se revoltă Balcázar.

— Ba este adevărul, insistă Estrada. Sau poate nu vă amintiți că au folosit crucea ca să zdrobească craniile indienilor care refuzau să creadă în Dumnezeu.

— Este o acuzație gratuită ! explodă Mauro.

— Pe străzi, insistă Estrada, cei care crucificau nu rosteau rugăciuni în timp ce-i decapitau pe necredincioși ? N-au întrebuințat religia după bunul lor plac ? Considerată o religie a iubirii, n-au transformat-o într-o doctrină care să se servească de sabie și de archebuză ? N-au folosit-o în slujba intereselor lor ca să se sprijine pe ea ca opresori și să impună ascultare și resemnare oprimaților ?

Fabricio se miră de cuvintele lui Estrada, pe care îl considerase totdeauna cam prost. Îl privi pe Mauro și-l văzu tremurînd, agitat.

— Atunci voi credeți în legenda neagră. Pentru voi intervenția Spaniei a constituit o calamitate.

— Nici chiar așa, zise Fabricio. Să păstrăm proporțiile. Dar nici nu putem compune un panegiric exaltînd virtuțile celor care ne-au cucerit. Vezi, Mauro : însuși Oviedo spune că în 1503, regii catolici au poruncit judecătorilor lor să comute inculpaților de delicte atroce pedeapsa cu moartea sau mutilarea, trimițîndu-i în Indii să participe la conchista ; și abia din 1548, deci cu patruzeci și cinci de ani mai tîrziu, a început să se ceară celor care veneau în America un certificat de bună conduită. Eu vă întreb : acești oameni, în majoritatea lor aventurieri însetați de aur, au fost ei în stare să judece o cultură ca aceea a popoarelor maya ? Sau religia popoarelor chibcha ? Sau un socialism incipient ca acela al incașilor ? Sau sistemul de guvernare al aztecilor ? Sigur că nu !

— Dar nu putem uita momentul istoric, insistă Osorio. Comitem mereu grava eroare de a judeca faptele din trecut după poziția noastră din prezent. Și, în plus, voi confundați termenii : noi condamnăm aspectul politic al conchistei sau pe cel religios ?

— Nu pot fi diferențiate, zise Fabricio.

— Totuși, am impresia că sub aspect religios problema ajunge pînă în zilele noastre.

— Într-adevăr, doctor Osorio, zise Amanecer. Dumneavoastră nu ați locuit la țară, într-un sătuc, și de aceea vi se pare straniu că ne ocupăm încă de religie sau mai bine zis de credința care a fost inoculată indienilor acum cinci secole. Însă marea majoritate a țăranilor noștri încă mai persistă într-un cult absurd, diferit de religia catolică ce se explică și se cultivă în Europa, și chiar la Vatican. Oamenii se închină încă diavolului, care este tovarășul lor de toate zilele, ignorînd un Dumnezeu care nu-i convinge, pentru că nu-l înțeleg.

— Asta nu-mi place deloc, punctă Balcázar. Înseamnă să presupunem că oamenii noștri sînt de o ignoranță aproape ofensivă. Cum poate exista o confuzie atît de gravă între Dumnezeu și diavol ?

— Dumneavoastră credeți în existența diavolului ? îl întrebă Fabricio.

— Este o dogmă a religiei.

— Nu vă eschivați : credeți sau nu ?

— Cred, pentru că biserica ne impune să credem în existența lui.

— Deci din obligație, continuă Fabricio. Unde este atunci liberul arbitru ? Sau nici nu poate fi vorba de acest lucru ! Ca să fiu sincer, mi se pare că ne întoarcem la perioada de represalii asemănătoare celei pe care don Juan de Mañozca a aplicat-o în Cartagena anilor 1600. Și, pentru că am ajuns să vorbim de inchiziție, trebuie s-o studiem bine sub toate aspectele, fiindcă a fost etapa cea mai întunecată din istoria represaliilor de-a lungul secolelor.

— O clipă, zise Osorio. Ne îndepărtăm de la tema principală și de aceea vreau să fac o precizare : ce facem noi este doar o palidă incursiune în istorie. Nu putem judeca o epocă anume fără să știm exact cum a fost, fără să fim serios implantați în realitatea ei. Putem discuta așa timp de cinci ani fără să ajungem la o concluzie. Vreau doar să vă cer să nu vă lăsați pradă unei exaltări pro-americane prost înțelese. Ce-am primit de la Europa, respec-

tiv de la Spania, nu este perisabil, nu trebuie respins total și nu trebuie contestat sau disprețuit. Numai că pentru a aprecia aportul acesteia la formarea noastră este nevoie de timp. Nu cei doi ani cît durează acest curs de specializare, ci douăzeci sau chiar mai mulți ani de studiu intens. Poate că numai atunci vom fi în măsură să formulăm niște concluzii.

— Nu vom termina niciodată, zise Moreno.

— Omul făurește istoria continuu și acțiunea de a o reconsidera nu este simplă.

— Putem ajunge totuși la o concluzie în urma celor discutate astăzi ?

— Este destul de greu, zise Mauro. Eu propun să pornim de la premiza că Spania a procedat conform acelei epoci, conform condițiilor istorice și a drepturilor ei economice : și că de fapt a cizelat drumurile sălbaticii Americi ca să înlesnească pătrunderea culturii, a limbii și a religiei. Legenda neagră care-i ponegrește pe spanioli nu încetează a fi o infamie și o lașitate. Cine-și găsește un sprijin în ea nu are curajul să-și afirme personalitatea și atunci caută să-i învinuiască pe alții ca să-și justifice propriile erori.

— A doua discuție cu Osorio mi s-a părut mai importantă, comentă Fabricio, în timp ce lătratul lui *Canelo* se auzea din depărtare. Mai profundă și, dacă vrei, de-a dreptul filozofică. Eu cred că problema se pune astfel : avem nevoie de o istorie a ideilor pentru a ajunge la o filozofie a istoriei.

— Această istorie care abia începe să se scrie, spusese Osorio, însușindu-și ideile celor mai importanți gînditori moderni, diferă complet de cea care se face în Europa. Într-adevăr, cea europeană sau occidentală se referă la exprimarea unei folozofii a gîndirii și a culturii izvorîte din ea însăși. În schimb, istoria ideilor Americii noastre nu se referă la propriile ei idei, ci la forma în care ideile europene au fost adaptate realităților latino-americane.

— Atunci, interveni Balcázar, nu este vorba de o istorie a ideilor latino-americane, așa cum Europa a avut-o pe aceea a ideilor europene, ci de felul în care aceste idei

europene au fost adoptate de cultura și filozofia latino-americană.

— Într-adevăr, admise Osorio, în istoria filozofiei europene amintim platonismul, aristotelismul, tomismul, iluminismul, liberalismul, pozitivismul, idealismul, istorismul, existențialismul sau marxismul. Istoria filozofiei se referă la aceste multiple interpretări, dar întotdeauna la expresia filozofiei lor. Nu se poate întîmpla același lucru cu istoria ideilor filozofice de la noi ; nu poate fi vorba de tomism sau de iluminism în America Latină, ci de felul cum au fost aceste idei primite și interpretate.

— Aici, zise Yesica, cred că se impune o remarcă : această istorie nu s-ar putea numi istorie a filozofiei, ci o istorie a gîndirii.

— Numai că, zise Almeida cel mare, se consideră concept filozofic doar ceea ce este original, și nu ceea ce este copie sau adaptare a unei folozofii de împrumut.

Iar Estrada precizã :

— O filozofie de împrumut care exprimă realități străine sau cel puțin străine realității specifice propriei noastre Americi.

— Asta e adevărat, zise Osorio. Numai că ceea ce numim realitatea noastră proprie, adică cea actuală, este văzută de noi înșine ca o stare nefirească, de împrumut sau, mai rău, impusă, și de care nu dorim decît să ne eliberăm, negîndu-i existența. Negare care va aduce după sine adoptarea unor idei noi care pot genera o altă realitate, diferită de cea luată ca model și construită de alți oameni.

— Nu trebuie însă să pierdem din vedere, zise Ofelia, că realizarea care trebuie negată este formată atît din ceea ce se cere negat, cît și din ceea ce s-a acumulat de-a lungul acestui proces de adoptare a ideilor.

— Istoria, interveni Yesica, al cărei fir conducător îl constituie starea de dependență, este tocmai ceea ce aspirăm să schimbăm.

— Eu cred, zise Moreno, că trebuie să pledăm pentru autenticitate. Adică să căutăm o filozofie proprie omului Americii Latine în măsura în care acesta a luat cunoștință de propria sa identitate.

— Și această autenticitate, punctă Balcázar, nu va fi afectată de faptul că au fost adaptate anumite idei ce se

presupun a fi îndepărtate de realitatea Americii ? Subliniez : se presupun, pentru ca însăși posibilitatea de adoptare a acestor idei indică faptul că au legătură cu această realitate, chiar dacă contextul inițial a fost altul.

— Lucrurile pot fi mai simple, zise Dalia. De la Europa am primit o filozofie deja confecționată, dar, o dată primită, i-am pus amprenta noastră. Această idee nu-mi aparține, ci a fost luată de la Alejandro Korn.

— Am ajuns, reluă Osorio, la fenomenul de adoptare și de adaptare pe care Ardao îl explică în mod clar. Și, deschizînd o carte, citi : „În toate timpurile, datorită filtrului celor mai rafinate inteligențe, ideile străine adoptate au fost în același timp și adaptate ; adaptate situațiilor și circumstanțelor noastre reale, problemelor și necesităților noastre obiective și de asemenea stilului și felului nostru de a fi. În procesul de devenire a generațiilor, ca reflex al adoptării pasive, adaptarea critică s-a impus zi de zi favorizînd devenirea unui proces continuu, considerat deja de zeci de ani ireversibil, spre definirea unui comportament autonom raportat la dubla universalitate filozofică : a obiectului și a subiectului."

— Acest lucru se confirmă destul de bine, comentă Fabricio. Dacă subiectul este omul latino-american, în momentul în care începe să reflecteze asupra lui însuși, el se simte străin față de obiectul care este propria sa patrie, continentul său ; se simte străin tocmai pentru că realitatea de acum i-a fost impusă și nu este în nici un fel a sa. De aceea consider că studiul nostru poate avea largi perspective prin faptul că permite reconstruirea adevăratei noastre realități, pentru ca, în calitate de subiecți, să nu ne simțim străini de acest obiect care este realitatea Americii Latine.

— Tot ce ține de prezent și se vrea adoptat, zise Mauro, trebuie să țină seama și de trecut.

— Putem gîndi, adăugă Osorio, că se impune o filozofie a istoriei care să capteze tocmai cauzele adoptării și ale adaptării inserate în această istorie.

— Și vom ajunge, întrerupse Yesica, la o filozofie a istoriei care, exprimînd realitatea acestei Americi, să îmbrace o formă diferită de exprimare față de filozofia istoriei europene sau occidentale.

— O filozofie a istoriei, adăugă Osorio, aprobînd din cap spre Yesica, care să se caracterizeze prin *Aufhebung*-ul hegelian, despre care vorbește José Gaos. Da, o filozofie dialectică, care să facă din trecut instrument al prezentului și al viitorului, prin intermediul efortului de captare și asimilare, în ideea că ceea ce s-a întîmplat cîndva să nu se mai repete.

— În acest sens, zise Amanecer, filozofia noastră este la antipod, nevoită, cum a mai fost, să ignore propria realitate, în care se include și trecutul, ca fiind improprie și străină de noi.

— Am avea, zise Balcázar, pe de o parte istoria europeană, ca sursă de informare și asimilare și, pe de altă parte, istoria latino-americană, alcătuită din juxtapuneri de realități, străine într-un fel sau altul de subiectul pe care-l respinge sau îl adoptă.

— Un trecut de juxtapuneri, zise Fabricio, care, o dată cunoscut, să apară ca ceva propriu și de la care trebuie să pornim ca să ne construim prezentul și viitorul.

— Am ajuns la ceva despre care ne vorbește Caso, mexicanul, zise Osorio, — la bovarism ; adică la golul din interiorul subiectului care, eludînd propria sa realitate, pretinde să se realizeze în afara ei.

— Dar nu o eludăm, zise Balcázar. Din contra, acest curs atestă tocmai încercarea de a o căuta.

— Important e să știi cum s-o cauți, reluă Osorio. Și aceasta este preocuparea întregului continent, nu se îndoiește nimeni de acest lucru. Nu numai Columbia ; nu numai noi sîntem preocupați să ne descoperim autenticitatea, ci întreaga Americă Latină. Poate tocmai aceasta ne va uni cum nu ne-a putut uni nimic de-a lungul istoriei.

— Pentru că s-a vorbit de bovarism, zise Almeida cea mică, eu nu cred că această doctrină, dacă se poate numi astfel, rezolvă problemele, ci doar le acumulează. Și aceasta de la conchista încoace.

— Insist să afirm, zise Balcázar, că este impropriu să vorbim de bovarism. Eu înțeleg prin asta tendința individului de a trăi în mod deliberat într-o realitate care nu este a propriei sale condiții ; ceea ce se petrece în America Latină este tocmai contrariul, pentru că noi căutăm pe

toate căile propria noastră realitate ca să trăim implantaţi în ea. Deci bovarismul nu are nimic de a face cu noi.

Osorio dădu aprobator din cap şi adăugă :

— Această lume, această realitate autentică s-a construit în timp. Nu am luat totul de la Europa şi, după cum aţi constatat, nu am rămas la pasivitatea adoptărilor, ci la reflexivitatea adaptărilor. Cînd am adaptat o doctrină la condiţiile noastre specifice i-am imprimat, fără îndoială, ceva din noi.

— Adaptările sînt bune poate doar în teatru, zise Yesica. Noi avem nevoie de opere originale.

— Yesica are dreptate, zise Fabricio. Cel mai important lucru acum este să cunoaştem realitatea. Cunoscînd-o, o vom accepta şi, o dată acceptată, o vom schimba dînd la o parte ceea ce este străin, astfel încît să rămînă doar ceea ce este autentic.

— Sau, zise Mauro, revenind pe un teren mai filozofic şi mai puţin speculativ...

— Filozofia este speculativă, întrerupse Yesica.

— ... să ne închipuim, continuă Mauro, că subiectul nu neagă existenţa sa adevărată ci, dimpotrivă, caută să şi-o cunoască mai bine cu scopul final de a o transforma.

— Şi care sînt datele sale ? întrebă Amanecer încercînd să obţină un răspuns mai clar. Starea de umilinţă şi de dependenţă a popoarelor latino-americane.

— Să rămînă mereu la această condiţie înseamnă, zise Osorio, să o accepte. Să o cunoască şi să o schimbe este tocmai preocuparea principală a acestei filozofii a istoriei.

— Metaistorie ? întrebă Almeida cea mică.

— Da, răspunse Osorio, dacă astfel se înţelege depăşirea unei istorii care nu mai poate fi viabilă, o istorie derivată din proiecte străine de oamenii şi aşezările Americii.

— Subiectivism ? întrebă Almeida cel mare.

— În măsura în care, răspunse Osorio, se pot făuri proiecte care să nu ţină seama de voinţa celor pentru care se pretinde a se fi făurit, ci să se conteze doar pe pasivitatea acestora.

— Deci ce ne rămîne de făcut ? întrebă Dalia.

— Să stabilim realitatea, reluă Osorio. Să ne integrăm în ea. Să răscolim trecutul ca să ne explicăm prezentul şi să ne clădim viitorul.

Canelo se întoarse și se întinse gîfîind obosit la picioarele lui Amanecer. Fabricio strigă „hola !“ și piața îi întoarse patru ecouri care se sparseră sub coroana umbroasă a copacului.

— Nu crezi că putem merge să lucrăm ?

— Încă nu, zise Amanecer. Nu vrei să-mi cunoști satul ? Este ultima ocazie, pentru că într-o săptămînă va fi inundat. Și adăugă surîzînd : Vreau să-ți arăt școala unde am învățat și unde mă voi întoarce după ce voi lua gradul.

— Nici pînă acum nu mi-ai spus de ce nu te-ai dus să predai la vreun colegiu din Bogotá și ai preferat singurătatea, pustietatea asta.

— Aici este lumea mea, Fabricio. Cînd mă duc la laguna sacră simt cum învie ceva în mine. Ca și cum aș fi un templu gol și cineva ar striga în adîncul său. Ecoul acestui strigăt mă-nfioară săptămîni în șir.

Fabricio se așeză și începu să mîngîie și el capul cîinelui.

— Crezi că vom scoate ceva la lumină cu lucrarea noastră ?

— Este destul de greu. Osorio ne spunea miercuri : „Avem nevoie de mulți ani“, iar noi dispunem doar de doi. De fapt au fost doi, ne-a rămas mai puțin de unul în care trebuie să terminăm investigațiile și apoi să redactăm teza.

— Rămîi la opera lui Galván ?

— Da. Cred că el a structurat în romanele sale un sistem filozofic, neconceptualizat, în stare latentă. O filozofie a existenței.

— Sartre și toate celelalte ?

— Poate. Mi-ar plăcea de asemenea, reluînd o problemă pe care i-ai pus-o lui Balcázar, să cercetez în ce măsură a contribuit inchiziția la deformarea religioasă operată de conchista. Să cunosc motivele care i-au împins pe cei douăzeci de mii de metiși să se ridice împotriva regimului colonial într-o mișcare de tip pur social, a cărei măreață glorie, astăzi aproape uitată, a fost José Antonio Galán. Dar tu, adăugă după o pauză, despre ce vrei să scrii ?

— Aș vrea să scriu un roman amplu, inspirat din istoria Americii Latine. Pînă acum n-am reușit decît să fac cîteva schițe și să stabilesc personajele. De asemenea, am stabilit perspectiva de a vorbi despre om, despre iluziile și temerile sale.

— Am avansat și eu în studiul operei lui Galván. Poate că într-o zi am să-l cunosc și-am să-i vorbesc. Să-l cunosc cu adevărat, nu prin cîteva discuții ca acelea avute la începutul semestrului sau printr-un interviu în care m-a stăpînit mai mult timiditatea decît curiozitatea.

Fabricio și-l reaminti pe Galán : înalt, bine făcut, cu o mustață în care luceau cîteva fire albe. Iar ochii, în special ochii, cum spunea Amanecer : mari, triști și în același timp înțelegători, mîndri, dar capabili de duioșie și de iertare. Ținuse o conferință în cadrul cursului postuniversitar, pledînd necesitatea unei noi folozofii ; și, cu toate că fusese supus unor atacuri și dispute, își cîștigase nu numai aplauzele dar și admirația tuturor pentru sinceritatea sa, pentru subtilitatea răspunsurilor, pentru felul firesc în care aborda temele filozofice, care nu constituiau specialitatea sa de artizan al cuvîntului.

— În acest moment, zicea Galván, în picioare în fața tablei, America Latină a ajuns la ceea ce putem numi o culme a maturității ei intelectuale. Dezvoltarea metisului a adus ca o consecință logică o serie de schimbări nu numai în ceea ce privește obiceiurile, ci și în cîmpul ideilor. Și ceea ce era valabil pentru bunicii noștri pentru noi a devenit discutabil. De aceea, filozofia primită de la Europa începe să fie judecată. Nu mai sînt considerate adevăruri absolute cele spuse de Aristotel sau de Tomas d'Aquino ; noua lume vrea să se abată puțin de la drumurile trasate de Descartes ; acum, chiar și interpretările propuse de Habermas și Marcuse par lucruri învechite. Sau cel puțin îndepărtate de realitatea noastră și deci inoperante.

Îl ascultau cu respect. Fabricio putu să vadă cum, din extrema cealaltă a sălii, Amanecer îl urmărea pe Galván fără să clipească, parcă hipnotizată.

— Filozofia este mai înainte de orice o analiză a gîndirii și a simțirii unui popor. Dar cu toate că ea conține adevăruri care rezistă în timp, nu se poate să nu recunoaș-

tem că formularea ei este condiționată de circumstanțele în care a fost scrisă. Ceea ce a fost valabil pentru presocratici n-a mai fost și pentru tomiști, cel puțin în formă integrală. Și ceea ce pentru tomiști era de neatins poate să fie lipsit de valoare pentru noi datorită altor circumstanțe istorice, precum cele în care trăim.

— Eu cred, zise Almeida cea mică, că originea psihologică a filozofiei se află în înclinația noastră naturală de a stabili cauzalitatea fenomenelor.

Galván o aprobă. Își plimbă privirea asupra micii adunări. O privire care pătrundea, fără ca amestecul ei neîngăduit să pară ireverență și care poate intimida puțin, pentru că ochii lui mari și cafenii păreau să se adîncească pînă dincolo de ultimele meandre ale memoriei, unde se ivesc șovăielnice amintirile. Își continuă apoi expunerea.

— Acum, deci, America Latină începe să se gîndească la o filozofie a ei proprie, o manieră metisă de a vedea viața, omul și circumstanțele sale, destinul și speranțele sale. Această filozofie, specific latino-americană, trezește ecouri în tot continentul, inspirînd zeci de cărți, a devenit materie de studiu postuniversitar și, în general, tema centrală a oricărei reuniuni între umaniști. Dar să ne întrebăm : de unde s-a născut această filozofie ? Sau, mai bine zis : de unde trebuie să pornească gînditorul ca s-o formuleze ? Fără îndoială, de la realitatea oglindită în literatură, pentru că aceasta reprezintă maniera de a gîndi, de a suferi și de a spera a unui popor : *el guaso* chilian, *el gaucho* argentinian, *el llanero* venezuelean, *el indio* ecuadorian, locuitorul de pe platoul columbian, în sfîrșit, toate arhetipurile umane ale continentului. Poți cunoaște din romane adevărata lor viață. De aceea eu susțin că literatura reprezintă puterea de reflecție a unui popor.

— Filozoful, zise Almeida cel mare, trebuie să pornească de la propria-i gîndire, nu de la roman. Din punct de vedere etimologic, filozofia înseamnă iubire de înțelepciune. Ea nu exprimă modul de a trăi, de a suferi sau de a spera, ci caută să explice sensul vieții, al speranței sau al suferinței.

— Ca s-o limitezi numai la această definiție, zise Galván, ar fi nu numai inexact, ci și desuet. Filozofia care nu-l definește pe om, care nu tinde spre libertatea și pro-

gresul acestuia nu depășește limitele unei științe abstracte sau ale unei speculații, e condamnată la moarte pentru că s-a sustras legilor materiei.

— Filozofia, comentă Yesica, ca orice știință, are nenumărate aplicații și multiple sisteme prin care-și poate îndeplini misiunea de investigare și cunoaștere.

Galván aprobă, ascultînd-o în liniște, apoi își continuă ideea :

— Romanul, care pentru Stendhal trebuia să fie o oglindă așezată de-a lungul drumului, a devenit apoi un martor al realității, iar acum este o armă demascatoare a teribilei lupte sociale din întregul continent și este chemat să aducă un serviciu important umanistului. Din paginile sale se dezvăluie simțirea acestui popor metis, care în cinci secole a trecut prin cele mai importante și eterogene încrucișări de rase din cîte a înregistrat istoria. Pentru că, fiind metiși, avem nevoie de ceea ce s-ar putea numi o filozofie a metisului. Unica formă de a o realiza este de a cerceta propria noastră realitate. Această filozofie făurită de noi și pentru noi, (sau, altfel spus, făurită în America Latină și pentru America Latină), este singura aplicabilă nouă și unica posibilă în cadrul instituțiilor noastre de învățămînt.

Amanecer privea fix figura și mîinile lui Galván. Mîini care completau expunerea cu mișcări precise, aproape ritmice, ca ale unui dirijor de orchestră.

— Repet, aportul romancierului este hotărîtor. Pentru că așa cum literatura noastră a căpătat un loc în lume prin expresia incontestabilei ei autenticități, a culorii ei locale, tot astfel filozofia noastră trebuie să-și adîncească rădăcinile în această trilogie etnică universală care este metisajul nostru.

— Mi se pare că teoria pe care o expuneți este foarte îndrăzneață, zise Dalia. Susține, nici mai mult nici mai puțin, că ceea ce s-a realizat de-a lungul secolelor poate fi prefăcut în pulbere într-o secundă, dintr-un fel de orgoliu fără nici un fundament.

— Ceea ce se constată, se grăbi să afirme Mauro, este că aceste cursuri postuniversitare par orientate în general contra Europei și a Spaniei în special. Profesori, con-

ferenţiari şi cursanţi sînt hotărîţi să nege ceea ce datorăm culturii primite prin oameni precum Quesada, părintele Las Casas şi atîţ a alţi înţelepţi, prelaţi şi oameni de litere care au luminat cu inteligenţa lor perioada conchistei.

— Nu vom nega ceea ce constituie un patrimoniu cultural şi istoric al umanităţii, zise Galván. Vom demonstra doar că sîntem capabili să gîndim şi prin noi înşine. Nu vom rămîne numai un ecou, a sosit momentul să fim şi un glas.

— Mergem la şcoală ? întrebă Fabricio, după o clipă.

Amanecer consimţi. Se ridică şi coborî treptele bisericii. Singurătatea înconjurătoare era teribilă. Era măreaţă, dar înfricoşătoare. Ţinîndu-se de mînă, traversară piaţa urmaţi de *Canelo,* care ridica în urma sa norişori de praf. Cerul era senin şi cînd se aşezară la umbra copacului, lumina soarelui căzu peste ei fragmentată de agitaţia ramurilor.

Ramurile, mişcate de vîntul care venea în rafale dinspre mare, cerneau razele lunii peste *patio*-ul cufundat în tăcere. La etajul casei, clipind din cînd în cînd, un pătrat galben de lumină descoperea o fereastră cu zăbrele. Sub lămîiul de lîngă poarta ce da înspre grădiniţă, Catalina Jalofa privea cele patru crestături luminoase pe pielea netedă a întunericului.

În camera luminată doar de cele patru lumînări din sfeşnic, Lorenzana se aranja ajutată de Amanecer de los Ángeles, o sclavă cu pielea închisă şi ochi jucăuşi, cu mîini agile şi dezmierdătoare, cu trăsături armonioase ; o negresă de care fugeau toţi cu teamă, închinîndu-se cînd trecea ; se spuneau despre ea lucruri înspăimîntătoare după care se rosteau în şoaptă rugăciuni însoţite de semnul crucii, crezîndu-se astfel că se îndepărtează răul care stăpînea Cartagena de Indias de aproape jumătate de secol ; nu atît oraşul în sine, nici străzile lui sau pieţele pietruite sau zidurile văruite, ci golfuleţul de lîngă mlaştină, unde creşteau măslini sălbatici şi unde se întîlneau pe ascuns femei şi bărbaţi, dar mai ales femei, în nopţile de vineri.

Privindu-se în cristalul oglinzii, Lorenzana îşi observă umerii graţioşi, gîtul alb şi sînii rotunzi şi tari de fată de douăzeci de ani, căsătorită de opt ani şi aproape de

șase ani mamă. Își examină apoi obrazul, gura senzuală și voluntară, bărbia dîrză marcată de gropiță, pometii întinși, ochii imenși și negri, sprîncenele bine conturate, fruntea înaltă, părul întunecat, urechile micuțe împodobite cu verigi de aur. Era frumoasă ; o știa și era bucuroasă s-o știe. Era un temperament arzător, avusese deja cîțiva iubiți, iar acum privirea și gîndurile îi erau stăpînite de un sergent major, un băiat minunat pe care-l văzuse doar de două ori, dar care o ispitea făcînd-o să-și urască din ce în ce mai mult soțul și să-l respingă în mod sistematic. Pentru că Andrés era bătrîn, bătrîn pentru cei douăzeci de ani arzători ai ei ; și pentru că la mai bine de patruzeci și cinci de ani ai lui îi fusese impus cu forța de către unchiul ei, canonicul.

— În această noapte trebuie să fii foarte frumoasă, stăpînă Lorenzana. Mai frumoasă ca niciodată !

Amanecer o ajută să-și îmbrace rochia de sărbătoare. Dantelele și volanele îi împodobeau gîtul, chipul ei căpătînd prospețimea unei flori, iar ingenuitatea pe care reușea s-o degaje, prin privirea aceea languroasă și pierdută, constituia, după cum spuneau vecinii, cunoscuții, funcționarii lui don Andrés del Campo și chiar clericii care populau străzile și digurile, un fel de magnet.

— Să nu-ți fie frică, zise Amanecer, observînd cum între mîinile ei negre și ferme tremurau mîinile umede ale Lorenzanei. Stăpînul Andrés nu va ajunge înainte de zori. Și, cînd va veni, va intra mai întîi în patul Margaritei și apoi în al tău.

Lorenzana strînse pumnii. Da, era adevărat : soțul ei o înșela chiar cu propriile ei sclave. Margarita era o negresă urîtă și cu miros înțepător, iar Andrés, înainte de a intra în patul conjugal, ținea să simtă mai întîi mîngîierile sclavei. Se zicea de asemenea că o schimba deseori pe Margarita cu Catalina Jalofa, cu toate că aceasta era iubita lui Sebastián Pacheco, care-l ajuta pe Andrés în munca de administrație. Și mai avea și pe Isabel de Aguilar și pe Leonor de Herrera, prietene între ele și unite, printre altele, și prin afecțiunea pe care o aveau pentru Andrés del Campo, om matur și bogat cum puțini erau în noua și zgomotoasa Cartagenă.

— După noaptea asta, stăpîna mea va obține tot ce-și dorește, adăugă Amanecer : O licoare care să-l adoarmă definitiv pe stăpînul Andrés și alta care să-l țină mereu treaz pe don Francisco.

Francisco de Santander, gîndi Lorenzana, iar inima începu să-i bată cu putere. Nu era inima, se gîndi apoi, surîzînd, era ceva din lăuntrul ei, mult mai intim și mai plăcut. Nu inima, pe care o simțea moartă încă dinaintea absurdei ei căsătorii, ci trupul ei, alert și viu, de fiecare dată mai doritor și cu mai mare nevoie de mîngîieri ; trupul ei de care se apropiase Andrés ca să-i dăruiască doi fii și de care acum obișnuia să se mai apropie numai ca să îndeplinească ceea ce considera el o datorie : aducerea pe lume a altor moștenitori ai numelui și ai averii sale.

— Nu-l mai suport, Amanecer ! zise ea dînd glas gîndului. Astă-noapte m-am trezit simțindu-i mîinile și a trebuit să-mi muște buzele ca să nu scuip.

Se auzi lătratul unui cîine departe, pe strada dinspre Tumbamuertos, și Lorenzana se cutremură pierdută între faldurile de mătase și dantelă. Sclava neagră apropie sfeșnicul de oglindă și Lorenzana simți din nou satisfacția de a-și dovedi cît era de frumoasă. Surîse imaginii sale ca să-și scoată în evidență dinții regulați și albi care constituiau unul din marile ei motive de mîngîiere. Își ciupi delicat obrajii ca să le dea culoare și-și mușcă ușor buzele aprinse. Apoi lăsă de o parte oglinda și se privi în ochii rotunzi și negri ai sclavei.

— Și dacă află cineva ?

— N-are cum să afle, stăpînă. Între noi păstrarea secretului e chestiune de viață și de moarte. Oare nu se spune că vor veni inchizitori din Spania ca aceia care au plecat spre Lima ?

Lorenzana își aminti că-i văzuse în port cînd era de mîna unchiului ei, Luis Gómez de Espinosa ; sau poate că-i văzuse unchiul ei în îndepărtații ani ai adolescenței și-i povestise cînd ea era o biată fetiță orfană, iar el, un viclean care cocheta cu ideea de a o încredința lui don Andrés. Vîntul izbea cu furie cordajele corăbiilor iar din turnul dinspre proră se rotea spre golfuleț privirea scrutătoare a unuia dintre ei, poate Serván de Serrezuela, îm-

brăcat tot în negru, cu crucea care-i lovea pieptul, atîrnată de o panglică verde. Doar ea sau poate Luis adolescent fuseseră singurele persoane care îndrăzniseră să-l privească în față, în timp ce echipajul, purtînd mustăți sălbatice, asigura nava în pripoane, iar armata defila cu archebuzele și culevrinele lor pentru a da celor de la Sfîntul Oficiu impresia că portul este bine păzit. I se păru că acum o scrutează privirea aceea de gheață, iar teama o înțepă din nou cu insistență.

— Dacă va afla Andrés că am fost la mlaștină ?

— Nu va afla, stăpînă. El este la Leonor, care a și cumpărat de la Getsemaní *chicha* [1] ca să petreacă.

— Se pare că tu știi totul.

— După noaptea asta, și stăpîna va ști totul. Cînd Buziraco ne împrumută ochii lui nimic nu poate fi ascuns.

— Simt că sînt pe punctul de a face o nebunie.

— Un lucru minunat, stăpînă. Nu trebuie să-ți fie teamă acum cînd totul este pregătit iar eu îți voi fi naşă.

Lorenzana se gîndi că se lăsa atrasă într-un pericol. Avea încredere în Amanecer și o îndrăgise, dar sclava asta pînă la ce punct putea fi sinceră ? Iar ea nu cunoștea straniile ritualuri despre care se vorbea pe șoptite în piața cea mare sau în tinda bisericilor, sau în uniunile pioase unde sub privirea uscată a vreunui călugăr se rosteau rugăciuni în mod mecanic în timp ce se pierdeau virginități, se vorbea de bărbați încornorați sau se povesteau cu lux de amănunte aventuri grosolane sau se făceau vrăji și se aranjau adultere. Despre aceste ritualuri cunoștea doar episoade îngrozitoare : asasinate de nou-născuți, cadavre, orgii cumplite în care femei și demoni încercau plăceri desfrînate în timp ce mici drăcușori băteau tobe și suflau din surle la umbra măslinilor, iar în mlaștini colcăiau pești ciudați și animale fabuloase.

— Trebuie să plecăm, stăpînă. Este aproape unsprezece și de aici pînă la mlaștină facem cam jumătate de oră.

Se privi din nou în oglindă. Trebuia să fie frumoasă pentru... pentru cine ? Cînd își dădu seama, simți o emoție atît de puternică, încît scăpă din mînă oglinda care se făcu țăndări pe dalele de piatră. Lorenzana făcu cîțiva

[1] Băutură alcoolică din porumb fermentat.

pași înapoi, înspăimîntată, pînă ce ajunse în dreptul ferestrei care lăsa să se filtreze lumina în cele patru frînturi galbene pe care Catalina le urmărea de sub coroana lămîiului.

— Nu-ți fie teamă, stăpînă, zise Amanecer și începu să culeagă cioburile de oglindă din care dispăruse imaginea senzuală a Lorenzanei. După această noapte, nu i se va mai putea întîmpla nimic rău stăpînei mele ; don Andrés va dormi pentru totdeauna, iar stăpîna îl va avea pe don Francisco în mînă, supus și docil ca un cățeluș înfometat.

Se gîndi la ținuta lui de gală, la mîna care se sprijinea pe mînerul săbiei cu un gest de sfidare ; se gîndi la înfățișarea lui aristocratică ; la trupul lui musculos, la privirea sa dominatoare și mîndră și simți cum prin trup o străbate un foc tumultuos care o ajută să-și adune curajul pierdut pentru o clipă.

— Să mergem, zise și se îndreptă hotărîtă spre ușă. Amanecer o ajunse, dar amintindu-și de cele patru lumînări din sfeșnic se întoarse și le stinse dintr-o suflare.

Cînd coborîră în *patio* se auzi un lătrat insistent dinspre strada Damas ; de departe, de foarte departe, dinspre Icaros, îi răspunseră alte lătrături. Lorenzana apucă mîna fierbinte a lui Amanecer și acea căldură o învioră. Se gîndi că Amanecer era confidenta ei, într-o oarecare măsură chiar prietena ei, oglinda în care-și privea nu numai chipul, dar și ascunsa față a sufletului. Își aminti cum puținele ei clipe de joacă fuseseră supravegheate de această fată care, cu toate că avea doar cu doi ani mai mult decît ea, părea foarte bătrînă și înțeleaptă. Își aminti de singura păpușă pe care o avusese, făcută din cîrpe și cu ochi de sticlă jucăuși; pe care i-o dăruise Amanecer cînd împlinise treisprezece ani și își pierduse virginitatea în patul unui soț care o trata ca pe o jucărie nouă. După nici un an de la căsătorie, el începuse deja să se plictisească ; noutatea pe care o prezenta pentru el o fată de doisprezece ani se stinsese și atunci se întoarse la Margarita, femeia care, cu măiestria ei diabolică, reușise să-l închidă nu numai în spațiul strîmt al dormitorului ei, ci și în cercul brațelor sale.

— Nu-ţi fie frică, stăpînă. Nimeni nu va şti că am ieşit din casă.

Înaintară prin vestibulul întunecos. Amanecer deschise poarta şi, în sfîrşit, se trezi în palida claritate a străzii. Cînd poarta se închise, Catalina părăsi locul de sub coroana lămîiului şi se aşeză să-l aştepte pe Andrés del Campo. Îi va spune totul : că în timpul escapadei lui la Leonor de Herrera, soţia sa părăsise casa în mod misterios în compania acelei negrese nesuferite, acea Amanecer de los Ángeles, care s-ar fi putut chema mai degrabă de los Demonios [1] ; că în spatele său se ţeseau tot felul de intrigi şi că-l văzuse pe don Beliano învîrtindu-se prin bucătărie cu o traistă misterioasă, sau apropiindu-se de oalele cu mîncare ca să dezlege noduri sau să facă farmece. Poate că atunci don Andrés va consimţi la căsătoria ei cu Sebastián, care o lăsase însărcinată.

Catalina suspină. Puţine negrese ca ea puteau aspira la o căsătorie cu un alb. Ştia că nu are nici o vină pentru culoarea pielii ei, nici pentru că tatăl ei venise în urmă cu treizeci de ani închis în calele unui vas şi se tăvălise în noroiul mlaştinii cu o negresă din ţara lui, însă dintr-o regiune diferită. Dar, fără îndoială, chiar dacă nu purta nici o vină pentru toate acestea, se afla aici ca sclavă în casa lui del Campo, suspinînd după unul din slujbaşii lui care o considera, probabil, ca şi stăpînul pe Margarita, o companie pasivă şi docilă rezervată exerciţiilor lui sexuale.

Nu trebuia să lase tristeţea s-o cuprindă. Probabil că mîinile lui Sebastián, trezindu-i trupul, i-ar fi adormit amintirile şi amărăciunile. Dar acum nu-l putea chema, nu pentru că nu l-ar fi dorit, ci pentru că Pacheco dormea în aceeaşi cameră cu Pedro de Alarcón, iar în el Catalina nu avea nici un pic de încredere ; mai mult, era sigură că Pedro nu privea cu ochi buni dragostea ei pentru Sebastián, pe care-l credea demn de o femeie albă. Rămase nemişcată pe banca aceea de piatră, roasă de ani şi de urme de bocanci şi espadrile ; cînd îşi ridică ochii spre casă îşi dădu seama că cele patru pătrate geometrice gal-

[1] *Angel*, înger ; *demonio*, diavol (sp.).

bene și tremurătoare de lumină dispăruseră, poate doar cu o clipă înainte.

Între timp Lorenzana și Amanecer înaintau într-o beznă aproape completă, pentru că luna se retrăsese după o îngrămădire de nori ca niște corăbii uriașe ascunse într-un golf imens. Cîinele continua să latre, antrenîndu-și confrații în ecouri depărtate pînă spre plajă. Lorenzana se plînse de lipsa litierei, dar Amanecer o asigură că era mai bine să se apropie pe jos de mlaștină ; că Paula de Eguiluz era tare afurisită cînd își ținea reuniunile cu vrăjitoarele albe și nu permitea prezența sclavelor sau a hamalilor, și că în această noapte de vineri, din mijlocul anului 1609, se ținea și reuniunea sclavelor negre conduse de Elena de Vitoria.

Auzind în apropiere cîntec de ghitară fură nevoite să schimbe drumul ca să nu se întîlnească cu gălăgioșii îndrăgostiți. Evitară străzile mărginașe unde cîte o prostituată își rotea ochii și își dezvelea picioarele. Puțin cîte puțin lăsară în urmă ultimele lumini și ultimele case pînă ce umbra le învălui complet. Lorenzana strînse cu putere mîna sclavei și rămase pironită locului.

— Acum mi s-a făcut și mai tare frică, Amanecer.

— Peste puțin timp frica va dispărea, stăpînă.

— Și dacă totul e minciună și nu vom vedea pe nimeni ?

— Stăpîna nu are încredere în sclava ei neagră, Amanecer de los Ángeles ? Chiar dacă nu are încredere în mine, oare don Beliano o poate minți ? Nu știi că el se are bine cu Buziraco și că rostesc amîndoi rugăciunile invers ? De altfel, amintește-ți că don Beliano a rămas să găsească licoarea care-l va adormi pentru totdeauna pe stăpînul nostru don Andrés.

Lorenzana își regăsi entuziasmul. Să sfîrșească cu Andrés era unul din visele sale. Se vedea deja bogată și liberă, doar cu povara celor doi fii care nu o împiedicau deloc fiindcă erau încă prea nevinovați. Va avea Cartagena de Judias la picioarele ei, iar pe sergentul major în brațe, cum o asigura adesea Amanecer surîzînd. Hotărît lucru, gîndea Lorenzana, sclava ei avea calități deosebite și pe deasupra era și veselă ; cîteodată o distra cu cîntecele pe care părinții ei le învățaseră în drumul din Angola spre Cartagena. Îi prinseseră pe amîndoi deodată, îi povestise ea în-

tr-o după-amiază cînd stăteau pe terasă cosînd volane și mărgele și fixînd pliurile unei rochii. I-au înhățat pe neașteptate și, împreună cu încă alți două sute, au fost băgați în cala vasului și puși în lanțuri. De-a lungul istovitoarei călătorii nu au avut posibilitatea să stea deloc unul lîngă altul ; îi separaseră ca să nu-și audă vocile și să provoace dezordine sau chiar revoltă în bezna urît mirositoare a santinei. Amanecer povestea, ca și cum s-ar fi aflat și ea pe vaporul acela, că de cîteva ori fuseseră pe punctul de a se scufunda din cauza încărcăturii. Știa, de asemenea, că într-o seară comandantul vasului se dusese spre proră și ridicase o trapă. Treizeci sau patruzeci de negri au fost azvîrliți la rechini ca să ușureze galionul și să înlăture astfel pericolul unui naufragiu. Dintre cei care rămăseseră, treizeci muriseră pe drum. La sfîrșit, în piețele Cartagenei, au vîndut mai bine de o sută ; părinții ei fuseseră așadar despărțiți : pe el l-au cumpărat ca să lucreze la o plantație în centrul țării, înfiripată între manglierii și cocotierii adunați pe lîngă rețeaua de conducte ; pe ea a cumpărat-o don Pedro del Campo, tatăl lui Andrés, care tocmai atunci începuse să acumuleze averea sporită mai tîrziu de fiul său. Și într-o seară sclavul, care murea de tristețe și nostalgie între țînțari și printre manglieri, a fugit de pe plantație. A fost prins și condamnat la moarte ca evadat. Don Pedro îl cumpără cu un preț bun și-l duse la una din fermele sale. Abia atunci, își regăsi femeia și, apoi se născu Amanecer de los Ángeles, neagră și ea ca bunicii și părinții ei, care o iubiseră și o învățaseră ritualurile orale tradiționale, misterele lor, ritmurile unei muzici care îi curgeau în vene ca și sîngele, precum și practicile vrăjitorești, descîntecele, invocarea puternicului și misteriosului Shango transformat în Buziraco.

Lorenzana aproape nici nu-și dădu seama cînd ajunseră la malurile silitroase ale mlaștinii. Mirosul din jur era pătrunzător, iar cînd se ivi luna pentru o clipă, observară că vapori mirositori pluteau foarte jos, ca o pîclă deasupra apei.

— Nu-mi da drumul la mînă, stăpînă. Mlaștina este plină de vietăți care ar benchetui copios dacă am aluneca înăuntru.

Amanecer avansa tatonînd drumul ; abia după ce era sigură de soliditatea terenului o lăsa pe Lorenzana să facă pasul următor. Poteca deveni anevoioasă pe o porțiune destul de întinsă și, cînd Lorenzana era pe punctul de a renunța, dădură în sfîrșit de teren uscat.

— Aproape că am ajuns, zise Amanecer în șoaptă.

Începuse să se audă murmur de voci. Crezuseră mai întîi că era foșnetul vîntului printre frunzele de măslin, dar, cu timpul, își dădură seama că era intonația unei rugi stranii. Continuară să înainteze, ținîndu-se de mînă, și ajungînd la un șir de arbori care formau un fel de îngrăditură, se opriră.

— Eu am să vorbesc cu Paula, zise Amanecer. Nu te mișca de aici, stăpînă. Orice se va întîmpla și orice vei vedea, așteaptă aici pînă voi veni eu să te iau.

Lorenzana rămase singură în întuneric. Dădu la o parte cîteva ramuri și privi spre poiența luminată de un rug și de mai multe torțe aranjate în așa fel încît să formeze un triunghi a cărui bază se afla spre ea. Văzu o masă lungă în fața căreia se agitau mai multe femei ; unele dezgolite pînă la brîu. Pe masă se vedeau mîncăruri pe care încă nu le putea identifica, din cauza distanței și a întunericului. Lîngă rug se aflau doi negri, ceea ce o surprinse, pentru că pînă atunci crezuse că la astfel de reuniuni asistau numai femeile. Unul dintre negri bătea un fel de tobă, asemănătoare cu cea a soldaților de la regiment, dar mai mare și mai rudimentară. Sunetele erau sigure și învăluitoare, anulînd orice gînd și transmițînd nopții fiori difuzi și senzuali. Celălalt agita un instrument gol care producea un zgomot ca de valuri pe o plajă liniștită. Dincolo de masă se afla un jilț înalt și întunecat. Sub cerul liber erau adunate cam cincizeci de persoane și, cînd privi mai cu atenție, observă că în afară de cei doi bărbați mai era unul și anume mulatrul Juan Lorenzo, don Beliano, pe care-l cunoștea. O observă de asemenea într-o extremă a triunghiului pe Paula de Eguiluz de care tocmai se apropia Amanecer de los Ángeles. Își spuseră cîteva cuvinte apoi Amanecer se îndreptă spre rug și, bătînd din palme, acompanie pe cei doi negri.

Își aminti că Paula nu admitea sclavi. Probabil că cei doi și Amanecer erau singurii negri. Ceilalți, sau mai bine zis celelalte, erau albe sau metise, cu mai mult sau mai puțin sînge negru în vine, dar nu sclave. Era o chestiune de principiu. Reuniunile sclavilor se făceau în cealaltă extremă a mlaștinii unde se spărgeau valurile furioase printre pietre enorme.

Pentru prima dată Lorenzano încercă un sentiment de putere. Să stea acolo singură, pregătită pentru orice, sfidînd convențiile și obiceiurile, trecînd peste barierele cu care societatea voia s-o claustreze prin rolul ei de soție și mamă, era ceva amețitor, era o senzație atît de puternică încît, de teamă să nu leșine, se agăță de crengile copacilor din preajmă. Și apoi certitudinea că după inițiere va dobîndi puteri nelimitate îi anticipă triumful. Nici un bărbat nu-i va rezista. Nici chiar don Diego, guvernatorul. Cu atît mai puțin sergentul a cărui indiferență o lăsa fără glas. Îl va avea în mînă pe Andrés, pe care niciodată nu putuse să-l iubească, și-l va distruge. Încet, cum o sfătuise Ana Matienzo ; rapid, cum i-o cerea nerăbdarea. În tot cazul Andrés del Campo va muri, iar ea va fi stăpînă pe destinul și pe dorințele ei și se va lăsa atît de mult iubită, încît trupul ei se va topi sub mîngîieri.

O văzu deodată pe Ana Matienzo și rămase împietrită. Ana era prietena și confidenta ei. O căută în zadar cu privirea pe Amanecer pentru că știa că sclava și prietena nu se iubeau, nu-și vorbeau, nici măcar nu se priveau. Nu-și amintea să le fi văzut vreodată împreună. Cînd apărea Ana, Amanecer parcă se topea undeva fără urmă. Ana Matienzo era soția lui don Juan de Iturrieta ; Ana — înflăcărată ca și ea, nebună după trupul ei, cum o bîrfea Catalina Jalofa, era și ea plictisită de bărbatul ei bătrîn și antipatic de care dorea să se descotorosească cu orice chip. Stătuseră de multe ori de vorbă pe terasă cu coatele rezemate de balustrada care dădea spre *patio* și de unde se putea observa bine o parte din livadă. Ana îl ura pe Juan și Lorenzana pe Andrés. Ana era prietenă bună cu Juan Lorenzo, iar el le promisese că le va aduce o licoare care să le scape pe amîndouă de acești bătrîni inutili, mistuiți de propriul lor desfrîu și care uitaseră complet de existența soțiilor lor.

Muzica, dacă se putea numi muzică, devenise mai puternică. La început părea inofensivă, dar sfîrșise prin a captiva totul. Femeile începură să-și onduleze trupurile, iar cînd Lorenzana privi mișcarea se simți tulburată; observă că ritmul era senzual și că, urmărindu-l îi aducea în minte imagini arzătoare : trupul ei răsfățîndu-se între așternuturi, apa parfumată cu flori de portocal în care-și muia sînii ca să devină mai tari; sărutările primului ei iubit, aproape un copil băgat în cazarmă și asasinat în timpul unei expediții împotriva indienilor; mîngîierile ultimului ei iubit care plecase de două luni la drum spre La Española și de la care nu primise încă nici o veste. Totul părea că se învîrtește în jurul ei, cu ea, în ea, iar îmbrăcămintea o apăsa ca o povară, aproape sufocînd-o. Și astfel înțelese de ce multe din mulatrele și metisele care umpleau triunghiul deschis între tufișurile mlaștinii începuseră să se dezbrace; mai întîi bustul, apoi alte părți ale corpului, iar unele dintre ele, cele mai îndrăznețe sau nerăbdătoare, rămaseră goale să danseze lîngă rug, sau la șovăitoarea lumină a torțelor. Vederea acestor trupuri goale o tulbura, dar nu se putea sustrage ritmului care pusese complet stăpînire asupra ei, asupra voinței, a mușchilor, a pielii. Căută îngrijorată silueta zveltă și întunecată a lui Amanecer, dar sclava dispăruse în mod misterios. Nu întîlni decît chipul palid al Anei care, descheindu-și bluza plisată și împodobită cu dantele, făcu să apară la lumina torțelor sînii ei frumoși, de femeie de treizeci de ani, arzînd de dorință, legată de un bătrîn decrepit. Atunci știu, cu absolută certitudine, că Juan și Andrés începuseră să moară.

Departe de ruguri și de muzică, Catalina Jalofa rămăsese ascunsă în bezna terasei. Sub lămîi, țîrîitul greierilor se potolise înlocuit de orăcăitul broaștelor din băltoacele pe care ploaia le lăsase între tufișuri. Catalina tresări cînd auzi scîrțîitul unei porți, dar mai înainte de a încerca să se ridice, simți niște mîini puternice apăsîndu-i umerii și știu că e Sebastián Pacheco, pentru că în afară de el nu avea nimeni dreptul s-o atingă.

— Mă așteptai ?

— Nu, răspunse sclava ; cînd se ridică, fața ei rămase sub privirile bărbatului. O supravegheam pe Amanecer, blestemata asta de vrăjitoare care a luat-o și pe señora cu ea.

— Astăzi e vineri, zise Sebastián. Se așeză și o trase pe Catalina pe genunchii săi.

— Crezi că s-au dus la reuniune ?

— Dar unde se mai puteau duce ?

Negresa rămase un moment pe gînduri. Nici nu-și dădu seama că mîinile lui Sebastián căutau să-i atîțe pielea pe sub corsaj și că apoi coborau curioase de-a lungul faldurilor fustei înflorate. Își aminti cum celelalte negrese începeau să șușotească încă de vineri dimineață, și sîmbătă în zori multe din ele aveau o înfățișare ciudată ca și cum ar fi venit dintr-o lungă peregrinare. Ea era altfel ; era pe cale de a deveni soția unui alb, a unui spaniol, a unui om important. Ea nu se murdărea cu obiceiuri de sclavă, rasa asta proscrisă de care spera să scape printr-o unire avantajoasă. Ea își dăruia trupul, pe care oricum nu-l considerase niciodată total al ei, și urma să primească un nume și dreptul de a se așeza printre oameni de vază. Nu ca doña Lorenzana, gîndi strîngîndu-și gura într-un gest de dispreț, ci întocmai celorlalte, cu mai puțini bani și cu mai puțin orgoliu. Ea nu va fi privită niciodată cu dispreț și nici nu va fi azvîrlită în ultimele cotloane ale bucătăriei sau pe plantații, ba chiar își va cumpăra o sclavă care să muncească pentru ea.

— Crezi că Amanecer e vrăjitoare ? întrebă Sebastián, renunțînd să-i mai mîngîie trupul care mirosea a pește uscat, lapte de cocos, flori de mentă și muguri de palmier.

— Este. Noaptea trecută am auzit-o rostind Tatăl nostru de-a-ndăratelea în fața unui crucifix atîrnat cu capul în jos. Și n-ai văzut că întreabă strămoșii despre oameni care au dispărut de mult ? N-ai văzut-o, împreună cu señora, cap în cap, deasupra apei cu argint viu încercînd să afle dacă don Fernando a acostat în La Española sau și-a continuat drumul spre Canare ?

— Acum or fi dansînd cu demonii, zise Sebastián și se închină.

— Se spune că brațele Sfîntului Oficiu sînt foarte lungi...

— ...dar se pare că nu ajung de la Lima la Cartagena.

— Am auzit că vor veni să se ocupe și de cei de pe aici.

— Asta e bine, zise Sebastián cu gravitate. Ne aflăm în puterea răului și este nevoie de cineva care să ne mîntuie.

Dinspre colina Galera se stîrni un vînticel rece care pătrunse prin meandrele străzilor, ajunse pînă la mlaștina Spînzuratului, încercă să se îndrepte spre Tolú și se întoarse șuierător în piața mare. Nici vîntul nu se încumeta s-o apuce pe drumul spre Tolú mai ales noaptea, și mai ales în nopțile de vineri. Sebastián auzise tot soiul de povești, murmure și istorioare rostite cu voce joasă lîngă foc, cu mătăniile într-o mînă și cartea de rugăciuni în alta. Tolú era infestat de vrăjitoare și mulți metiși jurau că le văzuseră zburînd pe deasupra acoperișurilor și a cocotierilor, călare pe cîini sau pe țapii ce le purtau de la mari distanțe dinspre continent spre coastră. Unii sclavi, care obișnuiau să se scoale cu noaptea în cap, le văzuseră cum se întorceau dinspre Tolú cu sînii dezgoliți, cu ochii tulburi, cu mîinile întinse și cu buzele încleștate, stăpînite încă de beție, cu pași șovăielnici și cu picioarele rășchirate de pe urma contopirii cu diavolul.

— Se spune că Buziraco le îndeplinește orice dorință, îi spuse Catalina cutremurîndu-se. Că atunci cînd i se oferă femei măritate, el trimite un drac femelă să le înlocuiască în patul bărbaților lor, în timp ce ele i se dăruiesc la lumina rugurilor.

Sebastián uită de interesul pe care i-l trezeau cîndva asemenea povestioare. Mîna lui continua să dezmierde pielea fetei, iar respingerea delicată pe care o întîmpină sfîrși prin a-l atîța pe el însuși. O ridică în brațe și, străbătînd terasa, o purtă spre grajduri. Catalina încercă să i se împotrivească, dar în final cedă ; se gîndi că, lăsîndu-l să facă ce voia cu trupul ei insensibil, era tocmai prețul potrivit pentru libertatea ei, pentru respectul și considerația tuturor. Și cînd o depuse peste hamurile și harnașamentele care miroseau a sudoare de cal și de cărăuș, își strînse cu putere pleoapele, însă, chiar și în întuneric, i se păru că vede mîinile întunecate ale lui Amanecer,

ținînd crucifixul pus pe dos, ca și cum ar fi vrut să-l sfarme.

Dintr-o dată se făcu liniște. Lorenzana își dădu seama că trupul ei continua să se miște deși nu se mai auzea muzica. Își opri dansul șoldurilor și ritmul respirației ei intră în normal, puțin cîte puțin. Dădu din nou ramurile la o parte și văzu ceva schimbat în luminișul dintre măslini. Nu-și putea da seama ce anume se schimbase, dar simțea asta, ca și cum aburul cald al mîlului ar fi devenit mai suav, ca și cum prin el corpurile și-ar fi pierdut greutatea și dimensiunile, devenind manifestări ale luminii spectrale, iar aceste lumini ar fi izvorît din oase, pierzîndu-și strălucirea prin carne. Nu mai văzu trupul frumos al Anei ; în schimb remarcă silueta întunecată a lui Amanecer de los Ángeles. Stătea goală în fața focului cu mîinile întinse, oferindu-le, oferindu-se întunericului de smoală din spatele flăcărilor. Se gîndi că acolo se aflau aproape cincizeci de femei iar acum încă doi bărbați în afară de cei care băteau tactul la tobă și la *calabazo* [1].

Unul din ei era don Beliano. Celălalt era un necunoscut cu un veșmînt întunecat și ciudat și cu figură sumbră.

Lorenzana se gîndi că Amanecer era foarte frumoasă. Niciodată nu o văzuse așa goală, profilată pe fundalul arborilor amuțiți de vîlvătăile focului. Trupul ei era zvelt și de o armonie aproape magică. Proporția dintre umeri și șolduri desena linii ideale. Pîntecul era neted și suav rotunjit, iar sînii i se înălțau trufași cu sfîrcurile lor întunecate. O pată de beznă îi ținea în umbră sexul, iar o aromă violentă și sălbatică părea că se ridică din cuibul subsuorilor ei. Cînd făcu un pas îi văzu picioarele perfecte, drepte, ca sculptate într-un lemn necunoscut. Li se întîlniră privirile printre ramuri și se simți alta, deosebită și unică și înțelese că din clipa aceea nu va mai fi niciodată ceea ce fusese înainte, că de acum Lorenzana de Acereto, verișoara canonicului Luis Gómez, fiica lui Jacome și a Mariei, soția lui Don Andrés del Campo, trebuia să dispară pentru totdeauna.

---

[1] Instrument muzical de percuție, făcut din coceni de porumb sau liane.

Nu putea să-și desprindă privirea de la pupilele rotunde și fixe ale sclavei. Abia de izbuti să-i întindă mîna și se lăsă purtată spre centrul luminișului. Atunci se auzi din nou muzica suavă și lentă ca venită din depărtări nebănuite. O căută pe Ana Matienzo cu privirea, dar nu o întîlni. N-o zări decît pe Paula și o simți dintr-o dată lîngă ea, cum începe să-i descheie bluza de dantelă care-i dăduse chipului ei un aspect de floare.

Pe măsură ce i se dezgolea trupul, muzica devenea mai puternică. Fundele și copcile îi erau desfăcute de Amanecer și Paula, în timp ce ceilalți băteau din palme în ritmul tobei. Negrul necunoscut care-l însoțea pe Juan Lorenzo aruncă peste rugul în flăcări niște vrejuri cu frunze rotunde și lipicioase și dintr-o dată luminișul se umplu de un fum subțire, cu miros înțepător care producea o senzație plăcută, ca și cum trupul s-ar fi risipit și mai rămînea doar judecata, iar aceasta era în stare să cuprindă tot ceea ce fusese eliberat de lanțurile materiei.

Se simți goală și gîndi că așa o văzuse numai Andrés cînd îi transformase inocența și frica de la doisprezece ani în jucăria preferată a nopților lui destrăbălate. Sau Fermín, dispărut acum pe mări și oceane sau pe coclaurii pămîntului Españolei printre *sombreros* și culevrine, printre archebuze și pumnale ca să poarte interminabilul război contra indienilor, nu acolo, ci în diferite puncte ale acestui pămînt neospitalier și sălbatic. Acum, își zise Lorenzana, trupul ei nu va mai păstra secrete față de oamenii aceștia, ea va fi ca oricare alta ; nuditatea o făcea egală cu celelalte femei. Era la fel de puternică și de vulnerabilă ca și Amanecer de los Ángeles, iar între ele două, diferența socială pe care o crea îmbrăcămintea sau culoarea pielii fusese complet anulată. Sentimentul goliciunii i se accentuă cînd simți mîinile Paulei atingîndu-i sînii mirositori a aromă de lămîie și parfum franțuzesc, și degetele lui Amanecer pe coapsele ce-i miroseau a mușețel și apă proaspătă de izvor. O ungeau cu ceva, cu un fel de grăsime, o alifie stranie cu miros de neidentificat. Sînii îi săreau ca niște cerbi speriați în mîinile experte ale Paulei, iar pulpele îi tremurau ca niște drumuri înțelept străbătute de degetele lui Amanecer. Inima i se strînse cînd bău dintr-o ceașcă pe care i-o oferi don Beliano,

apoi simți cum se liniștește și se umple de strălucire și foc, ca și cum trupul ei ar fi fost însăși torța lîngă care cei doi negri își băteau tam-tam-urile.

Vorbea cineva ? Lorenzanei i se păru că aude fraze ciudate și se gîndi la idiomul negrilor, limba aceea intraductibilă în care cîteodată cîntau sau se insultau. Era limba lui Amanecer, pe care o învățase de la părinții ei ; limba celor care veneau pe barcazuri mari ce infestau porturile ; pe care-i vizita un sacerdot uscățiv și oacheș, care vindeca rănile și-i lua pe sclavii muribunzi ca să-i îngrijească cu riscul propriei sale vieți. Era limba în care negrii se jeluiau și în care poate blestemau cînd noii lor stăpîni îi despărțeau, trimițîndu-și sclavii unii pe plantații, alții la grădini de zarzavaturi, ferme sau depozite de cherestea ca să-i pună la tot felul de munci silnice.

Observă că pe masă fuseseră aduse numerose torțe de smoală și mai văzu că pe tăvi mari din lemn și în micuțe vase de lut se aflau mîncăruri ciudate, poate carne gătită cu chiaguri de sînge sau cu bobori de garoafe, poate țeasta încornorată a vreunui țap sau aripile zburînde ale vreunei păsări de noapte, toate asezonate cu prima rumeneală a zorilor. Se mai vedeau urcioare mari în care părea că dă în fiert *chicha* din prunci dolofani, preparată cu grijă în timpul săptămînii pentru zaiafetul din fiecare vineri.

Bău și simți că focul ciudatei poțiuni cu care fusese unsă se întindea din creștet pînă la unghii. Se simți ca o torță, una din făcliile care alungau bezna nopții. Își ridică brațele pentru că gîndi că din ele emană o lumină fosforescentă, și-și răsfiră degetele ca niște licurici înspre cotloanele mlaștinii. Și, cînd își apropie din nou mîinile de trupul ei, acum necunoscut și fierbinte, văzu că tronul întunecat dintr-un colț al luminișului nu mai era gol. Ceva era acolo, era cineva, o prezență misterioasă și teribilă de care însă nu se temea. O întunecime mai densă decît noaptea, dar în mod curios luminată de un fel de strălucire neagră. Era ceva ce nu-și putea explica. Pur și simplu exista, se afla acolo. Amanecer o luă de mînă și condusă de ea se apropie de tron. Atunci putu să-l vadă.

— Îți aduc aici, zise Amanecer, o discipolă care vrea să fie a ta și dintre ai tăi.

— Ca să fie a mea, vocea era răgușită, ca și cum omul în negru, cel cu veșmînt străniu și chip sumbru ar fi vorbit cu degetele lipite de buze, trebuie să se lepede de Dumnezeu, de sfinții săi, de fecioară, de botez și de mirul pe care l-a primit și să mă recunoască pe mine drept Domnul și Stăpînul ei atotputernic care o salvează, îi dă glorie și toate bogățiile de pe lumea aceasta.

Paula se întoarse către Lorenzana și-i zise :

— Ești hotărîtă ?

Lorenzana simțea cum îi crește focul lăuntric. I se părea că plutește într-un cer absurd, încărcat de ritmul tobei, de fumul frunzelor verzi, de murmure sacrilege. Se gîndi la Andrés, la corpul lui rece care nu-i producea nici o tresărire ; își aminti de sergentul Francisco de Santander, de umbletul lui, de promisiunile voluptoase care se ascundeau în adîncul privirilor sale. Se gîndi că după această noapte de vineri ea va avea o putere absolută, va fi doamnă și stăpînă, va dispune de vieți, de bogății, de putere și atunci consimți fără să-și desprindă privirea de pe figura celui așezat pe tron, a omului negru ca un sclav, mai negru decît Amanecer sau Beliano, un om care sclipea în întunecimea lui ca un cărbune aprins, ca un lemn care arde fără să se consume, ca un soare de abanos care luminează măruntaiele tenebrelor.

Amanecer îi așeză mîna stîngă peste mîna stîngă a omului în negru și Lorenzana simți că din el emana o căldură plăcută și în același timp dureroasă. Senzația pielii lui alături de a ei era ca un fluid mistuitor, o agonie pe care ai vrea sau n-ai vrea s-o întrerupi, un spasm care-i cutremura nu numai trupul, dar și sufletul. Amanecer o puse să repete după ea un jurămînt de credință.

— Acum, zise prezența aceea întunecată de pe tron, vei avea un tovarăș pentru totdeauna. Își scutură mîna lungă și osoasă și în luminiș apăru un personaj ciudat, în același timp bărbat și femeie, țap, liliac, floare de micsandră, fruct de palmier. E Taravira, spuse vocea, și-i ordonă să deseneze o cruce pe nisip.

Lorenzana se așeză pe vine și șterse cu trupul ei crucea făcută de acesta pînă ce nu i se mai văzu urmă pe pămîntul tasat. Cînd se ridică văzu că mîna lui Taravira ardea ca o torță vie. Prezența întunecată de pe tron deve-

nise mai difuză, mai ciudată, sfîrșind prin a se transforma într-un soi de animal cu mulți ochi care priveau în toate părțile. Muzica se auzi din nou mai puternic nu numai prin sunetul de tobă și de *calabazo,* ci și al multor alte instrumente invizibile, iar Lorenzana se simți ridicată de brațele lui Taravira, iluminată de focul său, arsă de căldura lui, și dansă mișcîndu-și pîntecul, șoldurile și sînii într-un balans frenetic și nerușinat ce zguduia pămîntul moale al mlaștinii, făcînd să vibreze coroanele măslinilor.

In vîrtejul dansului trecu de treisprezece ori pe lîngă tron și sărută de fiecare dată dosul acelei stranii apariții, animal, om, mister, lumină și beznă și, de fiecare dată cînd îl săruta, se simțea din ce în ce mai mult pradă unei beții teribile care o făcea să imprime o mai mare vigoare ritmului dansului. Dar înainte de a se sfîrși într-o dorință sălbatică și animalică, care-i izvora din sînii și coapsele unse cu pomadă, muzica aceea încetă, înlocuită fiind de o melodie necunoscută care-i dezvălui zone secrete ale memoriei, ciudate meandre, pierdute labirinte pe unde alerga la patru ani de mînă cu Jacomo înainte de moartea doñei Maria și de întoarcerea tatălui său la Portobelo. Și fu mai apoi din nou fetița care de mînă cu unchiul ei, canonicul, privea pe covertă, lîngă proră, figura uscată și ascetică a inchizitorului care pleca sau venea de la Lima. Apoi fu din nou păpușa vie a lui Andrés care o luase de nevastă cumpărînd-o, numai ca să adauge o curiozitate în plus interminabilei lui serii de obiecte de luxurie. Reacționă doar atunci cînd Taravira îi puse pe buze o fărîmă din ciudata mîncare ce se servea la masă și pe care o savură cu delectare, constatînd absența totală a sării și doar izul de criptă pustie, de craniu găurit de glonț, de mădular retezat de dinți de rechin. Dar toată această combinație constituia un amalgam care-i plăcu fără să știe de ce. Își linse buzele muiate în sos de garoafe și lături, condimentat cu drojdie de mîl și resturi din mocirlă, cu rămășițele pe care marea le arunca în colții stîncoși ai mlaștinii. Bău dintr-o cupă prelungă și rotundă, ca un sîn de femeie decrepită, o licoare sclipitoare care-i arse măruntaiele și-i trezi din nou o dorință vulgară și nebună, o dorință năvalnică întocmai unei curse de cai pe nisip. Nu-și

dădu seama cînd reîncepu muzica, dar se trezi întinsă pe masa banchetului, înconjurată de mîncăruri ciudate și dificile, de dinți ce fărîmițau oase, de buze ce sorbeau licori și vinuri și amestecuri, de mandibule care plescăiau de-o parte și de alta a trupului ei, de unghii care sfîșiau mădulare moarte și reînviate prin rețete necunoscute, de mîini care înșfăcau și furau și prădau farfuriile vecinilor... Se integră banchetului, ea însăși fu banchetul și, pe neașteptate, într-o liniște apăsată de beznă și presentimente, se simți posedată de omul, animal sau soare negru. Crezu că din rărunchi și pînă în oase, în ochi, buzele acum adormite, pînă în mîinile neputincioase era străbătută de un flux de gheață care o ardea, îi anula simțurile și o făcea să plîngă. Și cînd era pe punctul de a scoate un țipăt de durere și de mînie, văzu cum trimisul tenebrelor se retrage ca să se instaleze în tron, dispărînd aproape, aproape confundîndu-se cu lemnul sau cu umbra care, pînă la urmă, deveniseră totuna. Atunci cincizeci de guri îi căutară buzele, cinci sute de degete îi căutară degetele, șoldurile și coapsele și-l văzu din nou pe Taravira cu membrele lui fulgurante cum se întindea spre ea, împrăștiind tăvi și farfurii, răsturnînd cupele cu forme obscene, împroșcîndu-se cu sosuri și condimente. Se prăvăli apoi peste ea ca și cum ar fi venit de foarte departe, de dincolo de La Española, de dincolo de viață și de moarte. Închise ochii, își crispă mîinile și abia după un spasm teribil care o împinse în pragul agoniei își dădu seama că se afla singură, așezată pe masă, și că brațele i se încleștaseră în jurul propriului ei trup încă mistuit de intensitatea plăcerii.

În jurul trupului său, înfiorat de plăcerea contactului cu apa de izvor i se închiseră brațele lent, înfășurîndu-l în prosop. Amanecer Fernández iubea apa. Pentru ea apa era maternă și dezmierdătoare ; apa aceea care cădea din norii vinetii ce obișnuiau să se oprească o clipă deasupra clopotniței, înainte de a-și deschide pîntecele de vată întunecoasă ca să-și lase lacrimile să cadă asupra drumurilor și semănăturilor ; apa care alerga zgomotoasă peste mușchiul rigolei, și care devenea oglindă, captînd peisajul, arborii de pe maluri sau gardurile de mărăcini ce delimitau micuțele parcele, plantațiile de tutun... plantațiile

de tutun nu, gîndi cu amărăciune. Pentru că de cinci ani peste satul Socorro părea să se fi întins un blestem. Mai întîi variola care în anul 76 decimase populația, și acum dispozițiile inspectorului regal Gutiérrez de Piñeres, în urma cărora fuseseră distruse și arse toate plantațiile de tutun din această regiune, cu excepția celor din ținutul Girón, care devenise unicul loc unde se mai cultiva.

Amanecer se îmbrăcă cu repeziciune. Își încălță apoi espadrilele cu flori negre brodate pe împletitură albă din fire de agavă și, privindu-se într-un ciob de oglindă, își împleti părul în două cozi groase pe care le legă cu panglici roșii. Se privi fără prea mult interes și-și văzu ochii negri, obrajii de culoarea carminului, nasul mic, buzele cărnoase și dinții albi, pe care obișnuia să-i frece cu frunze de izmă. I se păru că arată bine, că putea ieși în piațetă să se întoarcă pe la casele lor o dată cu întunericul, cînd apăciurile și *ajiaco* [1] cu pui clienților care veneau la piață din toate părțile, încărcați de fructe și legume pe care le vindeau ca să cumpere apoi sare, rachiu sau lumînări și să se întoarcă pe la casele lor odată cu întunericul, cînd apăreau primele stele. Îi plăcea să vină vinerea, pentru că celelalte zile erau totuna, plicticoase, cenușii. În schimb, piața îi părea veselă, pestriță, și începea să se bucure încă de la primele sunete de clopot ce anunțau rugăciunea de dimineață, cînd lăsa ca apa de izvor, apa iubită și limpede, apă neîncepută, să-i atingă pielea care mai păstra plăcuta fierbințeală a nopții.

— Parc-ai fi o broscuță, îi spuse Nicolasa trebăluind în jurul vetrei pe care fierbea o oală enormă, cu miros îmbietor. Totuși e timpul să nu te mai fandosești atîta cu apa și să mă ajuți. Azi o să fie o zi bună.

— Acum e greu să fie o zi bună, Nicolasa. Situația e foarte proastă. Lumea nu mai poate răbda atîtea dări și biruri, și culmea, au mărit și prețul la rachiu...

— Dar pînă și cei mai săraci trebuie să bage ceva în burtă ca să nu moară de foame.

— Sînt și lucruri mai rele decît moartea, cum zice Lorenzo.

— Băiatul ăsta nu e prea serios.

[1] Mîncare tipică, preparată cu sos de ardei iute.

— Eu cred că este, și că gîndește mai mult decît alții. Nu-ți dai seama că e prieten cu José Antonio, și că amîndoi trăiesc numai ca să ajute sărăcimea din Socorro ?

— José Antonio e altceva, zise Nicolasa, și ochii ei bătrîni și afundați în orbite i se luminară pentru o clipă. Apoi suspină : Da n-o să moară de bătrînețe. Nu te poți împotrivi autorităților.

— Asta se și întîmplă, precizează Amanecer, în timp ce se puse să spele farfurii, linguri de lemn, cești și castroane. Sau ți se pare puțin lucru ceea ce s-a petrecut pe la noi ?

— Îmbrînceli de oameni fără judecată, Amanecer. Cel mult pandaliile unor zurbagii.

— Nu, Nicolasa, te înșeli. Nu-ți amintești de tărăboiul pe care l-au făcut José Ignacio Gualdrón și Custodio Arenales în Mogotes, pe la sfîrșitul lui octombrie ?

— A trecut de atunci aproape jumătate de an. Și ce-am cîștigat ?

— Rezultatele nu vin de la o clipă la alta.

— Dar, de fapt, ce vor ?

— Să fim lăsați să trăim !

— Păi, nu trăim ?

— Decît să trăiești așa, mai bine să mori. Nu trăim decît ca să muncim pentru „domnul guvern". Sau poate nu știi că din ceea ce cîștigăm cu taraba o bună parte trebuie să o dăm la impozite sau că din fiecare fuior de bumbac pe care-l toarcem trebuie să dăm ceva și stăpînirii ? Nu-ți dai seama că ne-au pus bir și pe aerul pe care-l respirăm ? Și ce zici de nedreptatea pe care o numesc „binecuvîntata danie" [1] ? Avem noi vreo legătură cu războiul în care s-a băgat regele, domnul nostru ?

— Eu lucrurile astea nu le prea înțeleg. Știu numai că dacă vom mai continua să trăncănim mult n-o să putem instala cortul la timp. Lasă-mă pe mine să spăl hîrburile astea și tu du-te de ocupă locul din colțul străzii, că e cel mai bun.

Amanecer își șterse mîinile, apucă bețele și pînza de cort sub care-și așezau taraba, scuturâ masa de praf și le îngrămădi pe toate într-un fel de cărucior.

[1] În sp. *el gracioso donativo*, contribuție obligatorie prin care sporeau anual veniturile bisericii.

— Să nu întîrzii, Nicolasa.

— Tu așază cortul și trimite-mi căruciorul ca să car mîncarea.

Ieșind afară, o cuprinse o plăcută senzație de libertate. Nu pentru că Nicolasa ar fi ținut-o închisă în casă, ci pentru că întotdeauna avusese o mare sete de orizonturi necunoscute și o mare dorință de aventură. Îi invidia pe băieți ca de-alde Lorenzo Alcantuz, Isidro Molina, José Galán, care puteau să străbată lumea, să cunoască ținuturi îndepărtate și să-și lase urma opincilor în noroiul drumurilor. Dar ea, ca femeie, trebuia să stea la locul ei. Odată fusese la Charalá, altă dată la Mogotes și atît. Și, ca un făcut, nu avea pe nimeni s-o ajute, să-i întindă o mînă. Doar afecțiunea Nicolasei, nașa ei, care o luase s-o crească după ce îi muriseră părinții în timpul epidemiei de variolă, cu cinci ani în urmă.

José Antonio, gîndi și rămase locului cu răsuflarea tăiată, ca și cum ar fi alergat-o o herghelie de cai sălbatici. Fiul lui don Martín și al Juanei Francisca și soțul Toribiei. Înalt, zvelt, cu mușchi puternici sub mîneca scurtă a cămășii, cu părul negru și rebel și cu niște ochi mîndri și sfidători care nu se fereau de nimeni, nici măcar de corpul de gardă, și care erau făcuți să privească drept în față. Pentru că José Antonio era curajos și nu se temea să sară în apărarea țăranilor cînd don José de Ángulo y Olarte, primarul, îl nedreptățea pe vreunul dintre sărăntocii care reprezentau majoritatea populației din Socorro.

Smuci căruciorul și continuă să înainteze pe drumul pietruit. Se vedeau catîri, măgari și cai încărcați cu toate roadele cîmpului care, peste puțin timp, urmau a fi înșirate pe pămînt în piața Chiquinquirá. Văzu și fete gătite ca de sărbătoare în plină zi de vineri, și cărăuși și salahori cu *poncho*-ul împăturit pe umăr și cu *sombrero*-ul dat pe ceafă. Aproape nici unul negru, aproape nici unul alb. Toți metiși, ca ea, ca Nicolasa, cum fuseseră și părinții ei și încă sutele de persoane care pieriseră de variolă sau care, salvate, rămăseseră marcate de ciupituri adînci ca niște coceni lipsiți de frumusețea boabelor de porumb.

Cînd ajunse la piață, numeroase tarabe fuseseră deja instalate în șiruri lungi, dar locul lor era încă liber. Se

opri acolo, așeză masa și coviltirul, apoi începu să scoată vasele în care urma să fie pusă mîncarea. Trecînd pe acolo, Isidro Molina se opri să o privească zîmbind, cu brațele încrucișate.

— Asta-i bună, zise fata. La ce-or folosi bărbații...

— Nu trăncăni, Amanecer. Tu nu știi la ce folosesc bărbații.

— Cred că nici măcar să înfigeți un par în pămînt.

— Și la asta, printre altele, zise dînd-o ușor la o parte : Lasă-mă să te ajut.

— Era și timpul.

Acum rămase ea cu brațele încrucișate, în timp ce el fixa parii ca să întindă cortul.

— Te-ai văzut cu Lorenzo ? întrebă fata.

— Alcantuz umblă pe unde a înțărcat dracul copiii, zise Isidro îndreptîndu-se din șale. N-ai aflat ce isprăvi au făcut paznicii stăpînirii ?

— Nu.

— Ceva în legătură directă cu el. Abelardo, pe care îl cunoști, nepotul lui Lorénzo, fiul Anei Maria, a fost reținut de un gardian pe nume Camargo, care l-a acuzat că are o legătură de tutun în desagă. Bineînțeles că i-au băgat la închisoarea din Girón și pe mamă și pe fiu. Și acum Lorenzo umblă cu cerul și pămîntul să-i scoată de acolo.

— Cei din corpul de gardă sînt niște mizerabili.

— Asta nu se pune la îndoială, zise Isidro și înfipse cu putere unul din pari în pămîntul răscolit. Își vor găsi nașul. Și, coborînd vocea, adăugă : José Antonio a hotărît să lămurească lucrurile cu acel Camargo.

— José Antonio singur nu va putea face nimic.

— Dar cine ți-a spus că e singur ? Puse parii laterali, îi legă bine și întinse pînza. Situația e gravă, Amanecer, foarte gravă. Sau poate nu știi că din decembrie s-au mai adăugat două impozite ? În afară de birurile care ne storc, mai vine acum și nenorocitul de Gutiérrez cu altceva, cică armata de coastă. Ce-o mai fi și asta ?

— Lumea vorbește și vorbește, dar mai mult nu face.

— Sîntem hotărîți să facem ceva. Chiar în după-amiaza asta ne vom întîlni în casa lui José Antonio. Avem

spatele asigurat : nici mai mult nici mai puțin decît familia Ardila.

— Magnații pieței ?

— Chiar ei. Zarco este cel mai interesat, și însuși Pablo, care nu s-a băgat niciodată în asemenea belele.

În sfîrșit, cortul fu ridicat. Amanecer observă că piața se umpluse nu numai de mărfuri de tot felul, așezate în rînduri lungi direct pe pămînt, ci și de oameni care șușoteau adunați grupuri-grupuri. Lîngă vînzătorii de carne îl văzu pe Cojo Ardila discutînd cu Roque Cristancho.

— Dacă familia Ardila ni se alătură, am cîștigat, îi spuse ea lui Isidro.

— Cînd se va apropia răfuiala va trebui să sărim cu toții.

— Și femeile.

— Femeile fac și ele parte din popor, ca și noi.

— Așa e, se auzi din spate o voce dîrză. Și cînd se întoarseră întîlniră fața zbîrcită a Manuelei Beltrán, tutungioaica. Purta un coș cu frunze de tutun uscate la umbra colibelor, pergamentoase și maronii ca și pielea ei, care stătuse mult sub soare de-a lungul timpului.

— Te-ai sculat devreme azi, îi zise Isidro.

— Nu e nevoie să te scoli devreme, pentru că paznicii nici nu se culcă, zise Manuela și continuă ursuză : E adevărat că l-au închis pe băiatul Anei Maria ? După ce Isidro îi confirmă, urmă mînioasă : Nu știați că-mi aducea mie tutunul pentru țigări ? Chiar de la Girón, de la plantațiile de tutun legale. Așa că l-au închis degeaba, și nu-l vor scoate de acolo decît în ziua procesului.

— S-a dus Lorenzo să-l ajute.

— După cît de strîmb merge justiția, în scurt timp va trebui să-l ajutăm și noi pe Lorenzo.

Manuela se depărtă bombănind. Puțin după aceea o văzură intrînd în prăvălia ei de dincolo de intersecție. O prăvălie din ce în ce mai săracă, gîndi Amanecer, țigări de foi făcute chiar de ea, lumînări de seu, zahăr candel, bulgări de sare aduși de la Nemocón și Zipaquirá, espadrile, mălai, cîteva sticle de rachiu și două tăvi cu prăjiturele. Manuela, ca toți oamenii din Socorro, cum zicea Amanecer și ca toți locuitorii din Nueva Granada, cum

zicea Isidro, era sătulă de obrăznicia *chapetón*-ilor [1], de impozite și biruri, de abuzurile zilnice ale celor care păzeau bunurile stăpînirii și-i executau ordinele.

— Și Nicolasa ? întrebă băiatul.

— Vine și ea.

Se apropie de ei și doña Juana Francisca. Nu-i era foarte simpatic Isidro pentru că-l învinuia de ultima încăierare în care se băgase José Antonio ca să-l apere și să-l ajute pe un oarecare Tavera, din San Gil, dar pe Amanecer o iubea de dragul părinților ei.

— Și nora ? Și nepoatele ? întrebă Isidro.

— Sînt bine, răspunse Juana Francisca. A rămas Martín cu ele. După cum știți, bolile aproape că nu-l lasă să iasă din casă. Nu degeaba trec anii. Acum l-a pălit tristețea și nebunia de a-și aminti de ogorul lui și de obiceiurile de pe acolo. Surîse apoi, parcă dezvinovățindu-l. Cu cît trece timpul, cu atît devine mai spaniol.

— A venit și José Antonio la piață ? întrebă Amanecer, simțindu-și din nou respirația fugărită de cai sălbatici.

— E pe aici. Și pot să-mi pun capul că pînă la amiază va găsi o încăierare în care să se bage. Ah, cîte mi-a fost dat să trag cu băiatul ăsta...

— El o face ca să apere oamenii din sat.

— Și crede că oamenii din sat îl vor apăra cînd va avea el nevoie ?

— Îl vom apăra, doña Juana Francisca. Tot ținutul îi este îndatorat. Acum va coborî la Girón ca să-l ajute pe Lorenzo în problema nepotului.

— Mi-a spus că înainte de ora douăsprezece va porni la drum.

— Știam eu. Aveți un fiu, doña Juana Francisca, care spală rușinea lașității noastre, a tuturor.

Juana Francisca clătină cu tristețe din cap, o privi apoi cu drag pe Amanecer.

— Ia să vedem, cînd mai treci pe la noi, fetițo ? De ce nu chiar duminica asta ? Știi că sîntem în unsprezece și că fata cea mare a Toribiei împlinește doisprezece ani.

— Voi trece, señora. Salută-i pe toți din partea mea.

---

1 Spaniol sosit de curînd în America Latină.

Se depărtă, încă dreaptă, încă arătoasă cum remarcă Isidro, care apoi adăugă :

— Don Martín poate să moară liniștit acum, după ce a lăsat copii atît de buni ca Hilario, Juan Ignacio, Agustín...

— Toți din neamul Galán sînt oameni buni, zise Amanecer. Ce ai de zis de Rafael ? Sau de Eugenia ? Sau chiar de Juan Nepomuceno, care va împlini în curînd douăzeci de ani ?

— Oameni de nădejde, continuă Isidro, curajoși. Bătrînul Martín a dat mult de lucru stăpînirii cînd era tînăr, iar doña Francisca n-a fost nici ea o mironosiță.

— Curajoși, într-adevăr, zise Amanecer, și suspină. Din nenorocire, tocmai astfel de oameni pier primii.

— Dar sînt respectați, accentuă Isidro. Uite, să luăm cazul lui José Antonio. A îndrăznit careva să-l caute după ce a dezertat din Cartagena ? Nimeni, și doar a trecut jumătate de an de cînd s-a întors.

Amanecer își dădu seama că a uitat să-i trimită căruciorul Nicolasei ca să-l încarce cu oalele cu mîncare pentru prînz. Isidro se oferi să i-l ducă și dispăru. Fata gîndi că el o caută, tăcut și atent la dorințele ei, mereu încercînd s-o ajute. Dar inima ei nu-i putea aparține. În urmă cu cinci ani, cînd împlinise cincisprezece ani, inima începuse să-i bată pentru altcineva, și nu voia sau nu putea să și-o mai desprindă de omul acela.

— Lucrurile merg rău, îi spusese José Antonio vinerea trecută, după ce Nicolasa își vînduse mîncărurile și se întorsese acasă.

Amanecer încerca să-l înțeleagă ; să știe pentru ce se băga mereu să facă dreptate indienilor cînd coborau de pe înălțimile lor ascunse ca să-și ofere puțina și sărăcăcioasa lor marfă. Se gîndea ea că, poate, dacă l-ar înțelege, ar reuși să se apropie mai mult de el, nu de trupul lui vînjos și bine făcut, ci de gîndurile lui.

— Te referi la noile impozite ?

— La toate. Se află aici ticălosul de Moreno y Escandón care, în loc să-i ocrotească pe indieni, cum îi este datoria, încearcă să-i nimicească.

— Cum asta ?

— Băgîndu-i în rezervații și luîndu-le pămîntul. Ca și cum n-ar fi indienii singurii stăpîni ai acestor locuri. Ca și cum aventurierii spanioli nu le-ar fi luat mai întîi femeile, apoi pămînturile, și chiar și limba în care se înțelegeau.

— Gîndesc să-i adune pe indieni ca pe o turmă de animale, să-i scoată din satele lor și să-i închidă în țarcuri ?

— Chiar așa, Amanecer. Bieții indieni ! La început i-au omorît cu archebuzele, apoi i-au ucis în mine și i-au înfierat ca pe vite, iar acum li se ia și iluzia de a-și putea cultiva o bucățică de pămînt.

— Au profitat fiindcă i-au găsit fără apărare.

— S-au năpustit asupra lor fiindcă s-au lăsat învinși.

Sosi și Nicolasa. Amanecer puse marfa pe tarabă : tartine cu untură și zahăr, colaci, gelatină și turtă dulce, urcioare cu nectar de banane, mied și sirop de trestie. Apoi împreună așezară oala pe cele trei pietre care formau un fel de vatră. Nicolasa puse cîteva lemne în cruciș, le dădu foc și Amanecer se așeză pe vine ca să sufle peste ele pînă ce limbile flăcărilor se înălțară și începură să lingă fundul oalei de pămînt.

— Parcă e mai multă lume ca de obicei, zise Nicolasa.

— Dar domnii și nevestele lor nu au apărut încă la cumpărături. Nu-l văd pe don Salvador, nici pe don Juan Francisco, iar primarul nici măcar în poartă n-a apărut.

— De ce s-or teme ei, dacă legea e în mîna lor ?

— José Antonio zice că legea e neputincioasă în fața mîniei dezlănțuite a poporului.

— Și tu n-ai altceva de făcut decît să stai de vorbă cu el ? Sau nu știi că e căsătorit ? Nu-ți dai seama cît e de geloasă Toribia ?

— Are și pentru ce să fie geloasă. În tot satul nu e altul ca el.

— Cred că n-ar trebui să te mai las pe la mătușa Juana Francisca.

— De luni de zile n-am mai fost, Nicolasa.

— Era mai bine să fi trecut ani.

— Dumneata nu i-ai avut niciodată la inimă pe cei din familia Galán.

— Mi se pare că ei i-au lăsat să moară pe părinții tăi.

— Te înşeli. Doña Juana Francisca a îngrijit-o pe mama cu riscul de a se molipsi şi ea. Iar după ce s-au stins de variolă, don Martín a fost acela care i-a îngropat.

— Deci te duci din recunoştinţă pe acolo ? !

— Pentru ce altceva m-aş duce ?

Înainte de a apuca să-i răspundă, Nicolasa o văzu pe Toribia. Lîngă ea mergea fetiţa cea mare ; înăltuţă pentru cei doisprezece ani ai ei, cu o privire sălbatică şi un păr rebel ca al lui taică-su. Toribia îi cumpără o tartină şi nectar de banane.

— Şi socrii ? întrebă Nicolasa.

— Don Martín e din ce în ce mai ramolit, bietul de el. Ne vorbeşte mereu de pămînturile lui din Galicia şi vrea să ne înveţe o limbă ciudată, care cică se vorbeşte pe acolo. Tocmai acum şi-a găsit, cînd e pe punctul de a preda garda. Iar soacră-mea e pe aici, prin piaţă.

— Şi ce fac alde Ardila ?

— Se plîng, ca de obicei. Acolo, la ei, a rămas şi José Antonio, şi-mi sare inima din piept la gîndul că iar o să se bage în tot felul de încurcături.

— El vrea să-i apere pe oameni, zise Amanecer.

— Nu crezi că e timpul ca oamenii să se mai apere şi singuri ?

— Şi cum s-o facă ? O armată fără şef nu e armată.

— Fiica dumitale adoptivă vorbeşte ca bărbatul meu, îi spuse Toribia Nicolasei. Şi asta nu e bine.

Plăti şi se îndepărtă grăbită cu fetiţa de mînă. Amanecer se ocupă de ceilalţi clienţi în timp ce Nicolasa urmărea să fiarbă supa ca să fie gata la ora douăsprezece. Soarele strălucea deasupra corturilor albe, acoperişurilor, drumurilor şi semănăturilor. Soarele de martie, generos şi cordial, care-i încălzea la fel pe indieni şi pe spanioli, pe metişi şi pe mulatri. Cum zicea José Antonio : un soare al tuturor, care trebuie să lumineze un pămînt al tuturor.

— N-a trecut mama pe aici ?

Amanecer tresări şi-şi dădu seama că de cealaltă parte a tarabei se afla José Antonio : înalt, puternic, cu părul căzut rebel pe frunte, cu ochii mîndri, cu pielea arămie, cu gura voluntară şi fermă, cu nasul acvilin ca al tată-

lui său. Mîinile începură să-i tremure și cînd dădu să-i răspundă, îi tremură și vocea.

— Acum... acum o clipă a plecat.

— Pe Isidro l-ai văzut ?

— M-a ajutat să așez taraba.

— El e în stare să te ajute la orice, zise surîzînd ușor, iar ea simți din nou cum i se accelerează respirația.

— E adevărat că ai să te duci la Girón ? întrebă fără să-l privească.

— Isidro nu e în stare să păstreze nici un secret față de tine.

— De ce-mi tot dai zor cu Isidro ?

— Și ce-i rău în asta ? E un băiat bun, iar tu ești o fată foarte frumoasă. Și amîndoi sînteți necăsătoriți...

— Na-ți-o bună ? ! zise ea, atinsă, folosind o expresie care-i venea în minte în situații ca asta. Cînd vrei să fii glumeț nu te întrece nimeni.

— Trebuie să ne mai înveselim un pic. Dacă nu punem și un pătrățel de zahăr în apa asta în care fierbem, vom ajunge să înnebunim.

— Te referi la cele pățite de nepotul lui Lorenzo ?

— La toate : impozitele cresc, stăpînirea vrea să murim de foame sau de mînie, cei din corpul de gardă năpăstuiesc femei și copii, și o să trebuiască să facem și noi ceea ce-au făcut în decembrie cei din Charalá sau din La Robada sau din Barichara... Păru apoi să se calmeze. Dacă vine mama, spune-i că am plecat la Girón și că mă întorc mîine.

Se depărtă și în scurt timp cămașa lui albă se pierdu în mulțime. Din turn începură să se audă cele douăsprezece bătăi de ceas peste hărmălaia din piață. Vineri, 9 martie, gîndi Amanecer. De cinci ani muriseră părinții ei. De ce și-i amintea tocmai acum ? Cinci, da, ea avea cincisprezece și numai printr-o minune nu se molipsise de variolă. Cinci ani de cînd inima ei încetase să-i aparțină, iar adevăratul stăpîn nu putea afla că ea i-o dăruise. Stăpîn, gîndi și surîse cu tristețe. Un bărbat îndrăgostit de dreptate. Un bărbat urmărit de spanioli, temut de ei și asupra căruia se vor năpusti imediat ce se va ivi ocazia. Pentru că Galán, veșnic răzvrătitul, bătăiosul

care sărea mereu în apărarea indienilor și a sărăcimii, cu limpezimea minții lui și cu curajul său de netăgăduit constituia o permanentă amenințare pentru micul grup al stăpînitorilor care subjugau un sătuleț timorat.

Își servea aproape mașinal obișnuiții clienți care se simțeau atrași vinerea de mîncărurile Nicolasei. Primea banii pe care-i păstra într-un sertar al mesei, servea supa, întindea lingurile, răsturna sosurile în castroane, turna nectarul în căni, împărțea miedul în ceșcuțe. Și se gîndea. Își aminti cît de neliniștită fusese acum doi ani, cînd îl duseseră pe José Antonio la Cartagena. Ca să servească în oastea regelui, îi spusese nașa ei. Află după aceea că fusese la Batalionul Stabil. Și lui Galán i-au trebuit apoi ani ca să se poată întoarce deși s-ar fi putut întîmpla să nu se mai întoarcă niciodată, pentru că pe coastă mișunau animale ciudate și bîntuiau boli neobișnuite ; sau se putea întîmpla să-l agațe vreo negresă venită de dincolo de ocean, care să-l vrăjească cu vorbe dulci și farmece. Scutură din cap, să uite de toate. Să nu se mai gîndească, își zise : să muncească, să trăiască, să spere. Să spere, ce ? Nimic, nimic. Un bărbat nu, pentru că nu va putea avea niciodată un soț, un tovarăș, un stăpîn. Să spere că viața va curge ca și apa izvorului, numai că nu la fel de limpede, de catifelată și dezmierdătoare.

— Blestemații de chapetoni ! zise cineva cu voce scăzută în timp ce-și băga lingura în supă. Ne mînă după bunul lor plac.

— O să fie și mai rău.

— Se spune că în Santa Fe au introdus deja noi impozite.

— Se spune că în piețele din Mogotes indienii s-au ridicat contra nedreptăților.

— Se spune că în Charalá îl caută pe Custodio Arenales ca să-l închidă.

— Se spune că viceregele e o marionetă.

— Se spune că Gutiérrez de Piñeres nu va lăsa piatră peste piatră.

Se spune, se spune, se spune, gîndi Amanecer. Toți erau preocupați de această situație și pe toți îi speriau noile măsuri care oprimau din ce în ce mai mult poporul.

Bani nu se vedeau pe nicăieri, dar pentru plata impozitelor trebuiau scoși din piatră seacă.

— Zică cine ce-o vrea, interveni un altul. Eu spun un singur lucru, că s-a umplut paharul și că acum vor primi un duș fierbinte. Să vedem dacă au piele de măgar sau dacă vor începe să strige cînd s-or opări.

Soarele continua să dogorească puternic. Amanecer își șterse fruntea asudată și se gîndi cu nostalgie la José Antonio, care înainta pe drumul spre Girón, și la apa izvorului care aluneca lenește și răcoroasă printre malurile acoperite cu mușchi și ferigă, reflectînd peisajul în undele sale.

Alunecînd printre ferigi și mușchi apa oglindea arborii și cerul. Suaty Amanecer iubea apa : mamă a lagunei Iguaque, apa cascadelor și a rîurilor, apa sacră a Guatavitei a cărei imensă oglindă se întindea pînă departe, unde se terminau poalele colinelor orfevrierilor. Amanecer iubea apa pentru că de acolo se născuseră *los mojas* [1], *los caciques, los güechas, los jeques* [2], ea însăși. Cînd intra în apă se simțea purificată ca și cum însăși Furachogua ar fi îmbăiat-o cu propriile sale mîini de eternitate și tăcere.

Trebuia să coboare la proprietatea stăpînului ei și să se amestece printre celelalte femei *tiguyes* [3] pe care șeful de trib, marele *cacique,* abia de le băga în seamă. Toate știau că Fagua era favorita lui și luau deci lucrurile ca atare. Fagua era frumoasă ca luceafărul de dimineață, ca ultima clipire a stelelor înainte ca silueta roșie a lui Zhúe să le șteargă din zare. Fagua era zveltă ca femela cerbului a cărei fugă făcea să se înfioare pădurea. Era arămie ca un vas de tumbac, iar ochii ei străluceau ca niște smaralde întunecate sau ca *agua madre* cînd, noaptea, razele lunii, palida Chía, o pătrundeau tăcute. Dar Amanecer știa, Fagua era nefericită fiindcă nu-l iubea pe *cacique.* Dragostea, Amanecer o intuia doar, era ceva complicat ca o liană încolăcită pe dinăuntru.

[1] Ființe sacrificate în timpul riturilor solare precolumbiene.
[2] Căpetenii politice, militare și religioase ale triburilor chibcha.
[3] Nevestele șefului de trib chibcha.

Își făcu palmele căuș și le umplu cu apă. O apropie de buze și o sărută, iar buzele îi rămaseră umede și catifelate ca pielea unui copil. Cu o lună înainte, Amanecer își încheiase copilăria împlinind condiția de a putea fi mamă. O dată cu aceasta avusese și prima ei dezamăgire. Trecuse abia o săptămînă de cînd tatăl ei o dăruise șefului de trib din Guatavita și, din săptămîna aceea, Fagua fusese sora ei, tovarășa ei. De atunci simțea cum visele i se risipesc printre pleoape. Visele, da, pentru că la vîrsta ei inima îi era plină de o iubire ciudată, dureroasă. Simți că se rușinează de această amintire și lăsă ca apa din albia răcoroasă a rîului să o învăluie din nou, diafană. Tot atît de pură, rotundă și înviorătoare o simțise și atunci, după ce devenise femeie, și se dusese la rîu să se scalde, să renască. Așa curată, de acum femeie, o purtară cîntînd spre casă și văzuse că bărbații o priveau cu alți ochi și că femeile o acceptau printre ele, căci se terminaseră în viața ei jocurile de copilă. Dar la numai o săptămînă după sărbătorirea pubertății, sufletul ei se întunecă o dată cu jertfa lui *moja*.

Știa că n-ar fi trebuit să-l privească niciodată ; că Zhúe putea s-o pedepsească, făcînd-o să privească doar înlăuntru, lăsînd-o să-i vadă doar umbra. Și totuși îl privise pentru o clipă, cînd cei doi păzitori ai sanctuarului îl scoteau într-o litieră aurită ca să vadă primele raze ale soarelui din zori : era doar un copil de doisprezece ani, cu piele delicată și buze moi ; un copil în ai cărui ochi era parcă adunată toată forța vieții lui destinată morții ; un copil care o privi în treacăt cum privești arborele pentru umbra sa, cum privești rîul pentru șopotul său, cum privești un astru pentru golul pe care îl lasă în înălțimi după ce i se stinge lumina. Amanecer rămase dreaptă și nemișcată ca un lujer de porumb, ca și cum picioarele i-ar fi prins rădăcini. Imaginea dură o clipă doar. Paznicii îl luară. Ochii lui *moja* n-aveau dreptul să vadă lumina, picioarele sale nu puteau atinge pămîntul. Sîngele său trebuia să se înalțe pur și virgin spre fața soarelui, carnea lui, fără pată trebuia să fie mistuită în pîntecele soarelui, inima sa neprihănită trebuia să fie acceptată de imensa inimă a soarelui care, în schimb, urma să reverse-

asupra pământului binecuvîntarea arămie și fecundă a luminii sale infinite. Încă de la naștere, *el moja* fusese educat pentru moarte, care era drumul mîntuirii sale, și de asemenea, al satului său, al lui *cacique* care-l cumpărase, al paznicilor care-l păzeau și-i supravegheau posturile, care-l fereau de asprimea drumurilor și de dulcele chin al iubirii.

Cînd Amanecer se întoarse acasă, noaptea coborîse nu numai în natură, ci și în sufletul ei. Auzi un cîntec monoton dincolo de grădini, unde mîini ca ale ei și ale altor fetițe semănaseră flori purpurii : erau femeile care preparau *chicha* pentru sărbătoarea sacrificiului. Iubirea ei abia născîndă trebuia să moară înainte de a căpăta consistență, înainte de a arunca asupra capului ei, asupra casei și a oamenilor din sat o pedeapsă teribilă.

Singurătatea o sperie. Ieși în grădină, de unde cîntecul se auzea mai bine. Povestea istoria Guatavitei, cu ani în urmă cînd Zipa [1] nu era *cacique*,, ci vasal ; despre eroismul bătăliilor, despre semănături și recolte, despre temple și sacerdoți. Descria casa marelui stăpîn, încăperile sale cu imense ferestre luminate, bazinul cu lespezi șlefuite, cu mușchi și ferigi, fîntînile și artezienele, coridoarele împodobite cu rogojini fine, plăcuțele de aur fixate în fața porților în întîmpinarea pașilor liniștiți ai vîntului. Se apropie tiptil și le văzu pe cele șase bătrîne. Trei dintre ele mestecau porumbul pe care-l scuipau apoi în urcioare mari pictate cu roșu aprins, în timp ce celelalte trei torceau și buzele lor torceau de asemenea un cîntec în liniștea înconjurătoare, tot așa cum fusul le luneca printre degete în învăluitoarea penumbră. Amanecer se așeză într-un colț mai retras ca să le poată observa. Cele trei care torceau abia-și mișcau degetele imprimînd fusului un ritm molatic în tonul cîntecelor cu nume cunoscute, cu locuri și personaje legendare, iar celelalte trei sfărîmau încet între maxilare boabele aurii.

Prin ungherele memoriei continuau să i se îmbulzească amintirile. Precum copiii, se gîndi ea, cînd se apropiau de apă îmbrîncindu-se nerăbdători să ajungă mai repede să se scufunde în elementara forță a Síei și să se înfioare

[1] Unul din șefii de trib chibcha din Bogotá.

în splendoarea ei umedă. Iar cînd i se adunară atîtea amintiri de nu-i mai încăpeau în minte, începură să se ordoneze în escadroane, gata să lupte împotriva voinței ei de a uita.

În noaptea zilei în care îl văzuse pe *el moja*, îl visă. Nu-i apăru în lectică de aur, nici cu pelerină albă, nici cu privirea pierdută, nici cu mîinile întinse de zbor ca aripile unei păsări speriate. Îi apăru cu picioarele pe pămînt, dezbrăcat ca și ceilalți copii, cu privirea adînc fixată în ochii ei, cu mîinile ancorate într-ale sale, ca bărcile la mal. Buzele lui nu erau strînse și reci, ci calde și pline de cuvinte. Îi povesti despre zilele și nopțile și anii lui petrecuți în imensul lăcaș din Ariari, despre simplitatea mîncărurilor, despre căldura nopților dintr-o țară fără munți, plină de palmieri și stele, despre ape care purtau în undele lor pești și peisaje, despre vîntul care mirosea a animale fugărite și a nemărginire. Ea îl asculta cu sufletul la gură, speriată, pînă ce, încetul cu încetul, frica dispăru și, la un moment dat, îi fură cu o atingere cuvîntul de pe buze. Atunci se trezi.

Era ghemuită pe grămada de trestii din fundul încăperii. Ceilalți dormeau : părinții, frații. Ieși pe furiș din colibă și noaptea își revărsă peste ea mirosul de pămînt răscolit, stelele din înalturi, tăcerea. Dincolo de gardul întărit se afla casa lui *cacique*. Alături, sanctuarul unde vegheau păzitorii ca *el moja* să nu privească chip de femeie, și trupul său de adolescent să nu simtă dorința. Zhúe nu l-ar fi primit dacă nu era virgin și pămîntul avea nevoie de regele soare, de căldura lui, de brațele lui galbene împresurînd brazdele ca să-i dea porumbului culoarea sa, strălucirea sa de foc, ca apoi s-o transmită mai departe băuturii *chicha* pe care o pregăteau femeile și care insuflă veselie, vigoare, putere... Sanctuarul o atrăgea și se îndreptă spre el, înăbușindu-și pașii în iarbă, înăbușindu-și, cu mîna lipită de sîn, bătăile inimii.

Copilul probabil dormea pe pat de aur. Poate își amintea de marile încăperi ale lăcașului în care-l educaseră în spiritul sacrificiului. Și se gîndea poate, precum îi mărturisise în vis, la rîurile adînci și capricioase care sorbeau peisajul sau care schimbau cursul permanentelor migra-

țiuni ale bîtlanilor. Își amintea de palmierii cu coroanele de frunze despicate spre înaltul cerului. Probabil dormea.

Se opri. Dacă *el moja* s-ar îndrăgosti de ea, dacă i-ar cunoaște trupul și ar accepta-o ca femeie, n-ar mai fi sacrificat. Ar fi prigonit și ar începe să pribegească de la un trib la altul, de la un cătun la altul, mereu, ca un proscris, cu pata greșelii lui însemnîndu-i fruntea. Iar ea, de asemenea, ar fi alungată ca o proscrisă, iar stigmatul sacrilegiul ei ar urmări-o ca un foc veșnic.

Chía era o fereastră deschisă în întuneric spre lumina înălțimilor. Chía o privea, îi cunoștea gîndurile și, coborînd spre ape pe o rază tremurătoare, le povestea undelor, care aveau să le povestească mai departe naturii și oamenilor. Se întoarse deci. Coliba i se păru mai neagră decît umbra cu pereții ei de crengi și lut, cu acoperișul ei conic și cu mica ei grădină retrasă și mută. Și în acea singurătate auzi o muzică suavă cîntată de vînt printre plăcuțele de aur ale casei lui *cacique*: era ca foșnetul unor mormane de frunze galbene într-o pădure nesfîrșită prin care regretele și temerile sale înaintau acum ținîndu-se de mînă.

Reveni la colibă, se întinse pe patul de lemn, iar respirația ei se uni cu celelalte din jur. Atunci începu iar să viseze, dar nu pe băiatul acela, ci pe ea însăși, numai pe ea. Se văzu pe malul unui lac nesfîrșit: E Iguaque, se gîndi, laguna sacră, de unde toți ne naștem într-o zi. Coroana lunii înflorea deasupra apei și din adîncul florii se năștea Bachué, mama tuturor, mama eternă, apoi din ea se iveau oameni și așezări, popoare și rase, iar din brațele ei deschise cădeau arbori și izvoare și păduri răvășite de furtună.

Se trezi obosită și însetată cînd forfota era în toi. Încă se mai adunau umbre deasupra colinelor. Înainte ca ultimul luceafăr, aproape stins, să coboare din încrengătura nopții, locuitorii satului se aflau în picioare. Bărbații își puseseră coroanele de pene, belciugele de aur, pieptarele și brățările. Unii dintre ei se pictau cu *bija*[1] și-și trasau pe obraji desene identice cu cele de pe mantii și cu cele

[1] Arbore în America de Sud, din care se extrage o vopsea roșie cu același nume.

pe care sacerdoții inițiați le făceau pe pietrele ce delimitau frontierele sau însemnau locurile unde urmau să aibă loc ceremoniile. Femeile își fixau pe spate cu ajutorul unor legături trainice urcioare înalte și porneau spre șes, unde tot satul aștepta ca sacerdoții să oficieze sacrificiul și să înceapă ceremonia. Amanecer se duse direct la rîu și bău pe săturate, iar cînd simți apa scăldîndu-i fața, înțelese că fusese iertată ; amestecînd plînsul ei cu picăturile tandre și catifelate comunicau amîndouă, se înțelegeau, își vorbeau într-un limbaj fără cuvinte care-i pătrundea pînă în suflet. Înțelese apoi că apa, mama binefăcătoare, o accepta și-i primea sacrificiul.

Se lăsă purtată de șuvoiul de oameni în jos, spre cîmpie. Bărbații cîntau, invocau protecție zeilor, își aminteau de bătălii purtate la frontierele păzite de *güechas*, despre istoria familiilor lor, aminteau munca și perioadele fertile ale recoltelor. Femeile mergeau în tăcere, aplecate sub povara urcioarelor ; unele învîrteau fusul, care era parte din trupul lor. Copiii mergeau în cete zgomotoase, ținîndu-se de o parte, neinvitați la ceremonie dar, oricum, prezenți. Unii mai îndrăzneți își pictaseră obrajii cu resturi de vopsea rămasă de la părinții lor. Iar alții, care abia trecuseră de proba bărbăției purtau arcuri și tolbe cu săgeți sau aruncătoare de măciucă.

Amanecer își ațintì privirea spre templu. Cînd se deschiseră porțile se deschise și inima ei într-un țipăt mut, de durere. Îi văzu pe sacerdoți ieșind în lumina lăptoasă a zorilor, poleiți cu aur. Înaintau siguri de măreția misiunii lor, solemni și impunători, conștienți de puterea lor, temuți și respectați. În urmă veneau paznicii purtînd un fel de litieră de aur în care stătea *el moja*, gol și alb, ca un laur în mîinile Chíei, gol și arzător ca un soare coborît pe pămînt. În liniștea solemnă, care copleșise cîmpia, cortegiul înainta spre colină și nu se auzea decît zornăitul pieptarelor purtate de căpetenii și șuierul ușor al brizei printre coroanele de pene ; din partea opusă înainta în mijlocul războinicilor *el cacique*, pătruns de importanța investiturii sale, precedat de vasalii care cu mantiile lor imaculate măturau pămîntul pe unde aveau să-i calce tălpile ; dinspre impunătoarea lui casă se auzea sunetul

plăcuțelor de aur ca o muzică difuză la care se adăuga murmurul duios al flautelor din care cîntau cei doi cîntăreți rămași în poarta casei, uscați, slabi și galbeni, pătrunși de o doborîtoare melancolie ; un cîntec care șoptea, prin acorduri lungi și misterioase, că viața omului e scurtă și trecătoare și că sfîrșește în barca de funigei a morții, pe malurile galbene, în zbuciumatul rîu de dincolo de lume ; o melodie amară, dar care, amintind de vremelnica existență a omului, vorbea de putința lui de a trece într-o dimensiune superioară, înainte de prăbușirea ultimei vîrste din ciclurile finale ale timpului.

Cortegiul se depărtă urcînd colina, iar cînd se pierdu în zare, păsările începură să cînte și micile animale să țipe în hățiș. Amanecer nu-și putea desprinde privirea de pe trupul copilului și, atrasă de albeața strălucitoare a pielii sale, îi urmă pînă la poalele colinei, ascunzîndu-se pe după pomi și tufișuri. Cînd soarele își anunță prezența printr-un nor trandafiriu, fata întrezări enormul altar al sacrificiului.

El cacique își încrucișase brațele puternice. Ochii săi negri erau pironiți înspre orizont, urmărind nașterea de fiecare zi a zeului său. El, care nu tremura nici în fața a o sută de războinici, stătea mic și umil în așteptarea primelor raze de foc. Nu privea spre *moja* pe care cei patru sacerdoți îl așezară pe piatra altarului, ridicîndu-l direct din litieră. Cei care-l purtaseră se îndepărtară puțin și-și ascunseră fața în mîini. În afara sacerdoților și a șefului de trib, doar Amanecer privea sacrificiul. Ar fi vrut să fugă, dar o voință mai puternică o țintuia acolo, printre arbuști, menținîndu-i ochii larg deschiși. Își dădu seama că pe chipul copilului înflorește un zîmbet, pentru că acum destinul său urma să se împlinească, pentru că era pe punctul de a se împlini rațiunea vieții sale. Amanecer se gîndi că poate o să fie ea cea aleasă să primească peste trupul ei gol una din coloanele noii case a lui *cacique* și astfel l-ar întîlni pe rîul morții sau poate chiar mai departe pe *el moja*, așteptînd-o să-i povestească despre templul unde fusese pregătit să se ofere soarelui. Gîndul acesta a încurajă și-i dădu energia necesară ca să poată privi mai departe.

Unul din sacerdoți luă cuțitul de piatră, lung și subțire, iar mîna înarmată coborî asupra trupului alb, întins pe lespede. Amanecer văzu că pe măsură ce se accentua zîmbetul copilului, pieptul i se umplea de sînge ; văzu cum pe măsură ce i se stingea strălucirea ochilor, mîinile sacerdotului căutau prin apa roșie, tăiau și sfîrtecau, smulgînd din trup un crîmpei purpuriu, palpitînd, pentru a-l oferi apoi soarelui. Prima rază a zeului soare începu să urce colina ca un animal ciudat, atras de mirosul greu al sîngelui pe care ceilalți sacerdoți îl adunau în diferite vase, ca să picteze pietrele din jurul patului morții. Cînd soarele se înălță destul, linse cu limbile sale galbene lichidul proaspăt aburind, prinzînd între razele sale de aur inima care abia atunci încetă să mai palpite. *El cacique* își înclinase fruntea. Ceilalți rămaseră îngenunchiați ; dinspre cîmpie începură să se audă cîntece într-o tălăzuire crescîndă, amestec de cuvinte și trîmbițe, flaute, tobe și fluiere.

Sîngele se evaporă rapid. Din trupul copilului nu rămaseră decît carnea însîngerată a pieptului, pulpele aurii și pure, și chipul pe care se reflecta lupta dintre o ultimă crispare de durere și o ultimă grimasă de dăruire și împlinire. Amanecer își dădu seama că plînge, pentru că chipul celui mort dispărea și imaginile se risipeau desfigurate de lupta dintre soare cu lumina lui, pe de o parte, și apa sărată a lacrimilor ei, pe de altă parte.

Își șterse ochii, își împreună mîinile ca să-și acopere fața și încercă să fugă de peisaj și de lumină. Cînd îi deschise din nou își dădu seama că *el cacique* împreună cu sacerdoții coborîseră în cîmpie și că pe piatra altarului nu se afla decît trupul copilului pradă înfometatului soare. Privi în jos : dansul începuse, cîntecele cuprinseseră mulțimea, aveau să înceapă libațiile cu *chicha* și restul ritualurilor. Se ridică în picioare și înaintă spre altar, cutezînd să-i dispute lui Zhúe frînta strălucire a ochilor copilului : îi închise pleoapele și observă că astfel fața lui căpătase o expresie infantilă de o infinită seninătate. Cînd vru să se aplece să-i sărute fruntea, simți cum zeul focului îi arse buzele ca și cum s-ar fi aflat deasupra unui cuptor încins. Atunci, îngrozită, coborî colina în goană și se pierdu în mulțime.

Femei și bărbați dansau spate în spate într-un cerc mare. Muzica era rotundă, completă, fără variații. Se unduiau panașele, strălucirea soarelui se reflecta acum din plin în podoabele din nasuri și de pe piepturi, reliefa arcuirea zveltă a sînilor și ondulările trupurilor. Bătrînele împărțeau băutura departe de locul unde se învîrtea cercul dansului. În oale fierbeau bulzi de mălai, cartofi, napi și alte legume la care însă avea să se ajungă mult mai tîrziu, abia după ce *chicha* îi făcea să-și piardă pasul sigur la dans și să simtă nevoia de mîncare și de mult ardei iute, care să le aţîţe mai departe pofta de băutură și de distracție.

Înaintînd spre proprietatea lui *cacique*, Amanecer se opri să-i privească pe cei doi muzicanți triști și jerpeliți. Se gîndi că acuma *el moja* începuse să coboare povîrnișurile galbene, căutînd apele tulburi ale rîului de dincolo de lume, și avu siguranța că a și găsit barca să-l traverseze. Și din nou o încercă dorința de a se duce după el, de a simți peste umeri și peste sînii ei vioi, peste întregul ei trup, enorma greutate a trunchiului de lemn.

Se întoarse în cîmpie și se alătură grupului de bătrîne care împărțeau *chicha*. Fără să-și dea seama cum, primi o porție și bău ; licoarea-i răscoli amintirile. Cu cîteva zile în urmă era încă o copilă. Acum devenise o fată frumoasă cu păr bogat și negru, cu tenul oacheș și mat, cu nas drept, cu gură senzuală și ochi întunecați. Și cum nu cunoscuse încă bărbatul, tatăl ei o va oferi poate lui *cacique* ca s-o așeze la temelia noii sale locuințe ; sau, poate, și-și aminti cu spaimă, o va încredința marelui *cacique* din Guatavita, în semn de pace și prietenie. Dar Amanecer nu voia să se ducă. Acum, cu atît mai puțin. Dacă-și părăsea satul se crea o distanță între realitate și amintirile ei. Nu putea să mai vadă altarul sacrificiului, nici ochii secați ai lui *moja* nici trupul lui însîngerat. Iar ea voia să-l însoțească, să vadă cum și cînd îl va devora soarele, în ce moment trupul va dispare ca să apară pe malul celălalt al morții, nu numai gînd, ca acum, ci și trup și privire și mîini care s-o aștepte, și o inimă care să bată în același ritm cu a ei.

Bătrînele sporovăiau. Ajungea înăbușit sunetul diferitelor instrumente și tîrșîitul picioarelor goale pe pă-

mîntul bătătorit. Ajungea, la fel de înăbușit, și ecoul cîntecelor care evocau războaie, preamăreau victorii, aminteau de alți *caciques* și făgăduiau fecunditate și abundență. Cea mai bătrînă dintre bătrîne povestea istoria lui *el cacique* Meikuchuka, iar fata, ca să nu-și mai chinuie mintea cu amintiri, ascultă cuvintele femeii.

Meikuchuka avea în stăpînirea sa multe *tiguyes*. Se lăsa răsfățat de toate și pentru fiecare din ele avea o privire de bucurie și plăcere. Într-o zi nefastă veni o femeie bătrînă să-i aducă o fată abia ajunsă la vîrsta adolescenței, frumoasă ca floarea de porumb, fragedă ca bobul crud, dulce ca tulpina trestiei de zahăr. Purta în privire întunecimea norilor, iar în cearcăne violetul florilor de cartof cînd se deschid curioase să privească spre brazdă ; avea o piele atît de transparentă încît obrajii ei străluceau ca un caliciu de ciumăfaie în hățișurile unui păr răvășit și negru ; avea un trup drept ca un lujer și împrăștia în jur un parfum straniu ca al vrejului de fasole înfășurat în jurul tulpinii de trestie de zahăr, confundîndu-se cu ea, nutrindu-se din ea, deosebind-o de celelalte. Meikuchuka se îndrăgosti nebunește de noua sa femeie, într-atîta încît uită de celelalte *tiguyes*, și ele, lipsite de strălucirea lui, începură să se ofilească precum iarba fără sărutul apei și fără binecuvîntarea luminii. Pînă cînd una dintre ele se duse la un *jeque*, făcu ofrande, posti îndelung și așteptă cu răbdare sfatul, pe care-l ascultă în liniște și cu reculegere. Și după ce intră în apă și și-o făcu binevoitoare, își puse un veșmînt imaculat și se duse să privească în patul lui *cacique*, unde trebuia s-o găsească dormind pe fata cea frumoasă ; dar în așternuturi nu află trupul ei zvelt cu pielea arămie, și un șarpe care o privea cu ochi ca de apă. Fugi înspăimîntată, înăbușindu-și țipetele să nu alunge liniștea. Făcu rost de o statuetă de aur, o duse într-o noapte la locul unde sacerdotul în penitență și rugăciuni aștepta sfat de la Chía, ținu din nou post și așteptă. Sacerdotul o sfătui să meargă cu fata aceea străină și cu celelalte femei să se scalde în rîu, mai jos de cascada deschisă de magica baghetă a lui Bochica. Cînd ajunseră la rîu și-și scoaseră îmbrăcămintea ca să intre în apă, fata cu pielea satinată se trans-

formă în șarpe și se pierdu rapid printre crăpăturile malului.

„*El cacique* trebuie să-și iubească poporul, să trăiască lîngă el, să lupte pentru el și să moară în mijlocul poporului său", zise bătrîna. „Iar cel străin trebuie să se întoarcă de unde a venit".

Amanecer își termină de băut *chicha*. Cînd vru să se ridice, picioarele îi tremurară puțin și, pe cînd se îndepărta înspre colină, i se păru că cercul dansatorilor se îngustase mult și că muzica tobelor și a fluierelor creștea aproape ca țipătul furtunii atunci cînd, sfîșiind înălțimile, se năpustește asupra pămîntului. Urcă strecurîndu-se printre hățișuri și bolovani și, după ce înconjură colina, văzu că altarul sacrificiilor era gol, și înțelese că Zhúe se învîrtea în înalturi sătul de carnea lui *moja*, beat de sîngele său, înviorat prin viața acestuia. Se așeză pe pămînt și-și dori să fie cu el, pe cursul rîului întunecat, fiindcă acum el nu era numai gînd, nu era numai privire, ci avea mîini ca s-o mîngîie și ochi, ca s-o vadă.

Se trezi plîngînd ca în ziua în care o aduseseră pe pluta de trestie a amintirilor. Luă din nou apă în pumni și o lăsă să-i alunece pe gît pînă la sînii ce cunoscuseră deja bărbatul, pe stăpînul ei, marele *cacique* din Guatavita al cărui domeniu se vedea jos, în mijlocul satului imens. Atunci se gîndi la Fagua, la faptul că era frumoasă, că era nefericită, și coborî de pe colinele amintirilor ei în valea cea adevărată și verde a realității, în noul ei ținut, la căminul ei de acum.

De pe colinele memoriei ei coborau rostogolindu-se amintirile. Erau oare vise sau poate realitatea ei de acum ? I se păru că-l vede pe José Antonio întinzîndu-și brațul brun și puternic spre pieptul gardienilor și jandarmilor ; pe nepotul lui Lorenzo, închis la Girón, de tînăr tulburat de nedreptate ; pe Manuela, tutungioaica, care în săptămîna aceea dăduse în vileag, ca niciodată, samavolniciile la care o supuneau paznicii stăpînirii, samavolnicii de care suferea întregul ținut în vremea aceea ; pe oamenii din piață care, după cum se știa, obișnuiau să se întîlnească în casa lui Berbeo, cu scopuri tainice, nu numai ca să joace cărți cum o făceau înainte ; pe indienii care

urmau să coboare peste puțin timp în piața Chiquinquirá ca să-și monteze corturile tarabelor ce ofereau frunze de indigotier, sare și pleduri. Pentru o clipă crezu că-și așază și ea cortul, că veghează clocotul oalelor cu *ajiaco*, dar își dădu seama că, de fapt, se află în patul ei vechi, iar cînd vru să se lase în voia ultimului vis, toaca anunță zorile și se trezi de-a binelea.

Iarăși totul de la capăt, gîndi Amanecer simțindu-se obosită deja. Piața, salutul mătușii Juana Francisca, poate chiar și al Toribiei, care era mereu pe urmele lui José Antonio, îngrijorată pentru el, mereu căutînd să-l facă să nu ia apărarea indienilor și a celor năpăstuiți pentru că risca să devină el însuși victimă. Să audă pe măsură ce-și vindea bucatele, rachiul și *chicha* aceleași plîngeri în șoaptă, fraze identice de ciudă și de teamă. Să vadă cum mîinile țăranilor, brăzdate de urmele trudei, se crispau pe prăselele cuțitului cînd vreun perceptor îndrăznea să se apropie de corturi. Mereu aceeași viață, se gîndi din nou Amanecer, întinzîndu-se ca să-și scuture lenea. Atunci încăperea se umplu de parfumul trupului ei tînăr și, înainte de a se lăsa cuprinsă de treburile zilnice, alergă spre rîu, scoase apă într-o găleată și și-o turnă pe ea pînă ce simți cum cămașa i se lipește de trup și se stinge căldura încuibată în timpul nopții.

Cînd începu să se șteargă își dădu seama că Nicolasa era deja în bucătărie și i se păru că distinge printre pocnetele lemnelor din vatră vocea unui bărbat. Se duse în camera ei, se îmbrăcă și-și încălță espadrilele cu flori negre, își netezi părul cu mîna și se îndreptă fără zgomot spre bucătărie. Nicolasa vorbea cu José Delgadillo, un țesător apreciat în Socorro pentru purtările lui frumoase și pentru firea lui veselă.

— Ori azi, ori niciodată, zicea omul.

— Eu lucrurile astea nu le înțeleg prea bine, îi răspunse Nicolasa. Eu știu să gătesc și mai știu cînd ajunge *chicha* numai bună de băut. De certuri și bătăi, habar n-am.

— Bună dimineața, zise Amanecer intrînd.

— Te-ai lipit de așternuturi, nu-i așa ? rîse Nicolasa.

— Ce să fie astăzi sau niciodată ? îl întrebă Amanecer pe José.

— Trebuie să ne unim și să protestăm. Știi de ce nu i-a luat nimeni în seamă pe cei din La Robada, sau pe Custodio, cel din Mogotes, sau pe cei din Charalá, care au făcut un adevărat tăraboi conduși de Pedro Nieto ? Pentru că n-au fost uniți. Asta trebuie să facem noi.

— Pentru ce să ne unim ? întrebă Nicolasa.

— Ca să ne plîngem primarului. Sau poate n-ați văzut lipit pe poarta primăriei anunțul cu noile dispoziții date. Impozite și biruri ! Îngrădiri și iar îngrădiri ! Plăți peste plăți ! Cine le mai rabdă ?

— Ai vorbit cu José Antonio ? întrebă Amanecer.

— Am vorbit, însă părinții lui se tem, iar de coana Toribia, ce să mai vorbim. De altfel, el a dezertat din Batalionul Stabil și nu poate lupta pe față împotriva acestor chapetoni ; îl pot obliga să se întoarcă la Cartagena.

— Să nu-mi spui că lui José Antonio îi e frică, zise Amanecer, aproape agresivă.

— Mereu José Antonio, se plînse Nicolasa.

— Bineînțeles că lui nu-i e frică, zise Delgadillo. Dimpotrivă, pe mulți îi învață cum se folosește o armă, cum se pregătește o ambuscadă sau cum să înfrunte un dușman. Asta n-o știe nimeni, că dacă s-ar ști, l-ar trimite drept în închisoare.

— Eu cred că înainte să faceți vreo reclamație trebuie să vă sfătuiți cu el.

— Bine, bine, ce atîta flecăreală despre întruniri și reclamații ? zise Nicolasa supărată. Ceea ce ne interesează pe noi este să nu ni se prindă mîncarea de cratiță. Haide, José, ajut-o pe zănatica asta să ducă marfa la piață că o să ne pierdem locul cel bun.

José avea obrazul ușor ciupit de variolă. Amanecer se gîndi din nou la părinții ei. Șase mii de morți fuseseră atunci, după cum se spunea ; șase mii, unii uciși de febră, de vărsături, arși aproape de vii de focul lăuntric al bolii sau morți de foame, pentru că după epidemie Socorro devenise un sat izolat de care fugeau pînă și păsările cerului. Și printre acei morți, părinții ei, și prieteni, cunoștințe, vecini. Epidemia din '76 coincisese cu numirea vicerегelui Manuel Antonio și cu a regentului Juan Francisco. An de nenorociri și de catastrofe pentru provincie.

An cenușiu a cărui umbră blestemată continua să se proiecteze asupra prezentului.

Cînd Amanecer Fernández ieși în stradă, în spatele căruciorului împins de José, știu că avea să se întîmple ceva în vinerea aceea. O știu, pur și simplu, fără să-și poată explica cum și de ce. Aerul curat de martie era același dintotdeauna ; razele soarelui începeau deja să pișteumerii, din înaltul unui cer fără nori ; indienii mergeau tăcuți, încovoiați sub povara sacilor cu sare, negustorii de carne își vindeau marfa în corturile lor speciale ; realii și pesetele începeau să treacă dintr-o mînă în altă mînă ; firul subțire sau gros al negoțului prin care oamenii săraci își făceau aprovizionarea se înnoda acum în întreaga piață. Cu toate că aparent atmosfera era cea obișnuită, Amanecer era sigură că în acel călduros 16 martie ceva deosebit urma să se întîmple în Socorro.

Odată ajunși în piață, José o ajută să fixeze țărușii cortului.

— Dacă suportăm și de data asta, sîntem niște lași, zise el.

— Dacă plîngerile și protestele ar servi la ceva...

— Nu cu plîngeri vom izbuti.

— Dar cum ?

— Cînd unui popor nu i se face dreptate, trebuie să și-o facă singur.

— Cred că și José Antonio a spus asta cîndva.

— De la el am învățat-o.

— Și poporul ce poate face ? Păi nu există jandarmi, paznici și perceptori ?

— Dar în popor nu sînt brațe și pumni ?

— Și ce poate face pumnul în fața unei puști ?

José tăcu pentru un timp. Apoi, după ce cortul fu gata ridicat, o privi puțin dezamăgit.

— Un pumn nu poate face nimic, dar un piept, da. Cel puțin poate folosi drept pavăză în calea gloanțelor, ca să-i salveze pe cei care vin în urmă. Lupta asta nu va fi a celor puțini, ci a celor mulți, nu a o mie, ci a zece mii. Să vedem de unde or să scoată blestemații de chapetoni atîtea puști ca să ne pună stavilă.

Amanecer îi dădu puțin rachiu și băiatul îl bău dintr-o sorbitură.

— Noi, cei din popor, nu avem nimic de pierdut, urmă Delgadillo. Doar ne-au luat totul și nu ne-a mai rămas decît revolta. Știi că ieri am vorbit cu Isidro ? Spune că cei din San Gil sînt dispuși la orice, numai să scape de impozite. Dacă vom umbla prin sate, peste tot vom găsi oameni cu aceleași idei, cu aceleași dorințe. Poate că în Girón mai puțini, că acolo nu sînt chiar atît de năpăstuiți ca noi.

Începură să apară clienții și Delgadillo plecă. Amanecer servea aproape mecanic : vindea, primea realii, îi arunca în sertarul mesei, răspundea la salut, la întrebări, cu gîndul însă departe. Amintirea părinților ei, felul în care o îngrijise Juana Francisca, cum vegheașe don Martín Galán asupra ei, toate acestea îi chinuiau mintea. Trecuseră deja cinci ani ; cinci ani de cînd rămăsese orfană și aproape patru de cînd muncea alături de Nicolasa, ajutînd-o să instaleze taraba, să vîndă prăjiturele, rachiu și sirop de trestie, suflînd în oale cu *ajiaco,* ciorbe și alte fierturi ; gîndind că, într-un anume fel, familia Galán era familia ei, iar José Antonio un fel de frate mai mare, față de care simțise la început o tulbure tandrețe, transformată apoi în iubire ascunsă, fără nici cea mai mică speranță, fără iluzii. O iubire care ar fi putut fi tristă, dar era plină, o bucurie, și care nu avea să se umbrească niciodată pentru că, fiind tăinuită în suflet, n-o puteau atinge nici dezamăgirea, nici trădarea.

Auzea în jurul ei comentarii făcute de indieni și de metiși, țesători și artificieri, zidari și țărani.

— Am suportat destul, dar acum s-a terminat.

— Ce să ne facem noi, bieți indieni ? Vor să ne bage în țarcuri și să ne ia și ultima bucată de pămînt.

— De ce o vrea acest Moreno y Escandón să ne nimicească cu tot ?

— Se spune că e mai rău decît un anume Añasco, care prin Huilas îi omoară pe indieni ca pe muște.

— Ați văzut noile dispoziții ?

— Nu înțeleg de unde vor să ne mai scoată bani cînd noi sîntem săraci lipiți.

— Ce mai e și cu „dania“ asta ?

— Și ce legătură avem noi cu armata de coastă și cheltuielile ei ?

— Cred că pun cam multe paie pe foc și, cînd s-o ridica vîlvătaia va cuprinde totul.

— Nu se mai poate trăi în Noua Granadă.

— Nu se mai poate trăi nicăieri.

Nicolasa era deja în piață cînd Amanecer ieși din straniul labirint al gîndurilor ei, de unde doar percepuse vocile mînioase din jur. Își dădu seama că lumea vorbea mai tare ca de obicei, ca și cum jandarmii n-ar fi fost de ajuns ca să le inspire teamă iar nedreptatea ar fi rupt zăgazurile prudenței. Observă că în fața prăvăliei Manuelei se îngrămădise lumea și auzi sunete de tobă. Se anunță ceva, își spuse. Alt impozit, altă nedreptate, alte nemernicii față de cei săraci ; alt bucluc în care se va băga José Antonio ca să ne apere. Dar nu era toba slujbașilor stăpînirii, cea care preceda de obicei tristele evenimente, era o tobă improvizată de José Delgadillo, iar sunetul nu venea dinspre piața mare, ci dinspre prăvălia Manuelei Beltrán.

— Și acum, ce naiba se mai întîmplă ? întrebă Nicolasa. Vreo procesiune ?

— Poate, zise Amanecer. Poate cea mai mare procesiune pe care o vom vedea în viață.

Se auziră strigăte. Multe guri strigînd. Lumea se oprise din cumpărat ; urcioarele de *chicha*, cănile cu suc de trestie și pahărele de rachiu rămaseră pe jumătate nebăute. Toate vocile se adunară pînă la urmă într-una singură :

— Spre piață ! Spre piața cea mare ! Moarte chapetonilor ! Jos impozitele ! Să trăiască regele, moarte guvernului !

— Doamne dumnezeule ! zise Nicolasa.

— Ai grijă de marfă, că eu mă duc cu ei, zise Amanecer, și înainte ca nașa ei să apuce să spună ceva, părăsi umbra cortului și se depărtă în lumina puternică a zilei.

Sunetul tobei era din ce în ce mai intens. Vocile mulțimii îi dădeau amplitudine și o rezonanță teribilă. Amanecer îi văzu pe Zarco și pe Cojo că se alătură celorlalți ; apoi pe Roque Cristancho, pe Miguel de Uribe și pe încă alți o sută, apoi cinci sute, o mie. Mica piață Chiquinquirá rămase aproape goală. Femei, bărbați, copii, toți

formau o masă compactă care tălăzuia de la un perete la altul, îmbulzindu-se pe străzi înspre piața mare. Mulțimea vocifera, și strigătul dominant era trăiască regele nostru din Spania, jos noul bir impus de guvern ! Se mai auzeau moarte guvernatorului și procuratorului [1] Moreno, iar cîțiva strigară chiar jos cu primarul Angulo y Olarte.

Amanecer se lăsă dusă de exaltarea mulțimii. I se făcu frică doar atunci cînd își dădu seama că, în afară de pumni, oamenii scoteau la iveală cuțite, ghioage și ciocane. N-ar fi putut să uite niciodată forța acelui șuvoi uman, care părea cursul unui rîu furios între zăgazurile sale. Nici furia cu care rîul se revărsă complet cînd ajunse în piața principală. Văzu că dinspre celelalte străzi se revărsau alte și alte rîuri de oameni, și că întreaga piață se umplea de valuri mînioase.

Aceeași forță a curentului o purtă pînă în primele rînduri în fața primăriei, în a cărei poartă, deasupra stemei regale, se vedea edictul dat de regent. Țipetele deveniră asurzitoare, chipurile furibunde, gesturile amenințătoare. Din mulțime se desprinse Manuela : apucă hîrtia pe care era imprimat edictul și o rupse cu sălbăticie, ca și cum mîinile ei ar fi sfîșiat ceva odios, apoi o călcă în picioare cu înverșunare strivind-o[illegible] tălpile din fibră de agavă ale espadrilelor. Strigăte[illegible]e moarte regentului și oamenilor săi, trăiască regele, [illegible] guvernul ajunseseră asurzitoare. Unii mai exaltați apucară pietre și le azvîrliră în geamurile primăriei, care continuau să rămînă închise. Mai mulți bărbați și femei se adunară în jurul Manuelei și împreună cu ea începură să lovească în poarta primăriei ca și cum ar fi vrut s-o dărîme. Se deschiseră atunci canaturile ușii de la balcon și apăru primarul, palid, înspăimîntat, abia susținîndu-se de brațul lui Salvador Plata.

Prezența lui Ángulo y Olarte potoli cu neașteptată rapiditate toate strigătele. În liniștea care se așternu brusc asupra întregii piețe, cuvintele primarului se făcură auzite pînă în cele mai îndepărtate colțuri. Cerea înțelegere, prudență, devotament față de rege, respect față de guvern ; dar cînd aminti de impozite, țipetele se ridicară din nou, cu și mai multă forță. La un colț de stradă ex-

[1] Înalt funcționar, însărcinat cu strîngerea dărilor.

plodară artificii, iar bubuitul lor se multiplică pe cerul palid, cu ecoul pieței și al colinelor din jur. Vocea lui Ángulo se pierdu definitiv ; i se vedeau numai gesturile, cînd de amenințare, cînd de implorare.

— Ascultare și supunere, socorrani, zise Salvador Plata, și din nou vocile se liniștiră pentru că în Socoro numele lui era respectat și autoritatea îi era recunoscută fără rezerve. Domnul primar promite să întrunească consiliul comunal chiar în această după-amiază ca să studieze situația. Dar acum trebuie să vă întoarceți în piață la treburile voastre.

— Nu mai vrem impozite !

— Să se termine cu birurile !

— Nu vom plăti nici un fel de taxe !

— Jos cu blestemata de „danie" !

— Moarte lui Moreno y Escadón, asasinul indienilor !

— Moarte intrusului de Gutiérrez, asasinul creolilor !

— Trăiască regele, jos guvernul !

Cuvintele lui Salvador Plata calmaseră totuși spiritele. Nu complet, pentru că mulți încă mai continuau să vocifereze, să arunce cu pietre în casele chapetonilor, ridicînd amenințători mîinile înarmate cu cuțite și topoare. Dintre ei, Manuela era cea mai înverșunată. Și José Delgadillo, care nu înceta să bată toba. Și alde Ardila, cărora li se dădea întotdeauna ascultare. Amanecer împreună cu Zarco o luară pe străduță spre piață. Cînd ajunseră acolo văzură că în fața tutungeriei ardeau niște baloturi cu tutun ; în altă parte se spărgeau sticle cu rachiu, unii atacaseră un gardian care, încolțit, nu știa pe unde să fugă ca să scape de lovituri, scuipături și huiduieli. Bărbați și femei continuau să țipe și nimeni nu se mai ocupa de vînzare sau de supravegherea tarabelor. Fumul tutunului umplu o bună parte din piață, iar mirosul rachiului vărsat se împrăștie pînă în cele mai îndepărtate colțuri.

— Oamenii au înnebunit, îi zise Nicolasa cînd o văzu venind. Și tu la fel. Sau ți se pare că-ți stă bine cu mutra asta ? Cu părul vîlvoi, cu ochii sticlind și țipînd cît te ține gura, ca o posedată... Nu, Amanecer, nu-mi place deloc ce faci !

— S-o fi văzut pe Manuela Beltrán, îi zise Amanecer încă stăpînită de starea de exaltare. Cum a smuls însem-

nele regale, cum le-a rupt, le-a călcat în picioare și le-a scuipat !

— Și asta la ce ne ajută ?

— Stai să vezi, că e doar începutul.

— Nebuni, toți sînteți niște nebuni.

— Nu, Nicolasa. Cred că abia acum, după mulți ani, sîntem cu adevărat înțelepți.

— Ia să vedeți că acum vor trimite jandarmi de la Santa Fe. Și ne va fi mai rău decît celor din Mogotes sau din Charalá. Împotriva autorităților nu poți să faci nimic.

— Ba da, Nicolasa. Dacă autoritățile calcă strîmb, trebuie să le obligi să calce drept.

— Ah, Amanecer, mergi către pierzanie ! De atîta cît vorbești cu Molina, cu Delgadillo, cu Zarco, parcă ți-ai ieșit din minți. Și află de la mine că, dacă nu-ți bagi mințile-n cap și nu te porți ca înainte, drumurile noastre se despart.

— Cînd ai să înțelegi de ce ne zbatem și pentru ce luptăm, ai să gîndești altfel.

Amanecer servi mai multe căni cu nectar și cu mied uitînd să mai ceară plata. Mîncarea se sleise în oală pentru că nimeni nu mai avea chef să mănînce. Nu voiau decît să bea, să strige, să lovească : simțeau nevoia să rupă cercul care-i oprimase de-a lungul anilor ; știau că datorează supunere și respect regelui, dar nu aveau de ce să tolereze reaua cîrmuire a viceregelui, și cu atît mai puțin pe primar cu jandarmii și perceptorii și gărzile care chinuiau copii, închideau oameni nevinovați, violau femei și distrugeau semănături. Aceste gărzi corupte prin mită și prin libertatea abuzurilor, investite cu o imensă autoritate, oameni proveniți din popor și înarmați de către chapetoni ca să exploateze și să înfricoșeze poporul, erau urîți de toți. Răscolită de amintirea nedreptăților și a opresiunilor, mînia înăbușită pe moment creștea în valuri succesive ce nu erau ușor de potolit. Unii se agitau amenințînd, alții căutau pietre să le arunce în casele spaniolilor, alții își făceau rost de cuțite și topoare, iar alții se întoarseră în piața mare și se instalară sub balcoanele primăriei unde erau întrunite notabilitățile, membrii consiliului comunal. Astfel, bărbații și femeile din sat for-

mară un fel de gardă permanentă, un zid care să nu le permită să plece fără să le rezolve cererile, asediindu-i nu prin înfometare, ci printr-o amenințare tacită.

Amanecer întinse o cană cu nectar de fructe și, cînd ridică privirea, îl văzu pe José Antonio ; bărbatul sorbi nectarul îndelung, liniștit, apoi își șterse mustățile cu dosul palmei.

— Tatăl meu este foarte bolnav, îi zise. Strigătele însă au răzbit pînă la mine și am ajuns la timp ca să fiu de față la ce-a făcut Manuela.

— M-am uitat după tine peste tot.

— Vin din piața mare și acum mă întorc tot acolo.

— Ce crezi că se va întîmpla ?

— Cei din consiliu vor fi nevoiți să cedeze.

— Și, atunci, cîștigăm ?

— Nu, zise José Antonio, scuturînd cu hotărîre din cap. Nu e ușor să scapi de nedreptăți care durează de atîta vreme. Nu-ți dai seama că de trei secole sîntem în aceeași situație ?

— Trei secole, repetă Amanecer îngrozită.

— Ani și ani de-a rîndul le-a fost luat indienilor ceea ce era al lor. Situația nu se poate rezolva într-o după-amiază. Probabil nici într-un an.

— Și, atunci, ce vom face mai departe ?

— După azi, va fi mereu un mîine.

José Antonio plecă. Veniră alți clienți, cerură de băut, plătiră și plecară. Nicolasa era tristă că rămăsese cu mai bine de jumătate din mîncare nevîndută. Privi către prăvălia Manuelei unde se adunaseră oameni veseli, amenințători sau în așteptarea evenimentelor. Manuela cîștigase admirația tuturor. „Femeia asta face cît un bărbat. Are mai mult curaj decît oricare dintre noi. Ne-a dat o adevărată lecție de curaj. Acum, noi bărbații trebuie s-o ajutăm. Și nu numai bărbații, ci și femeile, pentru că este lupta întregului popor."

În piața mare socorranii organizau paza. Strigătele dezlănțuite fuseseră înlocuite de un murmur ca de stup de albine ce nu-și găsește liniștea. Galán se ducea de la un grup la altul însuflețindu-i pe cei mai sceptici, insuflînd-le curaj celor care ezitau și speranță celor care nu

mai așteptau nimic. „Trebuie să ne asculte ticăloșii ăștia, zise unul. Sau pun lucrurile la punct, sau dăm foc satului. Iar altul adăugă : „Trebuie să dăm foc la toată Noua Granadă".

Balcoanele continuau să rămînă închise. Consiliul comunal era în deliberare. Nu se vedea nici un jandarm, nici un paznic. După învățătura de minte primită de unul din ei într-una din pieţele învecinate, aveau să înceapă să se gîndească poate mai bine înainte de a se lua după vreo fată singură pe drum, înainte de a băga la închisoare copii, sau de a căra lovituri celor care nu le intrau în grații și nu le cumpărau pe bani părtinirea nerușinatei lor autorități. José Antonio știa că vremea poporului venise și nu trebuiau să scape prilejul.

— Cu asta am terminat, zise Nicolasa. N-am să mai gătesc pentru nimeni.

— Atunci am să gătesc eu, zise Amanecer.

— Tu ai doar gărgăuni în cap.

Mica piață era aproape goală. Indienii își adunau pledurile, femeile înfășurau firele în jurul fusului, cei ce vindeau miedul legau bine ulcioarele cu cioc întunecat, iar cei care vindeau zahăr candel adunau bucățile în piramide cu străluciri aurii. Cu toate acestea nimeni nu pornea la drum, nimeni nu se îndrepta spre casele semănate printre coline. Așteptau hotărîrea consiliului comunal. O așteptau amenințători. Amanecer se gîndi că, dacă primarul îi va speria cu pedepse și represalii, scena de dimineață se va repeta cu și mai mare violență. Văzu că se apropie bătrîna Magdalena, o mulatră cu o viață nu tocmai curată, dar cu suflet minunat, și-i umplu o cană cu mied. Nicolasa observă și încreți fruntea.

— Să nu-i dai nimic scîrboasei ăsteia, îi zise. Cred că ești la vîrsta să știi că se culcă cu jumătate din sat.

— Să așteptăm s-o facă și cu cealaltă jumătate, zise Amanecer, întinzîndu-i femeii o cană plină cu mied.

— Manuela a încurcat-o, zise mulatra după ce bău. A încurcat-o pe viață, că nu e puțin lucru să rupi însemnele regale și să le joci în picioare.

— Dumneata n-ai trecut cumva întîmplător prin piața mare ? întrebă Amanecer.

— Nu întîmplător, ci dinadins, zise Magdalena. Acolo nu se aude nici musca. Eu îți zic : cu artificii nu se face nimic, trebuie un foc care să prefacă totul în pulbere.

Lăsă cana și se depărtă. Amanecer o aprecia în ciuda tuturor clevetirilor care circulau pe seama ei. Bătrîna Magdalena — deși îi spuneau așa, abia împlinise treizeci și cinci de ani și era arătoasă — devenise un personaj tipic în Socorro. „Dacă tot trebuie să mor, înseamnă că trupul ăsta mi-a fost împrumutat și, dacă tot nu-mi aparține, n-am de ce să-l refuz nimănui", îi spusese într-o seară în fața porții. Nicolasa, auzind-o, o luase pe Amanecer de urechi și o trase în casă. Acum fata surîse și, era tocmai pe punctul de a izbucni în rîs ca să-și mai descarce nervii, cînd răzbătu din piața mare un strigăt teribil, o explozie de izbîndă căreia îi urmară pocnete de artificii, țipete izolate, alergături, hărmălaie și în sfîrșit toasturi. Tarabele fură luate cu asalt, băutura și mîncarea devorate. Într-un tîrziu se apropie de taraba lor și José Antonio :

— Consiliul comunal a hotărît să suspende încasarea tuturor impozitelor.

— Ei, acum am cîștigat ! se bucură fata.

— Nu, zise Galán. Ca să cîștigăm cu adevărat nu este chiar atît de ușor, dar vom lupta pînă ce vor învăța să ne respecte.

— Dar, dacă n-or să mai fie impozite, de ce să mai continuăm lupta ?

— Cît crezi că va dura hotărîrea asta a lor ? Au adoptat-o, pentru că n-au avut încotro. Dar mîine vor trimite cu siguranță la Santa Fe după ajutoare. Și după ce vor obține întăriri, au să devină atît de trufași, încît nu vor mai fi de suportat.

— Și ce e de făcut ?

— Acum, că s-a aprins scînteia, trebuie să continuăm s-o întețim.

Se apropie și Magdalena.

— Chapetonii știu multe, nu-i așa, José Antonio ? Cînd cîinele mîrîie de foame îi arunci un os, și cînd îl înșfacă îi dai picioare în spate.

— Asta-i adevărat, zise Galán. Dar ceea ce nu știu ei este că vor mai avea de furcă cu noi înainte să ne lovească ei cu copita.

— Cei care au văzut și auzit ce s-a petrecut aici vor povesti și altora întîlniți pe drum, prin sate, prin pieţele din tot ținutul. Să vedem dacă n-or pricepe ce-am vrut noi să le spunem.

— Vor pricepe, zise José Antonio.

— Deci, zise Amanecer, lupta va fi de durată ?

— Da, de durată, răspunse și privirea lui se pierdu în depărtare, alunecînd peste străzile pietruite, deasupra colinelor unde începuseră să pălească ultimele raze ale soarelui de după-amiază. De durată și grea, pentru mulți chiar ucigătoare, și fără îndoială, dureroasă. Dar necesară pentru toți. Și adăugă : Acum mă duc să văd ce face tata.

Se depărtă fără să privească înapoi, fără nici un gest de tandrețe. Desigur, gîndi Amanecer, el nu avea de unde să știe cîtă dragoste îi purta ea. El o vedea tot ca pe fetița de care avuseseră grijă pe timpul epidemiei. Își promise încă o dată că nu-i va mărturisi nimic, că nu-și va trăda intensitatea sentimentelor nici măcar printr-un tremur al mîinii. Dar își mai promise de asemenea că, dacă José Antonio va aprinde flacăra revoltei în altă parte, ea îl va urma de la distanță, dar suficient de aproape ca să-l poată auzi dacă într-o zi, într-un an, doi sau douăzeci, ar chema-o.

Vocea lui ajungea slab pînă la ea, ca și cum ar fi chemat-o de la o distanță de un an, de doi, de douăzeci. Peste sunetul vocii se suprapuse cel al clopotului. Mînăstirea Los Mínimos, se gîndi, apoi se corectă : trebuie să fie cel de la Mînăstirea Carmeliților. Coborî din patul cu baldachin și în penumbră aprinse lumînarea care începu să se prelingă în sfeșnic. Cînd deschise fereastra, parfumul de tuberoze și rezedă se ridică dinspre grădină pînă la ea și văzu că orizontul tremura ca o pleoapă prevestitoare de nenorociri. Lorenzana, o chema din depărtare vocea gravă și autoritară, dar ea hotărî să nici n-o ia în seamă. Se întoarse în pat și se întinse deschizîndu-și larg ochii,

desfăcîndu-și mîinile și picioarele, și abia atunci își dădu seama că era goală.

Strînse pleoapele și simți din nou oroarea nopții trecute. Își aminti că aparținuse demonilor și își ghemui trupul parcă să-și apere ceva ce fusese violat. I se păru că simte din nou în rărunchi frigul acela interior pe care-l încercase lîngă omul în negru, și apoi căldura umedă și lascivă care-o invadase sub îmbrățișarea senzuală a lui Taravira deasupra mesei pline de fierturi oribile, ierburi, sosuri, mîncăruri serbede, mîini de copii retezate de sabie, coapse de fete proaspăt înmormîntate și dezgropate cu șapte lopeți sub clar de lună în urletele a șapte cotei famelici. Își cercetă în amănunțime trupul, cu teamă, și i se păru ciudat că nu găsește urmele dinților care încercaseră s-o devoreze deasupra mesei, nici cumplitele zgîrieturi ale pofticioșilor, și nici urmele unghiilor acelor femei înnebunite care disputau diavolului ei părți din trupul ei. Diavolul ei, da, pentru că Buziraco i-l dăruise. Cu el, îi spusese Amanecer, se putea distra cît poftea ; chiar și cînd voia să iasă noaptea, să se întîlnească cu vreunul din iubiți, Taravira avea să rămînă în patul conjugal luîndu-i forma trupului, cu respirația ei regulată și aceeași indiferență la mîngîierile lui Andrés, putînd să-i servească soțului ei de receptacul pasiv al virilității sale în același fel în care îi servea și ea, fără ca bărbatul să-și dea seama de înșelătorie.

Andrés încetase s-o mai strige. Se gîndi că probabil începuse să-și ordoneze hîrtiile de pe birou și că mai tîrziu o să-l certe pe Sebastián, pe care ea îl ura ; la fel ca și pe mizerabila aia de negresă, Catalina, pentru că știa deja că spaniolul și sclava erau amanți și că pîntecele negru al femeii purta o nouă viață. Astăzi e sîmbătă, își aminti ; astăzi vine Ana Matienzo. Apoi se gîndi că o zărise cu o seară înainte și că la un moment dat dispăruse. Și mai zicea că niciodată nu merge la astfel de întruniri, reflectă surîzînd. Dar surîsul îi îngheță pe buze cînd își aminti că promisese să fie sclava lui Buziraco pentru totdeauna și să renege tot ceea ce fusese pînă atunci viața ei spirituală. Spiritul nu este decît o invenție care să îngrădească materia, se gîndi. Să vedem : spiritul se simte ? Nu. Simte pielea, carnea, simt măruntaiele. Astea con-

tează. Acele părți ale corpului ei unde pătrunsese frigul arătării întunecate și care apoi se înfierbîntaseră ca incendiate în fața impetuozității demonului ei, Taravira, pe care putea să-l cheme în orice clipă. Oare chiar putea să-l cheme ? Se așeză în pat, își apăsă pleoapele cu degetele și-și dori cu intensitate să apară acel diavol mic și jucăuș, cu trup agil și mlădios ca al cocotierilor sau al țiparilor sau ca al rechinilor sau ca al flăcărilor. Cînd deschise ochii văzu că se afla tot singură, ca mai înainte, doar că ceva în trupul ei se schimbase și că o stăpînea o dorință mistuitoare de a-l vedea pe sergentul major care, în acest moment al vieții ei, devenise o obsesie totală.

Se aplecă să sune clopoțelul. Cînd ușa se deschise, peisajul cu soare și portocali al *patio*-ului, o făcu să închidă ochii.

— Stăpînul Andrés te-a strigat, stăpînă ; voia să-l acompaniezi la slujba de dimineață.

— Îmbracă-mă, Amanecer, îi zise. Se pare că avem o sîmbătă frumoasă.

— E soare încă de dimineață, zise sclava căutînd în cufere, șifoniere și dulapuri o rochie albă, jupoane largi cu multe volane și pliseuri, panglici pentru păr, ciorapi și sandale făcute din cîteva barete, toate albe. Știa că, în ciuda maternității, talia zveltă a stăpînei nu avea nevoie de balene sau de corsete ; știa că-i plăcea să se simtă goală sub cascada de jupoane.

— Astăzi vine Ana, zise. Apoi adăugă gînditoare : Nu-mi explic de ce de fiecare dată cînd apare ea, tu dispari.

— Este mai greu de înțeles, stăpînă, răspunse evaziv negresa în timp ce-i parfuma îmbrăcămintea cu busuioc și floare de portocal. Într-o zi stăpîna va înțelege că eu sînt ea.

Lorenzana se așeză. Înălță brațele și camera se umplu de parfumul ei și de al suavelor flori de busuioc și al mugurilor de portocal. Peste trupul ei brun și grațios alunecară jupoanele ; pe piept se răsfățau volanele ; șoldurile dădeau contur dantelelor, iar de-a lungul pulpelor pliseurile coborau aproape sărutîndu-i tălpile micuțe.

— Nu pot încă să dau crezare celor văzute astă-noapte.

— Vei la cu timpul, stăpînă.

— Mi se pare imposibil ca eu... să fiu totuși aceeași de ieri, să gîndesc sau să mă îmbraci ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat... Poate nu s-a schimbat totuși nimic. Viața mea nu s-a transformat în altceva ?

— Asta cere timp.

— Va trebui să aștept mult ?

— Schimbările au început deja.

Îi puse rochia și o așeză în fața oglinzii celei noi ca să-i pieptene părul.

— Știi, Amanecer de los Ángeles ? Nu am găsit nici o urmă pe trupul meu. Nici măcar o vînătaie.

— Semnele și vînătăile s-au întipărit pe dinăuntru.

— Uneori mi se pare că n-a fost decît un vis. Iar alteori, cînd simt un foc puternic arzîndu-mi trupul, încep să cred c-a fost aievea.

— Efectele alifiei, señora.

— Da, acum îmi dau seama. Căldura aceea se înalță cuprinzîndu-mă toată.

— Se produc schimbări, stăpînă. Nu ți-am spus că au început deja ?

Îi găsi în părul negru o frunză de măslin sălbatic, pe care i-o arătă triumfătoare.

— Cel puțin din pomul rupt de azi noapte ne-a rămas o frunză.

Lorenzana o luă și o păstră în decolteul bluzei unde mijeau sînii tari și fierbinți. Deci nu visase. Totul fusese aievea. Puterea ei, darul de a domina bărbații, femeile, elementele. Era nerăbdătoare să-și pună la încercare puterea, ahtiată de a se impune întregii lumi ; deșartei și orgolioasei Cartagena de Indias, precum și nevestei guvernatorului, fiindcă simțea față de el o atracție foarte puternică.

— Afară așteaptă don Beliano, zise Amanecer. Acum stăpîna va putea să învețe invocații pe care numai el le știe, să cunoască ierburile care răsar numai în Tolù, sau în mlaștina Spînzuratului și o să facă ceea ce fac cei care au fost prezentați și acceptați în regatul lui Buziraco.

Numele acela trezi în Lorenzana amintirea frigului cumplit care-i pătrunsese trupul și a uităturii înghețate care-i pătrunsese sufletul. Se privi în oglindă, își aranjă

panglica albă care-i prindea părul, își mușcă buzele și-și ciupi obrajii.

— Vreau ca atunci cînd vine Ana Matienzo să fii prezentă.

— Nu, stăpînă. Nu poți avea în același timp și fructul și sucul.

Lorenzana încercă să spună ceva, să întrebe, să ceară lămuriri, dar Amanecer deschisese deja ușa și o aștepta pe coridor. Andrés încă nu se întorsese de la misa la care se ducea nu atît din credință, cît în scopul de a mai culege clienți pentru afacerile lui. Catalina Jalofa străbătu neauzită *patio*-ul, ca o umbră în lumina dimineții și se pierdu în penumbra din capătul coridorului. Lorenzana îl văzu pe don Beliano așezat direct pe piatra care marca marginea grădinii, îi făcu un semn și mulatrul urcă cele patru trepte care duceau spre coridorul cel mare.

— Sînt nerăbdătoare să aflu cît mai multe, zise ea așezîndu-se într-un balansoar de răchită. Amanecer o răcorea cu adierea blîndă a evantaiului. În depărtare, spre fundul grădinii, cîntă un cocoș în curtea de păsări, care era în grija lui Pedro de Alarcón, iubitor, încă din Spania natală, al luptelor de cocoși. Un cîine lătră furios repezindu-se la copitele unui cal care bocăneau pe caldarîmul străzii Pozo.

— Primul pas ca să știi ceva este să vrei să înveți.

— Eu vreau să învăț, Juan Lorenzo.

— Mai întîi însă trebuie să-mi spui tot ce ai pe suflet.

— Ți-am spus : vreau ca Andrés să se odihnească pentru totdeauna ca să mă pot odihni și eu... Și mai vreau să-l cuceresc pe Francisco.

— Ca să-l cucerești te voi învăța jurămîntul celor cinci bucățele de hîrtie, zise Juan Lorenzo. Evantaiul de pene din mîna lui Amanecer descoperea chipul Lorenzanei cînd senin, cînd pătimaș.

— Spune, don Beliano.

— Trebuie să faci rost de cămașa sergentului major.

— Dar în ce fel ?

— Asta e problema ta, Lorenzana. După ce o vei obține, te vei îmbrăca cu ea direct pe piele. După ce-ți pui cămașa, îți împletești într-una din cozi cinci hîrtiuțe

împăturite și legate strîns, în care eu am să fărîmițez niște ierburi aduse de la Tolú, sau pe care am să ți le trimit de la Zubará prin Polonia Bíoho.

— Ar fi mai bine să mi le aduci chiar tu, pentru că vreau ca lucrurile astea să rămînă numai între noi.

Mulatrul aprobă, privind-o fix în ochii negri, apoi adăugă :

— Cînd vei fi îmbrăcată astfel să spui invocația către Santa Marta. O s-o repeți de atîtea ori cîte litere are numele celui pe care vrei să-l legi de trupul tău cum ți-ai legat hîrtiile în păr și cum ți se lipește cămașa de piele. Numele Francisco are nouă litere, și de nouă ori vei repeta în singurătate, cu voce scăzută, această invocație : „Marta Martilla (de fiica diavolului zic, nu sfînta), vreau să tragem la sorți. Dacă tu vei cîștiga, eu îți voi da : unul pentru tine, doi pentru mine, doi pentru tine, trei pentru mine. Dacă eu voi cîștiga, tu îmi vei da : la grajdurile lui Lucifer vei alerga, de acolo, trei căpestre atîrnate și trei frîie vei lua și pe Francisco mi-l vei afla. Apoi căpăstru-i vei ticlui, frîul i-l vei potrivi și spre mine-l vei goni blînd și supus cum voi dori".

— Nu pot să învăț toate astea atît de repede, se plînse Lorenzana.

— Amanecer știe invocația asta și multe altele, zise don Beliano. Ea are să ți-o repete, Lorenzana de Acereto, și după aceea îți jur că Francisco de Santander va veni umil la tine și nu va face decît ceea ce-i vei cere tu.

— Și invocația stelei ?

— Cred că nu vrei să înveți totul într-o zi ; să știi că și învățătura produce indigestie ca și mîncarea.

— Fiindcă don Andrés o va certa pe stăpînă pentru absența de azi-noapte, zise Amanecer, învață-o cel puțin invocația lui San Marcos. Și adăugă privind-o pe Lorenzana : Stăpînă, această invocație se spune în minte, atingînd pentru o clipă fața persoanei cu care ești supărată, și mînia îi va dispărea ca prin farmec.

— Bine, acceptă mulatrul. Dar pentru astăzi numai asta și nimic în plus. Deci, Lorenzana, repetă după mine : „San Marcos de Márquez să te însemne, cu ostia prețioasă pe obraz și în carne ; la mine să vii umilit cum Cristos

pe cruce-a murit ; fața ta are cruce, a mea foc să-ți pară de cît strălucе".

Lorenzana repetă cuvintele cu fidelitate.

— Dacă o uiți, stăpînă, am să ți-o amintesc eu.

— Și acum plec, zise don Beliano.

— Și farmecul cu alunele ? întrebă Lorenzana.

— Numaĭ dacă invocația cămășii nu dă rezultat, zise, și părăsi coridorul cu pași lenți. Soarele dispăru îndărătul siluetei lui și evantaiul se agită neliniștit în mîinile negre ale lui Amanecer.

— Nu vrei să-mi vorbești despre farmecul cu alunele ? insistă scrutînd fața frumoasă și oacheșă a sclavei.

— Este foarte puternică și trebuie folosită numai în situații disperate. Stăpîna trebuie să înghită cinci alune întregi, și cînd în ziua următoare le scoate le păstrează într-o batistă muiată în apă sfințită luată pe furiș dintr-o biserică. Trebuie să le păstreze așa timp de cinci zile. După aceea le prăjește, le macină, le cerne și le amestecă apoi cu cinci picături din sîngele ei. Va fi de ajuns ca bărbatul să ia o singură dată din praful ăsta dizolvat în vin sau cafea, ca să rămînă legat și supus pentru totdeauna.

Se auziră bătăi în ușă.

— Trebuie să fie Ana.

— Nu, zise Amanecer. Ea nu poate veni fără să fi plecat eu. Și adăugă surîzînd, apropiindu-și mult fața de a Lorenzanei : Din noaptea asta, stăpîna poate să se ducă unde-i place. Să nu uite că Taravira îi va ține locul lîngă don Andrés.

Surîsul lumină fața întunecată a sclavei. Cînd ieși, Lorenzana simți lipsa adierii proaspete a evantaiului. Închise ochii, lăsîndu-se pradă gîndurilor, memorînd invocația lui San Marcos, amintindu-și unele fraze din cea către Santa Marta. Se ridica o problemă foarte grea : cum să obțină o cămașă de la sergentul major. Poate cu ajutorul spălătoresei. Da, cumpărînd-o, dîndu-i niște bani, cîțiva ducați care să constituie pentru biata femeie o sumă la care nici nu s-ar fi gîndit că ar putea s-o aibă vreodată. Va cumpăra cămașa cu orice preț. Își aminti că trebuie să fie folosită, să fie îmbibată de transpirația bărbatului, așa îi spusese Amanecer. O va obține ; pentru că Francisco de Santander, care o privise rece cu ochii

lui frumoși, de deasupra unei mustăți trufașe, strălucitori sub penajul pălăriei, trebuia să fie al ei.

Viziuni pline de voluptate, mai înflăcărate ca oricînd o pironiră locului. Schimbările se făceau simțite deja. De la întîlnirea din noaptea trecută nu se putea să rămînă aceeași. Oare Buziraco dădea numai putere asupra sexului, puterea desfrîului ? Unde rămînea atunci marea putere a banilor, sau forța teribilă de a conduce destinele unui popor ? Doar sexul, gîndi Lorenzana oarecum dezamăgită. Probabil că celelalte transformări, după cum îi spusese sclava ei favorită, se vor produce treptat.

— Señora, se auzi vocea acră a Catalinei, doña Ana întreabă dacă o puteți primi.

— Spune-i să urce.

Își alungă lenea, viziunile trupurilor înlănțuite, își răcori cu evantaiul obrajii înfierbîntați și o primi cu o îmbrățișare pe Ana Matienzo, care o sărută lung și zgomotos pe ambii obraji.

— Nu știu ce faci, zise Ana, așezîndu-se, dar de fiecare dată te găsesc mai frumoasă.

— Și tu arăți minunat.

Margarita aduse o tavă cu răcoritoare. Lorenzana nu-i dădu nici o atenție. Era una dintre multele amante ale soțului ei, o sclavă neagră și vulgară, inferioară chiar Catalinei ; o negresă ce nu va putea sta niciodată alături de Amanecer, care era frumoasă cum nu era alta printre sclavele Cartagenei de Indias.

— Și don Juan ? întrebă Lorenzana.

— Trăiește, scumpo. Din nefericire.

— Acum cîteva clipe, zise Lorenzana coborînd vocea, a fost pe aici mulatrul Juan Lorenzo.

— Se zice că vor veni judecători de la Sfîntul Oficiu, anunță Ana Matienzo, privind în jur cu ochii sticlindu-i de frică. Și că Juan Lorenzo va fi prima victimă.

— De ani de zile se tot spune asta, șopti Lorenzana, cu dispreț. Și ce ? N-au trimis inchizitori la Lima care să supravegheze aceste ținuturi ? Și aici nu a venit niciodată nici unul.

— Acum, urmă Ana Matienzo, se pare că sînt speriați de fărădelegile Paulei de Eguiluz.

— Paula e atît de puternică încît nu va îndrăzni nimeni să se atingă de ea.

— Dar a făcut prostia să se îndrăgostească de unul dintre iubiții ei, care este pe cale să îmbrace haina de preot. Tu îl știi, este fiul Mencíei, brutăreasa. Se spune că Diego și Paula se dedau la cele mai monstruoase sacrilegii.

— Eu nu cred în tribunalele astea, Ana. Cred în puterea cu care este investită Paula. Și tu la fel. Sau poate îți închipui că nu te-am văzut astă-noapte la mlaștină.

— Și eu te-am văzut. Tu însă ai mers mai departe, pentru că eu încă nu pot să mă hotărăsc să fac ce-ai făcut tu.

— Mie nu mi-au plăcut niciodată jumătățile de măsură.

— Dar... în sfîrșit, e trupul tău, sufletul tău.

— Cu adevărat, e trupul meu, zise Lorenzana orgolioasă. Și ca să schimbe subiectul, reluă : Au avut efect leacurile împotriva lui don Juan ?

— Nu. Nici ție nu ți-au folosit sfaturile lui don Beliano împotriva lui Andrés. Adineauri l-am văzut ieșind din casa Leonorei Herrera, mai mîndru ca oricînd.

— Se duce acolo, doarme cu Isabel, dejunează cu Leonor, vine să cineze cu Margarita și vrea să se culce cu mine. Cel puțin de acum încolo va dormi cu substitutul meu.

— Și, fiindcă mi-ai amintit de don Beliano, lasă-mă să-ți povestesc de ce a fost la mine acasă. Îți amintești că mi-a vorbit de o licoare anume cu care bărbatul meu va dormi somnul celor drepți, iar eu voi fi liberă să păcătuiesc cît poftesc. Află că mi-a dat unul din ultimele sale preparate, cel mai bun dintre toate.

— Explică.

— Pulbere din craniul unui iudeu eretic. Numai don Beliano o are și cere cît îi trece prin cap pentru puțin praf. Acum am cît îmi trebuie.

— Și licoarea ? De ce n-ai pus-o încă în practică ?

— Aștept lună nouă. Ah, Lorenzana, mă simt ca și liberă ! Aproape că mi-e milă de bietul meu soț ; cînd îl văd, îmi spun : omul ăsta e ca și mort, și-l las să se bucure de ultimele lui zile...

— Dacă e așa, eu aș da oricît ca să obțin licoarea. Nu-l mai suport pe Andrés. A devenit gelos și trimite mereu să mă caute cînd pleacă de la Margarita... Nu te mint, miroase a scîrnăvia aia ; și se repede la mine ca un animal. Ah, dar de-acum, cînd o să mă caute, o să-și găsească tingirea capacul.

În miezul zilei orașul era plin de hărmălaie. Clopotele mînăstirilor și ale bisericilor, al căror număr se înmulțise cu mare repeziciune, urletele prelungi ale corăbiilor ancorate la chei, ciorovăiala marinarilor, strigătele sclavilor care încărcau palanele, trăncăneala searbădă a supraveghetorilor, fanfaronada alchimiștilor și ghicitorilor, îndelungatele dezbateri ale clericilor, foșnetul jupoanelor și al fustelor domnișoarelor bătrîne, slugărnicia proxeneților-lor, tropăitul gardienilor, totul părea că explodase dintr-o dată în atmosfera liniștită și apăsătoare a amiezii. Potăi famelice se țineau după gulerații care-i amenințau cu cîrja sau după galonații care-i puneau pe fugă cu zăngănitul săbiilor. Mîrțoage istovite de străbătut continentul în căutarea săgeților indienilor păsteau mugurii arbuștilor de prin grădini. Nătîngi și prostănaci se gratulau cu elogii reciproce pe la colțuri de stradă. Oameni fără căpătîi, abia veniți din diferitele părți ale regatului, căutau vreun potentat la umbra căruia să prospere, sau vreun vas pe care să se îmbarce clandestin și să părăsească această Americă, care nu-i răsplătise cu mormane de aur.

Dinspre coridorul de la etajul casei lui don Andrés del Campo nu se auzea însă decît scîrțiitul celor două balansoare și vocea liniștită a acelora care le ocupau.

— Amanecer mi-a spus lucruri ciudate despre tine, zise Lorezana.

— Amanecer este femeia cu pielea neagră pe care o purtăm toate în sînge, fie că avem pielea albă ca mine, sau creolă ca tine. Este o femeie adevărată, o femeie venită din altă lume, pe care noi abia ne-o putem imagina. Amanecer este viața care ne lipsește nouă, muzica după care tînjim, fiorul de plăcere de care noi nu ne bucurăm.

— Niciodată nu mi-ai vorbit astfel, Ana Matienzo.

— Niciodată n-am discutat despre ea.

Margarita intră să ia tava cu răcoritoare. Dinspre bucătărie venea miros de purcel de lapte fript și Loren-

zana își aminti mîncărurile din noaptea trecută : fîșii de piele omenească ornate cu petale roșii ca picăturile de sînge, cupe de forme lubrice pline cu vin gros și galben ca mierea sau ca focul, mirodenii și mirosuri și culori care o amețiseră și i se impregnaseră pe spate cînd stătea întinsă pe masă în chip de cea mai rafinată specialitate a banchetului.

— Deci m-ai văzut azi-noapte ?

— Te-am văzut și am simțit la fel ca tine, Lorenzana. Poate că într-o zi voi reuși și eu să renunț la ultimele urme de pudoare și să-ți urmez exemplul.

— Paula a fost foarte drăguță cu mine.

— Paula e îndrăgostită. Este ciudat ca o asemenea femeie să se poată îndrăgosti. Ea l-a cunoscut pe Diego del Corral cînd acesta își începea studiile și l-a îngrijit în toată perioada aceea. Acum este pe punctul de a se hirotonisi.

— Elena de Vitoria cred că se bucură din pricina bîrfelilor care circulă pe seama inamicei ei din totdeauna.

— Elena este o vrăjitoare neagră despre care nu vreau nici să aud. Sclavele mele se duc la ea, merg la reuniunile ei din Tolú, se întorc sîmbăta dimineața o dată cu primele raze ale soarelui, zburlite, murdărite de mîncare și de desfrîu. Elena îmi face silă.

— Dar are puterile ascunse ale negrilor. Se spune că petrecerile ei sînt înfricoșătoare în privința mîncărurilor, a orgiilor și a dansului.

— Poate, zise Ana și pe fața ei se citi o tulbure dorință, am putea să ne strecurăm și noi acolo într-o vineri, unse cu funingine.

— Am auzit că mulți albi fac asta dar eu o prefer pe Paula. Și de altfel prezentarea mea acolo azi-noapte, jurămîntul de credință, toate cîte le-am acceptat mă leagă de ea.

— Eu voi merge poate mai întîi la Elena înainte de a-ți urma exemplul.

— Așa să faci și să-mi povestești și mie. Se spune că Elena prepară cele mai bune filtre pentru dragoste, că nu se teme de nimic și de nimeni, și că, apelînd la ea, ai siguranța că obții tot ce-ți propui. Dar eu vreau să obțin

totul prin mine însămi. Cu ajutorul lui don Beliano, desigur.

— Mulatrul ăsta e un miracol. Jumătate din Cartagena are legătură cu el. Intră în mînăstiri ca însuşi sfîntul Petru şi merge la biserici ca şi cum s-ar duce la mlaştinile din Tolú sau din Zubará.

Tăcură cînd apăru Andrés. Acesta urcă cele cîteva trepte spre coridor şi, apropiindu-se, se opri în faţa Anei pe care o salută printr-o reverenţă şi apoi sărută fără chef mîna soţiei sale.

— Au sosit veşti care-i vor umple de bucurie pe bunii creştini din Cartagena de Indias, le spuse. Se pare că în sfîrşit regele, domnul nostru, a acceptat cu bunăvoinţă sugestia arhiepiscopului din Santa Fe, călugărul Bartolomé Lobo Guerrero.

— Ce anume ? întrebă Ana.

— Cu ani în urmă, pe la sfîrşitul secolului trecut, arhiepiscopul a cerut Consiliului General instaurarea unui tribunal al Sfîntului Oficiu.

— Asta e lucru ştiut, urmă Ana. Chiar inchizitorul din Lima, Ordóñez y Flórez, dacă nu mă înşel, a susţinut ideea arhepiscopului.

— De data asta problema se pune foarte serios şi se spune că vor veni pînă într-un an.

— Şi tribunalul cu ce ne va ajuta ? întrebă Lorenzana, cu încîntătoare nevinovăţie.

— Va lichida magia neagră din regat. Voi nu aveţi de unde să ştiţi, dar există atîţia vrăjitori şi vrăjitoare că dacă ar fi să-i aduni n-ar încăpea nici în cinci brigantine. Şi mă refer numai la cei din oraşul ăsta nenorocit. Cartagena putrezeşte între vrăjitori, iudei, luterani şi tot felul de asemenea plăgi.

— Să aşteptăm deci sfîntul tribunal, zise Lorenzana, cu reculegere. Şi, acum, noi am dori să ne răcorim puţin înainte de a merge la masă.

Cele două femei se retraseră spre ultima cameră dinspre coridor, iar Andrés rămase singur cu coatele sprijinite pe balustradă. Margarita îi spusese lucruri cumplite despre soţia lui. Iar Isabel de Aguilar adăugase că avea probe evidente în privinţa infidelităţii Lorenzanei. Îmi pune coarne, deci ! îşi zise Andrés gîndind că era

deja timpul să-i mai facă un copil. Așa va fi ocupată, psihic și fizic, își zise surîzînd ușor. Ana Matienzo nu arăta deloc rău și se spunea că don Juan, care avea și el destui ani nu-i mai putea fi de folos așa cum ar merita ea, și mai mult, după cum avea chiar nevoie. Se gîndi, deci, să o așeze pe lista posibilităților. Ana Matienzo nu arăta rău, iar iubitele lui îl plictiseau deja. Îi trebuia o schimbare ca să nu simtă pașii bătrîneții, a cărei fantomă îl urmărea. Bătrînețea cea temută și odioasă pe el nu-l va învinge. Înconjurîndu-se de femei tinere o va alunga. Ca să se convingă pe sine că nu-i tremură mîinile și le întinse puternic, pînă ce lumina soarelui căzu peste ele ; și cînd începură să-i tremure, strînse pumnii cu un gest instinctiv de neliniște.

Mîinile începură să-i tremure de neliniște și Amanecer le crispă în jurul micuței figurine aurite. Le desfăcu apoi cu încetineală și din palma ei, ca dintr-o suavă floare arămie, răsăriră trăsăturile geometrice ale idolului ; fața agresiv pătrată, buzele strînse, colții fioroși, ochii holbați, cu o expresie severă sau mînioasă, mîinile strîngînd ghioaga de piatră și, în sfîrșit, picioarele lipite, ferme, posesive, ca și cum ar fi fost stăpîne pe micuța suprafață plană a mîinii deschise.

O meșteriseră orfevrierii de pe colină din porunca lui Fagua. E Ogontá, îi spuse ; apoi rămase tăcută, ca înspăimîntată de confidență. Amanecer se sperie și ea și încetă să se mai gîndească la teribilul secret al favoritei șefului de trib. Da, pentru că Fagua, fiind favorita dintre toate femeile *tiguyes,* fusese desemnată *cacica,* deci unică pentru *cacique,* pentru marele stăpîn al Guatavitei, domnul ei, stăpîn peste vieți și așezări, proprietarul fetelor și copiilor, al colibelor și pîraielor, al culturilor de porumb și de cartofi, omul pe care îl puteau privi în față numai unii sacerdoți și doar cele mai mari căpetenii dintre *güechas,* cel care se înclina doar în fața apei, mamă a imensei laguне, sau se umilea doar în fața lui Zhúe ca să-i primească sacrificiile.

Auzi zgomot de pași și ascunse din nou figurina aurită în podul palmei. Era Fagua. Amanacer gîndi că nu o văzuse niciodată atît de frumoasă și de palidă. Postul,

se gîndi ; acest post riguros pe care-l impuneau sacerdoţii celor care voiau să dea o ofrandă, să ceară un sfat sau să solicite un ajutor divinităţilor prin intermediul lor. E gata totul ? întrebă *la cacica,* iar Amanacer deschise palma scoţînd la iveală ceea ce se ascundea acolo. Vom merge chiar în noaptea asta, zise Fagua şi se depărtă. Paşii ei erau moi şi graţioşi, iar conturul trupului sub mantia albă i se ondula ca silueta unei căprioare ascunse pe jumătate în frunzişul copacilor.

Amanecer se gîndi la Ogontá şi i se făcu frică. I se făcea frică deseori de la sosirea ei în Guatavita, de aşa puţină vreme. Lucrurile se petreceau altfel aici, iar obiceiurile ei se schimbaseră. În afară de asta nu mai era fetiţă, ci femeie. Poate tocmai de aceea putea să înţeleagă dorinţele care o purtau pe Fagua în căutarea altor vise, în alte braţe decît cele ale marelui *cacique.* Era femeie, dar nu putea, ca oricare alta, să aibă un bărbat ; aparţinînd marelui stăpîn, multe ca ea erau condamnate la o singurătate profundă şi permanentă. Aşa se întîmpla şi în satul ei îndepărtat. Satul plantat pe culmea unei coline, împrăştiat pe suprafaţa ei, privind curios înspre pădure şi răcorindu-şi picioarele de lut în apele pîrîiaşului care susura de dimineaţa pînă seara, multiplicînd peisajele, acceptînd tribut, restituind din înalturi apa pămîntului şi ridicînd de pe pămînt spre înalturi nori de ceaţă, alt chip al apei care înmuia orizontul. Satul ei pe drumul lung spre Iraca, oraşul sacru unde va putea ajunge poate cu o zi înainte ca moartea să-i închidă ochii şi s-o lase într-o barcă printre puhoaie învolburate, acelea la care se ajunge după ce ochii au încetat să mai privească în afară, întorcîndu-se spre înlăuntru. În acel sat o femeie se retrăsese în hăţişurile pădurii cu un bărbat care nu era al ei, ci al alteia. Fusese acuzată, purtată în faţa lui *cacique* şi judecată. Îşi aminti cum începuse să mănînce ardei iute, senină, aproape sfidîndu-i, aproape cu înverşunare. Dar pe măsură ce cantitatea creştea, ochii i se umplură de lacrimi, apoi i se umplu gura de spume şi, în final, gîndurile de umbră. Dar înainte de a întoarce spatele vieţii, ţipă şi plîngînd, îşi mărturisi vina. O băgară apoi într-o groapă adîncă, plină de dihănii, o astu-

pară cu o lespede, și începură să-l urmărească prin tot ținutul pe pârtașul la crimă. Cînd tatăl ei o adusese la Guatavita, nu încăpea îndoială că femeia cea păcătoasă murise, devorată de dihănii sau mistuită de tristețe, și încă nu-l găsiseră pe bărbatul cu care se retrăsese în hățișuri în splendoarea unui amurg care agoniza încet pe rugul înălțimilor.

Ieși în *patio*-ul cu flori roșii și văzu că Zhúe se retrăsese, lăsînd doar aschii din imensul său foc. Ochii cu străluciri albastre clipeau sus pe jumătate pierduți în ultima sclipire a zilei. De prin zănoage, de pe prin hățișuri, dinspre cerul reflectat în lagună se ridicau umbre, pregătind coloanele mărețului templu de iasomie pierită în adorarea Chíei. Florile se grăbeau să adoarmă aplecîndu-și pe tije fețele obosite de cît împrăștiaseră mireasmă și lumină, iar Amanecer își dori să fi fost ca ele ca să nu cunoască secretul care o mistuia pe *cacica*. Strîngînd încă figurina de aur în mînă, părăsi casa. Bărbații se întorceau pe la colibele lor cu trupurile ostenite ; femeile îi așteptau cu firul de tors între degete, iar copiii se jucau cu arcuri și săgeți sau modelau chipuri în argila moale sau lustruiau prîsnele de metal, ca mici aștri stinși și străbătuți de linii care-l reprezentau pe Zhúe în peregrinarea sa prin văzduhul etern, sau pe povîrnișurile galbene de dincolo de lume, așa cum stelele se petreceau pe înaltele drumuri de umbră.

Se apropia deja perioada ofrandelor, și în timp ce femeile preparau *chicha*, bărbații rememorau vechi cîntece la care adăugau nume noi de *caciques* sau de *guëchas*, recompuneau legende peste care nu voiau să se aștearnă cocleala uitării, fiindcă aceste cîntece reprezentau nu numai apropierea de trecut, ci și un mijloc de a înțelege acest trecut, de a vedea lumea, de a se apropia de natură, nu numai pentru a o contempla, ci și pentru a o transforma punînd-o într-un anume fel la dispoziția lor, obligînd-o să rodească, desțelenind-o ca să primească sămînța. Melodia cîntecului era monotonă, somnolentă ; și cînd cuvintele se terminau erau înlocuite de sunetul mătăsos al flautelor, de răgușitul sunet al tobelor sau de prelunga tînguire a fluierelor.

Amanecer își lăsă privirea să rătăcească peste colibe, să se îndrepte spre laguna sclipind sub ultimele raze de foc între margini de umbră ; să scruteze drumul pietruit înspre colină, spre colinele orfevrierilor mereu ocupați cu meșterirea ofrandelor din aur pur pentru *cacique* și ai săi, și din tumbac pentru ceilalți. Metal scos din pămînt și restituit apoi pămîntului, fie direct prin crăpăturile lui, prin porii săi enormi, prin gurile sale, fie indirect, prin mîinile generoase ale apei. Figurine scumpe zeilor și strîns legate de eterna mamă lichidă, de voci ale necunoscutei lumi de dincolo, de șerpi cu alunecare de rază, de broaște, de șopîrle care se strecurau ca ideile printre hățișurile amintirilor. Figurine ca aceea pe care o avea în mînă, omul ca păzitor al propriei sale moșteniri, nu numai al frînturii proprii de lut, ci și al măsurii sale de apă, a lui proprie, atît în peisajul de aici, cît și în întunecatele orizonturi pe unde pluteau cei ce fuseseră cîndva vii și se pregăteau acum pentru o altă formă a existenței, care era doar o prelungire a prezentului, oarecum distorsionată ca un arbore implantat în țărmul lagunei și în același timp reflectat în tremurul circular al apei.

Se retrăgeau și ultimele urme ale luminii. Zhúe, marele stăpîn, își regăsea culcușul ; iar femeile *tiguyes* profitau de liniștea odihnei sale și ieșeau cu feștile străbătînd platourile unde se întrețeseau uneori firele dese ale ploii. Amanecer se întoarse acasă, învălui figurina în fuioarșe albe de bumbac netors și ascunse totul între cupele maronii ale sînilor. Privind florile deja adormite din *patio* așteptă ca Fagua să termine cina alături de stăpînul ei. Se gîndi că *el cacique* o iubea, dar că ea suspină după altcineva care nu-i putea aparține. Și-și aminti dintr-o dată de *moja*, de pieptul lui alb și fierbinte, de sîngele pe care-l supseseră buzele galbene ale soarelui, de trupul lui aflat acum într-o altă realitate, de dincolo de viață, și i se făcu teamă. Și ea își împletise suspinele cu un vis îndepărtat și interzis. *El moja* aparținea zeului soare, și ea avusese cutezanța să-l privească, să asiste la întîlnirea lui cu moartea, să caute forma cărnii sale deasupra formei de piatră a altarului. Fusese iubire ? se întreba acum. Sau milă pentru o viață menită acelei vieți estom-

pate: a morții ? Sau poate invidie pentru putința lui de a ajunge la soare, de a se contopi cu el, de a-i alimenta forța, pe care o împărțea mugurilor în fiecare zi ca să-i îndemne să crească ?

Amintirea puse stăpînire pe ea, adormind-o. Se trezi abia cînd simți pe umeri mîinile fierbinți ale lui Fagua iar lăuntric undele calde ale surîsului ei. Noaptea își întinsese covorul ei infinit iar Chía, încovoiată și subțire ca un braț de argint, începu să dea tîrcoale colinei orfevrierilor cu dulcea ei paloare.

Înaintară spre locul semnalat. Fagua nu voia să ceară sfatul marilor preoți pentru că se temea să nu-i trădeze secretul, iar la întrebarea pe care voia ea s-o pună nu i-ar fi răspuns buzele groase ale pămîntului, ci mînia îndreptățită a lui *cacique*. De aceea alerga acum spre marginea satului unde locuia un sacerdot bătrîn și aproape uitat, susținut doar de afecțiunea cîtorva care-l cunoscuseră în epoca sa de glorie, înainte ca anii să-i cadă în spinare ca o plasă țesută din firul multicolor al zilelor. Amanecer simți acum pe mîna ei degetele reci ale lui Fagua și înțelese că *la cacica* se temea.

Teama, gîndi Amanecer, teama învăluie aproape totul. Își zise apoi că se înșală. Semănatul, de exemplu, sau recoltele, sau prinosul sîngelui ce schimbă pe copilă în femeie, semănatul trunchiurilor gigante peste trupuri de fecioare așezate la temelia caselor marilor *caciques*, recolta de aur umplînd piețele, nașterea unui *cacique* și alor săi erau doar ceremonii vesele. Teama umbrea doar faptele interzise : felul în care a urmărit ea moartea lui *moja* sau pașii lui Fagua pe drumul greșelii față de marele stăpîn al Guatavitei.

Ajunseră în apropierea peșterii. Un sunet proaspăt și melodios răzbătea dinăuntru : era apa care o străbătea pînă aproape de capătul ei și care se ascundea apoi printre pietre și ieșea din nou la lumină de abia lîngă laguna sacră a ceremoniilor. La intrarea în peșteră Amanecer scoase dintre cupele sînilor ei fuioraşele de bumbac și, din ele, figurina aurită. Fagua i-o luă și se pierdu în întuneric. Fata rămase afară ascultînd corul broaștelor care intonau imnul fecundității, prevestind belșug recoltei viitoare.

Amanecer se așeză pe pămînt, închise ochii și o văzu pe Fagua cum înainta prin peșteră apropiindu-se din ce în ce mai mult de susurul apei. Pe la jumătatea drumului între lumina din afară și întuneric o aștepta bătrînul sacerdot. Fagua îi întinse figurina de aur iar el i-o primi, înaintă cîțiva pași apropiindu-se de susurul cristalin, își scoase puținele și ponositele veșminte și înaintă înveșmîntat doar de întuneric. *La cacica* aștepta cu mîinile tremurînde, cu inima zbătîndu-i-se puternic, ca o pasăre speriată în colivia pieptului. Nu auzea nimic în afară de susurul apei printre pietre. Nu vedea nimic în afară de ochii lui Ogontá, care îndrăzniseră s-o privească în timpul unei ceremonii anterioare, pe cînd sărbătoreau una dintre cele mai mari victorii în lupta cu tribul *panches* la care războinicul participase activ. Ochii lui *guëcha* îi dădură curaj ; mîinile acelea necunoscute de mîinile ei îi dădură fermitate pielii ; buzele acelea care nu-i șoptiseră nici măcar numele le pecetluiră pe ale ei ca să nu-i scape nici un sunet de spaimă ; trupul acela, care-l dorea pe al ei, se aplecă în susurătoarea beznă a peșterii deasupra umbrei ei ca s-o ajute să nu cadă cu fața la pămînt. Și dintr-o dată, ca ieșit din însăși noaptea, îi apăru în fața ochilor bătrînul, îmbrăcat în tunica lui destrămată. Mai degrabă îl auzi decît îl văzu : înainte să-l vadă pupilele ei mărite de spaimă, îl percepu auzul ei amorțit de continuul murmur al apei.

— Totul e hotărît, zise bătrînul sacerdot. Drumul e greu dar îl vei străbate pe măsură ce înaintezi. Și chiar dacă drumul duce înspre o prăpastie fără întoarcere, nimic nu te va putea abate atîta timp cît tu nu vei vrea să-l abandonezi. Ceva îmi spune că vei merge înainte, și cineva îmi confirmă că dacă iubești o singură dată cu o iubire nemăsurată, merită să pierzi viața asta și toate celelalte vieți cîte ne sînt date.

Fagua înțelese mesajul în felul ei. Poate că enigmaticele cuvinte ale bătrînului îi deschideau drumul acesta pe care ea începuse să-l străbată încă din momentul primei dorințe. Satisfăcută și fericită ieși în întunericul palid al nopții. Amanecer se ridică. Privind-o, observă că figura lui Fagua se schimbase. Acum era mai frumoasă, dar

frumusețea ei o sperie oarecum. Era poate frumusețea a ceea ce însemna propriul ei nume, cea a luceafărului din zori care-și închidea ochii numai cînd Zhúe își lua hotărît în stăpînire domeniile ; era frumusețea Chíei cînd în zilele cu cer albastru răsărea palidă și subțire, alergînd în urma soarelui ce niciodată nu se oprea s-o aștepte ; era pacea pe care o văzuse pe chipul lui *moja* în momentul în care stiletul din piatră cobora pentru a-i scormoni în adîncul pieptului în căutarea păsării de foc a inimii sale de doisprezece ani, neîncercată încă în primul zbor al pasiunii.

Înaintau de mînă spre domeniul lui *cacique*, ascultînd micuțele arteziene care-și împreunau apele în bazinul cu ferigi. Iar cînd aproape ajunseseră și trebuiau deja să se despartă, Fagua îi spuse cu voce la fel de diafană ca atingerea unei tulpini de trestie pe fața calmă a apei : Îl voi iubi. Apoi se pierdu în umbra coridoarelor unde dormeau ghemuite amintirile. Amanecer se gîndi atunci la mica ofrandă coborîtă în sînul întunecat al pămîntului din care se născuse, și simți ca și cum dintre palmele deschise i-ar fi scăpat un crîmpei de soare.

Soarele i se revărsă peste palmele deschise, și ea le strînse de îndată. *Canelo* se întoarse lătrînd dinspre școală, care era situată pe aceeași stradă lungă și goală ce ajungea la cimitir. Auzi din nou sirena și se gîndi că Fabricio nu trebuia să afle nimic. Medita asupra acțiunilor ei din această zi hotărîtoare de luni de zile, de cînd o ghicitoare la care se ducea în mod frecvent îi prorocise că el o va abandona, fiindcă nu era capabil de o iubire totală și profundă, și că sentimentele lui vor fi întotdeauna limitate de teama adîncă de a se îndrăgosti. Iar Amanecer nu accepta lucrurile pe jumătate. Pentru ea, Fabricio trebuia să fie un iubit total, fără angajamente în altă parte, fără alte posibile legături și fără condiționări. Dar asta n-o vei obține niciodată de la el, îi spusese ghicitoarea. Bărbatul pe care-l iubești se teme de iubire pentru că a suferit prea mult din această pricină ; de aceea nu vei avea din partea lui decît o tandrețe trecătoare.

— Ce ciudat, zise el. Astăzi nu te vad grăbită să începi lucrul.

— Poate nu vom termina. Dar va fi suficient să începem și să facem un plan al lucrării pe care să-l dezvoltăm săptămîna viitoare.

— Va avea loc a doua conferință a preotului Galíndez.

— Încercînd să apere o cauză pierdută.

— Ai fost cam intransigentă cu el, comentă Fabricio, așezîndu-se pe banca de piatră lipită de trunchiul copacului.

— Am încercat doar să pun lucrurile la punct.

— Pentru el, credința pe care noi am primit-o în timpul conchistei și al colonizării era valabilă atunci și continuă să fie și astăzi.

— Tocmai asta e absurd.

— Nu-mi mai amintesc argumentele tale. Știu doar că l-ai atacat.

Ușor somnoros, cu capul aplecat spre umărul fetei, intraseră atunci ținîndu-se de mînă în sala care le fusese rezervată în aripa nouă a bătrînei Universități „San Bonifacio". Nu era încă șase și jumătate, totuși îi zăriră într-un colț pe frații Almeida, iar într-altul pe Mauro și Dalia, care stăteau de vorbă. Fabricio și Amanecer se așezară mai la o parte și oarecum stînjeniți, pentru că privirea Daliei le surprinsese mîinile unite și ei nu voiau ca iubirea lor să devină publică.

— Vor începe să comenteze, îi spuse Amanecer.

— Te deranjează ?

— Dacă m-ai iubi cu adevărat nu mi-ar păsa să o știe lumea întreagă. Dar știu că nu mă iubești.

— Te iubesc... în felul meu.

— Este o formulă jignitoare, și tu știi asta foarte bine. A iubi în felul tău nu înseamnă iubire. Iubirea presupune dăruire totală, iar tu îți păstrezi rezerve.

— Iubirea, așa cum o înțelegi tu, este o tragedie.

— Dar este singura demnă de a fi trăită. Ceea ce aperi tu nu e decît o înfiorare a epidermei. Eu vreau iubire, înțelegi ? O iubire completă, nu limitată, nu încercuită de bariere, nu închisă într-un tipar anume. Ca să iubești trebuie să-ți învingi egoismul și tu nu vrei să ți-l învingi. Te adăpostești comod după felul tău de a fi. Spui :

te iubesc în felul meu, dar ăsta nu e decît un pretext ca să nu-mi spui direct că nu mă iubești, că de fapt te simți doar bine cu mine.

— Să nu începem iar veșnica discuție.

— Nu ți-o spun cu reproș, asta nu. Clarificăm doar anumite lucruri pînă vine Galíndez.

— Și ce avem de clarificat ?

— Unu : eu te iubesc. Doi : tu nu mă iubești. Și asta e totul, de fapt e însăși viața mea. Știi foarte bine că în afară de tine nu am pe nimeni. Știi că părinții mei, care mi-ar fi putut da căldura de care aveam nevoie, au murit într-un mod absurd ; știi că nu am prieteni și că singura persoană cu care mai păstrez oarecare relații este bunica mea.

— Pe care o urăști.

— Nu, Fabricio. De ea mi-e groază.

Sosi și Estrada. În urma lui intră Ofelia. După aceea Balcázar, Farrés, Alcántara. Chipuri, surîsuri, priviri spionînd, priviri indiferente, priviri preocupate.

— Mi-am consultat propria-mi conștiință, zise Amanecer. Ea mi-a spus că trebuie să-ți fiu fizic fidelă cît ai nevoie de mine, iar sufletește pînă la moarte.

— Nu merit să mă iubești atît.

— Ți-am vorbit vreodată de Consuelo ? Este învățătoare la școala din Guatavita. Cea mai apropiată de felul meu de a gîndi. I-am spus că sînt îndrăgostită de tine. Așa cum e lumea construită, mi-a zis ea, iubirea e singurul lucru care ne mai poate salva. Din nefericire împrejurările ne împiedică să ne parcurgem drumul mînă în mînă cu ființele iubite. Aproape întotdeauna trebuie să-l parcurgem singuri.

— Nu vreau ca iubirea pentru mine să te aducă în stare de conflict cu tine însăți.

— Nu-ți face griji, Fabricio. Conflictul e al meu, iubirea e a ta.

Apăru și Yesica : frumoasă, cu ochii atît de vii de parcă răneau și trupul cu linii armonioase pe sub îmbrăcămintea înadins largă. După ea intră Galíndez, un preot cu înfățișare demodată. Singura concesie făcută modernizării bisericii era costumul negru ale cărui revere subliniau albeața imaculată a gulerului, emblemă a investi-

turii sale clerice. Se îndreptă spre tablă, se așeză, își scoase cîteva hîrtii și începu să vorbească.

— În momentul acesta, cînd întreaga Americă Latină este cuprinsă de febra întoarcerii spre autohton în ideea înlăturării tutelei europene și căutării unui mod de gîndire specific nouă, ne îndreptăm spre o serie de pericole de care este bine să fim avertizați înainte de a se transforma din obstacole ipotetice în erezii care să ne strivească sub greutatea lor.

— Va aborda tema religiei, zise Amanecer.

— Eu aș zice că nu.

— Vom vorbi despre religie, zise Galíndez, iar Amanecer îl privi pe Fabricio și-i surîse semnificativ. Actualmente religia catolică este aspru criticată. Este acuzată că ar fi fost armă de opresiune în mîna conchistadorilor și că a continuat să-i susțină pe cei puternici împotriva celor umili. Asta e o minciună.

Amanecer ridică mîna. Galíndez o privi încruntat, dar îi făcu totuși semn să vorbească.

— Sînt lucruri care mă preocupă mult, părinte Galíndez. Și nu de acum, ci din totdeauna. Nu numai din viața de acum, ci și din vieți de demult, ale unor personaje pe care le-am cunoscut prin intermediul lecturii sau prin experiențe ale altora. Și aș vrea să vă întreb dacă pot vorbi clar și dacă am libertatea să-mi exprim aceste idei și temeri ale mele.

— Poți să spui ce dorești, señorita Domínguez. Dumneata știi că în țara asta există libertatea cuvîntului și că Universitatea San Bonifacio respectă diversitatea opiniilor. Desigur, păstrează o linie conducătoare și o filozofie eminamente catolică. Dar asta nu înseamnă că interzicem intrarea în aulele noastre profesorilor cu tendințe marxiste, sau discipolilor doctrinei maoiste ori admiratorilor lui Castro. Deci poți vorbi fără teamă.

— Eu, zise Amanecer și vocea ei se auzea ca un clopoțel în liniștea sălii, cred că religia mînuită de conchistadori a fost cu adevărat o armă de oprimare ; cred că crucea pe care au adus-o primii călugări a fost pătată cu sîngele a milioane de inocenți. Și încă ceva : cred că religia pe care ne-au adus-o era total greșită. Și continuă să fie.

— Sper că-ți dai seama de gravitatea afirmațiilor dumitale, zise Galíndez.

— Să ne ocupăm mai întîi de al doilea aspect al afirmației ; pe primul îl vom elucida cînd va veni momentul să analizăm sistemele conchistei. Eu zic că religia venită din Europa, în speță din Spania, este greșită.

— Bănuiesc că vei putea să argumentezi, sări Balcázar.

— Ce a fost inițial religia creștină ? O doctrină a iubirii și a speranței. Cristos le-a spus apostolilor săi : mergeți și predicați învățăturile mele cu dragoste. Ce a fost viața sa decît o dovadă de necontenită iubire de oameni ? Să predici, să înveți, să convingi și să mori din iubire. Inițial, deci cu două mii de ani în urmă, Dumnezeu s-a numit iubire. Sau greșesc ?

— Nu înțeleg unde vrei să ajungi, zise Galíndez.

— Dumnezeu era bunătate, era un drum, era eliberarea de sub jugul intolerabil impus poporului de către asupritori. Și acum ne întrebăm : Ce fel de Dumnezeu au adus conchistadorii ? Unul teribil, vindicativ și crud. Deci ceea ce ne-au adus ei a fost tocmai o doctrină opusă lui Cristos. Ei au terorizat, au incendiat, au mutilat bărbați, femei și copii ca să-i oblige să creadă într-un Dumnezeu al iubirii. Ei au nesocotit cele zece porunci pentru ca indienii din America să creadă în cei care le-au dictat aceste precepte. Ei au distrus o civilizație în numele unei religii civilizatoare.

— Nu religia era greșită, ci greșeau cei care o practicau în acest fel, zise Dalia.

— Ei, continuă Amanecer, au pus bazele a ceea ce există astăzi : o biserică ce în loc să îndepărteze suferința din viața omului pare că se complace în a o provoca ; o biserică preocupată doar să conserve puterea actuală aliată cu autoritatea politică, economică și militară, uitînd că regatul lui Dumnezeu nu aparține acestei lumi, ci se află în interiorul omului, ca să-l izbăvească.

— Atingem probleme teologice, zise Galíndez, temător. Noi nu judecăm religia în sine.

— Ba da, continuă Amanecer, și era pentru prima dată cînd Fabricio o vedea atît de insistentă, atît de convinsă de cauza ei, tocmai că o vom judeca. Conchista ni l-a impus pe Dumnezeu cu lovituri de bice.

— Propun să ne oprim aici, zise Balcázar.

— Acest Dumnezeu creștin reprezentînd ideea de iubire, urmă Amanecer, nu a fost în nici un caz cel al conchistei, pentru că acela a fost un Dumnezeu ambițios și înșelător, care n-a spus nimic lui Atahualpa, a fost crucea cu care episcopul Moscoso a sprijinit execuția lui Tupac Amaru, a fost folosit ca să prezideze ceremonia în care a fost asasinat în mod odios José Antonio Galán ; a purtat făclia incendiatorilor de sate, de recolte, de temple ; l-a întovărășit pe Alvarado la profanarea Tenochtitlán-ului. Acesta a fost Dumnezeul pe care Spania l-a adus în America și pe care conchistadorii și l-au făcut aliat ca să strivească un popor lipsit de apărare și măcinat de teroare.

În sală se dezlănțui o adevărată furtună. Toți vorbeau, toți își spuneau părerea, vrînd să-și impună punctul de vedere. Mulți arătau spre Amanecer, acuzator, dar pînă la ea ajungea doar rumoarea confuză a vocilor și simțea atacul după fulgerarea colerică a privirilor. Galíndez ceru să se facă liniște și în final doctor Velasco trebui să intervină :

— Cuvintele domnișoarei Domínguez sînt de o gravitate extremă. Eu propun să fie consemnate în procesul-verbal al acestei sesiuni și să fie analizate în consiliul directoral al Universității.

— Acum vor veni cu represalii, spuse Fabricio. Ce-a zis Sfîntul Ioan ? Adevărul vă va aduce libertatea. Dar acum, cine spune adevărul este considerat element subversiv și deosebit de periculos, și ca atare trebuie îndepărtat din colectivitate. Pentru tiranii care se succed în această Americă și pentru biserica aliată lor libertatea și adevărul continuă să fie crucificate.

Izbucni o nouă undă de proteste, de strigăte, de lovituri în pupitre. Galíndez își adună hîrtiile și ieși furios, iar Velasco o cită pe Amanecer în fața rectoratului pentru marțea următoare.

Și pentru prima dată de cînd se iubeau, Amanecer se agăță afectuos de brațul lui Fabricio cînd părăsiră sala de clasă.

— Nu regret nimic din cele spuse în seara aceasta, zise Amanecer sărutînd cu duioșie fruntea tînărului. Așa am gîndit eu.

Canelo lătră dinspre pronaos și Amanecer își aminti că una dintre cărți, tocmai ultimul roman al lui Galván, care făcuse senzație la Universitate, îi rămăsese pe bancă.

— Eu trebuie să mă întorc, și după aceea mergem la școală. Nu vreau să începem încă lucrul. De altfel, nici nu știu dacă-mi vor mai permite să susțin lucrarea după altercația cu Galíndez.

O văzu cum se îndepărtează părăsind cercul de umbră, adîncindu-se în soarele cald al după-amiezii. Ce pustietate impresionantă, gîndi din nou Fabricio. Impresionantă și plăcută, dar și neliniștitoare. De multe ori văzuse la cinematograf scene filmate în sate fantomă dar niciodată nu se gîndise că va petrece o după-amiază într-unul din ele. Își dădu seama cu surprindere că singurătatea îl înspăimînta, și atunci alergă s-o ajungă pe fată din urmă. Cînd intră în biserică, cotloanele întunecate îi întoarseră pașii cu ecouri mari și haotice.

II

Drumuri subterane

N-aștept să mă întrebi, Amanecer de los Ángeles, oricum am să-ți povestesc pentru că te interesează îndeaproape, sau ne interesează, de ce să nu recunoaștem că și eu sînt băgată în povestea asta pînă peste cap. Nu știu ce s-a întîmplat ieri, și cu toate că am pus-o pe scîrba aia de Catalina Jalofa să te caute prin toate cotloanele Cartagenei de Indias n-ai apărut la nici o oră și de aceea îți vorbesc cu supărare. Abia pe la șapte, cînd deja totul trecuse și eu continuam să transpir în cămașa lui Francisco, pe care deși mi-l am supus și blînd la picioare ca un mielușel doresc încă să-l mai țin legat, ai apărut tu pe coridoare ca un suflet nefericit. De asta mă gîndesc că nu ți-oi fi dat seama ce s-a întîmplat de pe la nouă; probabil că nu-ți amintești nici că ieri a fost marți și, mai exact spus pentru că ție îți zboară totul din cap, sîntem în noiembrie, sau am fost ieri pentru că astăzi e deja întîi decembrie, și cum ar scrie soțul meu, don Andrés, în hîrțoagele lui, ne aflăm în anul de grație 1610, care nu știu ce grație presupune. Deci la nouă, îți spuneam. Bineînțeles, lucrurile se coceau de pe la sfîrșitul lui septembrie, mai bine zis din douăzeci și unu, cînd au sosit oamenii îmbrăcați în negru într-o ambarcațiune bogat ornamentată cu alb. Negru și alb în rada portului ca niște pelicani care se îndoapă cu sardele în splendoarea asfințitului de soare. Nici atunci n-ai vrut să mergi, dar eu m-am dus cu Ana Matienzo și cu alte femei, toate împinse de curiozitatea de a-i vedea pe cei care veneau din Spania ca să ne judece sufletele vîndute diavolului, pentru că de asta au venit, cum bine se știe. Ana nu prea era în apele ei, sigur că era speriată, la ea vrăjitoriile lui Juan Lorenzo au făcut un miracol, don Juan își trăiește ultimele

clipe, şi unde i se termină umbra corpului începe să se vadă umbra morţii. Poate de asta se cam temea ea. Eu, în sfîrşit, nu am pe conştiinţă decît vina de a-l fi atras prin vicleşugul hîrtiuţelor şi apoi prin acela al alunelor pe iubitul de Francisco, care a ajuns să mă obosească pentru că inima mea, sau mai bine zis simţurile mele ţintesc acum în altă parte. Bineînţeles că atît eu, cît şi Ana nu ne puteam considera nevinovate, ca să zicem aşa, şi, în consecinţă, simţeam mereu împunsăturile conştiinţei. Şi cu toate astea, ne aflam în port în primele rînduri, simţind duhoarea peştelui putred de pe dig şi mirosul pestilenţial al negrilor dinspre sentinele corăbiilor venite din Africa, şi sudoarea marinarilor, care să ştii că-mi place, mă face să intru în transă ca atunci cînd îmi sînt unse coapsele şi sînii cu pomada pe care o cunoaşte Paula de Eguiluz şi chiar tu, Amanecer, să nu mi te prefaci că nu mai ştii.

Cînd a sosit ambarcaţiunea, s-au auzit salve de archebuze şi-mi pare că şi clopotele fură imediat trase în toate bisericile şi mînăstirile că se pornise un hămăit al cîinilor de bronz de te înfricoşai. Mai mult, acum îmi aduc aminte, se lansară şi artificii şi se auziră tobe şi fluiere parcă venite din Getsemaní unde se adună negrii. Şi în mijlocul hărmălaiei au apărut pe covertă cei patru oameni, dar eu n-am văzut decît pe unul, pe cel mai încruntat şi totodată cel mai tînăr dintre ei. Să fi avut vreo patruzeci şi doi de ani, şi în privinţa asta nu mă prea înşel, dat fiind că bărbatul meu a atins patruzeci şi cinci şi cînd îl observ la rece îmi dau seama că e un bărbat ca oricare altul, cu privirea lui libidinoasă, o ultimă strălucire a soarelui care stă să apună. Galerele ancorate în port au tras şi ele salve şi dinspre forturi a explodat bubuitul tunurilor. Toate, cum s-a aflat, din ordinul lui don Diego Fernández de Velasco, guvernatorul pentru care simt o dorinţă mai arzătoare decît flăcările iadului. Ziceam că l-am văzut pe covertă pe cel care am aflat mai tîrziu că se numeşte Juan de Mañozca şi am rămas ţintuită de privirea lui, dar nu şi îndrăgostită pentru că ochii lui mi s-au părut aspri şi asasini. Nu e prea înalt, mai degrabă uscăţiv, cu fălcile strînse ca şi cum şi-ar înghiţi cuvintele, cu mîini agile de spadasin sau de vrăjitor. Acum ştiu

bine că i-am calculat cu precizie vîrsta, patruzeci și doi, și dacă și celelalte aprecieri ale mele sînt la fel de juste, trebuie să fie pofticios ca un țap bătrîn și nu s-ar da în lături să se tăvălească cu vreo vrăjitoare, chiar dacă și-ar pierde sufletul. Juan de Mañozca, față colțuroasă și albă deasupra gulerului plisat pus în evidență de hainele negre, la gît panglica verde cu medalion, scrutînd totul cu privirea lui de pasăre de pradă. Cu puțin în urmă am aflat și numele celorlalți trei care au sosit odată cu el, don Pedro Mateo de Salcedo, trecut bine de prima tinerețe, don Francisco Bazán de Albornoz, care avea pe chip o strîmbătură de parcă-l dureau măselele, și don Luis Blanco de Salcedo, pe care-l numesc notar confidențial [1]. Patru bărbați și nimic mai mult, la fel ca și ceilalți, ca și bărbatul meu, dar cu puteri nelimitate, după cum se spune și cum au și dovedit-o ieri la catedrală. Ascultă, Amanecer, sînt neînchipuit de puternici, și cînd ți-o repet simt un tremur ascuns care fără nici o îndoială trebuie să fie ceea ce se cheamă teamă. Pentru că, după ce au coborît pe uscat au fost conduși cu mare pompă și acompaniați de Diego ; Diego, noul stăpîn al inimii mele sau mai degrabă al trupului meu care, chiar dacă încă nu-l cunoaște, îi simte chemarea cînd ne întîlnim pe stradă sau schimbăm priviri la ceremonii, iar alături de el nu se afla altul decît *fray* Juan, călugărul dominican din Ladrada, aproape topit în lectică, și corpul de canonici seculari înconjurat de archebuzieri și halebardieri cum nu s-a mai văzut niciodată. Și, pe ascuns, negroteii Elenei de Vitoria ca s-o informeze pe doamna lor de cele văzute și auzite, pentru că sosirea ăstor patru oameni nu m-a speriat numai pe mine.

Se spune că de atunci prietenele se denunță unele pe altele sau își toarnă dușmancele, că vecinele își pîrăsc vecinele sau pe cele ce locuiesc tocmai în Tolú sau Zubará și chiar și mai departe, că geloasele le denunță pe femeile pe care sînt geloase, amantele pe soțiile legitime și acestea pe amante. Adică fiecare poate sau mai degrabă trebuie să denunțe pe cine-i trece prin cap, pentru că cel care nu denunță pe nimeni urmează să fie el însuși

[1] În sp. *notario del secreto*, un fel de grefier.

denunțat. Și așa din septembrie încoace, deci de două luni deja, au început să se țească asemenea intrigi, încît de atîta urzeală Cartagena pare acum un covor. Intrigile sînt într-un continuu du-te-vino, și dușmancele își scot ochii fără să miște un deget sau să-și bată prea mult capul sau să facă vrăji, totul se face pe ascuns, e de ajuns să mergi la mînăstirea San Francisco unde s-au instalat de la început sau în cele trei imobile pe care le-au cumpărat și în care funcționează treisprezece carcere secrete, și să arunci o vorbuliță, cum că, să zicem, cumătra mea aruncă bobii să se facă nevăzută, sau vecina mea face în pragul porții o cruce de cenușă și urinează deasupra, sau Cutare biciuiește un crucifix cît e noaptea de lungă, sau Cutărescu, în timp ce citește evanghelia, calcă o monedă și spune minciuni minciuni minciuni, și ochii de pasăre de pradă ai lui Mañozca se și pironesc asupra omului în cauză, cercetîndu-i pînă în străfundurile sufletului. Dar, Amanecer, mi-ai putea reproșa că nu povestesc în ordine, așa că hai să punem frîu amintirilor, să le pun șaua și să le fac să meargă așa cum doresc eu, nu în ritmul pe care ele vor să mi-l impună. Ieri la nouă toată Cartagena de Indias știa deja ce avea să se întîmple și străzile se umpluseră încă din zori de oameni, mai ales strada Tumbamuertos. Mergea lumea spre catedrală unde trebuia să se dea citire edictului de credință, precum se trîmbița peste tot, așa l-a numit și Paula de Eguiluz la ultima reuniune care s-a ținut acum o lună, pentru că de la sosirea lui Mañozca lucrurile s-au complicat într-atîta încît însuși Taravira m-a pus la grea încercare alaltăseară, și în timp ce eu rătăceam prin patul lui Francisco, el n-a apărut în așternutul bărbatului meu și, în consecință, Andrés mă supraveghează mai mult decît pe sclavele sale. Și acum că mi-am amintit de el, îmi dau seama că sînt într-o situație mai rea decît Ana, pentru că bărbatul ei aproape c-a dat ochii peste cap și-i trebuie doar un ușor brînci ca să dispară cu totul în ametitoarele hăuri ale infernului, pe cînd Andrés continuă să fie puternic și focos ca un adevărat armăsar, iese de la Leonor, se duce la Margarita, pleacă și de acolo și i se năzare să-i rotunjească burta Catalinei, deși știe că ea e a lui Pa-

checo. Așa că am să pun lucrurile la punct cu don Beliano și am să-i zic : ori se împlinesc farmecele, ori dumneata nu-mi mai calci pragul casei și nu-mi mai vorbești de vrăjitorie și de rezultatele ei pentru că nu mai am încredere în ele. E adevărat că în privința lui Francisco efectul a fost fulgerător și nu m-a costat decît doi reali plătiți spălătoresei ca să-mi dea cămașa lui, tu însăți mi-ai adus-o, Amanecer, amintește-ți, și-i purta mirosul, și mi-am pus-o pe pielea goală, peste dorințele mele, peste poftele mele, și am transpirat în ea în timp ce aveam în păr hîrtiuțele cu ierburile aduse de Polonia Bíoho tocmai de la Zubará din ordinul lui don Beliano. Și ce s-a întîmplat ? După exact opt zile, dacă-ți amintești, Francisco mi-a căzut la picioare cu pasul lui măsurat, și de atunci a trecut ceva vreme și trei nopți din patru Taravira doarme lîngă bărbatul meu pentru ca eu să fac nopți albe lîngă Francisco. Și mi se pare că bărbatul meu a prins chiar drag de diavol, fiindcă, printre altele, are tocmai iscusința care-mi lipsește mie și pe care Andrés o apreciază atît de mult, și acuma, dacă ar fi după placul meu, mi-aș petrece toate nopțile cu Francisco, dar am observat la el un fel de delăsare, de care m-am molipsit și eu într-atît, încît mi s-au întețit suspinele după Diego Fernández. Da, Amanecer, ai dreptate, nu povestesc deloc ordonat, mai bine să ne întoarcem la ziua de ieri, în treizeci, cînd soarele arăta ora nouă, pe strada Tumbamuertos, sau mai bine direct în strana pe care o am rezervată cum intri în catedrală pe partea dreaptă. Pentru că am putut sta jos, lucru nu prea ușor într-o biserică ticsită de oameni cu autoritate, *hidalgos* etalîndu-și bunăstarea, cîte un alchimist deghizat în cleric singuratic, prostituate în număr apreciabil, bătrîni ticăloși care pipăie pe furiș pe sub fuste, clerici însetați de noutăți sau novici, golani și cerșetori. Iar la locul cuvenit, episcopul Ladrada cu întreaga lui curte de șarlatani și cu alții de aceeași teapă ; și Diego, teribil de serios și mai provocator ca niciodată ; și spilcuiții de consilieri comunali ; și călugărul Andrés de San Pedro, despre care se spun o mulțime de grozăvii și care devine fiară cînd predică și cînd ia parte la astfel de ceremonii. Și, în sfîrșit, inchizitorii, tăioși ca o șfichiu-

ire de bici, iar între ei Mañozca, mai rigid ca de obicei, cu mîinile crispate pe însemnele autorității sale. Au început după aia să citească din toate ceasloavele lor, folio și infolio, contra ereticei imoralități și împotriva apostaziei, făcînd referire la episcopii din Panamá, Santa Marta, Puerto Rico, Santiago de Cuba și nu mai știu care alte state și domenii din provinciile Noului Regat al Granadei, din Tierradentro și din insulele Barlovento sau altele asemănătoare. Și cititul a durat mult, Amanecer, ore în șir, pentru că de la nouă pînă la douăsprezece au trecut trei ore și tot la început erau. Bineînțeles că s-au spus o mulțime de lucruri fără nici o noimă și încă altele tot la fel dar, după atîta lectură, ceva trebuia să se înțeleagă. Și pe cînd ei citeau și iar citeau, eu mă gîndeam la măslinii din mlaștină și la cei doi bărbați, cel cu toba și cel cu *calabazo*, la rugul și la torțele acelea și la faptul că atunci cînd dispari tu apare Ana Matienzo, soția lui don Juan, cel care după cum ți-am spus stă gata să moară mulțumită lui don Beliano. Și îmi aminteam năzbîtiile lui Taravira, care nu-mi aparține numai mie. Taravira îmi dansa printre lumînările de la altar și sclipea în chelia lucioasă a episcopului Ladrada, iar eu începeam o rugăciune normal și pînă s-o termin ajungeam s-o spun pe dos. Și fără să-mi dau seama nici cînd, nici cum, nici de ce, începusem să recit invocația judecătorului cel adevărat pe care tu însăți m-ai învățat-o în noaptea aceea cînd a plouat atît de tare încît strachinile s-au revărsat de prezițeri sinistre și marea ajunsese pînă în *patio*-urile caselor, iar galerele în tangaj ajunseseră să se ancoreze de clopotnița San Francisco. Cea care zice, pentru că acum cînd îmi amintesc de cele petrecute ieri îmi vine iar în minte și trebuie s-o recit dintr-o suflare, cea care zice : preasfîntul preafericitul preamilostivul prapur unde-a murit judecătorul cel adevărat preasfîntul milostiv să mă ajute să-mi înving dușmanii și să mă dezleg de legăturile diavolului de ale justiției și de falsele mărturii preasfînto cu doi te văd cu trei te iubesc cu tatăl cu fiul și cu sfîntul duh în livada dorințelor stă sfîntul ioan cu *dominus deus* și-i spuse judecătorul cel adevărat doamne pe dușmanii mei îi văd venind lasă-i să vină lasă-i să vină lasă-i să vină

căci legate le sînt picioarele şi mîinile şi ochii nu-ţi vor face rău nici ţie nici celor care-ţi sînt aproape dacă ochi au nu te vor vedea dacă mîini au nu te vor atinge dacă gură au nu-ţi vor vorbi şi dacă picioare ai nu te vor ajunge este puterea mariei atît de mare şi liniştitoare că izbăveşte pe cel nevinovat şi pedepseşte pe cel trădător cu suflet blînd şi umil să vină la mine prietenii mei cum a venit domnul nostru la adevăratul arbore al crucii aşa cum te încrezi în drept credinciosa fecioară maria şi în ostia încredinţată azi în mîinile unui sacerdot preasfîntă fecioară apără-mă de duşmanii mei cei văzuţi şi cei nevăzuţi cum l-ai salvat pe isus din pîntecul balenei din iubire pentru dumnezeu amin isus să mă însoţească şi mama sa care l-a născut ostia consacrată şi crucea pe care a murit. Ai văzut, Amanecer, că am ştiut-o toată ca pe apă ? Aşa mi-a venit în minte în catedrală, dar apoi mi-am spus : cum să cer să mă apere de diavol cînd eu lui i-am jurat credinţă şi cînd îi aparţin într-atît încît la reuniuni după frigul lui de gheaţă simt căldura lui Taravira care e mai puternică decît orice pe lume. Dar am înlăturat gîndurile şi am revenit la ceremonie şi am fost atentă la ce se citea şi se vorbea în momentul acela despre obligaţia să denunţi persoane vii sau moarte, prezente sau absente, care au făcut, spus sau crezut păreri sau vorbe eretice, suspicioase, greşite, îndrăzneţe, defăimătoare, scandaloase sau blasfemii împotriva lui Dumnezeu. Apoi au început să lege faptele sancţionate de edictul de credinţă de cei care, de pildă, ascultă de legea lui Moise, sau cei care respectă ziua de sîmbătă şi-şi pun cămăşi curate şi rochii de sărbătoare sau încearcă pe unghie tăişul cuţitului înainte de a descăpăţîna un animal, sau femeile care ţin patruzeci de zile de post după lehuzie, sau cei care le fac circumcizie noilor născuţi, sau cei care recită psalmii lui David fără să adauge *gloria patri.* Toţi aceştia îşi merită cumplitele pedepse ale infernului, după cum ziceau inchizitorii, iar ei se află aici în această Cartagena de Indias ca să înceapă a aplica aceste pedepse chiar din viaţa de acum pînă va veni momentul să fie continuate în cea de apoi. Urmăreşti ce spun, Amanecer ? Înţelegi ? Viaţa de acum, aceşti ani, care pot fi cei două-

zeci ai mei, patruzeci și cinci ai soțului meu, patruzeci și doi ai lui Mañozca, șaizeci și cît ai canonicului superior, optzeci ai episcopului, acești ani sînt ca un suspin față de cei din eternitate, care nu se mai sfîrșesc, iar pe cei care încearcă tăișul cuțitului pe unghie înainte de a-l folosi îi așteaptă aici chinurile trupului iar dincolo chinurile trupului reînviat și ale sufletului, și pe bietele lehuze care au lăsat să treacă patruzeci de zile pînă să intre în normal de asemenea le așteaptă eternitatea infernului cu suferințele cele mai cumplite, așa au spus, iar cuvîntul lor este edict de credință. Ce zici de asta, Amanecer ? Da, eu știu că în credințele voastre nu există infern, pentru voi viața asta înseamnă bucurie iar cealaltă este o bucurie și mai mare, pentru că este infinită, dar trebuie să înțelegi că voi nu aveți consolarea sfintei noastre religii. Și apoi, nu mă mai tot întrerupe, s-au apucat să explice ceea ce ei numeau secta lui Mahomed, se pare că Mahomed este un fel de profet ca și Moise, și pe amîndoi însă biserica nu-i poate vedea în ochi fiindcă își dă seama cum sînt tratați cei care-i respectă. Se spune că discipolii lui Mahomed țin sărbătoare vinerea, că după ce mănîncă își spală gura, că rostesc rugăciuni musulmane și de aceea, mai ales pentru că-și spală gura, sînt blestemați de Dumnezeu și trebuie urmăriți și denunțați, apoi închiși și supuși oprobiului sanbenitului, sau trebuie să li se pună botniță ca să nu mai comită vreodată păcatul de a-și spăla gura după ce mănîncă. Și cititul continua, oamenii moțăiau, se auzeau tot felul de zgomote indiscrete în penumbra care luase în stăpînire catedrala, se auzea cotcodăcitul domnișoarelor bătrîne care nu pierdeau ocazia ca să-și povestească experiențele, derbedeii își făceau de lucru pîndind pungile guleraților, iar sus în cor clavecinistul adormise peste muzica lui redusă la tăcere din pricina circumstanțelor. Mă gîndeam că n-o să treacă mult timp și au să înceapă să vorbească despre demoni, avortoni, vasilisci, harpii, furii, monștri, vrăjitoare, erinii și alte denumiri și făpturi repulsive, că vor povesti cum demonii ajung să ia în stăpînire focul, aerul, pămîntul, apele și tenebrele, că există și demoni subpămînteni, în sfîrșit, că se găsesc peste tot, și că, atunci cînd se naște

un copil, din ochii lui, pentru prima dată deschiși pe lumea aceasta, nu cade o lacrimă, ci un nou demon care-l va guverna, așa cum demonii guvernează specia umană, ei comandă, ordonă, conduc, pedepsesc și recompensează, iar Dumnezeu nu e decît ceva care nu există, ceva în care nu se mai crede, căzut în desuetudine, ca o fustanelă care s-a rupt și n-are cine s-o cîrpească. Și între timp, acolo la catedrală continuau să vorbească despre secta lui Luther, și Luther ăsta, mi-a povestit-o bărbatul meu, nu este un alt Moise ci un demon căruia i s-a năzărit să spună că biserica greșește, și pe cei din secta lui îi recunoști după faptul că nu se spovedesc și zic că e suficient să te confesezi numai lui Dumnezeu și susțin că nu există purgatoriu și că, nici mai mult nici mai puțin, atît clericii, cît și călugării și călugărițele se pot căsători și pot avea familie ca orice muritor de pe lumea asta. Lucrul ăsta mi se pare foarte rău, ce ar face preoții căsătoriți, ce viață le-ar aștepta pe soțiile lor cu tot ceea ce învață ei în confesionale? Ar fi un adevărat supliciu pentru bietele femei să suporte pe pielea lor practicarea păcatelor celorlalți. Ascultă, Amanecer, eu ți-am povestit ce-a fost în catedrală, iar tu să-mi spui ce se vorbește prin oraș astăzi, întîi decembrie, cînd toți se privesc cu neîncredere între ei, cînd vecinii își astupă ferestrele, cînd fug unii de alții de teama de a nu fi denunțați și băgați în carcere secrete unde oamenii sînt torturați și se aude că se aprind ruguri cu mîini și picioare de condamnați pentru ca agonia să le fie cît mai lentă. Da, Amanecer, să nu crezi că exagerez, așa i-a spus lui Francisco un marinar care a venit din Spania, pe acolo e și mai rău pentru că el spune că vrăjitoarele sînt arse fără să se facă dovada puterii lor de a zbura. Mai vorbeau, tot în catedrală, despre religia iluminaților, care sînt niște nebuni ce spun că nu trebuie să te rogi în public, că e de ajuns să te rogi în gînd, așa cum și eu îți spun toate acestea aproape fără să-mi mișc buzele, comunicînd prin forța gîndurilor fără ca vorbele să mai treacă prin gură sau să se pîngărească cu aerul încărcat de viciile și păcatele bărbaților, vicii la care contribuim și noi femeile pentru că la asta servim ca mănușa pe mînă sau ca obada pe

piciorul torturatului după cum spune Francisco, care nu crede că ne zăvorîm împreună pentru un singur lucru, ci pentru mai multe, printre care să arătăm că simţim profund înainte sau după ceea ce e mai important, înţelegi tu, că doar nu eşti proastă. Şi ce mi-a atras cel mai mult atenţia dintre toate cele citite a fost ceea ce ei numeau „solicitanţi", închipuie-ţi, Amanecer de los Angeles, asta chiar că mi-a făcut părul măciucă, solicitanţii, aşa cum auzi, sînt preoţi care în confesionale îi înşfacă pe cei care se spovedesc şi în loc să le ierte păcatele le adaugă altele, mai ceva, şi se spune că astfel de cazuri nu sînt izolate ci curente, şi dacă în însuşi edictul de credinţă se vorbeşte despre asemenea lucruri înseamnă că există cu adevărat. După aceea au vorbit despre cei care erau inculpaţi şi trebuiau judecaţi de tribunalul domnului Mañozca, oameni de tot soiul care nu dau crezare articolelor edictului de credinţă sau pun la îndoială vreunul din ele, cei care citesc în palmă, în apa din urcioare sau se folosesc de site, prevestesc citind în apa din străchini sau privind la stele, dau în bobi sau ghicesc în vreun fel sau altul, şi cei care, potrivit cuvintelor ce mi-au rămas adînc întipărite în minte fiindcă mi-au părut potrivite unui colind, exercită arta necromanţiei, geomanţiei, hidromanţiei, piromanţiei, cartomanţiei sau a chiromanţiei prin care fac prevestiri sau ghicesc. De asemenea, s-a vorbit şi despre femeile care folosesc anumite unsori pentru trup şi beau anumite licori pentru a se uni cu diavolul, şi atunci mi-am amintit cum mă ungeţi, tu şi Paula, cu alifia aceea după care rămîn ca o torţă aprinsă. Au mai vorbit şi despre cărţi, şi că nu e voie să le citeşti, şi pe cînd încercau să explice care anume erau cele permise, s-a dezlănţuit în piaţă o hărmălaie groaznică şi un zăngănit de arme de parcă ar fi năvălit indienii sau s-ar fi întors piraţii cu grozăviile lor. Am ieşit buluc cu toţii pentru că sîntem curioşi şi fiindcă în această Cartagena de Indias aproape niciodată nu se întîmplă un eveniment deosebit, şi afară se gîlceveau rău soldaţii, unii scoseseră spadele, în timp ce alţii îşi pregăteau archebuzele şi culevrinele, lănciile şi scuturile sau mînuiau săbioaie şi cravaşe. Diego a dat imediat ordine în stînga şi în dreapta, iar cei din garda sa i-au luat pe turbulenţi şi i-au băgat

direct în carcere, dar nu în carcerele Sfîntului Oficiu care încă n-au fost inaugurate, dar vor fi, fără îndoială, după citirea edictului pentru că, după cum ți-am mai spus, oamenii sînt îndemnați în continuu să se denunțe între ei, și în Cartagena, tu știi, îți găsești dușmani la fiece colț de stradă și sub orice acoperiș. Toate astea s-au întîmplat ieri, în treizeci, Amanecer de los Angeles, și zău că nu exagerez cu nimic. Poate doar să fi uitat cîte ceva, pentru că n-am avut niciodată o memorie prea bună, iar de cînd beau licoarea preparată în ulcică deasupra focului înainte și după alifia aia, mi-am cam pierdut capul pentru treburile din lumea asta și m-am încurcat mai degrabă în cele de dincolo. Ți-am spus că acolo se afla și Francisco, el a fost unul din cei care au înăbușit cearta soldaților, a ieșit în fața tuturor cu pălăria lui cu pene mari și a stăpînit dintr-o singură privire gîlceava care se înfiripase. Francisco e foarte bărbat, mărturisesc asta, și nu numai în anumite situații, ci în toate. Dar dacă mă-ntrebi ce-am reținut mai clar din toate cele văzute, îți voi răspunde : ochii lui Mañozca, ochi de diavol, ochi tot atît de reci ca îmbrățișarea omului negru care în zilele de vineri, pînă mai acum o lună, se cocoța pe tronul întunecat din mlaștină în timp ce sunetele tobei și cele de *calabazo* făceau să tremure măslinii. În rest, totul a fost foarte confuz, poate pentru că demonii de care se vorbise atîta puseseră stăpînire pe catedrală și se țineau de drăcii prin cor, prin confesionale unde se presimțea umbra amenințătoare a „solicitanților", printre sfeșnicele și lumînările care aproape că nu luminau, dar în schimb umpleau catedrala de fum și de căldura flăcării lor. Și dacă vrei să-ți mai spun ceva, Amanecer, mie mi se pare că a sosit ceasul unora ca tine, ca mine, ca [illegible], și că nu se vor mai ține niciodată întîlnirile acelea și că Juan Lorenzo va fi primul ars de viu ca exemplu pentru cei care am trăit jucîndu-ne cu focul.

Canelo aleargă înainte lătrînd la pustietatea care apasă cu greutate aproape fizică asupra caselor, asupra pămîntului însuși și a arborilor ce nu-și cunosc destinul acvatic dat fiind că peste cîteva ore vor simți cum apele zăgăzuite le îmbrățișează tălpile și încep să urce pe trunchiu-

rile lor pînă la ramuri și la cuiburile din care păsările se vor salva poate căutînd altă pădure acolo sus unde au construit orășelul cel nou care nu-mi place pentru că e aseptic ca o sală de operații fără urma de căldură omenească pe care o dau unei case scorojelile crăpăturile sau un cui în perete în care a fost atîrnat cîndva portretul bunicilor sau vreun peisaj pictat de mîinile stîngace ale unui adolescent încrezător în destinul lui artistic sau arbustul îndrăgostiților crescut printre lespezile din *patio* sau fața netedă a unei fîntîni în care odată cu cerul după-amiezii s-a oglindit cîndva un chip cunoscut, în fine detalii din acestea pe care le găsești doar la casele locuite mult timp pentru că omul tinde să lase amprenta prezenței sale pe lucrurile pe care le atinge nu numai cu degetele ci și cu mîinile sufletului pentru că orice s-ar spune eu cred în existența sufletului și într-o altă viață dincolo de moarte căci dacă viața aceea nu există înseamnă că asta în care ne zbatem este ceva crud și inutil ca acel Dumnezeu pe care ni l-au lăsat cei care în mod greșit au venit să ne învețe ceea ce fără nici o justificare s-a chemat doctrina lui Cristos, dar acum mă gîndeam la orășelul de sus unde se vor duce să se refugieze păsările din vale cînd peste puțin timp vor veni apele anunțate de țipătul sirenelor care n-au amuțit nici o clipă atrăgîndu-i lui Fabricio atenția pe care eu încerc să i-o abat spre alte fapte și lucruri spre un sunet diferit ca acela al vîntului printre ramuri un vînt încărcat de soarele unei după-amiezi care în mod curios este mai limpede ca niciodată poate pentru ca Natura să contemple cum se schimbă un peisaj și felul în care se fabrică în mod artificial o lagună peste mica lagună a ceremoniilor în care străbunii mei indieni se scăldau cu trupurile acoperite cu pulbere de aur ca să se simtă mai aproape de apa mamă din care toți ne naștem într-o zi măsurată nu cu calendarul ci cu ceasurile eternității cînd s-a născut Furachogua la fel cum Venus a ieșit din spuma mării pentru că apa a stat mereu la începuturile ființelor dat fiind că de fapt sîntem fii ai apelor și în privința aceasta strămoșii chibcha au avut o genială revelație sau au înțeles ceva despre care noi abia avem o palidă idee dat fiind

că investigînd ştiinţific în lumina teoriilor evoluţioniste dovedim că la început a fost apa şi că din apă s-au născut nu numai plantele şi peştii şi primele reptile ci datorită unor mutaţii climaterice au apărut şi animalele de pe uscat printre care în urma unui proces selectiv s-a format omul pînă s-a ajuns la ceea ce sîntem acum un om ca acesta care merge alături de mine pe drumul prăfuit spre cimitir unde continuă să înflorească nalba şi să se umple de urzici mormîntul părinţilor mei care n-au ajuns să-mi întindă o mînă pentru că aşa cum gîndesc mereu viaţa este absurdă şi va fi şi mai mult dacă odată cu ea se termină totul dacă nu mai e nimic dincolo de mormînt şi de tăcere şi de umbra veşnică crez pe care totdeauna l-am apărat chiar dacă Fabricio îmi spune că asta este doar nevoia de a-mi susţine speranţa fie şi aşa pentru că speranţa este singura în stare să ne sprijine pe drumul nesfîrşitelor adversităţi pregătite parcă de altcineva nu de Dumnezeu deoarece el înţelege şi iartă totul poate de noi înşine chiar prin incapacitatea de a înţelege ceea ce este dincolo de percepţia simţurilor noastre întinate de certitudinea că totul este trecător ceea ce ne face să gîndim că dacă natura se schimbă pe bună dreptate se schimbă şi omul care este unul din produsele sale şi poate cel mai imperfect ca materie deşi mai bine organizat din punct de vedere mental chiar dacă se pune uneori întrebarea dacă această organizare mentală nu este cumva un dezastru şi-ţi pui de două ori aceeaşi întrebare în faţa anumitor persoane ca biata Consuelo învăţătoarea din şcoala asta unde am venit să-mi încerc capacitatea de a semăna învăţătura în minţile avide ale copiilor de ţărani care din gura mea au auzit pentru prima oară de istorie sau de formulele abstracte ale matematicii sau explicarea cauzalităţii fenomenelor cînd ei aveau mai degrabă nevoie să ştie cîte ceva despre recolte sau despre ploile care o dată fac pămîntul să rodească şi altădată distrug semănăturile din valea acum atît de însorită şi luminoasă transformată într-un peisaj tăcut în aşteptare ca şi cum natura parcă ar presimţi ceea ce are să se întîmple peste foarte puţin timp ea ştie asta dar nu şi Fabricio care mă priveşte acum şi surîde cu tandreţe tainică pentru că ştiu că mă iubeşte deşi se încăpăţînează să mi-o

ascundă să afirme contrariul să mă mintă din dorinţa de a se minţi pe el însuşi şi n-o spun pentru că mi-au explicat-o ghicitoarele la ultima întîlnire mă refer la cea de vinerea trecută nu ieri ci acum opt zile cînd doña Sarita mă aştepta ca întotdeauna cu aerul ei oficial dictat nu atît de puterea ei, ci de faptul că vrea să-i influenţeze pe cei mai puţin încrezători care sînt destui şi care vin să se consulte cu ea doar din curiozitate sau pentru că ghicitul este la modă în momentul de faţă pare mai interesant să vorbeşti despre ghicitoare şi despre prietenia cu ele decît despre orice altceva şi doña Sarita m-a salutat cu surîsul ei binevoitor ce face să i se accentueze ridurile pe care i le-au adunat pe chip nu numai anii ci şi necesitatea de a asculta şi înţelege necazurile celorlalţi de-a avea întotdeauna un sfat la îndemînă şi tot ea mi-a spun să facem o baie specială care să-ţi schimbe soarta care în ultimul timp a fost destul de vitregă ea ştie toate cîte mi s-au întîmplat de la moartea părinţilor mei şi cunoaşte şi felul în care m-a educat bunica Felipa şi de asemenea ştie şi superstiţiile şi temerile bietei Consuelo care se zbate între necesitatea de a trăi şi fatalismul impus de o religie greşit interpretată şi mi-a repetat ai nevoie de o baie pentru ca problemele tale să se rezolve eu ştiam deja despre ce baie este vorba pentru că acum două luni am fost la o altă ghicitoare dintre atîtea care trăiesc în Bogotá nu numai în afara oraşului sau în cartierele mărginaşe ci chiar în centru dat fiind că aşa cum am spus mai adineauri vrăjitoria este acum mai la modă şi mai folosită decît pe timpul lui Juan de Mañozca întrucît există mai multe vrăjitoare într-un cartier bogotan decît pe tot perimetrul mlaştinii şi a provinciilor Zubará sau Tolú şi doña Sarita mi-a spus scoate-ţi hainele de pe tine şi eu m-am supus cu puţină teamă deoarece altădată îmi scosesem doar bluza dar cum la astfel de întîlniri nu-şi impune nimeni propria-i voinţă ci doar se supune pentru ca apoi şi soarta să i se supună mi-am scos bluza şi sutienul şi am rămas într-un fel stînjenită fiindcă am nişte sîni tare mici şi am simţit nu ştiu exact dacă lăsitate sau ruşine de goliciunea mea şi am înţeles atunci că dacă nu-mi plăcea să mă arăt goală era pentru că nu-mi plăcea să mă văd aşa cum sînt şi mi-am dat seama că

acest lucru se întîmplă şi altor femei şi că păstrînd proporţiile tot astfel se întîmplă şi cu femeia metisă care este însăşi America Latină din cauza complexului metisajului iar doña Sarita nici măcar nu mă privea preocupată să pregătească nu ştiu ce în faţa unei cădelniţe unde trebuiau să ardă diferite ierburi a căror alegere şi amestec era un secret pe care ea nu l-a împărtăşit niciodată nimănui şi m-a mai întrebat eşti gata dezbrăcată şi i-am spus aproape gata şi mi-am scos fusta apoi ciorapii după aceea furoul de mătase galbenă şi am rămas în pantaloni tremurînd nu numai de ruşine ci şi de frig fiindcă încăperea unde îmbăiază doña Sarita este închisă şi neagră cum probabil că este matricea în care încep copiii să se formeze pentru a traversa această vale a plîngerii în aşteptarea unui cer în care aproape nimeni nu mai crede şi cum să creadă cînd ideea salvării eterne ca pretext de a-l manevra pe om se află în declin şi privindu-mă apoi îmi spuse complet goală şi atunci am rămas goală cu mîinile împreunate peste triunghiul de umbră şi ea mă privi şi pentru prima dată am văzut-o surîzînd în faţa timidităţii mele fiindcă ei nu-i scapă nici cel mai mic detaliu şi atunci a apucat cădelniţa şi s-a apropiat de trupul meu şi cu o mînă a desenat pe pămînt un cerc de cretă deasupra altor cercuri aproape şterse şi am rămas izolată în centrul circumferinţei cuprinsă de teamă dar în acelaşi timp şi în mod ciudat şi plină de încredere în tot ceea ce făcea doña Sarita prin puterile ei şi în faptul că după această baie totul se va schimba pentru mine şi ieşind din casa ei am hotărît ceea ce urmează să se întîmple astăzi dar să nu anticipăm evenimentele crezusem că am să leşin pentru că mirosul fumului era foarte puternic şi-mi trezea îndepărtate amintiri răşina arsă în decembrie în piaţa satului sau mirtul ars pe rugurî sau murele cu zahăr care deveniseră principalul fel de mîncare în timpul plimbărilor mai tîrziu cînd zahărul devenise ceva obişnuit sau frunzele de *matarrón* sau florile virginale de *ocobo* şi atîtea alte esenţe pe care eu doar le ghiceam fără să le cunosc proveniența pentru că doñei Sarita nu-i plac speculaţiile în jurul talentelor ei sau a vrăjitoriilor folosite şi am închis ochii şi mi-am ridicat mîinile făcîndu-mi-le cuib pentru sînii speriaţi ca

niște porumbei albi cu ciocurile trandafirii comparație care mi-a venit în minte pentru că am citit-o într-unul din poemele pe care mi le-a împrumutat Fabricio și după cum am putut constata sînt scrise de Fernando Galván care așa a devenit scriitorul meu preferat e mare păcat că din cauza celor de astăzi nu voi putea termina studiul pe care l-am început asupra existențialismului ca filozofie vitală a personajelor sale și că tot din același motiv nici Fabricio nu-și va termina romanul în care a început să redea neliniștea unui popor în fața ritualurilor religioase impuse printr-o tradiție mîrșavă pe care nu am putut-o depăși dat fiind că dacă Dumnezeu este iubire nu are nevoie de adularea și de servilismul oamenilor și nici ca aceștia să se umilească și să sufere în tăcere ceea ce numesc ei pedeapsă sau încercări de la el venite ar fi putut fi o carte foarte bună care să deschidă ochii multor oameni dornici de lumină în problema religioasă atît de hotărîtoare în destinul individului sau al colectivității și fumul continua să iasă din cădelniță și mă învăluia cu mirosul acela special și unic care mi-a rămas apoi timp de patru zile în piele pentru că ea îmi spusese că nu aveam voie să mă spăl pînă ce mirosul nu dispare de la sine că dacă m-aș spăla înainte baia și-ar pierde din efect și putere și chiar s-ar putea întoarce împotriva mea așa că am continuat să primesc fumul și să visez la mirosurile din copilărie ieșite brusc din labirintul amintirilor și aveam din nou vîrsta de șapte ani cînd eram deja orfană și cînd bunica Felipa începuse să mă pedepsească în camera de tortură unde vreau să-l duc acum pe Fabricio ca să-și dea seama de multe lucruri și să învețe să mă înțeleagă chiar dacă ar fi pentru ultimele clipe ale vieții noastre mirosea a pulbere de petardă și pocnitori cum am aprins odată într-un decembrie explodînd de bucurie înainte ca mîna osoasă a bunicii mele să mă apuce și să mă ducă tîrîș pe treptele scării în casă ca să mă înfunde în întunericul acelei camere fatidice și mirosea din nou a mirt ars și a esențe și a zahăr ars pe cărbunii vetrei cînd am început să transpir și doña Sarita mi-a zis asta e fetițo așa ne putem convinge că baia își face efectul prin sudoare îți ies spiritele rele și ghinioanele și prin porii des-

chișI va trece din piele spre suflet dulcea și binefăcătoarea asta influență pe care acum o ard sub ochii tăi și tăcu apoi dar am văzut că buzele ei continuau să murmure cuvinte în tăcere fraze din acelea care nu ajung niciodată la urechile oamenilor fiind adresate spiritelor cum mi-a spus într-o dimineață Consuelo cînd mi-a împărtășit că ar fi dorit să meargă și ea la vrăjitoare ca s-o scoată din starea aceea de neliniște însă că niciodată nu a avut suficient curaj pentru asta și baia a durat aproape douăzeci de minute cînd în final mi-am desfăcut brațele și picioarele în așa fel încît fumul să mă pătrundă toată și să nu rămînă nici măcar un singur por din trupul meu pe care să nu-l ajungă pînă cînd doña Sarita mi-a spus în sfîrșit este suficient și acum rămîi în interiorul cercului pînă ce ultima volută de fum o să fugă din încăpere și eu am rămas înconjurată de liniște și de penumbră și am stat astfel un timp atît de îndelungat încît brațele refuzau să mai coboare oricît aș fi încercat și nici picioarele să mi se apropie de a trebuit s-o strig speriată pe doña Sarita care a venit și m-a masat și m-a ajutat să mă îmbrac după care mi-a spus acest bărbat te iubește chiar dacă-i este teamă s-o recunoască nu din egoism ci pentru că dragostea a fost pentru el motiv de durere și de neliniște iar în acest moment al vieții lui îi este teamă să iubească și nu vrea s-o facă dar în adîncul inimii sale imaginea ta este singura care strălucește cu lumină proprie și singura care are să-i călăuzească drumul pe care se încăpățînează să meargă spre gloria alunecoasă la care puțini ajung și în căutarea căreia mulți și-au pierdut viața sau speranțele și dumneata trebuie să-l iubești și m-a uluit vocea ei atît de solemnă deoarece cu puțin timp înainte mă tutuise și-mi vorbise cu multă căldură și atunci adăugă ceva la care m-am gîndit după aceea și anume că în lumea asta ciudată și tristă nu putem să mergem mînă în mînă cu cei pe care-i iubim că în general fiecare rămîne singur cu mîna întinsă într-un gest de prietenie sau de iubire fără ca persoana iubită să fie capabilă să i-o strîngă cuvintele ei erau aceleași ca ale Consuelei și ea mi-a spus că-i datorez fidelitate în această viață și dincolo de ea eu iar am întrebat-o cu timiditate dacă pu-

team fi sigură de iubirea lui Fabricio și i-am pronunțat astfel pentru prima dată numele dar ea n-a fost mirată auzindu-l și mi-a spus cu blîndețe da fata mea el te iubește el se gîndește la tine te visează alături de el pentru el ești un fel de stea din Betleem într-o noapte care durează de douăzeci de anî și nu lăsa ca steaua să-și stingă strălucirea nici să se arunce peste ea apa indiferenței sau a uitării care este singura în stare să stingă iubirea pentru că altfel nu moare niciodată pentru că un trandafir înflorit niciodată nu mai poate fi din nou boboc și m-a sărutat pe frunte matern și tandru apoi mi-a zis Amanecer este timpul să cunoști fericirea fiindcă dacă nu încerci acum nu vei ajunge s-o cunoști niciodată ori asta n-ar fi drept și m-a sărutat din nou pe obraz și mi-a recomandat să nu mă îmbăiez pînă nu mi se va duce mirosul de fum apoi a adăugat vino pe aici cînd vrei copila mea casa aceasta este și a ta iar inima mea bătrînă înflorește din nou prin prezența ta și simte iubirea cu intensitatea iubirii tale pentru bărbatul acela și atunci eu am plecat de la ea și m-am întors acasă și m-am încuiat în cameră ca să-mi repet unul cîte unul cuvintele ei și să-mi bag în cap gîndul că Fabricio mă iubește acum stă lîngă mine și zîmbește el nu poate să știe ce fac eu, pentru el vrăjitoarele nu sînt decît o bandă de escroace și spune asta poate pentru că nu știe la ce profunzime a spiritului pot ajunge cu privirea lor care scrutează trecutul și viitorul și chiar dacă Fabricio ar spune că sînt simple idei de-ale mele și că m-am făcut proastă ca oaia eu susțin că nu e adevărat pentru că vrăjitoarele posedă facultăți pe care lumea obișnuită nu și le poate explica și dacă n-ar fi așa de ce o alta decît doña Sarita mi-a prezis acum un an și jumătate că voi cunoaște un bărbat care-mi va schimba complet viața convingerile aspirațiile și speranțele și iată că așa s-a și întîmplat la acest curs l-am cunoscut pe Fabricio și de atunci totul s-a schimbat pentru mine radical și definitiv și nu numai cu asta au nimerit vrăjitoarele ci și cu alte lucruri și nu numai mie mi-au ghicit ci și altor prietene cu care am vorbit și care merg să le consulte adeseori și cu mai multă consecvență decît mine dar Fabricio se amuză de toate astea iar eu nu am argu-

mente să-i arăt că greşeşte mă ia de mînă şi mă priveşte şi mă gîndesc că pentru această atingere şi această privire merită să fi suferit atît şi că după ani de adîncă amărăciune şi de suferinţe zilnice el a fost ca un balsam pe rănile mele şi atunci îl binecuvîntez şi-l binecuvîntez şi pe Dumnezeu că mi l-a scos în cale şi în afară de asta cum am gîndit la început ştiu că Dumnezeu mă înţelege şi mă iartă fiindcă dacă nu e dispus să înţeleagă şi să ierte atunci nu foloseşte la nimic or Dumnezeu trebuie să fie ca un părinte pentru noi, fiii lui care ne rătăcim uneori pe drumuri diferite încercînd mereu să ne explicăm inexplicabilul Fabricio îmi surîde din nou şi pornim vîrtej în urma lui *Canelo* şi nu ne oprim decît în faţa porţii foarte înalte şi largi a cimitirului deasupra căreia se distinge o frază în latineşte care-mi aduce aminte de cea pusă de Dante la porţile infernului şi care şi-ar găsi mai degrabă locul la poarta vieţii şi am intrat pe vîrfuri pentru că întotdeauna în cimitire se intră astfel ca şi cum cei ce ajung la cărările întunecoase şi invadate de ierburi s-ar teme că îi trezesc pe morţi şi eu caut mormîntul părinţilor mei şi după ce-l găsesc rămîn nemişcată în faţa lui şi cu mîna liberă i-l arăt lui Fabricio care se apleacă să îndrepte răsucitele braţe ale unei cruci de lemn roasă de ploi şi pe jumătate înghiţită de urzicile pe care mă încăpăţînez să le smulg aşezată în genunchi pe lespede şi înţepîndu-mi mîinile dar durerea este surdă aproape ca o gîdilitură pe pielea mea care-şi aminteşte acum cu toată intensitatea baia de fum pe care mi-a făcut-o doña Sarita vineri cînd mi-a confirmat că reprezint ceva pentru Fabricio şi că trebuie să binecuvîntez acest studiu început cam tîrziu dar care m-a pus în faţa atîtor probleme istorice şi care în acelaşi timp îmi permite să mă realizez ca femeie şi acum mă gîndesc că ne-au rămas doar cîteva ore însă poate că înainte de năvala apelor mă voi hotărî să-l las să mă sărute sau să-mi atingă pielea sau să mă îmbrăţişeze sau chiar să facem dragoste nu asta n-aş putea face pentru că aş simţi pe trupul şi în sufletul meu privirea de gheaţă a Felipei Domínguez şi aş auzi văicărelile Consuelei autoflagelîndu-se în faţa lui Christ pentru singurul păcat de a-şi fi

permis un gînd de amor arunc nalbele și florile care nu vor mai avea nevoie de lumină pentru că apele adînci le vor sătura de pești și întunecime și deodată îmi amintesc că floricelele astea numite violete pot aduce din fundul pămîntului ochii părinților mei ca să mă privească în această ultimă după-amiază a vieții mele și-mi pare rău că le-am smuls și le înfig din nou în pămîntul umed și negru deși sînt sigură că după cîteva minute vor începe să-și piardă culoarea și vor intra în agonie Fabricio mă privește și continuă să-mi surîdă dar acum cu ceea ce s-ar putea numi un surîs de circumstanță poate puțin cam trist pentru că probabil se gîndește că sufăr în fața acestui mormînt unde la cei cinci ani ai mei soarta vrăjmașă mi-a îngropat pe cele două ființe care m-ar fi putut iubi și mi-ar fi putut face o viață adevărată nu una plină de teroare ca aceea pe care mi-a oferit-o bunica mea Felipa ne ridicăm și Fabricio îmi spune să mergem iar eu dau din cap că nu și încep să spun o rugăciune pe care nu mi-o mai amintesc bine pentru că rugăciunile mi-au fost impuse cu lovituri de bici de către bunica în întunecata cameră a pedepselor aproape la fel de înfricoșătoare ca aceea unde intra Consuelo ca să se autopedepsească pentru că zîmbise pentru că avusese un vis frumos sau doar pentru simplul fapt că trăiește căci potrivit felului în care ea îl înțelege pe Dumnezeu viața însăși este un păcat iar trupul un receptacul al sacrilegiului și pielea care delimitează un conținut diavolesc ca și cum corpul omenesc n-ar fi opera perfectă a lui Dumnezeu sau ca și cum am avea dreptul să-i îndreptăm opera și să-i spunem că trupul este rău alcătuit din cauza capacității sau nevoii sale de a simți buzele mi se opresc din șoptit pentru că nu-mi mai reamintesc rugăciunea și închid ochii și mă cufund în umbra care este doar o anticipare a unei alte umbre mult mai mari ce se va întinde peste noi cu cîteva ore înainte ca noaptea să se instaleze în voia ei în vale după ce va fi colindat dealurile pe unde se înalță noul orășel alb sau să dispară valea dinspre aceleași coline unde nu încetează sunetul sirenelor Fabricio crede că sînt ambulanțele dar nu știe că urletele astea din depărtare îl pun în gardă pe orice posibil întîrziat să

părăsească valea înainte ca apa să salte peste diguri și să se prăbușească distrugînd totul cu forța ei năvalnică dublată prin zăgăzuirea masei sale de timp de luni întregi între zidurile barajului Fabricio mă întreabă dacă mergem să lucrăm iar eu îi răspund că da și să nu se grăbească fiindcă avem atîtea ore la dispoziția noastră și-i repet povestea cu lampa de gaz și în fața perspectivei de a rămîne lîngă mine toată noaptea consimte și surîde din nou poate că apa va veni lent intrînd pe străzi cu șopotul ei fără să invadeze casele ca o epidemie și se va opri la biserică să depene șiraguri de mătănii uitate și va intra în școală să rostească alfabetul și nu va ajunge la casa bunicii Felipa decît spre dimineață și între timp Fabricio și cu mine vom fi avut o noapte întreagă de iubire dar numai cît mă gîndesc și simt cum începe să mă cuprindă iar teama niciodată nu l-am sărutat ci numai în visele neînchipuit de dulci pe care nu le-am regretat așa cum le regretă Consuelo trebuie să-i povestesc lui Fabricio ca el să înțeleagă cum este prietena mea și pentru ce o apreciez eu cu adevărat pentru că în fond atît ea cît și eu am fost victimele aceleiași religii excesiv de amare care nu este aceea a lui Dumnezu ci a oamenilor care au deformat-o propovăduind-o cu un bici într-o mînă și cu crucifixul în alta dreg brațele rupte ale crucii care după ce Fabricio le-a pus la locul lor au căzut din nou arătînd înspre pămîntul despuiat de violetele și urzicile care continuă să-mi înțepe mîna dreaptă aceeași cu care-i apuc mîna lui Fabricio în timp ce-l privesc și-i spun cu ochii mari deschiși te iubesc Fabricio am nevoie de tine te doresc vreau să te sărut și el desigur reușește să citească ceva în lumina ochilor mei pentru că mă sărută pe obraz și eu simt dorința de a-l strînge cu putere la piept dar mă abțin pentru că-mi vine în minte imaginea sînilor mei de fetiță goi în fumăraia din centrul cercului în sala sumbră a Saritei și îi spun să mergem și ieșim din cimitir și trebuie să mă sprijin de portalul alb pentru că dintr-o dată simt că mi se sfîrșește suflarea și că aerul îmi fuge din plămîni și rămîn la fel de goală ca și casele din Guatavita cu ferestrele și ușile lor deschise în așteptarea apei.

Vezi, Suaty Amanecer, cînd privesc laguna mă simt unită cu ea ca și cum apa și cu mine am fi totuna, ca și cum cîndva eu aș fi trăit în adîncuri sau ca și cum mai devreme sau mai tîrziu ar trebui să mă transform într-o broască sau într-un pește ; desigur, tu nu poți să înțelegi asta, dar eu așa mă simt și nu pot să-mi schimb gîndurile cînd mă cațăr pe coline și privesc de acolo felul în care Zhúe coboară spre micul cer din lac pe scara de aur a ultimelor sale raze, apoi cum Chía începe să capete forță din adîncul albastru pînă la ochiul siniliu al apei și, în sfîrșit, cum toate smaraldele covorului de umbră și de cenușă strălucesc peste ochiul enorm unde se încrucișează visele ca niște plute de aur. Și apoi în fața lagunei simt cum mă dedublez în adîncul ființei mele, cum mă împart în două ființe diferite : una se supune domnului meu, *el cacique*, și-l însoțește la ceremonii și la diferitele sărbători și se roagă pentru el zeului victoriilor și suferă odată cu el în momentele de înfrîngere și de greu și plînge cînd recoltele se pierd sub privirea nemiloasă a soarelui, iar cealaltă visează la Ogontá și speră să-l vadă imediat după lupte, și trăiește depinzînd doar de blîndețea privirilor lui și tremură ca trestia la gîndul unei simple atingeri a mîinilor sale de războinic. De aceea acum, cînd lumina amurgește în înalturi și începe să se adune jos întunericul, m-am gîndit că dacă urcăm amîndouă pe colină să privim lacul îți voi putea povesti multe lucruri pe care aș dori să le deșart din lăuntrul meu așa cum se golește o așezare cînd locuitorii trebuie să se mute în altă parte. Fagua, îmi vei spune, nu înțeleg de ce suferi cînd ai tot ce-ți trebuie ca să fii fericită ? De fapt știm că fericirea înseamnă să lăsăm viața să treacă de partea noastră, să ne integrăm ei ca o frunză în voia apelor rîului, și să lăsăm ca apa mică să ne poarte pînă la apa mare a lagunei, apoi să ne scufundăm în ea și să ne transformăm într-unul din animalele sacre care-i străbat adîncurile, trecînd astfel din această viață în altă viață fără a sfredeli pămîntul în căutarea povîrnișurilor de pe malul îndepărtat. Dar nu sînt fericită, Amanecer, și tu știi de ce, pentru că ție n-am vrut să-ți ascund nimic, nu ca să mă compătimești, ci ca să mă înțelegi și să

știi de ce dintr-o dată, în mijlocul unei procesiuni, rămîn ca de pe altă lume, ca și cum m-aș afla mai departe decît cele mai îndepărtate coline, ca și cum m-aș fi întors la alte așezări, ca și cum aș merge cu tine în satul tău abandonat în drumul spre Iraca unde mai marele sacerdoților îi vorbește lui Zhúe fără teama de a rămîne fără vedere pentru că Zhúe bea toată lumina din lume ca s-o redea apoi pămîntului. Mă simt atunci pierdută și acela este momentul cînd o voce interioară mă face să iau alt drum și îl parcurg de mînă cu un bărbat care nu-mi aparține, și fiindcă-mi dau seama că fac rău, privesc înspăimîntată spre tufișuri așteptînd să sară cineva și să ne prindă și animale îngrozitoare să ne sfîrtece. Nu știu cum a început totul, știu doar că acum este, că acum există. Ogontá și-a îndreptat flacăra privirii asupra chipului meu și ochii m-au durut ca atunci cînd cutez să-l privesc pe Zhúe. Ogontá și-a întins mîinile spre mîinile mele și degetele mele au început să tremure ca atacate de o boală cumplită, și de atunci ierburile pe care le caut printre hățișuri sau cele pe care mi le dau sacerdoții în schimbul ofrandelor nu-mi pot reda odihna. Tu îmi spui că e periculos și eu știu asta. Îmi povestești ce s-a întîmplat în satul tău și eu parcă simt cum gîngăniile mi se urcă pe trup și mi se infiltrează pe sub piele și-mi perforează carnea și cea-laltă piele pe care ar trebui s-o port dincolo de bărcile de funigei, și cum deasupra capului meu se lasă întunericul unei lespezi enorme și abia respir aerul infestat din groapa fetidă. Cu toate acestea continui să mă gîndesc la Ogontá și în timp ce gîngăniile încep să mă devoreze, visez că buzele lui sînt cele care-mi mușcă pielea arzătoare și avidă, și țip, nu știu dacă de plăcere sau de teamă dar țipătul meu se amplifică în micul spațiu închis și întunecat unde m-au băgat ca să mă omoare gîngăniile nemiloase și rușinea greșelii mele. La toate astea mă gîndesc în zori, cînd se trezesc păsărelele pe ramurile arborilor și cînd greierii își tac gingașul lor cîntec din ierburi și începe sporovăiala broaștelor între trestii și cînd domnul și stăpînul meu a ieșit deja să-și încerce armele și forța și să-și observe supușii care se trezesc. Atunci simt cum teama îmi crește pe măsură ce crește

fiica mea despre care aproape niciodată nu vorbim, şi al cărei nume e ceva ce nu e doar tandreţe, sau gingăşie, sau fuior de bumbac torcîndu-şi firul din furca zilelor şi a nopţilor şi a zorilor şi a după-amiezelor, şi pe care o numesc simplu Donsiquiera [1]. Tu poate crezi că nu mă gîndesc la ea sau că n-o iubesc, fiindcă o acopăr cu tăcere, dar învăluind-o astfel doresc s-o protejez ca să n-o atingă nici măcar razele Chíei ce ar putea-o binecuvînta cu tremuratul ei de fum. Fiica mea sînt eu însămi mai mică, şi e însuşi stăpînul meu pentru că el mă priveşte prin ochii ei iar eu prin ochii ei îl privesc pe Ogontá şi mi-e teamă. Uită-te, Amanecer, aici lacul e atît de liniştit ca şi cum apa ar fi rămas împietrită în aşteptarea primelor umbre. Undele nici măcar nu clipesc şi pe suprafaţa netedă poţi să vezi soarele cum se retrage, zeul nostru care se îndreaptă spre imensul său palat de lumină situat în cealaltă parte a nopţii. Se aprind şi apele precum ramurile uscate ale arborilor dar incendiul e blînd şi plăcut, şi sclipirile lui acoperă cu scînteieri de aramă malurile cele mai înalte. Vezi, Amanecer ? Apa e frumoasă, este tot ce poate fi mai pur pe pămînt. Din apă am apărut şi tu şi eu cu mult timp în urmă, demult, în zilele zorilor veşnici cînd Chía şi Zhúe aveau acelaşi drum pe bolta cerului, aceleaşi ore de lumină şi de întuneric, şi nu exista enormul palat unde soarele se retrage ca să viseze la ea în timp ce ea străbate drumurile nopţii chemîndu-l cu strigătul de lumină al stelelor. Şi, după cum din apă m-am născut, vreau să mă întorc în apă într-o zi, într-o după-amiază oarecare, cînd Ogontá îmi va apăsa într-atît amintirile, încît va fi în stare să mă scufunde ca pe o plută ruptă. Atunci o voi lua cu mine şi pe fiica mea, aşa cum Furachogua l-a luat pe fiul şi pe soţul ei în ultima după-amiază a zilelor veşnice, şi ne vom transforma în şerpi mici şi aşa vom cunoaşte tainele cele mai ascunse ale apei. Şi poate vom ajunge la locul unde se adună ofrandele aurite, chiar pînă la templul unde Furachogua ne va primi cu braţele ei deschise de fecunditate şi iubire. Iar fiica mea şi cu mine vom fi apă, ca şi ea,

[1] Nici măcar atît (sp.).

și ne vom uni pentru totdeauna și vom ieși de acolo doar ca să ne ridicăm pînă la nori și apoi să coborîm pe scările ploii într-o călătorie fără punct de plecare, într-o continuă reîntoarcere, de la fundul albastru al lacului pînă la albastrul celuilalt lac nesfîrșit, în care începe acum să se scalde umbra lepădîndu-și mantiile întunecate, brodate cu nervuri colorate și cu strălucire roșie ca sîngele jertfelor, mai roșie decît sîngele bătăliilor. Așază-te aici lîngă mine, Amanecer, și lasă-ți ochii să se afunde ca păsările în imensa inimă a depărtărilor. Să apropiem cu ei peisajul pînă vom avea senzația că-l putem mîngîia cu mîna, și că îndepărtatele maluri ale lacului vin pînă la noi micșorîndu-se pe măsura privirilor noastre. Vezi punctul acela, acolo înspre orizont? Este pluta lui *cacique,* stăpînul nostru atotputernic, care o întreabă pe Chía despre rezultatele apropiatei lupte. Numai el și un vîslaș orb și mut, de care au fugit armoniile culorii și muzica strălucitoare a cuvîntului. Și în timp ce stăpînul meu o întreabă despre ziua de mîine eu de aici o întreb de Ogontá și-l simt străbătînd toate distanțele, apropiindu-se de dorința mea și de nevoia mea de a-l vedea. Cînd privesc apa parcă privesc înlăuntrul meu pentru că sub pielea și în sîngele ce se ivește cînd mă înțep într-un spin se află tot apă, o lagună interioară unde vîslesc dorințele și visele, un torent care-mi poartă viața spre cealaltă realitate la care abia îndrăznim să gîndim ca la un duplicat al acestei realități în care trăim acum. Sîntem făcuți din apă, Amanecer, și tu sub piele ai un lac în repaos pentru că nu ai patimi care să-l zbuciume, așa cum lacul din adîncul meu este furios cu valuri mari ca acelea ce se formează acolo jos cînd cade ploaia și picăturile ei reci se ridică în boabele aurii ale primilor știuleți de porumb care dezbrăcați de veșmintele lor de foi rîd cu dinții albi peste brazde. Și dacă m-ai întreba cum l-am cunoscut pe Ogontá n-aș ști să-ți spun. Sau poate să reușesc, și dacă îți explic ție poate și eu voi fi în stare să înțeleg. Vezi, Ogontá, dacă-ți amintești, este unul dintre cei mai călîți în luptă șefi *güechas,* unul dintre cei mai feroci luptători. Cu mult timp în urmă, cînd zilele se scurgeau fără umbră și Guatavita era centrul acestui imperiu, cînd Bacatá era supus stră-

moșilor stăpînului nostru de acum, străbunii lui Ogontá apărau deja frontierele nu numai împotriva triburilor *panches* care le-au atacat dintotdeauna, ci și împotriva triburilor bacataes care le atacau pe atunci căutînd ceea ce în final au obținut prin trădare. Și strămoșii lui Ogontá și moșii și părinții și frații au fost toți războinici ca și el, așa că asta i-a fost sortit de copil, după proba de îndemînare în ale armelor, și a fost războinic de cînd era de-o șchioapă. Și acest Ogontá de acum în care s-au adunat toți părinții și strămoșii săi a venit într-o după-amiază de la postul său de războinic la frontiere și și-a ațintit privirea în ochii mei și am simțit că ființa mea de apă se înfiora cum se înfioară laguna cînd se apropie furtuna. De atunci n-am mai avut liniște și drumurile mele de spumă se simt răscolite de pluta privirii sale atît de calde ca o mînă deschisă. Ah, Amanecer, n-ar fi trebuit să-l privesc pentru că din momentul acela am știut că voi fi a lui, că dincolo de mine însămi va trebui să-i aparțin, că nu mă va înspăimînta ardeiul iute care-mi va sfîșia gîtlejul ca un animal închis acolo, că nu mă vor face să dau înapoi nici gîngăniile care mă vor devora și nici groapa neagră în care voi fi aruncată, nici lespedea de deasupra capului meu sortit pieirii și nici trupul meu neîngropat, nici faptul că cealaltă ființă a mea va rătăci fără odihnă, departe de orice drum, ca o pasăre fără aripi sau ca un pește aruncat la mal. Nimic din toate astea nu m-au împiedicat să-l iubesc. Și acum știu că va veni din nou cînd Chía va aluneca de trei ori pe cel mai îndepărtat mal al lacului. Va veni și nu voi avea putere să mai fug de privirea lui și mă voi încurca în hățișul dorințelor mele iar el, ca un vînător, va ajunge la mine și mă va lega cu o liană de care n-am să mă pot elibera niciodată. Mă voi duce cu el, Amanecer, și mă vor urmări supușii stăpînului meu. Probabil la încrucișarea dintre două drumuri voi rămîne întinsă la pămînt cu inima străpunsă de o săgeată, iar Ogontá va lupta pentru dreptul de a continua să mă iubească dincolo de lumea asta, dar și acest drept îi va fi refuzat. De asta te-am adus aici, ca să-ți cer să mă ajuți. Nu vreau nimic pentru mine și nici pentru el, dar nu pot s-o las singură pe fiica mea,

nu vreau ca ea să fie împovărată de greşeala mea după ce vor trece zile şi nopţi, cînd se vor aduna umbre peste umbre, cum sînt acestea care se formează acum sub arbori. Va trebui s-o iei tu, să ai grijă de ea, să o înveţi rostul peisajelor şi al zilelor. Tu va trebui să iei asupră-ţi grija pentru micuţa mea şi, cînd după multe plecări ale lunii va creşte şi ea, şi înainte de a putea deveni mamă, să-i spui că mama ei a murit pentru că a iubit prea mult şi pentru că s-a încumetat să pornească pe drumuri interzise în căutarea fericirii. Acest lucru va trebui să-l faci tu, Amanecer, în amintirea mea, în numele prieteniei pe care mi-o porţi. Pentru că este posibil ca eu să plec pentru totdeauna şi de foarte departe, poate chiar din satul de unde ai venit tu cînd am să merg pe drumul spre Iraca să cer de la sacerdot iertarea greşelilor mele, sau poate chiar mult mai de departe să revin ca zborul unei păsări sau ca raza unuia dintre smaraldele din înalturi pe care Chía şi le prinde în părul ei întunecat şi să privesc la fiica mea în timp ce tu o porţi de mînă, nu numai pe cărările pămîntului ci şi pe cărările memoriei spre locul unde trebuie să se cuibărească amintirea mea. Desigur, îţi vorbesc de ceea ce se va întîmpla dacă plec, fiindcă este posibil ca stăpînul meu să descopere totul, sau ca apele lagunei să i-o spună în şoaptă, sau ca orăcăitul broaştelor să i-o strige pe înserat. Şi atunci el va cere să fiu pedepsită, şi voi fi azvîrlită în bezna unei gropi, printre gîngănii. Dar eu n-o voi suporta şi-mi voi lua fiica, voi veni chiar pe colina aceasta şi de aci voi coborî în adîncurile apei şi o voi căuta pe Furachogua ca să mă judece ea şi să-mi dea iertarea. Iar tu nu vei avea altceva de făcut decît să taci, să nu spui niciodată că am luat acest drum, că de aici am privit îndepărtata colină a orfevrierilor ca să văd pentru ultima oară paşii cu care umbra urcă spre orizont şi cuprinde peisajele, şi că apoi am îmbrăţişat-o pe Sía şi mi-am afundat fiinţa mea de apă în fiinţa de apă a lacului. Va trebui să taci şi să mă uiţi pentru că din singurătate şi uitare sîntem făcuţi pe cît din apă şi sînge. Este posibil ca stăpînul meu să sufere, să plîngă pentru mine şi să mă cheme pentru că ştiu că mă iubeşte. Ştiu că mă aşteaptă pe ţărmul viselor lui, şi că prin ele străbat un drum cunoscut, şi că

brațele i se închid în jurul meu așa cum umbra îmbrățișează pămîntul. Știu că are nevoie de mine, și că de aceea celelalte *tiguyes* murmură nemulțumite, și cînd fusul își reia tórsul glasurile lor rămîn încurcate în firul care cade ca un lujer ce înflorește din mîinile lor. Sînt invidioase și așteaptă orice prilej ca să mă acuze, însă pînă acum doar tu singură îmi cunoști secretul, tainica mea iubire pentru Ogontá care va veni peste trei suspine ale Chíei învăluit în mantia ei de umbră. Să știi că nimeni nu poate trăi așa cum vor alții ci numai așa cum vrea el însuși. Și chiar dacă ne este impus un drum de puține ori îl urmăm, fiindcă în noi se află dorința de a căuta alt drum, pe care să-l construim cu mîinile noastre sau cu lacrimile noastre, cu sîngele sau cu apa care circulă prin trupul nostru spre mîinile noastre și spre ceea ce înfăptuim zi de zi. Eu am un drum și voi merge pe el, Amanecer, și-l văd că se îndreaptă spre povîrnișurile galbene unde cîntăreții din flaut mă așteaptă să-mi dea mîna și să mă treacă de partea cealaltă a vieții. Nu vreau să urmez cu supunere drumul care mi-a fost stabilit, ci mă voi abate ca să-mi unesc drumul cu cel al lui Ogontá. Știu că fac un lucru îngrozitor, că e o greșeală gravă și că probabil nici preotul din Iraca urmaș al lui Idacanzás nu va putea obține iertarea pentru mine de la Zhúe, dar eu voi sfida totul. Nu sînt o tulpină de porumb care crește împinsă de fertilitatea pămîntului, nu sînt o pasăre care zboară pentru că aerul îi susține aripile, nu sînt un pește care străbate apa pentru că din adîncimi întunecate îl cheamă la suprafață lumina. Sînt o ființă omenească și caut ceva anume care să mă deosebească de tulpină sau de pasăre sau de pește, pentru că dacă ele se nasc pe malul îndepărtat cu același gust sau același zbor sau aceeași privire fără clipire eu vreau să mă nasc acolo fiind altfel, nu ca aici supusă stăpînului meu, încătușată de iubirea lui ci alta care să-și poată alege singură un bărbat, pe Ogontá, să plec cu el, să mă afund în hățișuri și să mă dezbrac, să mă dăruiesc lui, ca animalele care se împerechează sub soare sau sub ploaie fără să le oprească nimeni și nici să le privească cu reproș. Amanecer, zilele

sînt numărate și sînt aproape. Nimeni nu mă poate împiedica să fac ceea ce vreau. Nu sînt făcută să mă supun voinței altora. Poate tu, cînd vei fi mai mare, cînd vei ajunge să crești spre jumătatea vieții și de acolo vei începe să crești spre jumătatea morții, îți vei da seama că drumurile nu sînt toate la fel și că este minunat să le construim cu mîinile noastre. Și într-o zi te vei gîndi la mine și mă vei vedea prin ochii fiicei mele. Iar dacă fiica mea și cu mine vom veni să ne dăruim trupurile ca să sporim cu ele trupul dulce al lacului, vei veni la mal și vei lua puțină apă în pumni și-ți vei cufunda în ea obrazul și vei simți mîngîierea mîinii mele și degetele fetiței mele care-ți vor ridica pleoapele căutîndu-ți ochii ca să privească prin ei peisajele la care a rîvnit din adîncuri de alge și stuf. Trei zile, Amanecer, și Ogontá va putea afla că el este stăpînul meu pentru că încă n-o știe, acum abia o intuiește sau o dorește. Sînt însă hotărîtă pentru orice, și așa cum stăpînul meu mă iubește și mă apără de intrigile femeilor ce se consideră disprețuite, așa îmi voi apăra eu dreptul de a-l iubi pe Ogontá. Și acum să mergem, fiindcă deja Zhúe a pierdut bătălia cu întunericul și se retrage să-și împrospăteze forțele în palatul lui de lumină, și în acest timp umbra profită și iese să danseze deasupra apei, afundîndu-se în ea și dărîmîndu-i pereții de aur care cad în adîncuri ca să lumineze visele umede și fericite ale lui Furachogua încolăcită în ea însăși, ea însăși apă și lumină în adîncul de lumină și apă.

Vezi, Nicolasa, dumneata nici nu-ți dai seama de ceea ce se întîmplă. Ești preocupată doar să pui lemne pe foc ca să se moaie năutul în mîncare, sau ca să frămînți pîinea și să faci tartine, sau să torci cînd treaba la bucătărie îți lasă puțin răgaz, dar din astea ale tale nu ieși. Și nu știi nici măcar că s-a pornit revolta din două piețe diferite, și nu numai aici în Socorro, ci și în Confines, în Chima, în Barichara, în Ciba, în La Robada și în toate sătulețele de prin părțile astea din Noua Granadă. Nici măcar nu ți-ai dat seama de ceea ce s-a întîmplat la începutul lui aprilie în Simacota, unde lumea înfuriată a distrus cîntarele și măsurile ; nici de ceea ce s-a petrecut aici acum mai puțin de o săptămînă, cînd după ce-au făcut praf

dovezile și biletele de liberă trecere pentru mărfuri[1] s-a citit ceea ce a ajuns să se numească Scrisoarea Poporului, versulețele alea care se spune că au fost scrise de un călugăr și care în ciuda lungimii lor aproape de toată lumea sînt știute acuma pe de rost. Și nu ți-ai dat seama nici de faptul că după ce l-au lăsat liber pe nepotul lui Lorenzo el s-a băgat iar între răzvrătiți, și umblă cu Isidro și cu José Antonio din sat în sat, din uliță în uliță și din casă în casă ridicînd oamenii împotriva cumplitelor nedreptăți care se agravează de la o clipă la alta, ca o cursă nestăvilită între acestea și protestele oamenilor. Firește, nu vezi cu ochii tăi ceea ce se întîmplă ; nu crezi cînd îți spun că e cutremur, nu în măruntaiele pămîntului, ci în conștiința oamenilor ; nu mă iei în seamă cînd îți spun că va trebui să plecăm și noi din Socorro cînd oamenii vor lua drumul spre Santa Fe unde-și propun să ajungă cu multele lor plîngeri ca să vadă dacă acolo li se vor spune și mai multe minciuni decît le-a spus aici primarul Ángulo y Olarte, care nu face altceva decît să țină discursuri din balconul primăriei și să înghită insultele celor care trec pe stradă, fie că-i zi de tîrg, duminică sau orice altă zi a săptămînii pentru că mînia nu are calendar, cum mi-a spus José Antonio zilele trecute. Și el într-adevăr este la curent cu toate, pentru că deși se vorbește că alții vor fi conducătorii eu cred că el e singurul care comunică direct cu oamenii din sat, cu cei care au simțit pe propria lor piele nedreptățile paznicilor stăpînirii, cu cei care au văzut distrugîndu-li-se semănăturile fără să aibă dreptul să se plîngă. Pe aici, printre cei cu tarabele, se spune că don Juan Francisco Berbeo va fi cel care o să conducă trupa pe care o instruiește José Antonio și asta nu mi se pare potrivit, don Juan Francisco este bătrîn și borțos și nu mi-l închipui călărind cu o lance în mînă în fața unui grup de dușmani bine înarmați cu pistoale și puști și cu alte arme care nu știu cum se numesc și pe care le au doar chapetonii, în schimb pe José Antonio îl văd pe un armăsar focos, făcînd volte pe ulițele satelor și pe drumuri de țară, cu mîna dreaptă

[1] În sp. *guías, tornaguías,* documente purtate obligatoriu de cei care transportau anumite mărfuri, ca să nu le fie confiscate.

ridicată ca un steag care-i bagă în sperieți pe toți cei care-o văd agitîndu-se de la distanță. Pentru că el este cel mai curajos dintre toți socorranii și charalenii la un loc, și să nu-mi bodogănești, Nicolasa, nu mi te mai pune de-a curmezișul, lasă-mă să vorbesc cu José Antonio așa cum cred eu de cuviință, n-ai de ce să-mi amintești de Toribia, de copii, de fata lor cea mare care merge deja pe doisprezece ani, asta nu mă interesează, de familia lui nu-mi pasă, eu nu sînt îndrăgostită de el, ci doar îl admir, cînd îl aud tremur ca și cum m-ar clătina o rafală de lumină și culori. Uite că dumneata, pentru că stai cu nasul băgat numai în oale nu ți-ai dat seama că vineri treizeci martie bătrîna Magdalena, pe care n-o poți vedea în ochi, a fost în stare să repete ce-a făcut Manuela în prima piață unde cu adevărat s-a răsculat mulțimea. Bătrîna asta care nu e bătrînă ci e doar a tuturor, care nu se refuză nimănui pentru că așa cum ea însăși zice dacă viața i-a fost împrumutată cu ce drept să n-o împrumuți ca și alții să trăiască viața asta care li se dă așa cum se împrumută o cămașă pe care după aceea trebuie s-o înapoiezi chiar dacă este șifonată și asudată toată, bătrîna asta Magdalena a sfidat paznicii stăpînirii care veniseră să supravegheze străzile și-și băgau nasul pînă și-n piața Chiquinquirá profitînd că sînt bine înarmați, nu i-a fost frică de nimeni și a călcat în picioare însemnele regale și a rupt listele cu tarife și decretele și nici măcar părintele Joaquín de Arroyo n-a putut face nimic ca s-o potolească, și odată cu Magdalena s-a ridicat din nou toată piața și a sporit tumultul vocilor, și mi-am dat seama că strigătul este singura armă ce nu i se poate confisca nimănui. Și te-ai mai făcut că nu știi că în satele vecine au fost asaltate prăvăliile de tutun și de băuturi, dar nu ca oamenii să se îmbete și să comită fărădelegi cum a spus Toribia vorbindu-i de rău pe bărbatul său și pe prietenii lui care după ea sînt cei care-l împing la ceea ce aproape că a devenit un adevărat război, ci pentru că pur și simplu nu mai pot suporta abuzurile. Observă și dumneata cum ne strivesc dările sub apăsarea lor, Noi, dumneata și cu mine, și milioane de persoane ca noi lucrăm și dăm cea mai mare parte a muncii noastre ca plată pentru odihna altora, și tocmai la lucrurile astea nu te

gîndești. Uite, acum că stai lîngă ușa bucătăriei torcînd, acum cînd din mînă îți cade îngroșînd fusul firul subțire, cel mai căutat și cel mai de preț la schimbul de mărfuri, habar n-ai că fiecare fir pe care-l torci nu este numai al dumitale chiar dacă singură ți-ai făcut rost de bumbac și ai muncit ca să-l răsucești, nu, Nicolasa, nu-ți aparține pentru că o parte foarte importantă este pentru guvern, care în schimbul a ceea ce primește nu ne dă nimic în afară de gardieni și perceptori care profită de femei răsturnîndu-le peste brazde, închid copii, caută să-i înspăimînteze pe bărbați, fură recoltele și incendiază culturile celor ce încearcă să le țină piept. Și poate nu gîndești că toți acești paznici cîștigă un salariu și că acest salariu îl plătim noi, aceiași pe care ei îi sperie, îi lovesc și-i fură, adică asta e ca o roată care se învîrtește mereu, dumneata torci, eu vînd la piață și de aici scoatem o parte pe care o dăm călăilor noștri, care nemulțumiți cu ce le dăm cer mai mult și mai mult. Toate astea le spun José Antonio și tovarășii lui, printre care și Lorenzo, care știe să se exprime mai bine și mai clar, sau Isidro, care nu e prost deloc și care gîndește la fel cu alde Molina și Ardila, oamenii ăștia știu cum vine apa la moară și toți au ajuns la concluzia că nu se mai poate, că s-a terminat, că dacă aici nu ne facem auziți trebuie să mergem în capitală ca acolo ori să se pună capăt nedreptăților ori să se aștepte la mînia poporului. Și se pare că ceea ce se naște în noi, cei de aici, mînia asta alimentată de abuzurile zilnice, nu se deosebește de ceea ce se întîmplă și în alte părți din Noua Granadă, pentru că, așa cum zice Lorenzo, care are motive s-o știe, fiind nedreptățile aceleași în toate locurile din această nouă lume, și mînia este aceeași. Așa că lasă fusul, Nicolasa, lasă bumbacul la o parte și dă-ți seama ce fac banditii ăștia cu noi, sau mai bine zis împotriva noastră, chit că eu mă numesc Amanecer și dumneata Nicolasa pentru că există pe pămîntul ăsta mii și mii de Amanecere și de Nicolase, doar că poartă alt nume, dar cu aceeași povară pusă în spinare ca un sac de pietroaie de nesuportat. Și ca și cum asta ar fi puțin s-a mai adăugat și binecuvîntata danie care numai binecuvîntată nu e și prin care sînt exploatați ca întotdeauna indienii, oamenii ca noi, pen-

tru că oricît nu ți-ar veni să crezi sîntem amîndouă indiene, indian este aici cel care nu e spaniol pur, fiu de spanioli sau nepot de spanioli, adică noi două sau noi toți, cum spune însuși José Antonio Galán, sîntem indieni, metiși, sîntem latino-americani, sîntem ai acestui pămînt, fii sau nepoți ai celor care au fost stăpînitorii acestor pămînturi și care acum nu sînt decît sclavii sau servitorii invadatorilor, asta poate că dumneata n-ai să înțelegi, oricît aș încerca eu să-ți explic. Fii atentă, și odată pentru totdeauna încearcă să pricepi bine : pămîntul ăsta a fost al indienilor de ani, de secole, de mii de ani, de la începuturile lumii ; aici trăiau ei, își aveau conducătorii lor, după cum spune Lorenzo Alcantuz care cum îți spun știe multe ; aici și-au întemeiat satele și își aveau chiar propriile lor divinități, spune Lorenzo că adorau soarele pentru că le dădea căldură și lumină și le fecunda semănăturile, că adorau luna pentru că nu lăsa ca noaptea să fie complet neagră, că mai adorau și alte lucruri sau elemente care se văd și se simt ca raza sau ploaia. Și dintr-o dată le-au căzut în spate spaniolii care veneau călare și cu arme de foc, și care soseau pe corăbii și vorbeau o altă limbă, cea pe care o vorbim noi acum, pentru că indienilor nici măcar limba nu le-au lăsat-o. Nu că le-ar fi tăiat-o, nu fi atît de neroadă, ci i-au făcut s-o uite, adică nu limba pe care omul o are în gură ci vorbirea, felul în care se înțelegeau, așa cum ne înțelegem noi două acum. Pentru că dumneata susții că indienii trebuie să fi fost muți, dat fiind că acum puținii care au mai rămas cînd coboară să-și vîndă marfa aproape că nu vorbesc, dar acuma sînt tăcuți pentru că le-au băgat frica nu numai în cap ci și în gură. Și asta mi-a povestit-o Isidro, le-au ars bisericile, sigur că aveau și biserici, și-n ele își adorau zeitățile care nu erau cele ale noastre de acum ci ale lor de atunci ; ba chiar le-au dezgropat morții, ca să le fure ce aveau prin morminte, vase pline cu aur, mantii și smaralde și, ca și cum toate astea n-ar fi fost de ajuns le-au luat pămînturile și i-au pus să muncească din greu precum dobitoacele din care cauză indienii au început să moară, nu unul cîte unul, ci cu grămada, cu miile, încît cam din milionul de oameni cîți

avea acest regat n-au rămas decît cîteva grupulețe împrăștiate în ceea ce se numesc comunități și care sînt din ce în ce mai mici. Și de la acești indieni, de la acești oameni din care facem și noi parte, se încasează acum nu mai puțin de un peso, să te uimești, Nicolasa, un peso întreg, iar de la spanioli, care sînt domni și stăpîni, numai doi. Bineînțeles că legea, zice José Antonio, este făcută ca să-i înfunde pe cei de jos. Pentru că trebuie să știi că legile sînt dictate de cei de sus, adică de cei bogați, și de aceea aceste legi nu-i vor nedreptăți pe ei niciodată și în schimb se hrănesc din sudoarea săracilor care tocmai din cauza sărăcimii lor nu au reprezentanți în consiliile comunale sau în audiențele regale de unde ni se trag toate relele trecute și viitoare. Și mai ascultă ceva, Nicolasa, ceva care în aparență n-ar fi decît o poveste : pe aici umblă vorba că *el corregidor* [1] din Tunja, acum știi, și dacă n-o știi ți-o reamintesc, că Tunja e un oraș mare, de multe ori mai mare decît Socorro, și-ți repet ce se spune, *el corregidor* va veni cu arme și soldați ca să-i pedepsească pe cei din Socorro pentru că ne-am ridicat contra abuzurilor copoilor și a altora ca ei care ca și păsările aducătoare de nenorocire au venit cu zborul lor distrugător pe deasupra cîmpurilor noastre. Sau să nu spun ale noastre, pentru că de exemplu dumneata și cu mine nu avem al nostru decît pămîntul din crăpăturile călcîielor, cum zice Isidro rîzînd cu rîsul acela al lui atît de deschis pe care nu-l mai avea ultima dată cînd l-am văzut, șters de atîtea necazuri. Da, Nicolasa, e posibil ca în cîteva zile străduțele din Socorro să fie invadate de oameni în uniforme care vor veni să-și descarce flintele și puștile în noi fără să întrebe de ce și cum, ci pur și simplu ascultînd de ordinele stăpînilor lor chiar dacă mulți dintre copoi și alții ca ei sînt oameni din sat vînduți acestora ca să le dea îmbrăcăminte, arme și puterea de a nesocoti legea, și care, metiși fiind, s-au întors cu mai multă cruzime împotriva fraților lor decît înșiși călăii. Dar înainte ca toate acestea să se întîmple, zice Isidro că se va organiza o armată, că nu vor mai fi lupte izolate în diferitele sate ci că se va face un comandament

[1] Înalt magistrat în vechea Spanie, un fel de prefect.

general al obștii, adică al oamenilor de rînd, ca noi două, și că acest comandament se va însărcina să conducă trupele pînă unde va fi nevoie, pînă la Santa Fe chiar, cum a insistat José Antonio, pentru ca în final trupele acestea să vorbească pentru toată tăcerea pe care am păstrat-o noi timp de ani și ani. Și la ce se va ajunge dacă pînă și creolii cu bănet, ca don Salvador Plata, au hotărît să se bage în horă. Nu numai el, ci și Antonio Molina, despre care se spune că l-au făcut procurator al obștii, iar Manuel Ortiz, care în momentul de față este portar la Consiliul comunal, a fost pus nici mai mult nici mai puțin decît secretar. Trebuie să înțelegi că fitilul s-a aprins cu adevărat și dacă nu i se pune stavilă va face să explodeze praful de pușcă, într-un ceas bun și la timpul potrivit pentru că nu mai e spinare care să suporte atîtea poveri. Toate astea mi le-a spus aseară tatăl lui José Antonio, și dumneta știi că el e spaniol, mi le-a spus chiar în prezența doñei Juana Francisca, zicea asta nu se mai poate suporta, sar peste cal și poporul rabdă el cît rabdă dar cînd se ridică nimic nu-i mai stă în cale, și a continuat să spună că așa s-a întîmplat întotdeauna peste tot în lume cînd jugul le-a ajuns pînă la os oprimaților, și mi-a explicat apoi și de ce sîntem oprimați, din cauza conformismului, îmi zicea, de resemnați ce sîntem, ca să nu spun idioți, pentru că a învățat ideile răspîndite de José Antonio, sau fiul lui e poate cel care le-a învățat de la el. În tot cazul îl ascultam foarte atenți, pînă și Toribia, care nefiind interesată să urmărească mersul ideilor bărbatului ei ședea în coridor împletindu-i cozile fetiței celei mari și apoi cîrpind o cămașă de-a lui José Antonio, care am știut că era a lui pentru că ultima dată în piață fusese îmbrăcat cu ea, și don Martín tot vorbea și vorbea, de părea că n-o să sfîrșească niciodată, și eu nu voiam să tacă pentru că vocea lui era însăși vocea mea doar că a lui putea spune orice în timp ce a mea abia învățase să tacă. Și a vorbit apoi despre divinitățile indienilor, poate de asta ți-am vorbit despre ele puțin mai înainte, și zicea că el crede într-un singur Dumnezeu, acela al catolicilor, și el l-am întrebat cum de acest Dumnezeu le permitea spaniolilor să comită mîrșăvii în timp ce nouă, bieților indieni, același Dumnezeu ne spune că sîntem cu toții

egali și apoi ne împovărează nu numai prin perceptori ci și prin înșiși preoții care încasează bani pentru fiecare predică, pentru fiecare rugăciune, transformînd religia în cea mai scumpă marfă, pentru că dacă vrea cineva să-și salveze sufletul trebuie să-și supună trupul lipsurilor sacrificîndu-se nu prin propria sa voință, ci răbdînd nevoi ca să le plătească preoților viața bună pe care o duc, că nu e tîrg la care să nu-și umple cămările cu pui și alte orătănii și zahăr candel și sare și bumbac tors și mălai și cartofi și cîte mai dă pămîntul ăsta și pămînturile învecinate. Don Martín a tăcut fără să poată găsi la toate o explicație, a reușit numai să spună că Dumnezeu nu poartă nici o vină, pentru că a crezut că predică pentru o turmă de miei nu pentru o haită de lupi. Eu nu înțeleg toate astea prea bine, dar ceea ce i-am spus lui Lorenzo de față cu José Antonio este că eu îi înțeleg cu adevărat pe indieni, că soarele e bun, că e blînd și dulce și-i luminează în mod egal pe albi și pe negri și pe mulatri, pe nevinovați și criminali, în timp ce acest Dumnezeu, în care cred pentru că așa m-au învățat părinții mei înainte de a muri de variolă, este un Dumnezeu care are preferințe, care-i protejează pe spanioli și ne oropsește pe noi, indienii, ca și cum noi am fi avut vreo vină că nu l-am cunoscut mai înainte de a sosi corăbiile dinspre ținuturile acelea de unde se spune că ne-au venit tot felul de rele și de biruri și dări. Și de ceea ce mă plîng eu și se plînge toată lumea nu se întîmplă numai aici, îți repet, și nici numai în ceea ce numim Noua Granadă, ci și mult mai departe, pînă în sud, în alte ținuturi unde există alți oameni și unde au fost cîndva alți indieni, pentru că după cum s-a aflat de la un anume căpitan Melchor de Guzmán, pe acolo s-au ridicat indienii, acolo da indieni cu adevărat și nu ca aici unde sînt amestecați, mai degrabă metiși decît indieni pentru că așa cum ți-am spus indienii s-au cam terminat, pe acolo însă se pare c-au mai rămas încă mulți și unul dintre ei care era fiu sau nepot sau strănepot al celui care înainte de spanioli a fost regele acelor pămînturi i-a adunat pe ai lui și le-a spus hai să-i gonim pe invadatori, să fim din nou stăpîni pe ce a fost al nostru din totdeauna. Se spune că se

numește don José Gabriel și nu mai știu cum, Tupá Marú mi se pare, și că are mii și mii de oameni care-l urmează din multe sate dintre care mi-amintesc de unul care se numește Tinta [1], ca aceea cu care se spune că scriu copoii cînd dau declarații împotriva celor pe care-i bagă la închisoare ca să încaseze prețul libertății lor cînd ajung să-i elibereze. Asta înseamnă că ceea ce ei numesc America poate fi în sfîrșit un singur lucru, un singur pămînt, și că unindu-se unii cu alții, indienii din Tinta cu țăranii din Mogotes, cu negustorii sau cu tutungiii din Socorro și din Charalá putem deveni o forță imensă care să termine cu mica putere care ne-a invadat și ne domină încă. Pentru că José Antonio a spus-o în mod foarte clar : cu cît vom fi mai uniți și cu cît ni se vor alătura mai mulți și din locuri cît mai îndepărtate, cu atît vom fi mai puternici, iar Lorenzo a adăugat că steagurile, chiar dacă sînt diferite, cauza este una singură, eu nu înțeleg foarte bine dar mi se pare c-a spus că cinci degete diferite au un singur pumn care poate să lovească dintr-o dată pentru același scop. De aceea îți spun că trebuie să ne trezim, Nicolasa, că prepararea *ajiaco*-ului nu va mai fi treaba din toate zilele de vineri, că piețele din Socorro nu vor mai fi de acuma niciodată aceleași, că Manuela Beltrán sau bătrîna Magdalena nu mai au obiceiul să meargă cu capul în jos și cu ochii în pămînt, că trebuie să privim în sus căutînd soarele care să ne lumineze pe toți așa cum i-a luminat cîndva pe primii stăpîni ai acestui pămînt.

Cînd lumina pătrunde prin înaltele ferestre ale locuinței lui *cacique* îmi dau seama că nu sînt singură. Încetul cu încetul îmi revin amintirile ca niște peregrini întîrziați care înaintează pe drumul sacrificiului ca să se contopească cu galbena prezență a lui Zhúe și să se înalțe cu el pînă la iluminatele cîmpuri ale memoriei de unde nu le vor mai putea șterge nici cele mai puternice vînturi ale uitării. Simt o apăsare pe pleoape și laptele de ciumăfaie băut azi noapte încă îmi lipește genele ca o cușcă cu gratii negre de unde ar vrea să zboare prizonierele păsări ale privirii. Dar fac un mic efort și-mi

1 Cerneală (sp.).

ridic micile perdele pentru ca odată cu lumina să intre şi conturul locuinţei şi chipurile celorlalte trei fete care deja treze mă privesc în aşa fel încît privirile ni se încrucişează în tăcere, ca nişte mîini unite în ţesutul unei mantii din fire de vînt. Toate patru ştim că noi am fost alese şi că dintre cele care am fost aduse astă noapte în faţa sacerdoţilor cu feţe grave şi încruntate, vom avea privilegiul de a ne transforma în ofrande desprinzîndu-ne de această viaţă ca să trăim dincolo de rîul cel mare pe care-l traversează cei care s-au dus. Întocmai cum *los güechas* înoată repede în timpul bătăliilor străbătînd curajoşi apele rîului ca să parcurgă ultimele distanţe ce-i separă de ţinta lor aşa vom accepta şi noi povara lemnului de gaiac pe umerii noştri ca să ne înflorească braţele în eterna dimineaţă ce ne aşteaptă după ce vom abandona povîrnişurile înaltelor culmi de pămînt galben. Toate patru sîntem acuma goale, aşezate pe tărgi de aur peste care sacerdoţii au întins astă noapte mantii albe fără nici o podoabă şi care ne învăluie ca frunzele unei enorme flori la care noi sîntem doar parfumul. Le cunosc pe fetele care aşteaptă acum lîngă mine momentul în care se va deschide uşa ca să intre lumina şi să ieşim noi în ţipetele de despărţire ale mulţimii şi cîntecele şi sunetul tobelor şi al flautelor ca o muzică ce anticipează sunetul apelor marelui rîu unde vom sfîrşi îmbăindu-ne cu apa roşie care ne străbate pe dinăuntru ca şi cum de pe acum am înflori pentru zorii zilei fără urmă de umbră. Le privesc şi le repet numele şi cu fiecare silabă se trezeşte o amintire să-mi răscolească frunzele acestor ramuri întinse care-mi sînt braţele gata să primească trunchiul ce se va cimenta cu pielea şi cu oasele mele. Siramena este cea mai frumoasă, atît pentru culoarea de porumb copt a pielii cît şi pentru părul ei foarte lung şi pentru ochii atît de mari încît aproape niciodată nu e nevoie să-i auzi glasul ca să poţi pătrunde în păienjenişul dens al gîndurilor ei. Monvitá este atît de subţire încît trupul ei aminteşte de tulpina de porumb care sub înaltele mîini ale lui Zhúe capătă o nuanţă închisă ca a vaselor de tumbac în mîinile sacerdoţilor care devin cuiburi pentru păsările astea arămii care zboară pînă la ceruri prin crăpăturile pămîntului sau care ieşite

din pămînt se întorc tot acolo meşteşugite reprezentînd truda omului dăruit contemplării divinităţii din interiorul lui însuşi. La urmă, aproape de fereastră, stă Mayavita care este cea mai mică dintre noi patru pentru că doar de cîteva săptămîni împlineşte condiţia pentru a putea deveni mamă şi de aceea este înconjurată de multă atenţie ca şi cum ar fi cea mai sensibilă floare semănată între răsadurile grădinii din *patio*. Siramena Monvitá Mayavita şi Amanecer. Patru nume peste care *el cacique* îşi va ridica noua sa casă mare cu încăperi pentru *tiguyes* şi o cameră pentru ţesut şi cu o alta mai mare pentru armele de război şi una bine aerisită pentru păstrarea proviziilor şi mantiilor aduse de vasali cu ocazia sărbătoririi recoltei care va coincide cu inaugurarea noii sale locuinţe situate la abia de zece ori douăzeci de paşi de cea veche. Acum cînd se deschide uşa încăperii şi cînd intră toată lumina care dansează afară deasupra colibelor şi a arborilor şi a coroanelor cerbilor aflaţi în oazele de verdeaţă din inima desişului simt cum apa roşie a vieţii se zoreşte înlăuntrul meu ca înfiorarea unui tăcut strigăt de fericire şi privesc spre cele trei tovarăşe ale mele şi ştiu că ele simt acelaşi lucru pentru că în privirea lor regăsesc aceleaşi dimensiuni ale speranţei în ceea ce ne aşteaptă după ce va înceta viaţa asta scurtă ca să înceapă cea care nu se termină niciodată în grădinile şi lacurile veşnicei dimineţi ale pămîntului făgăduinţei unde toate distanţele sînt cuprinse în deschiderea braţelor întinse şi în acelaşi timp sînt atît de nesfîrşite încît s-ar consuma o infinitate de recolte şi seminţe ca să le străbaţi în vastitatea lor fără limite. Apar apoi sacerdoţii împodobiţi cu cercei şi belciuge de aur şi cu mantii lungi încărcate cu desene în culori şi cu alte podoabe pe care le-au adus din ţinuturi foarte îndepărtate unde se spune că există un lac imens ale cărui maluri nu le-a văzut nimeni. Odată cu ei intră şi patru femei dintre cele mai iubite de *el cacique* şi ne prind mantii de o albeaţă atît de strălucitoare încît aproape că rănesc privirea şi rămînem astfel învesmîntate ca şi cum ne-am logodi nu cu soarele de sus ci cu un alt soare nesfîrşit al adîncurilor de unde vin bărcile din funigei în căutarea malurilor eternităţii. Purtate pe umeri de opt bărbaţi ieşim şi noi în strălucitorul soare al amiezii

şi mulţimea izbucneşte în strigăte de bucurie care sfîrşesc în cîntece ritmate ale căror strofe melodioase îi doresc prosperitate lui *cacique* în noua lui locuinţă, iubire din partea femeilor sale, abundenţă recoltelor lui şi victorie în lupte. Tobele, fluierele şi flautele se contopesc într-o singură muzică realizată parcă de un instrument diferit, cu mai mare şi mai profundă rezonanţă şi abia atunci începe adevărata procesiune. Înainte merg sacerdoţii cu mitrele lor de aur şi cu chipurile împietrite foarte conştienţi de importanţa rolului pe care-l au şi de respectul cu care-i privesc bărbaţii şi copiii şi femeile. În spatele lor înaintează un grup de războinici, cu măşti din foiţă de aur pe care picură lacrimi închegate de tumbac sau mici smaralde care scînteie sub privirile lui Zhúe şi oamenii aceştia scot ţipete ascuţite de rugă cerîndu-i lui Bochica să-l apere pe *cacique* şi să nu-l părăsească niciodată şi cînd îl va chema în lumea de dincolo de lume să-l înlocuiască cu cineva care să-i semene. În spatele acestor oameni care strigă şi plîng vin mulţi alţii care dansează şi cîntă şi-şi scutură capetele împodobite cu mari coroane din penele papagalilor sacrificaţi în temple prin intermediul cărora sacerdoţii speră să comunice cu îndepărtatele zeităţi. Apoi urmează vasalii care mătură cu mîinile lor protejate de piei pietrele din drum pentru ca picioarele stăpînului nostru *el cacique* să nu sufere vătămare. După *cacique* venim noi purtate pe umeri privind de la înălţimea tărgilor de aur mulţimea care nu cutează să-şi ridice privirea înspre noi şi admirînd pajiştea asta de capete aplecate care se întinde pînă departe, poate pînă dincolo de locurile unde se pun obstacole pentru alergările permise de Chaquén şi care vor începe după ce vor fi aşezate trunchiurile de gaiac peste trupurile noastre ca astfel să se contopească cu pămîntul şi apa din el aşa cum se integrează şi ofrandele prin crăpăturile lui sau prin ochii lagunelor pe a căror suprafaţă se ivesc ca lacrimile privirile albastre ale lui Furachogua din adîncurile ei de peşti şi de sunete. Şi în urma noastră merg reprezentanţii diferitelor triburi împodobiţi cu variate găteli din seminţe şi pene şi coajă de copac pictată şi cu mantii şi săgeţi şi lăncii şi praştii şi măciuci. Bochica şi Zhúe tatăl său strălucesc în înalturi ca un singur rug

ce-şi revarsă dogoarea asupra pămîntului şi seamănă cu binecuvîntarea lui brazdele de pe care se culege acuma porumbul. În sfîrşit văd locul pregătit şi în centrul lui una lîngă alta cele patru coloane enorme formate din trunchiul fără ramuri al unor arbori imenşi care cresc pe pămînturi îndepărtate ce se întind ca nişte mantii desfăşurate dincolo de munţii ce albăstresc orizontul ultimelor lumini ale amurgului. Pe pămîntul netezit e deja trasat conturul încăperilor în care *el cacique* va locui timp de ani domnind peste vasalii care-l iubesc şi înfrîngîndu-i pe duşmani la frontierele pe unde bate vînt de război. Amanecer mă strigă Siramena cu vocea de lumină a imenşilor ei ochi şi eu o privesc şi-i spun că ea şi cu mine ne vom întîlni înaintea celorlalte două fete pe malul cel roşu unde viaţa începe să se repete şi că vom străbate drumuri ascunse printre flori de culoarea porumbului copt ca pielea ei sau ca a mea care nu va întîrzia să plesnească sub greutatea imensului trunchi aşa cum se rup pănuşele sub apăsarea boabelor pîrguite gata pentru a face să fermenteze *chicha* care anticipează peisajele pe unde cealaltă fiinţă din lăuntrul nostru începe să caute drumurile pe care le va străbate într-o zi cînd drumurile de aici i se vor termina. Procesiunea se opreşte şi cele patru tărgi de aur ale noastre sînt aşezate în centrul desenului de pe pămînt şi sacerdoţii aprind tămîie în vase mari de aur cu jăratec însufleţit de suflarea buzelor a cinci băieţi aspiranţi la titlul de războinic. Fumul îmi intră în ochi şi poate prin ei pînă în inimă şi acolo rămîne aşa cum obişnuiesc să rămînă perdelele de gaz ale ploii întinse deasupra orizontului lagunei sacre unde razele Chíei cad transformîndu-se în sunetele seci ale broaştelor prin al căror glas zeiţa umbrei ne vorbeşte de fecunditate şi de apropiata sosire a ploilor ca să dăruiască pămîntului ofranda seminţei care după ce e semănată se transformă în ofranda asta de aur a grînelor cu care pămîntul ne răsplăteşte truda. Cîntecele, muzica şi ţipetele îndepărtate ale celor care vor să înceapă dansul devin mai intense. Văd cum unul din sacerdoţi o ia pe Mayavita şi o ajută să coboare pînă la groapa aceea îngustă şi închid ochii ca să-i doresc drum bun din adîncul fiinţei mele cînd căpetenia îi scoate mantia şi Mayavita

coboară goală și pură ca o floare care nu se naște din pămînt ci intră în pămînt ca să se nască mai apoi într-un alt peisaj. Văd apoi cum o dezgolesc pe Siramena și rămîn uluită de frumusețea ei și nu numai eu fiindcă pentru o clipă vocile amuțesc și muzica se oprește ca să pornească imediat cu și mai multă fervoare ca și cum frumusețea Siramenei nu ar fi a ei ci a tuturor ca raza caldă a lui Zhúe sau privirea rece și albastră a Chíei care gonește întunericul. Și cînd sacerdotul o ia pe Monvitá de mînă știu că voi fi ultima care va coborî printre umbre dar presimt că voi fi prima care va urca spre lumină ca s-o aștept pe Siramena care a fost prietena mea cu mult timp înainte ca apa noastră roșie să ne transforme în femei și să abandonăm grădina noastră de cînd eram fetițe și la care nu ne vom mai întoarce nici măcar pe pajiștile lumii infinite în care vom intra acum. Și dintr-o dată îmi dau seama că am rămas goală pentru că simt mai puternic pe piele drăgăstoasa privire a soarelui stăpîn pe tronul său prin fața căruia nu trece acum nici un nor. Înaintez călcînd cu grijă rogojina pe care o simt delicată ca spuma lacului sub picioare și ajung pînă la locul meu și privesc adîncul întunecat al pămîntului și cobor cu ochii larg deschiși ca să nu pierd nici un amănunt din ceea ce ne așteaptă dincolo. Aici în groapă mi-e frig și e întuneric chiar dacă mai simt deasupra capului nimbul luminii exterioare și respirația începe să devină greoaie și mă gîndesc că totul trebuie să se termine repede ca să pot întîlni din nou aerul curat pe malul acela fără nume și întoarcere unde Siramena și cu mine vom merge ținîndu-ne de mînă pe drumurile care ne așteaptă încă de pe timpul zilelor lungi și al nopților scurte fără stele. Aud cum cîntecele devin mai intense și mă gîndesc că în adîncul celorlalte trei gropi oarbe celelalte trei fete trebuie că le aud și ele și se gîndesc că de la o clipă la alta vom înceta să le mai auzim pe acest mal și vom începe să le auzim îndepărtate și dulci de pe celălalt. Închid ochii și îi simt pe cei care lucrează la suprafață și care vor lăsa să cadă trunchiurile în aceeași ordine în care am coborît în așa fel încît prima care va atinge izbăvirea va fi Mayavita. Mulți bărbați vor lega trunchiul cu corzi de liane și-l vor împinge pînă ce

unul din capete atinge buzele uscate ale primei gropi şi atunci vor începe să-l ridice cu prăjini lungi pînă-l pun drept ca apoi să-l lase să cadă cu toată forţa pentru ca pămîntul să-l îmbrăţişeze cum îi îmbrăţişa înainte rădăcina şi trupul fetei să servească drept legătură între lemnul acum uscat şi gata să se umezească cu apa de culoarea cerului în plină amiază de vară şi pămîntul întotdeauna umed şi primitor ca trupul gol al unei mame care aştepată să i se nască sămînţa unui fiu. Cînd trunchiul cade tot pămîntul în jur se cutremură şi sunetul trupului strivit ca o floare între degetele dimineţii este atît de dulce încît aproape nu se distinge din voioşia muzicii ce anunţă ritualul dansului care va urma după căderea ultimului trunchi. Acum mă gîndesc la Siramena la ochii ei imenşi şi la trupul atît de frumos că a fost în stare să oprească şi cîntecul la mîinile ei suave care mă vor aştepta dincolo de clipa asta pe pămîntul acela unde toate cărările duc spre inima deschisă a unei fericiri fără margini şi cînd trunchiul cade simt dinainte lovitura care-mi va strivi umerii şi apoi îmi va străbate trupul care-mi arde de neliniştea aşteptării. Monvită trebuie să palpite înflăcărată şi din lăuntrul ei va răzbate prin piele lumina cum răzbate flacăra lumînării din strînsa încercuire a degetelor. Aud mai puternic căderea trunchiului şi mă uimeşte rapiditatea cu care lucrează bărbaţii la suprafaţă pentru că între o cădere şi alta a trecut un timp atît de scurt cam cît îi trebuie unei păsări să săgeteze printr-un peisaj. Sus or fi plesnind de pline vasele cu lichid gălbui şi bătrînele probabil că visează la următoarea sărbătoare a recoltei ce va întîrzia cîteva răsărituri de soare pînă să aibă loc timp în care se vor odihni brazdele pămîntului şi se vor umple de plînsetul Síei care începe să le pregătească din momentul în care-şi dăruiesc surîsul de tumbac de sub pănuşele arse de soare. *El cacique* nu-şi mai desprinde probabil privirea de locul unde peste cîtva timp va fi noua sa locuinţă cu camere mari prin care va alerga vîntul şi în care vor intra alergînd şi femeile sale care se ascund uneori să-şi povestească istorioare aflate de la bunele sau de la străbunele lor de pe cînd sărbătorirea recoltei a devenit un obicei printre primii oameni ai primelor timpuri. Tămîia continuă probabil

să ardă în vasele de aur cu jăratic și mirosul ei albastru îi îmbată pe sacerdoții ai căror ochi or fi contemplînd din nou mulțimea care se teme de ei și-i adoră pentru că numai ei pot reuși ca intermediari să-i restituie pămîntului aurul care i-a fost extras și transformat acuma în material de rugă de mîinile neobosite ale orfevrierilor. Și vasalii din celelalte triburi vor fi începînd să se pregătească pentru marea cursă al cărei învingător va primi mantii cu desene roșii și negre și poate chiar unul din smaraldele pe care le păstrează *el cacique* în încăperea secretă a locuinței sale la un loc cu recolta de porumb și carnea de cerb pe care numai el are dreptul s-o mănînce pentru că el și cerbul au fost totuna în cumplita noapte a timpurilor cînd totul era apă învolburată fără dulcea prezență a lui Furachogua. Acum simt cum cad pe umerii mei mici bulgări de pămînt și mă cuprinde o veselie nemărginită ce mă încălzește pe dinăuntru ca o grădină în *patio*-ul închis al trupului meu în așteptare. Pămîntul alunecă suav și foarte încet și cîntecul se aude mai aproape ca și cum n-ar ieși din mulțimea de gîtlejuri ci dintr-unul singur și nu s-ar legăna cu vîntul înălțimilor ci doar cu micul vîrtej care începe în melcul urechii mele. Știu că trunchiul începe să se ridice arătînd spre privirea fixă a lui Zhúe care-și continuă drumul spre amiază. Știu că în curînd vă cădea și atunci voi auzi vocea caldă a Siramenei căutîndu-mă prin transparența îndepărtatului țărm și aproape în același timp cînd trupul meu se va sfărîma vocea mea cea nouă va izbucni căutînd urechea Siramenei ca să rămînă definitiv acolo ca o rază de soare între mîinile desfăcute ale unui copil cînd se naște. Și simt că trunchiul coboară dar aud tocmai atunci vocea lui Fagua care mă strigă și cînd deschid ochii nu văd adîncul gropii închise ci camera mea plină de lumină și înțeleg că în acest somn al vieții am avut somnul morții și că abia de acuma voi începe să merg în căutarea amintirii Siramenei, pierdută în lumea de dincolo unde orizontul este atît de mare că-ți trebuie mii de vieți ca să-l afli. Și mă ridic încă somnoroasă și întîlnesc ochii lui Fagua în care mă pierd învîrtindu-mă ca o stea fără drum în adîncul altei stele cu drumul deja însemnat care se termină în afundul cerului din apă.

Eu mă feresc, Lorenzana, este momentul să luăm toate măsurile de precauție pentru că se știe că cei care au venit din Spania sînt meșteri în intrigi, mai ales acest Mañozca de care lumea a început să se teamă într-atîta că se vorbește deja de descîntece și rugăciuni și vrăjitorii felurite care să-l omoare, ca să ne eliberăm de prezența lui, așa cum este ea ; desigur, toate astea se complotează cu voce atît de joasă, încît abia se aud, fiindcă i-a mers vestea că ar avea urechi din alea care umblă noaptea ca liliecii și se agață peste tot ca să prindă orice discuție, în timp ce ochii îi umblă roată răscolind prevestirile din străchini. N-o spun eu, stăpînă, mi-au spus-o și mie alții, și ăsta-i un zvon care circulă prin toată Cartagena de Indias, nu numai în Zubará, unde se adună toate bîrfele și mai toate secretele, ci chiar în capelele marilor doamne printre care și cea a guvernatorului, cel după care stăpîna suspină îndată ce se desprinde din brațele lui don Francisco și înainte de a-l pune pe fugă pe Taravira din așternutul stăpînului meu don Andrés, și eu sînt dispusă să cred că așa e, se spune, și asta mi-a spus-o la ureche doña Paula de Eguiluz care cu mine este atît de fină ca un suspin, mi-a spus, uite, Amanecer de los Angeles, ție pot să-ți povestesc, se zvonește că Mañozca își vopsește fața cu funingine și face pe negrul și umblă adulmecînd printre colibele din Getsemaní încercînd să se amestece în petreceri sau să iscodească vrăjitoarele în propriul lor cuib. Eu continuu însă să-i dau lui Juan băutura pentru că se pare că bunele rezultate pe care le-am observat la început s-au cam terminat și din nou îl văd strălucitor și plesnind de sănătate și ceea ce e mai rău ca orice este că-i vine pofta să mă caute în fiecare noapte și tu știi bine că eu n-am chef de el, eu vreau să mă simt liberă și pentru asta singura cale este să devin văduvă, în sfîrșit Andrés arată încă bine și nu este atît de vlăguit ca bietul meu bărbat căruia viciile i-au lăsat doar învelișul, dar te previn, trebuie să deschizi ochii ca două străchini gata să simtă orice prevestire, cît de slabă, care ne amenință, pentru că am fost acasă la Paula și am întrebat vocea apelor despre vremurile care vin și am aflat atîtea lucruri de am tremurat aproape toată după-amiaza, imaginează-ți, se spune că persecuția va de-

veni atît de îngrozitoare încît inculpaţii vor umple toate cele treisprezece carcere secrete pe care Sfîntul Oficiu a pus să le construiască, şi după cum povestesc cei care vin de la Lima sau din Mexic unde există deja tribunale ca acela care se instalează aici în cele trei case pe care le-au cumpărat cînd au abandonat mînăstirea franciscanilor, pedepsele sînt cumplite, gîndeşte-te la cea mai uşoară dintre ele, să porţi sanbenitul, închipuieşte-ţi că mergi pe străzi şi prin pieţe cu tunica aia de batjocură şi cu toca aceea şi cu jumătatea aia de mitră de păcătos, ce oroare ! Eu i-am spus doñei Paula, toate astea pot fi purul adevăr şi acum cînd ne mai întrunim trebuie să deschidem bine ochii ca nu cumva să se strecoare printre noi vreun negru fals, iar ea mi-a răspuns că înainte de a-i permite unui negru să intre în casa ei îi va cere să-şi spele faţa la poartă şi cel căruia i se şterge culoarea n-ar putea fi altul decît însuşi don Juan de Mañozca, şi se spune că el e mai rău decît ceilalţi trei care nu fac decît să-l asculte, poate pentru că nu mai sînt atît de tineri ca el şi nu le-au mai rămas prea multe arestări de făcut ca să lupte împotriva a ceea ce numesc vrăjitoria din lumea nouă, care trebuie să fie asta pentru că aşa o pomeneşte şi don Sebastián Pacheco, care a venit din Spania şi ştie multă literă măruntă cum foloseşte stăpînul meu don Andrés în scrierile sale. Iar străchinile în care ne-am uitat Paula şi cu mine spun că nu peste mult timp, cel mult în paisprezece ani, vor exista condamnări care te vor umfla de rîs dacă nu de plîns, şi ţi le spun ca să vezi pînă unde vor merge membrii Sfîntului Oficiu, de exemplu ne-au spus glasurile apelor că pe Francisca de Contreras o vor condamna la cinci ani de surghiun numai pentru că a zis că cea mai bună reţetă ca să nu intre justiţia într-o casă este să faci pe prag o cruce de cenuşă şi să urinezi deasupra, şi că Lucas González va fi condamnat să poarte ruşinea sanbenitului şi să primească o sută de lovituri de bici pe drumul spre Tumbamuertos pentru că a folosit datul în bobi ca să devină invizibil, şi că pe sclava neagră Dominga Núñez o vor condamna să străbată străzile Cartagenei de Indias biciuită şi cu un imens căluş în gură pentru vina de a-l fi renegat pe Dumnezeu în două împrejurări cînd stăpînul ei o lovea şi o

înjura, așa că se vede treaba că de acum nu se va mai putea nici gîndi nici vorbi și cu atît mai puțin participa la reuniunile unde la sfîrșit se petrece în stil mare. Fără a merge prea departe, aproape de mlaștina Spînzuratului m-am întîlnit față în față cu Bernabela de Cabala care venea de la Tolú cu niște ierburi chiar pentru nevasta guvernatorului și i-am spus Bernabela, e adevărat că don Mañozca umblă deghizat în negru și se bagă în chiolhanurile din Getsemaní ? și ea mi-a răspuns, cum Amanecer, încă n-ai aflat că țapul ăsta bătrîn și pofticios a sărit pe o negresă din cele care asistă la reuniunile Elenei de Vitoria și a răsturnat-o în mijlocul ulicioarei dinspre mlaștină dar nu i-a putut face nimic pentru că la strigătele negresei au apărut mai mulți sclavi și erau gata să-l omoare pe falsul negru care abia a reușit să fugă pierzîndu-se în beznă ? și eu mi-am zis în sinea mea, trebuie să vorbesc cu Elena, chiar dacă nu mă înghite deloc, în asemenea situații dușmănia nu e bună, și m-am dus drept acasă la ea și m-a primit mai binevoitoare ca niciodată, stăpîna poate nu mă crede dar mi-a oferit pînă și o cană mare cu *chicha* pe care o ținea pe pervazul ferestrei și mi-a zis, într-adevăr, Amanecer, trebuie să fim unite toate pentru că situația e gravă și Mañozca știe mai multe trucuri decît cel mai afurisit dintre diavoli. Mi-a spus Paula, doña Ana, dumneata știi că eu te respect și că întotdeauna cînd mi-ai cerut ajutor ți l-am dat, de aceea dacă vrei haide să întrebăm și acum străchinile nu care cumva să avem necazuri pentru că sîntem toate încurcate în treaba asta, și dumneata, și eu, și Lorenzana la care știu că ții și pe care eu o iubesc foarte mult, așa mi-a spus, nici un cuvînt mai mult sau mai puțin, și eu i-am răspuns sigur Paula, hai să vedem ce ne rezervă anii care vin, și ne-am uitat în altă strachină și arăta din nou cifra paisprezece, și am știut că Diego Rodríguez Núñoz a fost condamnat la surghiun pe viață pentru că a purtat spadă și s-a îmbrăcat în mătase, și că lui Alonso Mateus i-au dat doi ani de surghiun pentru că a făcut să danseze un urcior, și că pe Juan Vicente, cel proaspăt creștinat, pentru că l-au considerat eretic, iudeu obraznic, contrafăcut și mincinos, l-au dat pe mîna guvernatorului orașului,

care la vremea aceea era García Girón de Loaiza, ca să fie ars de viu. Şi eu i-am zis Elena, pentru că nu-i spun doña, cum îi spun Paulei de Eguiluz, i-am spus Elena, de ce să nu se organizeze o petrecere mare şi să se răspîndească vestea că va veni şi stăpînul nostru Buziraco şi astfel îi întindem o capcană lui Mañozca şi-l vînăm mai înainte ca el să înceapă să facă prăpăd inaugurînd cele treiprezece carcere mai ales că pînă acum n-a fost inaugurată nici una pentru că inculpaţii au fost închişi în carcerele obişnuite unde sînt băgaţi cei acuzaţi de delicte minore, ca agresiunea împotriva unui membru al trupei de archebuzieri ai guvernatorului ? şi Elena mi-a răspuns răspîndeşte zvonul printre ai dumitale, că eu îl fac să umble prin Getsemani, şi a adăugat, într-o situaţie ca asta nu trebuie să mai aibă loc ranchiuna între noi, albe sau negre toate sîntem vrăjitoare, dacă spaniolii ne-au ucis vechii zei şi dacă n-au lăsat să pătrundă nici zeii cei noi de pe coastele Africii noi trebuie să recurgem la demonii de care ne vorbesc catolicii şi care sînt cei mai puternici atîta timp cît Dumnezeu nu se amestecă în problemele acestei lumi, aşa mi-a spus Elena şi eu n-am contrazis-o, i-am zis doar că fac să se ducă vestea că vineri noapte va fi dans la ea acasă. Şi dacă ai vedea pentru cîte prostii vor fi condamnaţi oamenii te-ai înfiora, scumpă Lorenzana, asta dacă nu cumva strachinile nu ne-or fi minţit, dar niciodată nu s-a întîmplat aşa ceva, întotdeauna vocea apei a fost cea mai sigură în lumea asta care e singura pe care o cunoaştem, şi eu i-am spus hai Paula să umplem strachina mare cu apă de ploaie, că a văzut multe în lume de la mare înălţime şi poate privi pe de lături adică trecutul şi viitorul, şi mi-a spus sigur Ana Matienzo, şi atunci am umplut strachina şi am început s-o întrebăm despre anii mai apropiaţi şi am văzut de exemplu că pe călugărul Domingo González îl vor condamna, chiar dacă e dominican, pentru că nu crede în rănile Sfîntului Francisc şi că sufletul lui s-ar afla în cer, şi o vor condamna pe Isabel de Carvajal, pe care noi o cunoaştem, pentru că-şi va cerceta destinul folosind o sită şi nişte frunze de bucsău ca să vadă dacă un bărbat care a plecat la Cartagena de Indias se va întoarce la ea, şi că pe cizmarul Juan de Madalena îl vor surghiuni pe şase luni fiindcă-i va zice unuia

din clienţi că n-are încredere în el şi nici în Dumnezeu, vezi deci că toate sînt nişte tîmpenii atît de mari că te cutremuri gîndindu-te la ce-ar face inchizitorii dacă ar reuşi să afle adevărul pe care poate că nu-l vor cunoaşte niciodată pentru că ocupaţi cum sînt să pedepsească păcate mărunţele nu vor cerceta ceea ce se cheamă greşeli mari ca ale noastre, pentru că pedepsesc cu cinci sute de lovituri de bici pe un biet neisprăvit care şi-a schimbat cămaşa sîmbătă nu ne vor putea prinde pe noi care dansăm cu Buziraco şi care avem un drac personal în aşternuturile noastre fierbinţi. A mers vestea prin toate cotloanele şi ulicioarele şi eu nu i-am spus nimic stăpînei pentru că ştiu că nu-i place Elena de Vitoria, şi odată sosită noaptea dansului am cerut voie stăpînei sub un pretext oarecare deşi stăpîna nu m-a întrebat niciodată unde mă duc şi pentru ce, singura care m-a văzut ieşind a fost băgăreaţa de Catalina Jaloía care sigur i-a povestit Margaritei şi asta trebuie că i-a spus-o între suspin şi suspin stăpînului don Andrés care a continuat să mă privească mai urît ca înainte, am ajuns la Getsemaní şi am căutat casa Elenei care era deocamdată cufundată în linişte şi cînd am găsit-o m-am băgat drept în bucătărie unde se aflau cinci negri atît de bine făcuţi că-ţi făcea plăcere să-i priveşti şi am ştiut că erau cei care-l aşteptau pe don Mañozca şi mi-a zis Elena te aşteptam şi acuşica începem dansul, şi ca prin minune s-au aprins lumînările dintr-o dată şi au început să bată tobele şi sala s-a umplut de negri iar *patio*-ul s-a umplut de încă şi mai mulţi negri şi treceau sticle şi căni şi vase de-ţi făcea plăcere să vezi şi să guşti. Am văzut că la numai patru ani distanţă va fi o sărbătoare groaznică în Cartagena de Indias, şi că vor ieşi în stradă cei din tribunalul Sfîntului Oficiu şi guvernatorul şi toată lumea importantă, membrii consiliului comunal, însuşi locotenentul Francisco de Santander, clericii din toate comunităţile şi mînăstirile şi preoţii din toate bisericile şi capelele, de asemenea nobilii cu bastoanele [1] lor dat fiind că rezultă că se vor împărţi nu mai puţin de treizeci şi patru, şi toţi se vor rîndui în spatele

[1] Însemne ale judecătorilor şi primarilor în vechea Spanie, atribuite şi autorităţilor din Lumea Nouă.

clericilor și a călugărilor și a celor sus-puși, ceremonia va dura două zile în cap și vor veni oameni de peste tot și pînă și ochii indienilor vor iscodi dintre arbori și vor tălăzui canoanele pe crestele valurilor înalte venite dinspre ruinele de la Turbaco, și după misa pe care o va ține staretul din Santo Domingo *fray* Diego de Otaola, și după ce va predica și călugărul Gaspar de Herrera vor fi înșiruiți acuzații și penitenții în care vor azvîrli toți congregații cu portocale și roșii și ouă clocite pînă vor ajunge la estrada pe care vor urca să fie supuși unei și mai mari batjocuri, bieți inculpați pentru greșeli mărunte ca aceea de a spune că Dumnezeu nu-i atît de puternic pentru că dacă ar fi ar îmblînzi necazurile și n-ar mai exista nelegiuirile care se fac și care te întristează cu adevărat, Paula mi-a spus că dacă Dumnezeu este așa cum zic călugării iertător și preaiubitor de oameni trebuie că și-a acoperit ochii de rușine la vederea mîrșăviilor ce-au început să se facă în numele lui. Eu am dansat cu mulatrul Juan Lorenzo care s-a împăcat și el cu Elena pentru că așa cum i-a zis stăpînei în momentele astea nu mai au rost certurile acum cînd toată Cartagena e unită ca să lupte contra Sfîntului Oficiu, și cînd sărbătoarea era mai în toi au pătruns dinspre bucătărie țipetele celor cinci negri care au apărut degrabă în *patio* trăgînd după ei un mulatru speriat care guița ca un porc la înjunghiere, și iese Elena și le spune nu fiți tîmpiți, nu v-ați uitat la statură și la vîrstă, și i-au dat drumul băiatului care era unul din servitorii pe care Elena îi trimite la mlaștina Spînzuratului după ierburi de leac, și ea le-a zis deschideți bine ochii ca nu cumva cînd îl fugăreați pe băiatul ăsta să se fi strecurat Mañozca pînă în *patio* chiar. Și am mai văzut apoi că pe Juan Lorenzo, dar asta n-o să i-o povestim lui și de aceea îți cer discreție absolută, am văzut că l-au condamnat la zece ani de surghiun și la două sute de lovituri de bici cu sanbenitul pus, pentru învinuiri prostești ca rostitul rugăciunii stelei și pentru îndrăzneala de a o încheia întotdeauna cu amin Iisus, și pentru rugăciunea cu Santa Marta și cea cu domnul Străzii, și în schimb n-au spus nimic despre filtre și otrăvuri și invocații, și nici măcar nu le-a trecut prin minte că același Juan pe care-l aveau în mînă fără apă-

rare, și care de altfel nu va face nici zece zile de exil cum ne-a spus strachina cea mare, este cel mai important organizator al reuniunilor de sub măslinii din mlaștină de cînd Elena de Vitoria nu-l mai primește în *patio*-urile casei sale din Getsemani, și amîndouă știm că Juan Lorenzo are legături directe cu Buziraco și că l-a apucat pe Taravira drept de unde îi place acestui blestemat de diavol să fie apucat. S-au întors cei cinci negri în bucătărie și eu însămi le-am adus *chicha* care era bine fermentată și amețitoare și cînd unul din ei a vrut să pună mîna pe mine ceilalți i-au spus ai grijă că fata asta e a nevestei lui don Andrés del Campo și eu m-am bucurat că au știut că sînt a ta stăpînă, oglinda în care te privești, tovarășa nopților tale de nesomn, cea care te urmează pînă la iatacul lui don Francisco, cea care păzește mugetele lui Taravira în așternutul patului tău, și m-am întors în *patio* și am dansat ca niciodată cuprinsă de o fericire atît de mare că pînă și Elena mi-a spus negreso ești foarte frumoasă și eu i-am răspuns că e lumina care mă străbate pe dinăuntru și că de aceea strălucesc ca noaptea deasupra unei vîlvătăi. Condamnații n-au fost mulți dar destui ca Mañozca să se simtă în largul său, sigur că ceilalți trei proaspăt veniți din Spania odată cu el nu păreau atît mulțumiți cît mai degrabă osteniți, în tot cazul ceremoniile se desfășurau deja de două zile și în vremea aceea în Cartagena era o căldură de cuptor, bagă de seamă că îți povestesc întîmplările astea ca și cum s-ar fi petrecut deja în timp ce ele vor avea loc în viitor cum spune apa din strachina mare, dintre persoanele de care-mi amintesc l-au condamnat și pe croitorul metis Blas de Manjanés pentru că a spus în zeflemea lăudat fie diavolul, l-au dus pe drumul spre fîntînă dîndu-i vreo sută și mai bine de bice, și la fel i-au pedepsit pe doi sclavi negri, Antón Bañón și Juana de Aranda pentru că l-au renegat pe Dumnezeu în timp ce erau biciuiți de stăpînii lor, adică au fost bătuți pentru c-au fost bătuți, lucru care Paulei i-a răscolit inima pentru că deși vrea să fie luată drept albă sadea și aristocrată se zice că în trecutul apropiat al familiei ei au existat negri, ca în trecutul aproape al tuturor locuitorilor de pe aici de altfel. Cînd s-a iscat din

nou hărmălaie eu vorbeam cu Bernabela de Cabala despre lăstarul măslinului pe care urinează Buziraco după ce le face favoarea novicelor, și strigătele celor cinci negri erau atît de strașnice că ne-au amuțit dintr-o dată și au intrat în *patio* tîrînd cu ei un om de statură potrivită cam la patruzeci de ani ce părea a fi don Mañozca pentru că avea părul lins și ochii ieșiți din orbite de frică și pielea i se albise, și Elena a zis ăsta-i omul, acum îl legăm și-l biciuim pînă-și dă duhul, și cînd doi dintre negri s-au dus să caute niște sfoară cu care să-l lege de stîlpul din *patio* omul a sărit mai sprinten ca o fiară peste gard de-a căzut drept în mijlocul întunericului din ulicioară unde am ieșit și noi să-l urmărim țipînd și agitînd torțe și ciomege, dar stăpîna n-o să mă creadă, parcă l-ar fi înghițit pămîntul fără urmă pentru că deși l-am căutat aproape două ceasuri în șir și am răscolit peste tot în Getsemani și am ajuns pînă la mlaștină și la urmă chiar la Punta de Icacos și la Fuerte de la Caleta și la poarta dinspre Medialuna n-am găsit nici cea mai mică urmă a banditului de negru, care după cum ne-am putut da noi seama era un alb, și după cum a spus Elena și acum o spun și eu era chiar don Juan de Mañozca în una din ieșirile lui nocturne ca să-și bage nasul în zaiafeturile noastre poate cu gîndul să cunoască obiceiurile vrăjitoarelor ca să le poată înhăța din propriul lor cuib. Pe înserate s-a terminat ceremonia în timpul căreia nu numai că s-au aplicat chinuri fizice și pedeapsa exilului și a rușinii, ci au fost deposedați, cei socotiți vinovați, de o mare parte a bunurilor lor cu care cei din Sfîntul Oficiu au de gînd să lărgească cele trei case cumpărate și deja puse la punct cum o cere vremea, și să înzestreze cu obiecte de tortură închisorile secrete, și dintre toți inculpații și canoniții ăia foarte puțini și-au ispășit pedepsele, și așa este și cazul de care-ți povesteam, al lui Juan Lorenzo care după zece zile de surghiun s-a întors pe tăcute acasă și s-a stabilit, și asta am văzut-o și noi, într-o casă pe care o are Paula înspre Zubará, adică l-au lăsat în cel mai bun loc unde are la îndemînă tot soiul de ierburi, așa că, iubită Lorenzana, timpurile care se apropie nu sînt foarte bune, dar nici foarte rele, pentru că din motive pe care nu le-am putut afla cei din Sfîntul Oficiu

o să pedepsească numai cele mai caraghioase păcate și vor trece sub tăcere păcatele solicitanților care nu sînt puțini și vor mai pretinde să desființeze vrăjitoria care există și care a existat și va continua să existe pentru că este o necesitate a fiecăruia și mai ales a femeilor, așa că nu trebuie să începem să tremurăm, dar să fim prudente și să avem grijă să nu cădem niciodată în ghearele lui Juan de Mañozca, omul care în puțina vreme de cînd se află în aceste Indii a dobîndit faima de a fi atît de sever cum n-au fost nici inchizitorii din Lima și nici cei din Mexic cu toate că în Lima au fost deja arși oameni pe rug, iar aici o vor face abia peste paisprezece ani, deși vor arde peste o jumătate de duzină chiar dacă istoria o va nega mai tîrziu.

Cei din San Juan de Girón s-au întors în mod categoric împotriva noastră, a socorranilor. Firește, ei sînt privilegiați pentru că pot cultiva cît tutun vor și autoritățile îi respectă și-i protejează ca și cum ar fi de altă rasă, ca și cum la ei trăsăturile indiene sau sîngele negru al sclavilor s-ar fi spulberat și le-ar curge prin vine doar moștenirea pur spaniolă. Și așa, cu trufia proprie chapetonilor, s-au decis să se organizeze și să ne declare război. Eu cred că vor trece anii și oamenii tot își vor aminti de nume ca Pedro Antonio Valenzuela sau ca Nicolás del Villar, doi dintre principalii dușmani ai mișcării de *comuneros* [1] care aici își are centrul și rădăcinile. Și această declarație de război coincide cu numirea căpitanilor noștri care să lupte nu împotriva Gironului, care nu e decît o simplă pată pe harta Noului Regat, ci a trupelor care se spune că au fost trimise de la Santa Fe [2] și trebuie să fie cantonate la Puente Real, după cum calculează Lorenzo. Pentru că noi, cei de aici, am ajuns să trezim mînia celor care conduc audiențele regale în capitală și care au creat, dacă nu mă înșală memoria, ceva care se cheamă Pactul Dreptății Regale, din care fac parte regentul și auditorii printre alte măriri de prim rang și cîțiva militari de renume cum ar fi căpitanul Joaquín de la Barrera, care potrivit lui Isidro este cel care comandă trupele care se vor opri la

[1] Denumire dată participanților la răscoala antispaniolă (1781) din Noua Granadă, care a fost inițiată de populația din Socorro.
[2] Capitala Viceregatului, denumită ulterior Bogotá.

Puente Real şi care e posibil să ajungă chiar pe străzile din Socorro, dacă nu are cine să le oprească. Eu am încercat s-o conving pe Nicolasa că trebuie să fim gata nu numai pentru ceea ce o să vină, ci ca să mergem cu trupa, pentru că José Antonio susţine că se vor aduna pe puţin cinci mii de oameni şi ei au nevoie de cineva care să le gătească şi să le dea de mîncare şi să le spele hainele şi să le panseze rănile. Dacă Nicolasa nu merge cu mine mă duc singură, nu ca să-l urmez pe José Antonio cum spune ea, ci pentru că torentul va sfîrşi prin a ne lua cu el, cu sau fără vrerea noastră, şi eu o vreau cu adevărat. În cîteva zile, puţine la număr, m-am gîndit la ce n-am avut ocazia să mă gîndesc niciodată de cînd epidemia mi-a luat părinţii şi am rămas mai întîi în grija şi apoi practic în serviciul naşei mele. Nicolasa e îndărătnică şi bătrînă şi pe deasupra e şi laşă, aşa că sînt sigură că o să rămînă aici să gătească pentru trei sau patru coate-goale care nu vor vrea să-şi iasă din făgaş fie de frică, fie pentru că nu au destulă putere şi nici vîrsta ca să dea marea bătălie. Eu sînt încă foarte tînără, mă simt puternică şi de altfel sînt convinsă că *los comuneros* au dreptate, şi de aceea n-o să rămîn cu braţele încrucişate să privesc oalele cum fierb sau cum fermentează *masato* [1] sau cum se ridică spuma sucului de trestie. Voi pleca şi cred că vor merge cu mine multe femei, fiice, soţii, mame sau iubite ale soldaţilor, pentru că oamenii din Socorro au încetat să mai fie paşnici şi resemnaţi şi s-au transformat într-o armată în care se remarcă prin curajul lui José Antonio [2], chiar dacă nu i-au dat nici o funcţie printre cei numiţi ieri, doi mai, cînd a fost constituit ceea ce se cheamă Consiliul Suprem de Război, după cum mi-a spus Manuela. A rămas comandant general domnul Berbeo [3], prieten al negustorilor, creol bogat şi ambiţios cu toate că mult mai de încredere decît don Salvador Plata, care şi el se numără printre cei care conduc masele. I-au numit căpitani

[1] Băutură de banane (sp.).

[2] José Antonio Galán (1749—1782), patriot columbian, şef al mişcării insurecţionale de *comuneros* împotriva autorităţilor coloniale. A murit spînzurat.

[3] Juan Francisco de Berbeo (1730—1795), patriot columbian care a organizat mişcarea de *comuneros* din Socorro.

pe José Antonio Estévez şi pe Ramón Ramírez, iar secretar a rămas Joaquín Fernández Álvarez. Şi treaba e acum foarte serioasă, nu cum s-a întîmplat la 16 martie cînd Manuela a rupt şi a călcat în picioare edictul, acum există disciplină, organizare permanentă, exerciţii de atac şi de apărare şi, în sfîrşit, tot ceea ce ţine de un război. Ieri a trecut pe aici doña Juana Francisca, pentru care voi avea întotdeauna multă simpatie, şi în timp ce Nicolasa făcea să sfîrîie fusul a plîns o bună bucată de timp aşezată în *patio*. Ne-a spus că fiul ei pleacă şi cu el vor pleca toţi băieţii din vecini la care am adăugat eu, şi cei din sat şi cei din Barichara şi cei din Simacota şi din Mogotes şi din Charalá, şi ea a spus că da, ni se duc la război şi nu ştim dacă nu va fi spre rău, şi eu i-am zis nu doña Juanita, va fi spre bine pentru că în situaţia în care am ajuns nu mai rezistă nimeni, şi Nicolasa a zis păi uite că rezistăm şi dacă ne-am plînge mai puţin am rezista şi mai bine. I-am spus Nicolasei după aceea, după ce mama lui José Antonio plecase deja, că mă gîndeam să urmez trupa şi ea mi-a trîntit o bădăranie mai mare decît oala în care fierbea *ajiaco* şi eu i-am spus nu señora, dacă ar fi pentru asta aş rămîne aici şi aş deveni o a doua bătrînă Magdalena, şi pentru prima dată a ridicat mîna asupra mea şi mi-a tras o palmă de mă mai doare şi acum obrazul stîng. Nu i-am zis însă nimic pe moment, doar am privit-o lung în ochi fiindcă nu se mai atinsese nimeni de mine de la micile chelfăneli pe care mi le trăgeau părinţii mei înainte de a muri, şi apoi după ce m-am calmat puţin i-am spus : plec, Nicolasa, iar ea cu blîndeţe dar de ce fetiţa mea, tu eşti pentru mine totul pe lumea asta, şi eu i-am spus lumea asta nu mai are valoare şi trebuie făcută alta mai bună, şi ea mi-a zis eşti pierdută, José Antonio ăla ţi-a luat mintile, şi eu i-am zis nu pentru el şi nici măcar pentru mine ci pentru oamenii care n-au cum să gîndească sau să-şi spună cuvîntul, pentru bieţii indieni care tac ca şi cum nu despre ei ar fi vorba. Pentru că într-adevăr indienii sînt acum oameni mai tăcuţi decît un arbore sau o casă, pentru că arborele cel puţin foşneşte în bătaia vîntului şi casa răsună de strigătele celor care o locuiesc. Indianul însă e tăcut şi tăcerea asta e numai

tristețe. Rămîne așezat pe o piatră în drum așteptînd să treacă orele de parc-ar fi oi, și eu cred că asta se întîmplă pentru că le-au luat ființa, personalitatea, pentru că le-au distrus lumea lor. O plantă de tutun dacă o scoți de pe colină și o pui într-un pămînt mai rece sfîrșește prin a muri, și cu indienii la fel se întîmplă pentru că ei chiar dacă au rămas pe același pămînt pămîntul acesta nu mai este al lor, dat fiind că le-au transplantat totul sau mai bine zis le-au smuls totul, cum ziceam : religia, limba, obiceiurile și legile lor. Pentru acești oameni mă duc, i-am spus Nicolasei, și am adăugat ba chiar mai mult, pariez că vei veni și dumneata cu mine și cu încă vreo cincizeci de femei ca să aveți grijă de hrana trupei. Și la problema asta trebuie că se gîndește comandamentul general sau consiliul suprem, deoarece don Salvador Plata nu e prost, cum nu e nici domnul Berbeo. I-am zis-o lui José Antonio, care acum stă mai mult în sat înrolînd voluntari, revizuind armele, ajutînd la făcutul lăncilor, ascuțind toporiștile și mi-a zis da, Amanecer Fernández, și mi-a sunat atît de frumos numele întreg pe sub mustața lui că i-am cerut să mai spună o dată și mi-a surîs cu dinții lui frumoși și mi-a spus da Amanecer Fernández, problema hranei este una dintre cele mai grave și este tocmai ceea ce întîrzie plecarea oamenilor noștri contra pîlcului de soldați care se spune că vin dinspre Puente Real. Apoi a adăugat că eu n-ar trebui să urmez drumul ăsta cu atîtea lipsuri și lupte și i-am spus asta vreau eu, să fiu de folos la ceva, și să mă lovească un glonte dacă leșul meu va servi drept pavăză pentru altul care poartă arma în mînă și ideea de libertate în minte. Libertatea, mi-a zis, și a surîs din nou și eu aș fi dorit ca surîsul să nu i se șteargă niciodată, și a adăugat de asta avem nevoie, să muncim liberi, nu să dăm altora rodul sudorii noastre și al sîngelui nostru, eu cred că dacă reușim să înlăturăm impozitele și birurile Noua Granadă va crește ca spuma unui torent pentru că aici există brațe pentru muncă și dorință de progres, dar dacă chapetonii ne frînează nici vorbă să le mai dăm lor ceea ce cîștigăm prin truda noastră. Și i-am spus da José Antonio, eu înțeleg asta foarte bine, și l-am rugat să mă ia, să-i vorbească despre mine lui don Juan Franscisco ca să mă ia în seamă și, dacă n-o vrea să mă

folosească cel puțin să nu mă respingă, și la urma urmelor, dar asta nu i-am spus-o, dacă nu mă acceptă plec pe contul și pe riscul meu, doar nu degeaba sînt mare și știu să-mi port singură de grijă. Am fost și la Ardila și i-am povestit intențiile mele și el care știe cum stă treaba cu alimentele pentru că de asta se ocupă mi-a spus : ascultă, Amanecer, ai avut o idee tare bună, sigur că și unii bărbați știu să frigă juncani și să pregătească niscaiva cartofi, dar dacă trupa ajunge la cinci mii cum se spune va fi nevoie de mai multe asemenea persoane, și bine ar fi să fie femei, pentru ca bărbații toți să fie disponibili în eventualitatea unei bătălii decisive contra soldaților din Santa Fe. Eu i-am spus don Ignacio, vorbește dumneata cu domnul Berbeo sau cu don Salvador și spune-le că o să conduc măcar o parte din treburile bucătăriei, și el a promis că așa va face, iar despre asta nu știe nici José Antonio nici altcineva. Pe aici se vorbește că va fi trimisă la Puente Real o mică trupă, probabil sub comanda căpitanului José Ignacio Calviño, dar José Antonio mi-a mărturisit că ar vrea să meargă el și că va vorbi cu consiliul suprem să i se permită să conducă acțiunile, îl cunoaște pe căpitanul de la Barrera pentru că acolo, în Batalionul Stabil din Cartagena se pare că și-au disputat întîietăți și acum vrea să fie pe picior de egalitate cu el în condiții similare, fiecare cu trupa lui. Eu i-am spus José Antonio impune-te, domnul Berbeo știe că tu ai contribuit în cea mai mare măsură la formarea trupei, pentru că nu știu zău cine s-ar fi dăruit cu trup și suflet să-i antreneze pe oamenii ăștia care n-aveau idee ce-i acela război, care nu făceau pînă atunci altceva decît să se încaere prin piețe cînd rachiul li se ridica din cană la cap. Și mi-a spus că da, că va face să i se audă vocea și-și va impune drepturile și mi-a plăcut că mi-a spus așa ceva pentru că suna a confidență pe care sigur n-ar face-o soției lui pentru că Toribia cum bine se știe urăște războiul și nu vede deloc în bărbatul ei un căpitan, ci un scandalagiu care va sfîrși străpuns de cuțit la oricare răscruce de drumuri. Ceea ce contează însă e faptul că avem un nume : *comuneros*. Sună, îmi zice Lorenzo, ca un îndemn la luptă. Sîntem oamenii obștei și asta nu ne-o poate lua nimeni

nici prin puterea armelor nici prin dări și biruri. Oamenii obștei, *comuneros* ca mine și ca Nicolasa, chiar dacă ea nici nu-și dă seama de asta. Acum o privesc cum stă așezată în *patio* torcînd și-mi amintesc că așa am văzut-o mereu cînd nu stă aplecată la gura sobei ca să aţiţe focul. Se ridică în picioare, se întinde, se plînge și blestemă fără să ridice prea mult vocea și fără ca blestemele să fie prea usturătoare ca nu cumva Dumnezeu să se supere și s-o pedepsească prin pedepsele acelea pe care oamenii i le pun în seamă, să i se afume tocana, să i se lipească turtele de mălai sau să i se strice *el masato*. Mi-l imaginez pe Dumnezeu făcînd asemenea ghiduşii copilăreşti, înfuriindu-i pe bieţii lui fii, și nu-mi vine să cred așa ceva. Cînd acum vreo două zile i-am spus-o lui Isidro după ce Nicolasa plînsese că mi s-a ars porumbul cînd îl coceam, asta-i pedeapsă de la Dumnezeu pentru că azi-dimineață am uitat să spun de șapte ori Tatăl nostru și nu l-am spus decît de cinci ori, Isidro mi-a zis ascultă Amanecer, tu ai idei tare bune și de altfel, a adăugat privindu-mă în ochi, ești bună în toate privințele la cei optsprezece ani ai tăi, mi-a spus optsprezece dar eu știu că am douăzeci, și apoi s-a întristat dintr-o dată și mi-a spus dar de ce să tot vorbim de noi doi dacă știm că niciodată nu vom ajunge la nimic pentru că tu vezi lumea prin ochii altuia și eu voi sfîrși cu un glonte în spate, un glonte tras de oricare dintre acești nenorociți de gardieni care nu fac altceva decît să ne pîndească spinarea ca să vadă pe unde ne intră mai ușor plumbii trădării. Nicolasa se întinde din nou, ascunde fusul în buzunarul șorțului și se depărtează și eu mă simt din nou în largul meu, stăpînă pe soarele din *patio*. Acum cînd mă gîndesc așezată aici pe banca de pe care nașa mea de abia s-a ridicat, îmi dau seama că mie de fapt îmi plăcea să vînd în piață. Firește că uneori înjuram arșița de la amiază sau pe beţivanii care pe înserat voiau să plece fără să plătească, dar în toate zilele de tîrg fără excepție puteam să mă gîndesc numai la el, sigur că fără rele intenții cum i-am și spus-o Nicolasei, mă gîndesc la el ca la tatăl pe care l-am pierdut pe cînd mai eram încă o fetiță, ca la un frate pe care părinții mei nu mi l-au dat și pe care nu mi-l vor da niciodată pentru

că boala i-a ucis cum a ucis peste jumătate din Socorro. Dar nu, de ce să mă mint, mă gîndesc la el ca la un bărbat, nu ca la tatăl unei fetițe nici ca la soțul Toribiei, ci ca la bărbatul care este, un bărbat adevărat, cu mîinile lui de plugar și de călăreț, cu mustață mîndră, cu părul rebel și cu cămașa desfăcută descoperindu-i pieptul pe care în orice clipă aș vrea să-mi odihnesc capul și să uit de lume și de faptul că între mine și el nu este posibilă decît o prietenie atît de curată ca aceea pe care am reușit pînă acum s-o păstrăm. Se spune că dacă te gîndești mult la cineva și acel cineva începe să se gîndească la tine, și așa cu de-a sila trebuie să se gîndească și el la mine cel puțin o dată pe zi, mă gîndesc la ce-ar putea gîndi despre mine și simt un tremur în tot trupul, mă gîndesc dacă se gîndește la mine ca la o femeie sau ca la un lucru doar, de obicei prietenele sfîrșesc prin a nu mai fi considerate femei, să se gîndească la mine ca la o femeie, așa ceva mi-aș dori eu din partea lui José Antonio. Și asta ce-o mai fi, de atîta cît îl port în gîndurile mele acum cred că-l și văd, îmi vorbește și eu sînt pe punctul de a mă închina ca în fața unei arătări, iar el surîde văzînd tulburarea și precipitarea mea, și mai înainte de a apuca să-i răspund ceva se și află lîngă mine, călare pe balustradă, privindu-mă cu ochii aceia mari și negri care mă răscolesc pînă în adîncul sufletului. Te-am speriat, mă întreabă, și eu îi răspund bineînțeles că nu José Antonio dar ochii mei se pare că-i strigă da pentru că adaugă m-ai crezut o arătare sau poate un spiriduș, și îi surîd, și știu că sînt frumoasă cînd rîd pentru că dinții mei sînt îngrijiți, și-mi spune sîntem singuri ? și eu mă aprind toată, cred că mi se înroșește pînă și spatele și-i răspund Nicolasa este pe dincolo, și el îmi zice să profităm pînă nu vine ea și eu simt înăuntrul meu un frig îngrozitor din creștetul capului pînă la călcîie și-mi zic a venit ceasul, atît m-am gîndit la momentul ăsta încît José Antonio s-o fi hotărît să-mi ceară ceea ce-i pot da eu ca femeie și acum va trebui s-o facem la repezeală pentru că Nicolasa nu va întîrzia să se întoarcă, și îi răspund cu o voce de cristal spart să profităm și el îmi spune, foarte serios, am vorbit cu Berbeo, și eu nu înțeleg nimic, și el adaugă, plecăm la Puente Real,

și eu rămîn mai departe căzută din lună, și el continuă, și se pare că de acolo ne vom îndrepta spre Santa Fe, și eu încep să înțeleg că intențiile lui nu erau aceleași cu ale mele, și continuă să-mi spună vom avea nevoie de oameni care să ajute la pregătirea hranei pentru trupă, și abia acuma pricep totul. Îmi zice, ai vrea să mergi cu noi ? și eu îi răspund da José Antonio, este singurul lucru pe care doresc să-l fac de cînd Manuela a rupt afișele și a călcat în picioare însemnele regale, și el îmi spune cu o voce dulce vor exista pericole, și eu îi răspund rău ar fi dacă n-ar exista, și el îmi spune poate că n-am să te pot proteja întotdeauna și eu îi spun nu aștept să mă protejezi vreodată, n-o să fiu o povară, vreau doar să fiu de ajutor. Și don Salvador tot așa a înțeles, îmi spune, și atunci înțeleg că totul este hotărît, că nu-i va mai opri nimeni și că în loc să aștepte cu mîinile încrucișate trupele care vin dinspre Puente Real vor porni direct la atac deschizîndu-și drum spre Santa Fe, și îl întreb pe scurt despre toate acestea și el aprobă din cap și-mi spune că așa e cel mai bine, lucrurile nu trebuie făcute pe jumătate, dacă ne băgăm, ne băgăm cu totul, și nu pînă la genunchi cum intră fricoșii în apă, și adaugă așa că le pot spune că mergi cu noi și eu îi zic chiar acuma dacă vor, și el îmi spune nu, pentru că marșul spre Santa Fe va fi după ce vom termina cu acest de la Barrera în Puente Real, și îi spun că atunci cînd mă chemați sînt gata pentru că trebuie numai să-mi pun șalul pe umeri, și el îmi ia fața în mîinile lui și-mi zice Amanecer Fernández, soldat al revoluției, și eu simt că tremur de fericire nu numai pentru atingerea mîinii sale ci și pentru ceea ce vocea lui și felul în care m-a numit înseamnă pentru mine. Atunci intră Nicolasa și-l privește lung și zice iarăși îmi înnebunești fata și el îi răspunde dar e pentru o cauză dreaptă, și Nicolasa mă ridică de pe locul ei ca să se așeze ea și scoate fusul și spune fără să-l privească pe José Antonio bună cauză nu este cea care se împotrivește autorităților pentru că ele îl reprezintă pe Dumnezeu pe pămînt, și-i spune José Antonio Dumnezeu nu este cu ei ci cu noi, și Nicolasa îi spune dumneata ești un necredincios, și el îi răspunde cred într-un Dumnezeu care nu s-a născut în leagănul unor

chapetoni, ci în ieslea metișilor, și-i spune Nicolasa dumneata ești un zurbagiu și un provocator, și el îi răspunde sînt împotriva celor care ne oprimă și ne exploatează și care vor să trăiască bine ca viceregii pe seama trudei noastre, și-i spune Nicolasa te vor excomunica pentru că ataci principiile creștine, și el îi răspunde singurul principiu cu adevărat creștin este acela că toți sîntem egali, și se ridică și-mi zice la revedere Amanecer, acum știi cum vine oaia la tuns, și eu îi spun acum știu José Antonio, și el pleacă. Atunci îmi spune Nicolasa ce-a fost povestea aia cu oaia, și eu îi spun nu-i nimic, nașă, nu te neliniști, și spune ea dacă acești pungași i-ar cere iertare lui Dumnezeu poate că pînă și autoritățile i-ar ierta, și eu îi spun toți socorranii, toți oprimații din Noua Granadă, toți cei care muncim, pentru ca alții să se îngrașe din foamea noastră vom lupta contra celor pe care dumneata îi numești autorități, și care nu sînt decît o adunătură de exploatatori care vor să ne facă să crăpăm așa cum au făcut-o cu indienii în minele unde i-au trimis legați cu funia, împinși de o ambiție de neiertat. Și-mi spune Nicolasa Amanecer, tu nu mai ești aceeași și-i zic din fericire nu mai sînt, nașă, pentru că acum în sfîrșit am ochii deschiși, și deși este adevărat că ceea ce văd e trist, este necesar să vezi mizeria ca să poți lupta împotriva ei, și tocmai asta voi face din toate puterile vieții mele, pentru că într-o țară de sclavi ca a noastră o viață care nu se sacrifică în slujba unui ideal nu are rațiunea de a fi.

Asta este școala, Fabricio. Aici am învățat să citesc cu ani în urmă. Pe atunci profesoara se numea tot Consuelo, dar nu cea de acum care este tînără și într-un anumit fel prietena mea. Este ciudat că, deși satul a fost abandonat de atîta timp, n-au fost năpădite de iarbă cărările din mica grădină. Vezi acolo arbustul acela ? L-am plantat eu cu mîna mea acum șase luni, cînd Guatavita era deja condamnată la moarte. Și mi-am zis : înainte ca apa să umple valea eu voi veni să văd dacă arbustul meu mai face flori. Le vezi ? Are patru, și să i le lăsăm să mai trăiască o săptămînă sau două pînă vor deschide digurile și vor inunda toate astea. Să ne așezăm puțin, vrei ? Aici, lîngă perete, pe dărîmătura asta care a fost cîndva o bancă de

ciment, sub copertina asta, unde cînd erau copiii stătea agățat clopotul care acum trebuie să răsune confuz și straniu în orășelul alb de pe colină. Lasă-mă să-mi pun capul pe umărul tău și să închid ochii ca să-ți pot vorbi de ceea ce am în minte. De exemplu, de dragostea mea pentru tine. Sînt lucruri pe care nu ți le-am spus înainte, dar pe care acuma trebuie să le asculți pentru că a venit vremea să le știi. N-am iubit niciodată pe nimeni, știi asta ? Iubirea asta pe care o simt acum pentru tine n-am mai cunoscut-o. Și este minunată. Numai că doare puțin. Doare pentru că e o iubire fără speranță. Eu știu că viața ta este altfel decît a mea și că destinele noastre nu se pot contopi într-unul singur, că drumurile noastre separate nu se vor uni niciodată într-un drum comun cum și-o doresc întotdeauna cei ce se iubesc. Eu știu că mergi pe o cale diferită, și că de acolo mă privești și poate că mă și iubești dar într-un fel ciudat atît pentru mine cît și pentru tine. Eu te iubesc cu devotament, cu dăruire, cu visare. Tu mă iubești de la distanță, punînd între noi doi ipotecile și limitele tale ca să mă faci să mă simt de fiecare dată mai neînsemnată, ca să tai aripile iluziilor mele imediat cum observi că se deschid. Eu vreau să merg de mînă cu tine și să parcurg lumea și să-i sfidez pe toți, dar tu aparții altor îmbrățișări și altor orizonturi în care visele mele nu-și au locul. Vezi ? Am devenit chiar poetică, dar cu tine este ușor să devin astfel. Ah, Fabricio, nu știu de ce a trebuit să mă îndrăgostesc de tine. Viața mea se scurgea liniștită, senină, plictisitoare dacă vrei ; dar nu era deloc complicată, mergea înainte, pur și simplu, ca un rîu care știe că nu-și poate ieși din matcă și care niciodată n-ar fi capabil să meargă înapoi. Dar m-am îndrăgostit de tine și mi-am dorit dintr-o dată să-mi abandonez malurile și să alerg nebunește ca să cunosc alte făgașuri și alte senzații. Eram oarbă și mă obișnuisem cu întunericul meu Dar cunoscîndu-te pe tine, am cunoscut lumina și acum nu mă pot resemna să trăiesc fără ea. Și totuși nu mă întristează iubirea ce ți-o port ; niciodată n-aș renega-o, cu toate limitele și chinurile pe care mi le rezervă este tot ce am mai frumos în viață. Dar să nu mai vorbim de iubire. Sau tu vrei să continui ? Da, acum știu că mă iubești.

Cred că o parte din marea mea dragoste se răsfrînge şi de la tine spre mine, fără însă ca tu să ţi-o propui sau să încerci s-o eviţi. Tu ştii că uneori te visez ? Poate pare caraghios, dar nu numai visele, ci şi visurile îmi sînt pline de imaginea ta, de vorbele tale, de concepţiile tale de viaţă. Ştiu că suferi, ştiu că ceea ce ţi s-a întîmplat în viaţă nu trebuia să ţi se întîmple, ştiu că ar fi trebuit să te naşti în alt loc sau în alt secol. Tu scrii şi, fără să-ţi cer permisiunea, am citit cîteva capitole din romanul ăsta pe care probabil nu-l vei mai termina niciodată şi care dezvăluie aspecte ale temerilor tale referitoare la două probleme ce ne sînt deopotrivă de dragi : religia şi educaţia. Poate dacă am fi avut timp ai fi ajuns să mă iubeşti în suficientă măsură ca să-mi dai să citesc încercările astea sau proiectul unei opere uriaşe. Dar nu mă iubeşti întratîta încît să-ţi deschizi inima şi asta ai fi făcut dacă-mi încredinţai paginile acestui roman pe care nu-l va citi nimeni. A iubi înseamnă a-ţi dezvălui nu numai trupul, ci şi sufletul, viciile, virtuţile, dorinţele şi chiar frustrările. Cînd există o cît de slabă umbră de îndoială între două vieţi nu se poate vorbi de iubire. Eu mi-am dezvăluit în faţa ta chiar şi cele mai dureroase amănunte ale copilăriei, şi dacă orele n-ar fi numărate, aş ajunge să-ţi dezvălui şi trupul meu care-ţi aparţine de multă vreme. Să iubeşti, să te dărui înseamnă să înlături ascunzişurile întunecoase de care nu lăsăm să se apropie nimeni. Iar tu eşti plin de ascunzişuri. Mai mult, cred că mie mi-ai rezervat un spaţiu îngust cît muchia unui cuţit, dar eu m-am mulţumit cu el, îl accept, şi pe această muchie trăiesc menţinîndu-mi echilibrul cu o seninătate care nu ştiu de unde izvorăşte. Este îngrozitor să iubeşti astfel, Fabricio. Dragostea mea nu este egoistă dar cere o cît de mică dăruire. Nu una totală, dat fiind că tu te întorci de pe multe drumuri pe care eu abia le încep pentru că iubirea mi-a venit tîrziu, ca fericirea, ca moartea. Totul mi-a venit cînd nu mai era timp. Să nu rîzi dacă-ţi povestesc că am avut prima păpuşă la cincisprezece ani, cînd toate celelalte fete nici nu se mai gîndeau la asta. Dar în fine, n-aş vrea să crezi că prin asemenea confidenţe încerc să-ţi trezesc mila. Ţi le fac pur şi simplu fiindcă sînt o parte din mine şi

eu îți aparțin ție. Te iubesc și ți-o spun acum și am să ți-o repet mereu. Suspini ? Da, știu că ești tandru și că ai un suflet sensibil și nobil. Dacă ai fi fost altfel n-ai fi putut scrie. Dar asta, la urma urmelor, nu ne folosește la nimic pentru că destinul tău este guvernat de multe alte lucruri la care eu nu am acces. Vreau să-ți fac o ultimă confidență : mă gîndeam că, poate cîndva, dacă iubirea noastră s-ar fi realizat complet, mi-ar fi plăcut să am un copil de la tine. Da, Fabricio, un fiu al tău. Eu nu ți-aș fi cerut nimic pentru el și nici pentru mine, nici măcar un nume, nici măcar dragoste. Și numai eu, în adîncul inimii mele, să știu că este fiul tău, o parte din tine care să rămînă pentru totdeauna lîngă mine. A fost cel mai dulce vis al meu, Fabricio, și ți-o spun acum cînd mă dezvălui în fața ochilor tăi uluiți pentru că niciodată n-ai auzit din gura mea confidențe, pentru că am fost mereu retrasă și nu ți-am vorbit nici măcar de un sărut. Da, Fabricio, am vrut să am un copil de la tine, să te port în mine să fie un alt tu mai mic, și cu totul al meu, și să te văd născîndu-te, și să te cresc cu toată căldura ființei mele și să te învăț cele mai frumoase lucruri din viață și să te iubesc mereu pînă ce tu însuți, proiectat în fiul tău, mi-ai fi închis ochii dinspre viață și, făcînd asta, mi-ai fi deschis neprevăzutele drumuri ale morții. Cîteodată, cînd eram tristă, lucru care se întîmpla cu o neobișnuită frecvență, îmi petreceam timpul vorbind în gînd cu acest copil numai al meu. Făceam cu el planuri de viitor, și mă simțeam în stare să-l apăr și să-l transform într-un om adevărat, într-o ființă extraordinară, pentru că ar fi avut inteligența-ta și sprijinul încăpățînării mele de a-i obține fericirea și plenitudinea. De multe ori bunica mea Felipa m-a găsit vorbind singură, după cum spunea ea, dar eu vorbeam de fapt cu acest copil care a umplut ultimele luni ale vieții mele cu o umbră plăcută, aproape ca aceea pe care o dă un trandafir unui zid pustiit de sorii suferinței. Vezi cît de fără prejudecată am rămas în fața ta ? Visul ăsta n-am crezut că-l voi împărtăși cuiva și cu atît mai puțin ție, pentru ca nu cumva să simți asta ca pe-un șantaj, ca și cum ți-aș face o propunere neîngăduită. Nu, Fabricio, nu este așa. Ți l-am povestit pentru că este una

dintre cele mai frumoase laturi ale vieții mele și pentru că tu faci parte din acest vis. Știindu-te departe, angajat, zălogit, am ajuns la concluzia că singura modalitate de a te face al meu era de a te proiecta în mine și alături de mine printr-un copil. Dar de ajuns, să încheiem subiectul ăsta. Observi că soarele aproape că nu mai înaintează pe cerul acesta senin și foarte înalt ? Auzi cum nu mai contenesc sirenele cu care orășelul nou își inaugurează ambulanțele impunătorului său spital ? Te uiți cum aleargă *Canelo* pe cărările grădinii înspre *patio*-ul din spate, unde ieșeam în recreație ? Hai să intrăm în clasă. E goală, cum sînt toate în bătrîna Guatavita care a început să moară. Pereții sînt răniți de numeroase scorojeli și locul unde a fost cîndva tabla e alb. În colțul acela obișnuia Consuelo să-l scoată pe cei care nu știau lecția. Nu Consuelo, prietena mea, ci profesoara mea, care era într-un fel crudă și folosea nuiaua pentru că era de principiul că litera cu sînge se învață. Mai tîrziu, acum cîteva luni, am predat aici alfabetul, substantivul, adunarea, viața lui Bolívar copiilor din cătun. Atunci am înțeles că orizontul învățămîntului e foarte limitat și că trebuia să-mi caut realizarea pe tărîmul speculațiilor, așa că m-am hotărît atunci să mă înscriu la cursul postuniversitar care de altfel avea o temă foarte atrăgătoare : aprofundarea situației din America Latină, lucru foarte la modă ; căutarea rădăcinilor teologice ale eliberării folosind realitatea, implicîndu-ne în ea, aplicînd parametrii filozofici tuturor științelor sociale pentru a le scoate din închistare și schematism și a le transforma în instrumente care să acționeze pentru obținerea unei schimbări. Așa te-am cunoscut pe tine și așa s-a schimbat complet viața mea. Închipuie-ți, ăsta era *patio*-ul de recreație. Cînd eram mică nu eram timidă, doar că trăiam în teroare. Nu vorbeam, nu mă jucam, nu puteam spune lecția și mereu mă aflam în colțul pedepsiților. Cred că în patru ani de școală de puține ori n-am stat acolo, și, cînd am plecat să-mi iau bacalaureatul la Bogotá, locul acesta a rămas botezat „Colțul lui Amanecer" și așa era cunoscut și cînd m-am întors aici ca profesoară. Ce ciudat, cum o mentalitate ca aceea a bunicii mele poate

distruge o fetiță ! Și, aprofundînd mai mult ideea, cum o religie atît de prost aplicată ca aceea catolică din perioada conchistei poate distruge un continent întreg. Pentru că asta sîntem, Fabricio, un continent distrus, băgat în îngrozitoarea mlaștină a resemnării. Ne-au impus cu lovituri de picior religia cea mai frumoasă din istorie, și acum nu avem altceva de făcut decît să ne revoltăm contra ei înainte ca ea să ne omoare sufletele cu totul. Ce ciudat că o religie a iubirii a fost în stare să semene atîta ură. Eu sînt profund creștină, înțelegi ? La fel și tu, mi-am dat seama de asta din cele cîteva pagini pe cale le-am citit. Noi, latino-americanii, sîntem creștini, cu mentalitatea care a existat la început : credem în libertatea de a căuta o lume mai bună, credem într-un Mesia care a predicat dezmoșteniților și i-a ridicat la luptă împotriva tiraniei celor puternici, credem în acest Dumnezeu al iubirii pe care l-a uitat biserica catolică. Birocrația ecleziastică l-a crucificat pe Dumnezeu sub straie de purpură și mătase, sub valuri de tămîie și printre vase sacramentale din aur. Dar și bunica mea Felipa era catolică, și-l învinuia pe Dumnezeu de toate nenorocirile, spunea slavă ție doamne cu același ton cu care ar fi putut spune afurisită să fie broasca ușii, îi adresa matematic un anume număr de rugăciuni, își mărturisea greșelile, se autoflagela, își maltrata trupul, se ura pentru capacitatea ei de a se gîndi uneori și la alte lucruri fără nici o legătură cu cultul acestei religiozități la nivel de vorbe frumoase. Dar nu l-a iubit niciodată pe Dumnezeu. A trăit temîndu-se de el, tremurînd la numele lui, blestemîndu-și clipa în care s-a născut pentru că nașterea a pus-o dinaintea lui. Biet suflet întunecat, biata bunică Felipa, făcută din oscilări între masochism și sadism, două mari patimi dureroase dezlănțuite de falsa religiozitate pe care ne-a lăsat-o conchista. Ah, iartă-mă că de fiecare dată cînd abordez temele astea obișnuiesc să mă înfierbînt prea tare, dar sînt foarte dureroase în amintirile pe care le păstrez. Cînd aveam șase ani și cunoșteam deja gheața frustrării de căldura părintească, bunica mă încuia în camera pedepselor, mă punea în fața unei imense imagini a lui Dumnezeu între

o balanță și un bici și mă forța să rostesc între cinci și zece rugăciuni îngenunchiată pe boabe de orez. De multe ori am și leșinat, și de atunci port numai fuste lungi, pentru că genunchii mi s-au umplut de semne și de cicatrici. Și Consuelo a trecut prin asta, Consuelo prietena mea, pentru că acolo, și ți-o arăt imediat, se află camera unde ea se ruga în toate diminețile și în toate serile pînă la epuizare ca să nu simtă tentația de a trăi ca o femeie. O vezi ? O ușă îngustă și micuță, și cîteva tablouri pe care nu le-a luat cu ea pentru că am reușit s-o conving să le lase ca să intre în stăpînirea apei. Uită-te la acest tablou înspăimîntător al morții păcătosului, observă privirea lacomă cu care-l privește demonul gata să-l ia cu el, uită-te la expresia desfrînată cu care văduva îl cercetează pe unul dintre pretendenți de parc-ar fi gata să sară pe el de îndată ce-i expiază soțul. Iubirea e frumoasă, sexul e pur, uniunea dintre un bărbat și o femeie este poetică și minunată. Dar falsele noastre credințe au întinat-o cu noroiul păcatului, au pus în patul celor de curînd căsătoriți parfumul demonului, au uns trupul fecioarelor cu melanjul concupiscenței. Observi și celălalt tablou ? Bietul păcătos care privește înspăimîntat flăcările infernului din care nu va mai ieși niciodată, pentru că acest Dumnezeu, neînchipuit de crud și nemilos cum am mai spus-o a inventat nemurirea sufletului doar pentru a oferi eternitate infernului. Și celălalt din colț ? Vezi sufletele care se perpelesc în flăcările purgatoriului ? Vezi plăgile și bășicile și chipurile suferinde și mîinile alea imploratoare ? Și crezi că asta este religia iubirii ? Nu, Fabricio, ne-am înșelat secole de-a rîndul. Cînd îl vor fi pierdut pe Cristos creștinii ? Să fi fost înainte de rugurile ridicate de Evul Mediu ? Să fi fost după aceea ? Să fi fost de la începutul începutului ? Să fi fost în secolul XX ? Nu știu, n-aș putea să mi-o explic. Dar nici una din aceste imagini înspăimîntătoare care vorbesc de blesteme și pedepse n-ar fi fost acceptate de Iisus ca să-l reprezinte. Dar destul. Să închidem camera de tortură unde se zăvora Consuelo. E ciudat, știi ? Ca și bunica, spunea rugăciunile automat. Un rozariu compus din cinci decade fiecare din ele cu un anumit număr de rugăciuni. Înmulțește cu cinci și vei

obține cifra rugăciunilor la care ajungea bunica Felipa și pe care le făcea și Consuelo dimineața, după ce-și făceau un duș cu apă din rezervorul peste care căzuse frigul nopții. Eu cred că a te ruga este ceva deosebit : înseamnă să intri în legătură cu Dumnezeu, să i te dărui, să-ți dezvălui sufletul așa cum mi l-am dezvăluit eu ție. Rugăciunea este o dezgolire, înseamnă să-ți arăți florile și rănile pielii. Nu înseamnă să numeri cărămizi peste cărămizi cu care să ridici un zid de înălțime calculabilă. Se rugau cei ce sădeau o plantă, dar nu cei care au vrut să construiască turnul Babel. *Canelo,* vino *Canelo,* n-aș vrea să distrugă arbuștii din *patio* care erau deja bătrîni și abia de mai înfloreau cînd Consuelo mă punea în colțul pedepselor. Ah, Fabricio, cum trece viața de repede, cum ne calcă pe urme amintirile ! Cum vezi, aproape că n-am vorbit despre lucrarea care ne așteaptă acasă. Poate că o să ne folosească să revizuim documentația pentru teza mea și însemnările pentru cartea ta. Vom avea timp, nu-ți fie teamă. Vom pleca odată cu primele umbre, vom sui colina însoțiți de *Canelo,* apoi vom urca în automobilul tău și ne vom întoarce la Bogotá. Și vom continua să fim două persoane diferite cu o singură durere adevărată și profundă, durerea asta de iubire care uneori mă sufocă. Ai văzut școala unde am învățat să citesc și unde am încercat să învăț cum să-i învăț pe alții, fără să reușesc. Și acum nu ți se pare frumoasă singurătatea ? Sîntem singuri în tot satul, în toată valea. Acolo unde se ridică acum orașul cel nou a fost cîndva colina orfevrierilor, unde acum șapte secole se făureau ofrandele prin care omul căuta prietenia pămîntului și a apei și a soarelui și a lunii, marile lui adevăruri, universul său interior. Pentru primitivii locuitori ai acestei văi, Zhúe era un zeu iubitor care le dăruia razele sale, căldura sa, recoltele lor ; care reînvia mai apoi în tulpinile de porumb și în filoanele de aur ; care le stabilea cursul unei vieți liniștite, ordonate, ferite de ambiții și de mizerie, guvernată de zile și de nopțile care erau ca niște pauze în respirația enormei inimi a universului. Dar după cum vezi, fac din nou poezie, iartă-mă. Și lasă-mă să te iau de mînă și să mai mergem puțin înainte de a ne

închide în casă. Ne-am putea întoarce la biserică, e întotdeauna frumos să întîlneşti una fără sclipiciuri, fără făţărnicie şi false pretenţii şi în care s-a înturnat Dumnezeu umil şi mare, sau mai bine spus mare şi umil pentru că numai adevărata măreţie este capabilă de umilinţă absolută. Haide, avem timp, dacă nu ca să ne iubim sau să ne gîndim la copilul acela doar al meu dar născut dintr-unul din rarele tale momente de tandreţe, măcar să ne mai bucurăm puţin de soarele minunat al după-amiezii care abia începe să răsucească uşor pe pămînt umbra arborelui, pe întinderea tăcută a pieţii.

III

Motive şi drumuri

Lătratul lui *Canelo* răsuna în piaţă ca nişte lovituri de ciocan într-o cameră goală. Aşezaţi pe banca de ciment Amanecer şi Fabricio îl priveau cum aleargă dintr-o parte în alta urmărind un fluture sau căutînd ecoul răguşit al propriului său lătrat prin toate cotloanele, la umbra eucaliptilor sau prin casele cu uşile date de perete, pe unde începuseră să se strecoare umbrele serii încă albastre şi calde, zgîriate de ţipătul îndepărtat al sirenelor. În înălţimi se vedeau rotindu-se vulturii cu aripile neclintite şi cercurile lor ample se tot strîngeau pînă aproape să se închidă ca un compas pe deasupra pieţii. Amanecer observă lipsa rîndunelelor de sub streşini. Fabricio îi urmări privirea :

— E ciudat că nu mai sînt nici păsări măcar. De altfel ciudat este şi că stăm aici în satul acesta fontomă.

— Guatavita ne aparţine, Fabricio. În sfîrşit este din nou a noastră, ca acum cîteva secole. Ştii ? Am visat-o de cîteva ori pe *cacica* aceea care s-a scufundat în lagună cînd i-a fost descoperit adulterul. Obişnuiesc să mă identific cu ea într-un fel foarte ciudat. E ca şi cum aş fi avut mai multe vieţi pe diferite coordonate temporale, fiindcă uneori mă simt prizonieră a Inchiziţiei din Cartagena, şi îmi mai amintesc cuvinte diferite de ale mele, ca şi cum eu le-aş fi rostit pe timpul revoluţiei lui Galán. E ceva pe care nu ţi-l pot explica pentru că nu mi-l pot explica nici mie însămi, dar cred că în trupul şi sufletul meu de acum există o altă Amanecer, alte fete cu acelaşi nume şi cu felul meu de a gîndi şi de a simţi. Şi, după o ezitare, i se adresă neliniştită, aproape grăbită să afle răspunsul.

— Spune-mi, crezi în reîncarnare ?

— Nu știu. Cred că există ceva dincolo de viața asta pentru că așa cum obișnuiești tu să spui, dacă dincolo nu e nimic atunci viața nu e decît o glumă crudă. Dar n-am stat niciodată să mă gîndesc ce formă ar lua această a doua existență. Poate, așa cum credeau indienii, să fie numai o repetare a acesteia, cu o mai mare limpezime, și așa să înlăturăm cîte puțin micile noastre greșeli pînă ce am ajunge în ultimul nostru cerc la o viață perfectă.

— Te-am întrebat nu în ideea unei discuții teologice, ci pentru că într-adevăr mă simt ca și cum m-aș fi rotit pe o spirală al cărei început nu-l cunosc și al cărui sfîrșit nici măcar nu-l intuiesc.

— Și mie mi se întîmplă uneori să cred că am trăit cîndva în alte vremuri și în circumstanțe diferite. Adesea, cînd fac cunoștință cu cineva, cu un peisaj sau o casă simt în forul meu intim că le-am cunoscut dinainte, dar nu știu cînd.

— Oameni de știință, care tind să ne omoare visele, explică acest fenomen denumindu-l paramnezie și clasificîndu-l drept o tulburare a memoriei. Dar eu cred că e mult mai mult. Știu că în cazul meu e mult mai mult, pentru că intensitatea cu care simt aceste alte versiuni ale propriului meu eu este cîteodată copleșitoare.

— Poate că experiențele tale în acest sens ne vor aduce clarificări majore. Perioadele istorice pe care le menționezi sînt pietre de hotar în formarea ființei noastre.

— Este ciudat că gîndesc chiar cu mintea altora, zise Amanecer, și rămase pentru un moment tăcută. Pentru că dacă sînt indiancă, am un ton poetic și profetic, cum trebuie să fi avut profeții și sacerdoții ; dacă sînt sclavă pe străzile orașului lui don Pedro de Heredia, îmi amintesc puțin de limba mea din Angola ; dacă mă trezesc luptînd alături de Berbeo și de căpitanii poporului ca Galán sau Molina sau Alcantuz, le cunosc aspirațiile și le împărtășesc idealurile.

— Cred că ești un caz care ar trebui studiat serios.

— N-are de ce să-ți fie frică de mine, zise fata mîngîindu-i ușor obrazul. Poate că este numai vorba de memoria aceea colectivă de care vorbește Jung.

Fabricio îi înconjură umerii cu braţul şi o strînse la piept. În asemenea clipe simţea pentru ea o tandreţe copleşitoare ; ceva asemănător poate cu iubirea.

— Şi lucrarea noastră ?

— Să mergem. Vei cunoaşte casa unde am trăit pînă ce progresul a dictat sentinţa de moarte pentru bătrîna Guatavita.

Se auzi din nou în depărtare lătratul lui *Canelo,* iar cînd hămăitul lui se apropie văzură că urmărea un iepure care alerga în zigzag stîrnind praful din piaţetă. Dar iepurele se făcu nevăzut înainte de a-l putea ajunge *Canelo.*

— Bine măcar că nu sîntem complet singuri, zise Fabricio surîzînd. O luă pe fată de mînă şi înaintară spre extrema nordică a pieţei de unde pornea drumul cel mai lung din sat.

— Nu vom avansa prea mult astăzi, zise Amanecer. Poate vom reuşi doar să ne clarificăm dorinţa de a găsi o cale de a ne înşirui gîndurile. Eu cred că omul latino-american posedă o serie de valori, şi pentru a se salva este pe cale de a le răscumpăra. Am o nestrămutată încredere în viitorul continentului.

— Cu toate cîte se întîmplă ? întrebă Fabricio, şi întrebarea lui se referea la permanentul atentat contra libertăţii, stabilit ca sistem de guvernele care abuzau de putere şi se agăţau de sinecurele pe care acestea le mînuiau fără să le pese de violenţă şi sînge.

— Represiunea ale cărei victime sîntem nu va reuşi decît să mărească raza de acţiune a revoltei. Vor să ne manevreze ca pe o turmă de vite, dar cei care o mînă nu-şi dau seama că această turmă şi-a tot schimbat direcţia şi că va sfîrşi prin a se întoarce împotriva lor. Sistemul latino-american va constata abuzul pe care l-a comis faţă de popor numai în momentul în care se va produce o explozie.

Vîntul izbea o poartă cu zgomot monoton. Se opriră în faţa ei şi observară că se deschidea spre ceea ce fusese o prăvălie cu luni înainte. Pe pereţii îngălbeniţi se mai vedeau încă urmele rafturilor, iar duşumeaua păstra găurile adînci făcute de suportul tejghelei.

— Apa va fi singura stăpînă peste tot ceea ce se vede, comentă Fabricio.

— Pînă la urmă apa va fi din nou stăpînă pe întregul pămînt, zise Amanecer.

Continuară să meargă ţinîndu-se de mînă. Ea se gîndea că niciodată nu-l simţise atît de mult al ei şi atît de aproape ; şi o voce interioară îi striga că mai era încă în puterea ei să evite pericolul. Era suficient să-i spună : mi-am amintit că astăzi vor îneca valea, să plecăm cît mai avem timp, să luăm în seamă apelul sirenelor care i-au tot anunţat pe locuitorii întîrziaţi care s-ar mai putea afla prin colibe să se grăbească a părăsi satul. Dar nu i-o putea spune ; destinul lui era pecetluit, şi aceste două linii paralele ale vieţii lor de acum şi de mai tîrziu mai aveau doar o clipă ca să se unească. După aceea urmau să se contopească cu apa.

— Aceea este casa, zise Amanecer semnalîndu-i cea mai apropiată cotitură a străzii.

Fabricio o luă înainte. Casa era sumbră, aproape sinistră în ciuda strălucitoarei lumini a după-amiezii ; ferestrele înalte şi înguste ca nişte ochi orbi ; golul uşii deschis înspre penumbra interioară ; pereţii deveniţi o enormă plagă fără protectoarea crustă a tencuielii ; acoperişul plin de paie şi de buruieni, şi streşinile afumate ca şi cum cîndva demult casa ar fi suportat flăcările unui incendiu.

— Inspiră teamă, zise el întorcîndu-se spre fată.

— Bunica n-a vrut niciodată să cheltuiască vreun ban ca să o repare. Şi cu atît mai puţin cînd a aflat că satul va rămîne înmormîntat sub ape.

Patio-ul era mic şi printre bălării naufragiaseră cîţiva arbuşti care, ca şi cei de la şcoală, aveau cîte o floare două de un roşu aprins. Mai era lîngă o fereastră îngustă un tufiş de trandafiri care nu mai păstra decît o singură floare. Un culoar de pămînt bătătorit făcea un unghi din două laturi ale *patio*-ului, iar celelalte două se terminau într-un fel abrupt, cu un zid de vălătuci pe care se căţăra iedera pînă pe creasta de olane ştirbe şi înnegrite de vreme. Din acest culoar se deschideau mai multe goluri dreptunghiulare care marcau locul unde fuseseră cîndva uşile.

— Bunica le-a scos ca să le vîndă ca lemne, zise Amanecer. Mare minune că n-a luat și stîlpii.

— Continuă să mi se pară totul foarte trist.

— Urmează-mă și taci.

Intrară printr-una din deschizăturile oarbe și se treziră într-o cameră cu tavanul foarte înalt, cu pereții cu tencuiala scorojită ; prin colțuri, pînze de păianjen și pe jos, buruieni și urzici.

— Era dormitorul bunicii Felipa, zise fata. O cameră fără nici o podoabă măcar. Vezi pata aceea mare pe peretele din față ? Era un tablou al lui Cristos cu un trident și cu un bici. Vezi și umbra aceea lungă din colț ? A fost un crucifix în mărime naturală ; dar în mod ciudat, Iisus nu avea privirea blîndă și dulce care-l caracterizează, ci o încruntare de mînie care te înfiora.

Pardoseala era umedă și verzuie, și Fabricio se gîndi că, locuită fiind casa, trebuie să fi fost ca un puț înghețat. I-o spuse fetei și ea dădu aprobator din cap.

— Era unul din cele mai mari motive de mîndrie pentru bunica. Spunea : casa mea este rece ca înălțimile fiindcă cerul este sus ; cei care iubesc căldura iubesc iadul.

Ieșiră în coridor respirînd cu nesaț. Aerul stătut din camere mirosea a rînced, ca și cum ceva, timpul, amintirile s-ar fi putrezit în bătrîna casă.

— Aici era sufrageria, zise Amanecer.

Ferestrele, ceva mai ample, fuseseră cîndva protejate de sticlă, și dădeau înspre o grădiniță mai sumbră decît *el patio*.

— Bunica era foarte zgîrcită cu mîncarea. Și continuă să fie, cu toate că a cîștigat bani buni din vînzarea lucrurilor de pe aici. După părerea ei, am venit pe lume ca să suferim, pentru ca după aceea să avem dreptul de a ne bucura pe lumea cealaltă. Neplăcerile, foamea, suferințele pe care le trăim aici pentru ea sînt un fel de bonuri care girează viața eternă.

Intrară apoi într-o altă cameră foarte mică și joasă, cu nenumărate găuri în tavan. Fabricio observă că fata se trase înapoi instinctiv, și că mîna ei rece și mică tremură pentru o clipă într-a lui.

— A fost camera mea, zise Amanecer. Cînd ploua, apa curgea prin tavan și uda patul, și asta îi dădea bunicii motiv să mă bată a doua zi. Ai șase ani și faci în pat, îmi zicea, cu toate că era sigură că era vorba de găurile din tavan. Eu primeam loviturile în tăcere și-mi blestemam părinții pentru că mă lăsaseră orfană și-l blestemam pe Dumnezeu că-mi luase părinții.

Fabricio o îmbrățișă și o scoase în coridor. Fu cuprins de o duioșie atît de mare, încît simți lacrimi sub pleoape. O mîngîie pe păr ca și cum ar fi fost o soră mai mică tristă și lipsită de apărare.

— Acum să ne întoarcem în sufragerie, zise ea făcînd un efort ca să-și domine amărăciunea amintirilor. Pe treptele astea se ajunge în bibliotecă. Casele astea vechi, făcute din bucăți, recondiționate, împărțite între diferiți stăpîni, sînt capricioase prin excelență. Dar tocmai improvizațiile, recondiționările, fărîmițările sînt cele care le conferă un trecut aparte pe care nu-l pot avea casele din orășelul nou.

Grădina era un hățiș mai încurcat decît *patio*-ul : un morman de mărăcini, nalbă, ierburi și arbuști țepoși împletiți sub umbra unui mirt bătrîn, cu brațele răsucite și noduroase, care părea să nu fi dat nicicînd rod. Scările de piatră erau umede și Amanecer alunecă de cîteva ori înainte de a ajunge la locul unde fusese ușa. Camera avea un perete de cărămidă, unul de chirpici și ceilalți doi din vălătuci spoiți, și felul sărăcăcios în care era concepută o făcea să aducă mai degrabă a celulă decît a bibliotecă.

— Lectura era pentru bunica un păcat teribil, Fabricio. Îmi spunea : trebuie să citești cărți pioase, dar să nu-ți treacă prin cap să studiezi cărțoaiele astea eretice și cu atît mai puțin să citești un roman ; dacă te găsesc cu vreunul în mînă te gonesc din casa mea pentru totdeauna, și cum nu ai pe nimeni în afară de mine vei ajunge să cerșești pe drumuri.

— Așa se explică de ce camera asta pare o închisoare.

— Aici mă simt reținută de zbirii lui don Mañozca, zise fata și se cutremură. Nu este o senzație nouă, ci vine din negura anilor. Mă credeam prizonieră și gata pentru cele mai cumplite torturi. Acum, prin investigațiile isto-

rice necesare lucrării de postgrad i-am identificat pe temnicerii mei în inchizitorii care umpluseră de panică haotica lume a Cartagenei de pe la 1600.

— Oricît de strîmbă ar fi fost imaginaţia lui Mañozca, el n-ar fi putut concepe o asemenea carceră.

— Asta, surîse Amanecer, este mai rea decît oricare din cele treisprezece carcere secrete. Şi, după un lung suspin, adăugă : Am citit foarte puţin, Fabricio. Cărţile de istorie pe care le împrumutam de la biblioteca Universităţii trebuiau ascunse bine, pentru că bunica zicea că singura istorie de care aveam nevoie era aceea pe care ne-o povestea parohul duminica după rugăciune. Bunica îi ura pe indieni. După ea, au fost idolatri care nu se gîndeau decît la diavol, şi pe care ar fi trebuit să-i extermine o bombă atomică. Gîndeşte-te ce idei paradoxale avea şi-ţi vei da seama de intenţiile şi de ignoranţa ei.

— Şi camera pedepselor ? întrebă Fabricio.

— Mirtul acesta, zise Amanecer, şi el observă că evita subiectul, a fost plantat de străbunicul meu. Trebuie să aibă pe puţin o sută de ani şi se spune în toată Guatavita că n-a dat nici o singură sămînţă. Este un arbore sterp, de aceea bunica îl iubea. Toate femeile şi bărbaţii din lume ar trebui să fie sterpi, obişnuia ea să spună. Aşa s-ar termina totul odată şi s-ar instaura domnia lui Cristos.

— Este impresionantă confuzia mentală a doñei Felipa.

— O vezi şi pare o persoană cumsecade, o fiinţă normală, care-şi aşteaptă în linişte moartea. În fond, însă, e un monstru. Nu pentru că s-ar fi născut astfel, ci pentru că aşa s-a format.

— Ceva asemănător ni s-a întîmplat tuturor, Amanecer. Înainte aveam o mai mare capacitate de a îndura. Dacă n-ar fi aşa, am ajunge să ne biciuim cu sîrmă ghimpată, aşteptînd sfîrşitul lumii.

— Bietul Dumnezeu, cum a încercat omul să-l omoare de-a lungul secolelor !

— Dar n-a reuşit şi nici nu va mai reuşi de aici înainte. Această teologie a eliberării nu este altceva decît încercarea de a-l reînvia pe Dumnezeu cel adevărat ; de a explica oamenilor evanghelia, pentru că, după cinci secole, America Latină continuă să rămînă neevanghelizată.

Şi, după o pauză, o întrebă :

— Unde sînt cărţile, hîrtiile şi maşina de scris ?

— În camera pedepselor, cum o numeşti tu.

— Poate că este util pentru tine să lucrăm acolo. Cel puţin înainte ca satul să fie distrus, vei putea şterge tristele amintiri din camera aceea.

Amanecer aprobă. Coborî cu precauţie scările înverzite de muşchi ; se aplecă strecurîndu-se pe sub una din crengile mirtului şi atunci Fabricio văzu uşa micuţă, singura din toată casa. Cînd Amanecer o deschise îşi dădu seama că era foarte groasă, bătută în ţinte, cu balamale de oţel şi un zăvor exterior, ca al porţilor de închisoare. Înăuntru era întuneric, şi cînd intră rămase în beznă.

— Dar aici e ca într-un tunel !

— Te vei obişnui repede cu întunericul, zise ea trăgînd uşa. În întuneric mîinile ei le căutară pe ale lui ca să şi le pună pe obrazul rece. Cînd simţi că el se apropie, că gura lui îi căuta buzele, îi dădu drumul şi se îndepărtă tăcută.

— Nu mi te depărta, Amanecer, te rog. Aici ţi se face părul măciucă.

— Aici mă încuia bunica Felipa. Prima dată cînd m-a împins în camera asta nu aveam nici şase ani, plîngeam în fiecare noapte moartea părinţilor mei. Nu ai de ce să-i plîngi, îmi zicea, acum ei sînt în ceruri. Dumnezeu i-a chemat la el, şi dacă le plîngi moartea superi voinţa lui Dumnezeu. Eu începeam să plîng şi mai intens şi-i strigam cu voce tare, şi atunci, îmi amintesc foarte bine de asta, m-a apucat de păr şi m-a aruncat aici. Cînd am auzit trăgîndu-se zăvorul am leşinat. Nu ştiu cît timp am rămas fără cunoştinţă dar cînd am deschis ochii am văzut că în cameră era o lumină roşiatică, care descoperea figura furioasă a unui Dumnezeu cu barbă severă şi căutătură crudă, care-şi descărca biciul pe spatele unei femei ghemuite de durere la picioarele sale.

Fabricio începea să distingă obiectele. Văzu pe peretele înalt o fereastră rotundă străbătută de o încrengătură deasă de drugi de fier, şi apoi o văzu pe fată stînd în picioare într-un colţ.

— E pe aici vreo lampă ? întrebă el.

Văzu confuz cum se mișcă Amanecer și apoi auzi zgomotul aprinderii lămpii cu gaz. O dîră gălbuie adînci mai întîi întunericul, apoi lumina invadă totul, intensă, aproape agresivă. Începu să vadă o masă de lucru, o mașină portabilă, două sau trei cărți și niște coli albe. Lîngă masă se afla un taburet. Într-un colț o canapea foarte mare și veche cu cretonul negru rupt în mai multe locuri. Peretele din fund păstra urmele tabloului de care vorbise Amanecer, și pe peretele din față văzu agățat un bici.

— Să nu-mi spui că te bătea cu biciul ăsta.

— Cîteodată. Pedepsele bunicii erau mai mult psihice decît fizice. De patru sau cinci ori m-a lovit cu el, dar prefera să mă închidă aici cu lumina asta roșiatică pe care o dădea becul fixat în tavan și pe jumătate acoperit cu hîrtie creponată. Imaginile cu condamnați, cu flăcările iadului, cu furtunile purgatoriului erau suficiente pentru a mă cufunda în perioade de teribilă angoasă în urma cărora trebuia să stau în pat două sau trei zile, pînă reușeam să articulez un cuvînt și să-mi mișc mîinile și picioarele.

— Femeia asta ar merita să fie torturată o mie de ani.

— Nu cred că o făcea cu adevărată rea intenție. Îmi spunea mereu : asta o fac spre binele tău, ca să-ți asigur împărăția cerului.

— Bunica ta e complet nebună.

— Poate. Și în aceeași confuzie mentală au trăit, și încă mai trăiesc milioane de oameni de pe acest continent.

— Oamenii de acum n-ar tolera o religie impusă ca aceea de atunci.

— Asta este un început de eliberare, Fabricio. Dar, fără îndoială, bunica Felipa era convinsă de faptul că ceea ce făcea ea era corect.

— Și la ce vîrstă a încetat să te mai tortureze așa ?

— La paisprezece, ca după aceea să înceapă sub altă formă. Nu mă mai azvîrlea în camera asta pentru că-și dădea seama că n-ar mai fi avut același efect asupra mea. Atunci a început să-mi citească viețile sfinților. Dar eu cred că inventa aproape totul, pentru că îmi descria pasaje pe care nu le-am găsit nicăieri, torturi, ispite, lupte corp la corp cu diavolii... E o biată femeie ignorantă, Fa-

bricio. Dar n-am venit aici ca să vorbim despre ea, ci ca să vedem dacă sîntem în stare să facem un lucru bun.

Amanecer se așează pe canapea. Lumina pe care o împrăștia mica lampă dădea încăperii un aer de intimitate care-l tulbură atît de tare pe Fabricio, încît începu să evite privirea fetei, care-i iscodea parcă gîndurile. Se așează la masă și luă o carte la întîmplare. Citi două paragrafe fără să înțeleagă un singur cuvînt ; privi din nou la fată, care-l urmărea cu privirea, se ridică, se așeză lîngă ea, îi luă mîinile și o privi în ochi cu căldură.

— Parcă am fi singuri pe lume, nu ?

— Da, răspunse ea continuînd să-l privească. Atît de singuri cum n-au fost vreodată doi tineri. Numai tu și cu mine într-o casă părăsită, într-un sat fantomă, în încăperea cea mai ascunsă. Singuri, cu lampa asta aprinsă în miezul zilei.

Pînă și limbajul i s-a schimbat, se gîndi Fabricio. Chiar și vocea, acum e mai feminină, mult mai caldă. Și strîngerea de mînă și felul în care-i susținea privirea. O găsi frumoasă, ca și cum ochii i-ar fi inundat chipul cu o lumină stranie.

— Ești foarte frumoasă, îi spuse.

— Nu, Fabricio. Sînt doar o fată îndrăgostită, care se teme să nu se fi înșelat.

— Continui să crezi că nu te iubesc ?

— N-o spun pentru tine, ci pentru mine. Cea care s-a înșelat sînt eu, nu tu.

Încercă să o sărute dar ea întoarse capul, și buzele lui îi atinseră doar părul negru și rebel.

— N-a fost adevărat ce mi-ai spus acum cîteva clipe la școală ?

— Totul este adevărat, Fabricio. Te iubesc, și de cînd te cunosc, cea mai mare dorință a vieții mele a fost să am un copil de la tine. Să-l simt cum crește în mine, să sufăr la nașterea lui, să mă bucur la primul lui scîncet ; și apoi să-l văd formîndu-se lîngă mine, să-l învăț să trăiască, să-i dau ceea ce n-am avut noi... Dar n-aș vrea să te oblig prin acest copil, tu nu l-ai putea iubi, iar noi, el și cu mine am fi nefericiți.

— Parcă înadins complici iubirea.

— Nu e așa, Fabricio. Nu trebuie să gîndești astfel. Lasă-mă să-ți spun acum niște adevăruri pe care le-am trecut întotdeauna sub tăcere. Încearcă să înțelegi. Mă gîndesc că eu aș fi o mamă bună ; că mi-aș crește copilul cultivîndu-i iubirea, speranța, fericirea ; că nu i-aș descrie un Dumnezeu sadic și plin de dorința de a se răzbuna pe biata omenire neputincioasă și în suferință, ci i-aș vorbi de doctrina lui Cristos, de felul în care a iubit pe umili și pe copii, și de drumurile pe care ni le-a deschis spre plenitudine, spre deplina noastră realizare. Mai gîndesc că suferințele mele de-a lungul atîtor ani lîngă bunica Felipa mi-ar da forța necesară pentru a afla fericirea fiului meu, ca să-l învăț că să fii fericit e simplu și ușor, că e bine și frumos să trăiești, și că trupul, trupul nostru ne-a fost dăruit de creator și deci nu poate fi un recipient al păcatului sau o materie perfidă pe care trebuie s-o mistuie flăcările unei pedepse veșnice. Gîndesc, în sfîrșit, că acest copil al meu, și numai al meu, m-ar putea justifica față de mine însămi și față de Dumnezeul în care cred.

Fabricio o ascultase uluit, ținîndu-i mîinile într-ale sale, scrutîndu-i adîncul întunecat al privirii. Încercă să-i caute din nou buzele, dar atunci ea se ridică, îl privi surîzătoare și-i spuse :

— Am venit să lucrăm, îți amintești ?

— Astăzi ești cu totul alta, aproape că nu te recunosc.

— Asta înseamnă că și eu am învățat să mă prefac, Fabricio. Pentru că abia astăzi am fost eu cea adevărată.

— Și crezi că este necesară prefăcătoria față de cel pe care-l iubești ?

— Tocmai asta e. Dacă tu m-ai iubi, n-ar fi necesară. Dar tu nu mă iubești, și de aceea nu mă pot lipsi de ea. Dacă aș renunța la mască aș scandaliza lumea în care trăiești, lumea asta necunoscută la care eu n-am acces.

— Dar eu te iubesc cu adevărat, zise el.

— Îți închipui că mă iubești, ceea ce e cu totul altceva. Tu ai alte obligații, alte scopuri, altă viață. Eu sînt un accident și nimic mai mult. Tu aparții unor oameni diferiți de mine. De aceea m-am gîndit că n-aș mai vrea să am un copil cu tine, pentru că faptul că nu l-ai putea iubi m-ar ucide.

— Eu cred că iubirea nu are nevoie de atîtea complicaţii, conchise Fabricio morocănos.

— Tu nu cunoşti iubirea. E posibil să fi avut o femeie, două, douăzeci. Ţi-au plăcut trupurile lor, felul de a săruta, nuanţa pielii sau felul de a face dragoste. Dar ai iubit pe vreuna din ele ? Iubire, Fabricio : dorinţa de a te dărui, capacitate de sacrificiu, alungarea egoismului. Asta este iubirea, şi tu nu o cunoşti. Pentru tine femeile au fost trupuri dăruite plăcerii, buze înfierbîntate de dorinţă, epiderme stîrnite de patimă. Le ai şi le laşi cu uşurinţă şi nu te complici cu nici una pentru că nu te dărui nici uneia. Asta nu este iubire. Şi iartă-mă, te rog, dar cred că ar trebui să închidem definitiv acest capitol. Îi surîse apoi cu afecţiune. Să ne comportăm ca nişte buni camarazi de şcoală, animaţi de dorinţa de a ne afirma în faţa profesorilor.

Fabricio observă cum ea — fiinţa ei, adevăratul ei fel de a gîndi, autentica ei sensibilitate de femeie — se pierde pe drumuri necunoscute. Dar se temu s-o iubească, şi înainte de a întinde mîna ca s-o reţină, preferă să şi-o închidă în jurul cărţii, cum îşi închisese întotdeauna şi inima în faţa oricărui nou sentiment.

Şirul de oameni înainta greu pe drumul care se pierdea şerpuind în josul muntelui spre fundul văii. Amanecer ar fi vrut să se oprească pentru cîteva clipe să se odihnească, dar cei care o împingeau din urmă nu-i permiteau. Bernardo îi observă oboseala, îi luă raniţa din spate şi-i spuse surîzînd ca s-o încurajeze :

— Nu mai avem mult. Dar ea ştia că mai trebuiau cîteva zile bune pînă să ajungă grosul armatei, care, după cum se spunea, se apropia de Zipaquirá, satul salinelor.

Treceau bărbaţi călare, unii neînarmaţi, alţii înarmaţi cu cuţite şi lăncii ; femei pe catîri care se încăpăţînau să desfrunzească arbuştii de pe marginea drumului ; alţii călare pe măgăruşi cu mersul lent şi dificil ; cei mai mulţi oameni pe jos, cu raniţele în spinare. Copii nu erau, şi Amanecer observă că şi femei erau destul de puţine. Privi înapoi şi o văzu pe Nicolasa cum înainta sporovăind cu două vecine. În spatele lor, un salahor de drumuri trăgea doi catîri împovăraţi cu oale, copăi de frămîntat pîinea

și alte articole de bucătărie. Mai încolo, spre colinele în spatele cărora se ghiceau străzile pustii ale satului Socorro, bărbații formau un șir interminabil.

— Noi cei de aici sîntem codașii, zise Bernardo. Dinspre Tunja și de acolo pînă la saline sînt mai bine de cincisprezece mii de oameni.

— Dacă nu ne grăbim o să-i ajungem cînd vor fi luat deja Santa Fe, zise Amanecer.

— Cînd Santa Fe va fi luată de *comuneros* vom fi cîștigat totul, zise Bernardo.

Soarele începea să coboare spre una din marginile văii. În curînd avea să vină întunericul și trebuiau să facă popas pentru a înnopta undeva. Dar Amanecer nu voia să se oprească. Înșelîndu-și oboseala, ar fi vrut să meargă înainte pe urmele lui Alcantuz, ale lui Ortiz, ale lui Molina, ale lui Galán, care după cum spunea Bernardo, își continuaseră marșul spre capitală după spectaculoasa înfrîngere a trupelor conduse de căpitanul Joaquín de la Barrera, în Puente Real.

— N-a fost nevoie să se tragă nici un glonte, îi povestise cu evidentă mîndrie. S-au speriat și și-au aruncat armele din balcoanele primăriei.

Amanecer surîse. Se gîndi la José Antonio cum conducea oamenii pe care și-i pregătise singur în ultimele săptămîni.

— Generalul Berbeo l-a numit căpitan în armata de *comuneros*, îi spusese Bernardo cînd își reîncepură marșul.

Căpitan, gîndi fata. Dacă era printre *comuneros* vreunul care să merite acest titlu acela nu putea fi decît José Antonio. El fusese căpitan cu mult timp înainte, de cînd luase în seama lui apărarea celor neajutorați și oropsiți de abuzurile stăpînirii, de cînd se hotărîse să-și instruiască vecinii pregătindu-i pentru eventualitatea unui război ca cel care făcea acum să se cutremure drumurile Noii Granade ; de cînd vocea lui se făcuse auzită în fața balcoanelor zăvorîte ale primăriei, obligîndu-l pe Ángulo y Olarte să iasă în fața mulțimii și s-o liniștească făcîndu-i promisiuni ce se dovediseră false ; de cînd se hotărîse să pornească împotriva trupelor trimise din Santa Fe și să le taie drumul la Puente Real. Era căpitan José Antonio,

căpitan prin vocație și pentru că așa o cerea poporul care-l urma atribuindu-i calități de erou, vorbind despre el acum aproape în termeni de legendă.

Mulți se opriseră pe marginea drumului formînd grupuri care dezbăteau aceleași probleme : victoria asupra pușcașilor căpitanului de la Barrera, fuga locotenentului Ponce spre Santa Fe, felul în care i se dăduse auditorului Osorio un mandat ca să meargă la Chiquinquirá, întovărășit de căpitanul Fernando del Ferro. Și speranțele erau aceleași : abolirea impozitelor, birurilor, rentelor datorate statului care împovărau cel mai mult, apoi moartea regentului și o pedeapsă exemplară celui care în chip cu totul nepotrivit se numea protector al indienilor, a cărui unică dorință părea a fi lichidarea totală a unei rase deposedate și învinse. Se vorbea, de asemenea, de dificultățile care aveau să se ivească de acum înainte și de speranța în izbîndă care trebuia să-i anime pînă să reușească în ceea ce-și propuseseră, fiindcă știau că un pas înapoi însemna înfrîngerea, și aceasta ar fi adus după sine o înspăimîntătoare revanșă și răzbunare.

— Ar fi bine să ne oprim aici, zise Bernardo.

Căutară umbra unui pin și se apropiară de trunchiul lui mirosind a rășină. Salahorul de drumuri despovără măgărușii de încărcătura lor și-i lăsă să pască în voie. Nicolasa și tovarășele ei se duseră să caute lemne și trei pietroaie pentru vatră, iar Amanecer se așeză pe iarbă lîngă Bernardo ca să audă amănuntele primelor confruntări cu trupele trimise de Audiența regală.

— La șapte dimineața, odată cu ivirea soarelui, ne aflam deja tocmai pe culmea dealului care domină satul. Nu eram mulți, cam vreo cinci sute. Și-mi zice căpitanul Isidro Molina, îmi zice : Bernardo, coboară pînă în sat și spune-i preotului să salveze ce poate din biserică, pentru că vom reduce totul la cenușă. Eu i-am răspuns la ordin, căpitane ; dar în adîncul meu tremuram de frică și-mi ziceam de nu m-ar lua blestemații de pușcași drept țintă la antrenamentele lor. Dar în asemenea situații n-ai de ales, și imediat ce-a bătut clopotul pentru misa de șapte am luat-o pe coasta dealului în jos, și culmea era că n-aveam la mine nici urmă de armă, eram fără apărare ca un

nou-născut. José Antonio, că eu așa-i zic chiar dacă-i căpitan, m-a bătut pe umăr și a rîs cu rîsul lui atît de molipsitor și de încurajator de mi-au dispărut și cele mai slabe urme de frică. Și așa am apărut eu în centrul pieții unde erau deja mulți curioși, oameni care priveau spre coama dealului pentru că, asta da idee, cei din Socorro au avut grijă să se lase văzuți, ca să-i impresioneze pe cei din vale, și mă duc întins să-l caut pe părintele Martín Borrel, care se afla în tinda bisericii împreună cu vicarul don José de las Bárdenas, și mă proptesc în fața lor și le zic bună ziua cuviosiilor voastre, vin din partea domnilor căpitani *comuneros* pentru cutare lucru, mai bine zis le-am spus cele încredințate de căpitanul Molina, și mă gîndeam acum mă-nhață, dar ei, în loc să mă înhațe, m-au privit cu oarecare respect. Și cei doi preoți s-au retras să vorbească cu unul foarte încătărămat, în uniformă, care am aflat după aceea că era căpitanul don Juaquín, și ăsta s-a pus pe vorbit cu un altul care cică era auditorul Osorio, și ăsta cu alții, de părea că n-or să mai termine niciodată, și după aia m-au căutat în fine și mi-au zis că nu aveau ce vorbi cu mine, ci numai cu căpitanii mei, și dacă nu cumva sînt căpitan, și eu le-am spus sînt soldatul Bernardo Malpica la ordinul dumneavoastră, și iar au spus că nu cu mine vor să vorbească, ci cu căpitanii mei. Atunci am luat drumul întors pe costișa dealului în sus și i-am povestit totul lui José Antonio și el a vorbit apoi cu comandanții și au coborît chiar căpitanul Molina și unul Rubio și un oarecare Calviño, și noi am rămas acolo cantonați, și acum, c-o văd pe Nicolasa cum aprinde focul, îmi amintesc că am fript o vițică destul de grasă și ne-am așezat pe mîncare de parcă se băteau dracii la gurile noastre. Nu știu ce s-o fi întîmplat la Puente Real pentru că cei trei căpitani s-au întors tîrziu, spre căderea nopții, ca pe vremea asta, și s-au tras la o parte să discute, și totul stătea pe loc, și trupa începuse să se cam plictisească și avea chef să se ducă în sat pentru că sîntem bărbați și sîntem și mulți, spuneau, și i-a liniștit Molina pînă la urmă. Și dimineața am coborît iar din ordinul aceluiași Isidro și cu același scop, și tocmai stăteam de vorbă cu domnul auditor cînd am văzut că în piață au intrat mulți

soldaţi *comuneros* cu arme şi larmă mare, încît cei din sat au fugit ca nişte iepuri spre vizuine. Cînd piaţa era deja plină de *comuneros* aşa-numiţii puşcaşi apărură în balcoanele primăriei şi-şi aruncară armele peste balustradă predîndu-se. Niţel mai nainte nişte soldaţi despre care se credea c-ar fi regalişti, dar care în realitate fuseseră recrutaţi din Villa de Leiva, trecuseră de partea noastră. Aşa că pe la zece dimineaţa toţi regaliştii erau prizonieri, şi noi, *los comuneros,* eram stăpîni pe piaţă.

Oala fierbea pe focul ale cărui flăcări înveseleau întunericul ce devenea din ce în ce mai intens sub ramurile pinului. Amanecer ascultase cele povestite cu ochii închişi, reconstituind fiecare episod. Îl vedea pe José Antonio în piaţă, pe şosele, pe coline, pretutindeni, purtînd mereu ca pe un stindard protestele contra nedreptăţilor faţă de sărăcimea din Noua Granadă. Adică, gîndea Amanecer, faţă de întregul popor, pentru că bogătaşii puteau fi număraţi pe degete.

— Asta aşa e, îi zise Bernardo. Şi există ceva şi mai rău, Amanecer. Ştii de ce sînt bogaţi aceşti cîţiva ? Pentru că noi am muncit pentru ei, ajutîndu-i să-şi dobîndească bogăţia. Şi acum nu se mai satură şi vor tot mai mult, pentru că bogăţia e ca rîia, cum se spune, pe măsură ce te scarpini mai rău te mănîncă şi mai mult te-ai scărpina.

De-a lungul drumului, pe coastă şi pînă spre valea îndepărtată se vedeau focuri nenumărate. Amanecer se gîndea că fusese greu s-o convingă pe Nicolasa, dar că acum urma şi ea convoiul, nu resemnată, ci chiar mulţumită. O văzu servind supa în căni de lut, înşirînd lingurile de lemn, împărţind proviziile între membrii grupului. Şi avu certitudinea că ele sînt utile armatei de *comuneros;* că imediat ce vor ajunge la Zipaquirá şi la Mortiño, unde, după cum spunea Bernardo, erau peste cincisprezece mii de oameni, vor începe să lucreze pentru ei, să le pregătească de mîncare ca să-i facă să reziste la cele mai cumplite încercări. Ştiau că victoria era acum pe aproape şi că trebuia doar să întindă mîna ca s-o atingă. A fi victorioşi însemna pentru Amanecer să înceteze plata impozitelor care sancţionau munca sărăcimii, şi mai presus de

toate, să-l vadă pe José Antonio căpitan de-a pururi, curajos și respectat, devenit prima autoritate în Socorro.

Cu un gest mecanic apucă ceașca, și reacționă doar cînd își arse limba cu supa clocotită. Amanecer Fernández, își spuse surîzînd, dacă te tot gîndești la un bărbat care nu-ți aparține în curînd ai să te arzi cu totul.

— Mai important ca orice, zise Bernardo, este entuziasmul oamenilor fiindcă la început eram foarte puțini, cam vreo zece, apoi vreo douăzeci, în săptămîna următoare cam vreo treizeci, dar asta în fiecare sat, în Pinchote, în Barichara, în Charalá, în Cheva, în Socorro, și în două săptămîni eram vreo mie. Și acum — îi explică arătîndu-i drumul pe care-l dezvăluia soarele în zori — nimeni n-ar mai ști cîți sîntem. Cincisprezece mii, se spune. Îți imaginezi, Amanecer ? O mie însemnează mult, foarte mult. Cincisprezece mii este un număr care aproape înfricoșează. Și Calviño mi-a spus cînd s-au îndreptat spre Tunja și m-au trimis înapoi la Socorro ca să anunț victoria cîștigată, că vom fi și mai mulți. Să zicem douăzeci de mii, pentru că după cum ți-am spus lumea iese din toate satele și din toate casele. Oamenii își lasă sapa și apucă topoarele, dacă le au, și-i urmează pe *comuneros*. Și să nu crezi că femeile rămîn să bocească, nu, drăguță. Eu aș zice că femeile sînt acum la fel de curajoase ca și bărbații, pentru că îi îndeamnă să meargă la luptă, și le spun că să n-aibă grijă, că ele au grijă de copii și de casă pînă se vor întoarce învingători, de-acum încolo fără biruri și impozite. Îi vezi ? o întrebă arătîndu-i un grup de tineri ce coborau pe cărare înspre interminabilul convoi. Și se spune că și indienii sînt atițați și că îi conduce un anume Pisco pentru că și bieții indieni, cum zice și José Antonio, au fost cîndva stăpîni pe tot ce e pe aici iar acum sînt băgați în țarcuri ca animalele.

Vorbăria lui Bernardo face mai ușor de suportat oboseala drumului, gîndi Amanecer, în timp ce-o ajuta pe Nicolasa care era aproape încovoiată de oboseală. Vorbi cu salahorul de drumuri, care ușură un catîr de povară, împărțind desăgile cu mîncare între Bernardo, Amanecer și el, și i-o urcară în cîrcă pe Nicolasa. Așa porniră din nou la drum în urma a sute de bărbați și femei și urmați la

rîndul lor de o mulțime de oameni strîns uniți și hotărîți la orice.

— Pe *comuneros* nu-i mai poate opri nimeni, îi spuse Bernardo. Nimic nu le mai stă în cale. I-am spus-o și lui José Antonio imediat cum au trecut cei din Leiva de partea noastră, și el mi-a zis : nu ne oprește nimeni pentru că dreptatea e de partea noastră.

— Și ce s-a mai întîmplat la Puente Real ?

— Apăi am cîștigat arme și muniții. Nu puține, chiar multe, o cantitate de gloanțe că aproape nu le pot duce nici zece oameni. Ah, și s-a găsit și un lădoi plin cu bani, se spune că opt mii de pesos, nimic mai puțin. Dar de banii ăștia nu s-a atins nimeni, nici măcar de o centimă. Însuși José Antonio a spus, n-am venit aici să furăm ci ca să ni se facă dreptate, și nu s-a atins nimeni de nici un ban.

Pe cînd traversau valea începu să plouă. Mai întîi niște picături mari și grele care se stingeau în țărîna drumului formînd un fel de monede de noroi, apoi mai insistente, însoțite de un vînt rece, care răscolea copacii ; în sfîrșit, se porni ploaia cu acompaniament de trăsnete și fulgere, și la scurt timp ceea ce păruse să fie o simplă răpăială sfîrși prin a se transforma într-o adevărată furtună. Căutară să se adăpostească sub un arbore, dar Bernardo le aminti că arborii atrag fulgerele. Și așa, temătoare, hotărîră să-și continue drumul prin furtună.

Pe marea liniștită și pură, razele lunii desenau drumuri care se terminau pe plajă, udînd picioarele negre ale lui Amanecer. Dincolo de stînci apa făcea un zgomot ciudat și sinistru printre rădăcinile putrede ale manglierilor. În spatele trupului cafeniu al fetei, măslinii răvășiți de briză scoteau sunete ce aminteau de murmurul rugăciunilor între pereții unei biserici. Transparența nopții dezvăluia velatura ambarcațiunilor din port, și uneori venea dinspre palisadele din Getsemaní un zvon de voci ce însoțea sunetul monocord al tobei. Amanecer se ridică și se îndepărtă de plajă pierzîndu-se printre străduțele cartierului. Se auzi lătratul unui cîine, apoi ecourile hămăitu-

lui său de avertizare se stinseră într-o descendentă spirală de oboseală. Aerul avea acum un miros de peşte putred, de apă silitroasă şi lîncedă, stătută între tulpinile de trestie. Colibele se înşiruiau capricioase imitînd străduţele, şi tam-tam-ul tobei devenea din ce în ce mai clar pe măsură ce în urma fetei se stingea zgomotul mării.

Ca să poată intra în căsuţă trebui să se aplece printr-o adîncă plecăciune, uşa fiind joasă şi îngustă. Nu se vedea decît un punct luminos de la ţigara Bernabelei. Cînd trăgea din ea se putea zări un interior mizer cu vreo două mindire pe jos, crătiţi şi un vas de lut atîrnate pe perete ; acoperişul de paie avea numeroase găuri care lăsau să pătrundă noaptea cîrpită cu petice de lună ; într-un colţ se vedeau două bănci şi în altul o vatră stinsă.

— Am crezut că te-ai dus la mînăstirea Carmelitelor, zise Bernabela, fără să renunţe la tutun. Era o negresă tînără, cu trăsături dure, cu o gură foarte mare şi nasul turtit. Negresa din Villalpanda, aşa îi spuneau. Ei îi plăcea să i se spună pe numele întreg, Bernabela de Cabala, şi să i se ştie de frică. Cunoştea secretul tuturor ierburilor şi într-un ascunziş din mlaştina Spînzuratului prepara tot felul de licori otrăvitoare. Mulatrul Juan Lorenzo o învăţase o parte din ştiinţa lui şi Bernabela ştia să profite bine de cele învăţate.

— Am să merg mai tîrziu, zise Amanecer şi se întinse pe mindir.

— Ceea ce s-a întîmplat trebuia să se întîmple.

— Dar nu m-am gîndit că o să se întîmple atît de curînd.

Într-adevăr, hotărîrea Lorenzanei o luase pe nepregătite pe Amanecer. Într-o după-amiază, să fi fost cam două luni de atunci, o găsise mai tristă ca de obicei, aşezată în balansoarul ei din coridorul de la etajul casei. Părea retrasă, închisă în ea însăşi. Rareori mai frecventa casa sergentului, şi chiar şi atenţiile guvernatorului o lăsau complet indiferentă. N-o mai tulburau nici plîngerile lui Andrés, şi nu se bucură nici atunci cînd, la insistenţele ei, Andrés îi alungă pe Sebastián Pacheco şi pe Catalina cu un copil mulatru de gît, o fetiţă plîngăreaţă şi urîtă pe care o botezaseră Sebastiana.

— Cînd stăpîna e tristă, nici soarele nu mai luminează îndeajuns, îi spuse Amanecer așezîndu-se la picioarele Lorenzanei, tandră și supusă ca o pisică, afectuoasă și fidelă ca un animal bătut.

— Nu sînt tristă, Amanecer, îmi este doar teamă.

— Teamă de ce, stăpînă ? Nimeni în lumea asta nu-ți poate face vreun rău.

— Viața nu mai e ca înainte. Nu mai putem merge la reuniuni, ne ascundem cu teamă în propriile noastre case, și umbra lui Mañozca ne urmărește chiar dacă el nu-și scoate nici capul din ceea ce a început să se numească palatul său.

— Omul ăsta e ca holera, zise Amanecer și strînse pumnii. Și cînd mă gîndesc că eram gata să-l prindem atunci, la Elena, și că l-am lăsat să ni se strecoare printre străduțe !

— Am luat o hotărîre, zise Lorenzana după o pauză, privind în ochii negri și mari ai sclavei. Nu mai suport starea asta de teamă, și înainte ca Sfîntul Oficiu să vină la mine mă voi duce eu la el.

Amanecer se ridică neîncrezătoare, speriată. O privi pe Lorenzana ca și cum ar fi văzut-o pentru prima dată. Observă că e mai palidă ca oricînd, cu două cearcăne adînci pe sub frumoasele ei pupile, cu obrajii puțin trași și buzele arse ca de o febră ascunsă. Se gîndi că acest chip răvășit era foarte frumos, și ca întotdeauna, dori pentru această femeie toată fericirea din lume.

— Dacă va trebui să moară cineva în mîinile Sfîntului Oficiu să fiu eu aceea, stăpînă.

— Nu mă gîndesc la moarte, Amanecer. Vreau doar să o iau înaintea lui don Juan. El ar vrea să mă aibă la dispoziție, să mă închidă într-una din închisorile secrete ca să dispună de persoana mea după bunul lui plac. Îl voi lăsa să mă aștepte.

— Dar nu spuneai, stăpînă, că vrei să te predai ? Poate nu știi ce fac acești nemernici ? N-ai auzit cum torturează oamenii, cum îi pun în fiare, cum le dau să bea apă din mare sau cum bagă în ei apă din fîntîni pînă li se umflă burta ca o tobă ?

— Nu mă voi lăsa lipsită de apărare în mîna lui. Totul e bine gîndit. Mai întîi am să cer să fiu ascultată de un judecător din Sfîntul Oficiu.

— Cînd vor veni să te asculte te vor și înhăța.

— Nu mă vor găsi aici, Amanecer. Voi pleca mîine dimineață la mînăstirea Carmelitelor.

— Ca să te călugărești ?

— Nu, ca să le cer azil. O cunosc de multă vreme pe stareță, pe maica María Bautista de San Francisco. Înainte de a se călugări a fost prietenă cu unchiul meu, canonicul. Ana María de Barros se chema înainte. Știu că nu mă va refuza.

— Dar... stăpîna într-o mînăstire ! zise Amanecer și în ochi i se citea o adîncă uimire.

— Și ce ți se pare atît de ciudat ?

— Stăpîna nu e făcută pentru o viață ca aceea, nu e născută să trăiască fără bărbați. Dacă acum, cu atîta libertate cîtă ai, disperi cînd n-ai pe unul la îndemînă, ce ți se va întîmpla într-o chilie unde nu poate pătrunde nici vîntul ?

— M-am gîndit bine, și sînt hotărîtă. După o pauză adăugă : Mă gîndisem să iau cu mine și un copil, pe cel mai mic... știi care, pe Francisco, pentru care am sentimente mai deosebite. Dar s-ar putea îmbolnăvi în condițiile acelea. De aceea îl las aici în grija ta, și să te ocupi de el ca și cum ar fi al tău.

— Crezi că voi rămîne în casa asta după ce vei pleca, stăpînă ?

— Vei rămîne, este hotărît.

— Și dacă stăpînul don Andrés mă aruncă în stradă ?

— Nu va îndrăzni. N-are cine să-i îngrijească de copii. Te va păstra chiar numai ca să nu fie deranjat de ei.

— Nu vreau să pleci, stăpînă. Dacă pleci, n-ai să te mai întorci niciodată.

— Mă voi întoarce, zise Lorenzana hotărîtă, însoțind privirea fixă și fermă cu un gest autoritar. Cred că nu va trece o lună și voi părăsi mînăstirea, și odată lichidate socotelile cu Sfîntul Oficiu îmi voi putea relua viața de dinainte fără nici o teamă.

Dar trecuseră deja două luni și Lorenzana încă nu se întorsese acasă. Amanecer suspină, se răsuci pe mindir și amintirile continuară s-o invadeze molcome și inevitabile ca apa în matca unui rîu.

Lorenzana plecă în dimineața următoare. Cînd Amanecer urcă în dormitorul ei găsi patul gol, și căutînd în cufere observă că lipseau patru rochii ale stăpînei. Auzi plînsetul copilului și cînd vru să-l ia în brațe își simți mîna prinsă ca într-un cleşte de mîna puternică a lui don Andrés del Campo.

— Să nu-l atingi, vrăjitoare blestemată !

O acuzase apoi de toate grozăviile care-i treceau prin minte : că ar fi pervertit-o pe nevinovata de Lorenzana, că i-a făcut relații periculoase cum era mulatrul Juan Lorenzo, că a influențat prin bîrfe și sfaturi hotărîrea de a-l alunga pe Sebastián și pe femeia lui ; că au ieșit în noaptea de vineri să se întîlnească cu alte vrăjitoare posedate de diavol. Apoi o lovise de cîteva ori cu biciul, o azvîrlise în stradă cu lovituri de picior și-i interzisese să se mai întoarcă pe acolo.

— Dacă te mai văd călcînd pe străzile astea am te denunț Sfîntului Oficiu.

Amanecer se mișcă agitată în culcuș. Se ridică și bău puțină apă. Avea buzele uscate și se simțea mistuită de febră, care de fapt era doar disperare.

— Și nu te duci s-o vezi ? întrebă Bernabela.

— Poate Ana. Eu nu.

— Poate tu, nu ea.

Și continuă să-și fumeze țigara, nemișcată, mai neagră ca întunericul. Amanecer deschise ușa și văzu că luna se ascunsese după niște nori grei și plumburii pe care nu-i observase mai înainte, cînd stătuse îndelung pe plajă în timp ce apa îi lingea picioarele.

— E deja întuneric de tot, îi spuse Bernabelei.

— Și ce aștepți ?

— Nu mai aștept nimic, răspunse și ieși în stradă. Puțin după aceea un liliac străbătu rapid aerul din Getsemaní și se pierdu în noapte.

În chilie, Lorenzana visa cu ochii deschiși. Condamnată la liniște și singurătate evoca momentele fericite ale vieții

ei, în care existase mereu un bărbat. Nu unchiul ei canonicul care o ţinea de mînă cînd priveau din port nava cu care Serrezuela se îndrepta spre Lima ; nici Andrés, care o cumpărase la doisprezece ani ca pe o jucărie pentru nopţile lui vicioase. Alţii, ca Francisco, ca Diego, ca Liborio, ca Jerónimo, ca Fermín. Nume pierdute într-o memorie la fel de infidelă ca şi trupul ei. Figuri care apăreau şi dispăreau în tenebre. Şi în final faţa vicleană a lui Taravira, uneori domesticit ca un cîine, alteori exigent ca un rege sau pasionat ca un bărbat. Evocarea unor alte nopţi în alte împrejurări şi în alte paturi punea parcă ace în trupul ei şi făcea să-i tremure mîinile care negăsind alt trup de care să se agaţe, se crispau în jurul propriului ei trup.

Se ridică şi se duse la fereastră. Cînd se înălţa pe vîrfurile picioarelor putea să vadă printre gratii o parte a golfului ; spre dreapta distingea ultimul galion venit din La Española, şi mai încolo catargele întunecate ale unei corăbii pentru negoţul cu sclavi negri. Restul era cer şi mare, iar mai departe cele două dimensiuni se contopeau într-una singură.

Se aşează din nou în pat rotindu-şi privirea prin chilia luminată de flacăra unei lumînări ce picura deasupra unui sfeşnic de lut. În afară de patul tare şi ascetic nu mai existau decît o cruce de lemn pe perete, o masă încastrată în zidul de piatră şi lut şi o bancă pe care o folosea uneori ca s-o pună în faţa ferestrei şi să se caţăre pentru a-şi lărgi peisajul vizual. Într-un colţ era un urcior şi o găleată care-i amintea de condiţia ei mizerabilă. Mai încolo era uşa întotdeauna încuiată pe dinafară, şi care se deschidea numai în anumite ocazii : cînd trebuia să meargă la capelă să asculte misa, cînd se întorcea la capelă să se roage sau revenea la capelă pentru utrenie. Se gîndi la nepoata ei, la fata aceea de doisprezece ani care luase numele de Lorenza de San Marcelor în cinstea ei, şi se cutremură gîndindu-se la vocaţia ei atît de precoce, la canoanele pe care le practica zilnic, la felul cum îşi însemna carnea impuberă cu teribilele unghii ale centurii de penitenţă. Se gîndi şi la celelalte călugăriţe, unele cu adevărat convinse de drumul spre sanctitate pe care-l urmau, altele rămase acolo doar pentru siguranţa unui acoperiş şi a unei mîncări, altele

venite să-şi ascundă în chilie o iubire neîmpărtăşită, altele care ştiau cum să iasă din acele minuscule încăperi ca să comunice cu suratele lor şi să umple noaptea de tînguiri pasionale ca mugetele lui Taravira la sabat. Lorenzana, după numai şaizeci de zile de claustrare, aflase toate astea, şi cînd pe coridoarele întunecate vedea cearcăne adînci pe sub ochii iubitelor nocturne şi surprindea priviri aprinse pe sub scufiile austere se gîndea la nopţile ei solitare şi la mîinile care i se strîngeau disperate în jurul ei înseşi în lipsa trupurilor care umpluseră cu dimensiunea plăcerii nopţi unice care o chemau pe tărîmul amintirilor.

Ceva intră în zbor pe fereastra cu gratii. Probabil un fluture, gîndi Lorenzana surprinsă cînd o adiere stinse minuscula flacără a lumînării. Întunericul deveni compact pentru o clipă, pînă cînd palida lumină a nopţii făcu să se profileze conturul camerei. Atunci o văzu.

De la îndepărtata frontieră unde cei din neamul *panches* îşi ascuţeau privirile şi săgeţile şi-şi arătau dinţii în rînjete sîngeroase ; de dincolo de ultimele drumuri ; de unde orizonturile începeau să se repete şi zilele erau lungi şi galbene ca boabele de porumb ; din lupta neîncetată de menţinere a graniţelor imperiului muisca apăru Ogontá cu trupul lui de aramă patinată şi ochii de foc şi cu mîinile lui de o incredibilă forţă.

Amanecer îl văzu într-o după-amiază cînd războinicul se afla alături de *cacique* în faţa locuinţei femeilor, discutînd, fără îndoială, despre grelele probleme ale războiului, sau punînd la cale festivitatea din zilele următoare cînd aveau să hrănească soarele cu sîngele unui *moja* pentru ca Zhúe să nu moară niciodată, să nu-şi piardă forţa cu care încălzea pămîntul şi făcea să crească semănăturile şi arborii. Printr-o crăpătură din perete Amanecer îi privea cum se plimbă încoace şi încolo, şi constata că trupul robust al lui *cacique* era neînsemnat faţă de trupul musculos al lui Ogontá, care părea să-şi fi uns pielea cu una din pomezile rezervate marilor războinici, pentru a se proteja contra colţilor ucigători ai săgeţilor.

Auzi nişte paşi înăbuşiţi în spatele ei şi întorcîndu-se o văzu pe Fagua.

— A venit Ogontá, îi zise.

— Tocmai mă uitam cum se plimbă cu *el cacique*, stăpînul nostru.

— E puternic și frumos, nu-i așa ? întrebă Fagua, și-și lipi ochii de crăpătura din perete. Soarele, acum cu lumina stinsă și albă, urmărea pașii celor doi bărbați.

— Cînd îl văd, zise Fagua întorcîndu-se spre ea, mă simt străbătută parcă de un stol de păsări roșii, și doresc ca privirea mea să aibă piele ca să se poată apropia de el și să-l atingă.

Amanecer o văzu într-o lumină diferită, și înțelese că Fagua era îndrăgostită și că nimic altceva nu mai avea pentru ea importanță. Își aminti de copilul acela care-i umpluse și ei visele cînd trupul lui se îndrepta spre a doua etapă a vieții, și de plînsul ei lîngă piatra sacrificiilor, și de felul în care îi închisese ochii cînd începea soarele să-l caute ca să poată privi lumea prin ei. Atunci ar fi fost în stare să moară lîngă el, să-și cuibărească trupul gol deasupra altarului, să primească în pieptul ei abia bombat împlîntarea cuțitului de piatră. Numai că ea era femeie și soarele nu i-ar fi băut sîngele, iar sacrificiul ar fi fost inutil. Trebuia numai să aștepte ca termenul să expire și să-l caute pe *el moja* pe drumurile fără sfîrșit ale lumii de dincolo de rîul adînc al morții, și dacă nu-l întîlnea degrabă trebuia s-o caute pe Siramena pentru ca împreună să încerce să-l găsească. Sigur că era acolo așteptînd-o, crescînd odată cu ea, dobîndind forța lui Ogontá în timp ce ea căpăta treptat contururile lui Fagua. La acel ceas fără umbră în lumea ascunsă sub ultimele maluri ale vieții din urmă o să-l întîlnească așteptînd-o, și de acolo nu i-l va putea lua nimeni pentru că soarele acela diferit avea viață proprie și n-avea nevoie să bea sînge proaspăt pe care să-l transforme în căldură, așa cum apa pe care o bea se transforma în apă vie și roșie care cobora din trupul ei în pămînt cînd Chía avea să fi răsucit de un anumit număr de ori fusul întunecat cu care torcea zilele din înalturi.

— Mîine voi putea să-l văd mai de aproape, zise Fagua, și vocea ei de speranță era ca prima floare răsărită în *patio* după căderea ploii.

— Nu ți-e teamă ?

— Îi este oare teamă stelei cînd se înalță în noapte, sau peștelui cînd saltă în apă ?

— Stăpînul nostru, *el cacique*, ar putea să afle.

— Voi cere numai să fiu lăsată să plec împreună cu fiica mea.

— Nu vei putea pleca, Fagua.

— Nu locul îl voi schimba, ci felul de a trăi. Am știut întotdeauna că voi accepta pedeapsa și voi lăsa să fiu închisă în groapă sub povara lespedei. Mă voi simți atunci ca o ofrandă pe care sacerdoții o aruncă în adîncul pămîntului. Acelui adînc voi fi încredințată și eu, și cînd ochii mei se vor închide în bezna lăcașului gîngăniilor alți ochi noi mi se vor deschide spre un peisaj pe unde voi merge de mînă cu fiica mea pînă îl voi întîlni pe Ogontá.

Amanecer gîndi că era ciudată asemănarea dintre gîndurile lor. Amîndouă căutau altceva decît aveau. Viața, îi spusese tatăl ei înainte de a o dărui marelui stăpîn al Guatavitei, poate că nu înseamnă nimic altceva decît să cauți mereu.

Îi spuse asta și lui Fagua și ea surîse. O luă de mînă și se așezară pe delicata saltea de bucsău. Departe de ele, la capetele enormei încăperi, alte *tiguyes* vorbeau, torceau sau chicoteau. Copiii fugeau de la un grup la altul și de departe, din altă încăpere, pătrundea zgomotul uniform al războaielor de țesut.

— Bătrînii, spuse Fagua, au înțelepciunea orizonturilor, dar noi avem neliniștea drumurilor. Sau n-ai văzut cum se stinge lumina lumii în ochii unui bătrîn ? Flacăra se mistuie puțin cîte puțin, dar jăraticul mai împrăștie încă lumină ; cînd mai rămîne doar spuza, privirea se stinge și la urmă pupilele devin cenușă. Și atunci încep să strălucească pe dinăuntru în căutarea bărcii țesute din fire de păianjen la malurile marelui rîu.

— Cînd eram mică, urmă Fagua, am văzut cum au înmormîntat un *cacique*. O săgeată vrăjmașă îi sfîșiase pieptul curmîndu-i viața.

Pentru că triburile muisca trăiseră luptînd. A lupta, pentru ei, însemna o afirmare a puterii lor. Luptau ca să-și apere teritoriul de năvălirile triburilor străine ; ca să-și impună altora sistemul de organizare politică pe cale

de a se consolida ; ca să li se respecte frontierele și autonomia ; ca să supună popoare mai slabe și să nu se lase cotropiți de altele mai puternice. Fagua văzuse bătălii cu aceeași frecvență cu care văzuse rodind semințele și crescînd culturile. Își amintea — și în timp ce-și depăna amintirile Amanecer țesea din ele o realitate pe care abia și-o putea imagina — de moartea lui *cacique*, la care asistase cu ochii plini de uimire în timp ce de mînă cu alte fetițe se oprea pe malurile tainei.

Indiencele bătrîne pregătiseră *chicha*. Flăcăiandrii coceau coca, pisau scoicile puse în foc, amestecau cenușa și o depozitau în vase speciale. Războinicii înconjurau casa unde fiul surorii lui *cacique* muribund pregătea împreună cu sacerdoții și cu căpeteniile militare ceremonia proclamării sale ca nou șef al întregului ținut. Zhúe, sătul de sîngele celor sacrificați, cu strălucirea ochiului său sporită de lumina ochilor ai atîtor *mojas* sacrificați, cu puterea lui întărită de carnea nevinovată a celor destinați gurii sale de foc, domina cerul cu o pîrjolitoare strălucire. Cîntăreții din flaut se pregăteau și ei pentru ceremonie, postind și străduindu-se să fie o întruchipare cît mai patetică a morții. Orfevrierii se zoreau în minuțioasa lor muncă făurind minuscule tubulețe de aur și infime lacrimi de foc și modelau în ceară figuri stranii care-l reprezentau pe *cacique* agonizînd. Bătrînii tribului își exersau cîntecele care povesteau isprăvile marilor războinici ai unui timp dilatat, și muzicanții își încercau instrumentele din care adierea unor calde amintiri pătrundea în ritmuri sacadate, legate de alte cîntece din alte timpuri cînd soarele lung al verii speria noaptea cu nenumăratele lui săgeți de galbenă strălucire.

Cînd se știu că *el cacique* murise se făcu o tăcere grea împrejurul casei sale. La chemarea mută indienii alergară de pretutindeni, chiar de trebuiau să străbată pămîntul. Se așezară într-un cerc imens și de la unul la altul începură să circule vasele cu *chicha* și altele cu cenușa care făcea să se deschidă ochii interiori purtîndu-i prin peisaje nemărginite. Sacerdoții își începură munca lor tainică de pregătire a trupului lui *cacique* pentru a-i face mai plăcută călătoria fără întoarcere, și femeile sale jeliră cu

țipete sfîșietoare care alungau definitiv pînă și ultimele ecouri ale tăcerii.

Fagua continua să privească totul cu uimirea ei de fetiță. Așezată pe o piatră, departe de cercul alcătuit de cei vîrstnici, ascultă primele cîntece care povesteau viața stăpînului dispărut, isprăvile sale de vitejie, lupta împotriva triburilor dușmane, eroismul lui în vîrtejul bătăliilor. Apoi cîntecele începură să povestească trecutul tribului și sfîrșiră prin a se referi, ca de obicei, la o anume vîrstă a lumii în care războinicii organizaseră primele comunități aducîndu-și de departe pe primele *tiguyes*. *Chicha* curgea grăbind momentul în care avea să înceapă dansul colectiv, la fel ca la toate ceremoniile. Fagua asculta cîntecele acestea care o mișcau profund pentru că-i deschideau orizonturi nebănuite, cu zeități care creaseră lumea, ca Furachogua care populase pămîntul cu fecunditatea pîntecului ei nesfîrșit, cu vocea ei care devenea culoare în solzii peștilor, cu vorbele ei sacadate și metalice în gîtlejul broaștelor poruncind semănatul și recoltele, Chiminigagua cu forța lui atotputernică ce zămislise lumina la începutul începuturilor, Chibchacum cu mîinile sale protectoare întinse deasupra întregului pămînt, frumusețea neasemuită a lui Goranchacha care înflorindu-i ca un smarald se născuse din pîntecul unei fecioare atinse de una din razele puternicului Zhúe, Cuchavira care întindea peste ploi o punte de culori pe care coborau mesagerii orașului din înalturi ca să trezească în adîncul semănăturilor viitoarele recolte de porumb, Nencatacoa care bea cu ei din aceleași vase și care dormea ca și ei la umbra tufișurilor din care fugiseră păsările de lătratul răgușit al tobelor. Cuvintele păstrau un ritm precis, o măsură care-i obliga pe cei din cerc să-și miște mîinile în aceeași cadență, și apoi să se ridice pentru ca mișcarea să le scuture întregul trup, apoi să se așeze spate în spate ca să înceapă dansul ce avea să-și sporească frenezia pînă-i dobora la pămînt.

În casa lui *cacique* sacerdoții își duceau la bun sfîrșit munca lor misterioasă, conservau trupul, smulgeau săgeata pentru ca vîrful ei să nu ucidă moartea, pregăteau ochii ca să se deschidă asupra noii lumini a unei alte

existențe. Preferatele stăpînului plîngeau și beau odată cu *chicha* sucul unor flori senzitive și albe care creșteau în arbori la umbra cărora nu se putea dormi decît somnul eternității, și servitorii cei mai apropiați lui *cacique* le acompaniau în libații și tînguire.

Fagua adormi, se trezi, adormi din nou și se trezi iarăși, și cîntecele tot nu încetaseră și dansul nu-și pierdea frenezia. Zhúe stătuse în mijlocul boltei albastre, apoi se întoarse la palatul său de întuneric și ieși din el ca să închidă din nou porțile luminii și să le deschidă iar în zorii zilei. Atunci Fagua văzu cum în timp ce vasalii își continuau libațiile și jelania lor zgomotoasă sacerdoții scoteau trupul mortului ilustru, înaintau pe un drum secret însoțiți de *tiguyes,* servitori și de cîțiva *güechas* care veniseră de la posturile lor de observație de la frontiere, și se adînceau în desișul care străjuia malurile rîului. Fagua se luă după ei temătoare, conștientă că face un lucru interzis dar chemată puternic de curiozitatea vîrstei ei fragede. Ascunzîndu-se pe după arbori, pitindu-se pe sub arbuști, șerpuindu-și trupul plăpînd pe după pietre și spionînd de la înălțimea lor, înaintă în urma celor care accentuau tăcerea într-un marș ce părea fugă. Cîntecele și strigătele indienilor se stinseră, și în fața expectativei lui Fagua rămase numai rapidul cortegiu la care se adăugară cinci sau șase purtători de vase de pămînt încărcate cu obiectele lui *cacique,* săgețile, flautul său preferat în momente de contemplație în timp ce semănăturile se îndreptau spre rod, ofrandele de aur pe care în grabă mare le terminaseră orfevrierii, mantiile colorate și cu însemne stranii asemănătoare celor de pe pietrele care anunțau granițele tribului sau făceau cunoscute zilele de tîrg și de sărbătoare, o tigvă plină cu cenușă, turtele de mălai și sarea care era adusă de la mare distanță, urciorul cu două guri ca să poată păstra în el apa rîului fără întoarcere, și coroana lui din pene și pieptarele de aur și podoabele de pus în nas și însemnele cu care avea să fie aclamat *cacique* pe noile proprietăți care-l așteptau și unde trupul lui cel nou avea să ajungă degrabă.

Fetița își dădu seama că sunetul apei se schimbase și, renunțînd la prudență, privi în direcția aceea și văzu că

rîul o luase în altă parte, pe o albie nouă, în timp ce vechiul lui făgaș rămăsese uscat. Și, aplecîndu-se cu mai mare îndrăzneală, renunțînd la protecția tufișurilor, văzu că în vechea albie a apei era deschisă o groapă enormă, cu două niveluri, unul întunecat și profund și celălalt mai la suprafață. Acolo se opri micul cortegiu : patru dintre cele mai bătrîne căpetenii ale tribului, cinci dintre preferatele stăpînului mort, patru servitori ai lui, dintre cei care curățau vîrful suliței, care îi întindeau coarda arcului, care-i pregăteau vopselele pentru tatuajul trupului, care-i măcinau cele mai bune frunze de coca și-i pregăteau cel mai potrivit amestec de cenușă de scoică. Se opriseră și vitejii *güechas* și purtătorii de ofrande, aproape încovoiați sub povara vaselor de lut în care străluceau statuete de aur și alte multe podoabe pe care Fagua nu le putu distinge din locul de unde privea. Femeile se țineau unele de altele, bete, aproape de leșin din cauza florilor arborelui aducător de somn, iar servitorii abia de se mai țineau pe picioare.

Sacerdoții și războinicii coborîră trupul lui *cacique* în groapa cea mai adîncă a mormîntului. Coborîră de asemenea și vasele cu ofrande și alimente, cîntînd cu voce joasă o litanie ciudată pe care Fagua nu o înțelese ; și ieșind din groapă, purtătorii de ofrande, sub supravegherea atentă a bătrînilor, începură să arunce pămînt peste trupul și obiectele lui *cacique*, pentru că știau că dacă o închid de partea asta, poarta mormîntului începea să se deschidă de cealaltă parte. Femeile plîngeau și-și treceau una alteia urcioarele cu *chicha* pe a cărei galbenă suprafață pluteau ca niște palide bărcuțe petalele de flori senzitive ce se strîngeau în ele la cea mai mică atingere. Servitorii priveau uluiți ceremonia ca și cum ar fi asistat din afara realității. Sacerdoții supravegheau totul în amănunt și continuau să murmure o litanie de neînțeles.

După un timp care lui Fagua i se păru neînchipuit de lung, sacerdoții conduseră pe *tiguyes* spre groapa cea mai apropiată de suprafața vechii albii a rîului. Le așezară pe pămîntul răscolit, pentru că ele — pradă băuturii — erau lipsite de putere și-și pierduseră complet simțul orientării. Alături de ele se întinseră cei mai iubiți servitori

ai lui *cacique*. Intonau un cîntec care era aidoma celui pe care Fagua îl auzise înainte de începerea dansului, și-l pomeneau pe marele stăpîn, și-l strigau, și-i promiteau să-l urmeze pe drumurile sale cele noi fără să-l părăsească vreodată. Încetul cu încetul vocile se stinseră, se stinseră apoi și ochii femeilor și ai servitorilor, care se chirciră într-o strînsă îmbrățișare de beție și somn, și atunci cei din cortegiu începură să arunce țărînă peste ei așa cum aruncaseră înainte peste trupul lui *cacique*. Fagua observa totul, fără să piardă nici un amănunt, prinsă de trunchiul unui arbore care se apleca înspre albia rîului căutînd apele acum îndepărtate. Văzu cum dispăreau preaiubitele *tiguyes*, cum se întorceau în pămînt, cum îl însoțeau pe stăpînul lor în noul sălaș. Astfel el nu avea să se simtă singur, astfel odată străbătut rîul într-o barcă de funigei avea să le găsească drăgăstoase și chemătoare, așteptîndu-l cu trupurile lor tinere și îmbietoare, avea să găsească gata întinsă coarda arcului, și vîrfurile săgeților gata pregătite, și plin vasul cu vopsea ca să-și poată picta linii pe noua sa piele. Plecase *el cacique* ducînd cu el și pe ai săi, ducînd pături contra frigului de dincolo, turte de mălai pentru sfîrșeala drumului, ofrande ca să le ofere zeilor și să le ceară protecție în viața cea adevărată în care începuse să trăiască.

Pămîntul rămase neted, fără nici un semn. Peste el fură așezate lespezi mari, pietre, mușchi, ferigă. Albia rîului redeveni ca mai înainte. Fagua se mira de rapiditatea și tăcerea cu care lucrau. Îndeplineau un ritual sacru și ea îl înțelegea în ciuda vîrstei ei fragede. Pielea arămie se întindea de efort, sudoarea picura de-a lungul coastelor și lipea părul de chipurile preocupate și încordate. Sacerdoții și căpeteniile militare supravegheau, și din cînd în cînd dădeau cîte un ordin scurt. Acum nu mai era nici o urmă, *el cacique* și ai săi călătoreau spre povîrnișurile galbene, acum femeile sale îl așteptau cu dragoste în timp ce servitorii îi pregăteau armele și încărcau pe umeri vasele de lut pline cu ofrande, acum alt soare și altă cetate în înalturi vegheau pașii celor proaspăt sosiți.

Și atunci Fagua asistă la ceva care o făcu să rămînă încremenită un timp îndelungat, ceva ce crescu apoi ocu-

pîndu-i în întregime amintirile. Fură ridicate stăvilarele care opreau cursul apei, și rîul, înspumat și năvalnic, își reluă mersul, se întoarse la vechiul lui făgaș. De acuma nimeni nu avea să mai știe unde fusese înmormîntat *el cacique*, în ce loc anume deschiseseră poarta care ducea spre celălalt tărîm ; trecerea lui dintr-o lumină spre altă lumină nu lăsase nici o urmă. Probabil, gîndi Fagua, femeile or fi început să aprindă rugul în semn de bun venit, sau poate că-l însoțesc acum pe drumul necunoscut, întinzîndu-i drăgăstoase mîinile, oferindu-i pătimașe trupul cu suave coline și dulci colnice de liniște și de umbră. Și servitorii îi îndepărtează poate pietricelele din drum, îi pregătesc păturile în care să-și înfășoare oboseala, și poate s-au apucat să scormonească brazdele ca să semene porumbul cel nou și să aștepte în umbra arborilor recolta viitoare.

Amanecer ascultase istorisirea fără să se miște de pe salteaua de bucsău. Cînd privi prin crăpătura din perete, își dădu seama că se lăsase noaptea.

— Acum mă duc să mă întîlnesc cu el, îi spuse Fagua, și lui Amanecer nu-i trebui mai mult ca să știe că prietena ei, tovarășa ei, mama Donsiquirei care dormea sub pături albe și calde, femeia preferată a stăpînului, se ducea pe drumul morții care, în mod straniu era totodată drumul pe care ea credea că ajunge pînă în străfundurile fericirii.

Și-și aminti de altă vorbă pe care i-o spusese părintele său : viața devine complet fericită cînd încetăm să mai căutăm, pentru că pacea aceea pe care unii o numesc fericire se obține numai atunci cînd nu mai dorim nimic.

Poate că tatăl ei avusese dreptate, se gîndi Amanecer. Poate și ea trebuia să accepte viața, așa cum albia rîului accéptase apa în povestea pe care tocmai o auzise. Se ridică și ieși în *patio*, dar Fagua nu mai era. O ghici departe, pe cărări neștiute, apropiindu-se de laguna lîngă ale cărei stufărișuri înfiorate de șoaptele vîntului va fi așteptînd-o Ogontá. Și aproape asistă la îmbrățișarea prin care dorințele amîndurora se contopiră sfidînd totul, și crezu că aude ușorul geamăt de plăcere cu care Fagua se topea ca o floare de porumb în trunchiul musculos și puternic al lui Ogontá.

Bernardo o luase binișor înainte, și cînd ajunse pe creasta muntelui începu să țipe agitîndu-și brațele ca un nebun, pradă unui entuziasm molipsitor. Uitați-vă, striga ; sînt *comuneros*, sînt oamenii noștri, sîntem noi. Amanecer își aruncă de pe umăr desaga și alergă și ea, și apoi se îngrămădiră alături de ei zeci de bărbați și femei gîfîind emoționați. Strigătelor lui Malpica le urmă o liniște absolută, ca și cum cei care priveau de pe colină înspre vale ar fi fost cuprinși de o neînchipuită spaimă.

De la poalele muntelui încolo, pînă în zare, cît cuprindea privirea era cantonată armata de *comuneros*. Amanecer își aminti de cele învățate la școală, ce mai știa de la părinți și de la Juana Francisca, și calculînd rapid în minte ajunse la concluzia că trebuiau să fie peste douăzeci de mii de oameni. Nenumărate corturi de campanie transformaseră întreaga vale într-un fel de sat cu străzi largi pe care se încrucișau călăreți din toate direcțiile, ducînd vești sau purtînd ordinele căpitanilor. Fumul numeroaselor focuri însemna nucleele principale ale enormei tabere, și zgomotul miilor de voci, zăngănitul sutelor de arme, nechezatul cailor, huruitul cărucioarelor și pocnetul lemnelor arse pe ruguri dădeau ambianței un aer grandios și înfricoșător, ca valurile mării precipitîndu-se din înălțimi peste stînci.

Se priviră uimiți, fără a-și recăpăta încă graiul. Nicolasa, care sosise șchiopătînd și blestemînd din cauza oboselii, privea mulțimea din vale și privea apoi fața aprinsă a lui Amanecer, ca și cum i-ar fi fost greu să înțeleagă ceea ce i se înfățișa ochilor.

— Acolo, zise, și vocea îi tremura, acolo sînt ai noștri ?

— Da, Nicolasa, zise Amanecer. Nu ne va învinge nimeni !

Și atunci se porniră să vorbească cu toții deodată, plini de încredere, bucuroși, optimiști. Nu se mai îndoiau nici o clipă de forța lor, de apropiata victorie. Cei care se aflau în corturile de campanie, cei care găteau pe sub arbori, cei care potcoveau caii, cei care-și ascuțeau topoarele, cei care dădeau și cei care primeau ordine erau oamenii lor, concetățenii din Socorro, din Charalá, din Mogotes, din Leiva, din Cerinza, din Santa Rosa de Vi-

terbo, din Tunja. Erau oamenii noii Granade, reuniți într-o armată cum nu se mai văzuse vreodată. Era sărăcimea unei lumi care-i înfrunta pentru prima dată în istorie pe cei care trăiau din exploatarea sa. Era forța unită a tuturor metișilor oprimați din lumea nouă.

— Trebuie să fie pe acolo și José Antonio, zise Bernardo. Am auzit că s-au alăturat mișcării și cîțiva frați de-ai lui.

— Da, Hipólito și Juan Nepomuceno, zise Amanecer.

— Și Hilario, adăugă Nicolasa, chiar și Andrés, care-i cel mai mic.

— Toată familia, preciză Bernardo cu bucurie în glas. Întreaga sărăcime din noua Granadă sîntem o familie.

Își strînseră tot bagajul și începură să coboare spre cîmpiile dinspre Mortiño. În drum întîlniră cunoscuți, prieteni, chipuri deschise și vesele pentru că nimeni nu se mai îndoia de victorie, că se va termina cu impozitele, că nu vor mai plăti biruri și dări, și că din nou legătura de tutun sau sticla de rachiu se vor putea cumpăra ca înainte fără să fie sacrificată o săptămînă de muncă pentru a le putea obține. Cîțiva tineri din Charalá le povestiră despre succesul misiunii în Tunja, unde fusese primită de către consiliul comunal. Cei din Tunja se mîndreau cu delegația pe care o trimiseseră pentru a întări forțele obștii, nu numai prin numărul soldaților, ci și prin valoarea ei, dat fiind că printre căpitani se numărau doi creoli de o mare inteligență și erudiție, doctorul Juan Bautista de Vargas și don Agustín Justo de Medina, care pe drept intraseră în ceea ce se putea numi statul major sau cartierul general al forțelor revoluționare.

Dar în același timp soseau și vești alarmante, și mai ales contradictorii. În timp ce unii afirmau că Galán fusese prins din ordinul lui Berbeo, gelos pe prestigiul pe care căpitanul din Charalá și-l cîștigase în fața întregii trupe, alții ziceau că fusese trimis la Honda de către același Berbeo ca să-i taie drumul regentului care, înfricoșat de victoria dobîndită de *comuneros* la Puente Real, părăsise Santa Fe ca să-și salveze pielea. Mai povesteau unii că în Audiența Regală se luaseră măsurile necesare pentru a forma o armată foarte numeroasă care să oprească forțele obștii, în timp ce alții susțineau că în Zipaquirá, acolo în

capătul văii, aproape unde se sfîrșea tabăra, se formase un fel de guvern provizoriu compus dintr-un primar, un auditor și arhiepiscopul Noului Regat.

De asemenea se comenta că generalisimul Berbeo venea spre Nemocón ca să se așeze în fruntea trupei, și se povestea că la data de șaisprezece, deci cu puține zile în urmă, oamenii din Zipaquirá se adunaseră ca să atace depozitul și casa unde locuia administratorul salinei, un oarecare Moros.

Amanecer își stăpîni un strigăt de bucurie cînd îl văzu pe Isidro, care supraveghea un grup de soldați ce-și ascuțeau toporiștile. Se apropie tiptil, și cînd era deja în spatele băiatului i se adresă simplu : căpitane ! Isidro se întoarse și văzînd-o un zîmbet de fericire îi lumină toată fața.

— Un adevărat miracol, zise luîndu-i mîinile într-ale sale.

— Cu adevărat, răspunse fata zîmbindu-i și ea. Singurele miracole care se mai pot întîmpla pe lume le facem noi.

— Și Nicolasa ? întrebă el dîndu-i drumul la mîini.

— A rămas puțin în urmă. Anii ei sînt mai grei decît drumul. Am adus tot ce trebuie ca să ajutăm la bucătărie.

— Asta a fost o mare bătaie de cap. Îți închipui ce complicat este să dai de mîncare la douăzeci de mii de oameni. Ce spun eu douăzeci, chiar mult mai mulți. Pentru că douăzeci de mii sîntem numai cei care avem arme, dar alături de noi se află pe puțin alți trei mii care intră și ei la socoteală.

— Și armata va rămîne aici multă vreme ?

— Generalul Berbeo trebuie să sosească mîine sau poimîine. El e cel care va hotărî.

— N-aveți de gînd să atacați Santa Fe ?

— Ba da. Asta este obiectivul principal : să atacăm Santa Fe și să preluăm conducerea guvernului. Se pare că în ciuda eforturilor, regența nu are mai mult de cinci sute de oameni, și aceștia nu ne vor putea ține piept.

— Atunci nu există riscul să ne înfrîngă.

— Nici cel mai mic risc, Amanecer. Reușita stă în mîinile noastre, și nimeni nu va mai putea să ne-o ia. Va

trebuî să ne omoare pe toți, și chiar dacă am sta blînzi ca niște mielușei n-ar reuși s-o facă nici într-un an.

— Și José Antonio ? întrebă Amanecer, încercînd să pară indiferentă.

— Tocmai mi se părea ciudat că nu l-ai pomenit încă, zise Isidro surîzînd. Sînt multe versiuni în legătură cu el. După unii, ăr fi prizonier. Eu cred că trebuie să fie pe aici prin tabără, dar fiind atîta lume n-am reușit să dau de el.

— E adevărat că l-au numit căpitan ?

— Desigur. Și după părerea mea puțini sînt cei care să-și merite ca el titlul.

— El trebuia să conducă. Mă întreb ce poate face un domn ca Berbeo sau unul ca don Salvador. Sînt bogătași pe care nu-i ating nici impozitele, nici birurile.

— Și eu mă întreb, și probabil încă mulți alții. Să zicem că avem nevoie de oameni mai luminați, ca Berbeo sau ca Plata, sau ca alde Ardila, rudele mele. Eu oricum sînt mulțumit cu ce am izbutit. Și cu ce se va vedea în mai puțin de o săptămînă, pentru că la sfîrșitul lui mai Santa Fe va fi a noastră.

— De asta nu încape îndoială, zise Amanecer. Apoi întrebă : Unde l-aș putea întîlni pe Zarco Ardila ? El știe că eu și Nicolasa și cu încă vreo douăzeci de femei venim să-l ajutăm.

— Mergi drept înainte pînă la cortul acela mare care se vede la stînga. Acolo îl găsești. Și apoi o apucă de braț și o trase spre el. Ai grijă. Fă-o pentru știi tu cine.

— Pentru cine ? întrebă ea, prefăcîndu-se că nu înțelege.

— Mă crezi căzut din lună, nu ? Ah, unii au mult noroc. Și José Antonio s-a numărat întotdeauna printre ei. Închipuie-ți : pe mine mă iubește o urîtă, și pe el îl caută toate fetele frumoase.

— Ia te uită ! zise ea oarecum atinsă. Dacă dumnealui are atîtea, n-au decît să-i adulmece pașii, că eu nu m-am născut ca să umblu după careva.

Amanecer se depărtă cu pas întins și cînd ajunse la cortul semnalat de Isidro află că Nicolasa vorbise deja cu Ardila și că le repartizaseră în aripa de vest a taberei.

— Aștia nu stau stană, o întîmpină Nicolasa. Au totul aranjat și organizat cum nici la prăvăliile din Chiquinquirá n-o făceau. Noi pe locul nostru, celelalte pe locurile lor. Este foarte greu să mînuiești atîta omenire, dar aici nu-i nici urmă de dezordine.

Amanecer îl trase deoparte pe Bernardo și-i zise :

— Caută să afli unde e José Antonio, dar să nu-i spui că te-am trimis eu. Vezi focurile alea din stînga ? Acolo vom fi și noi, Nicolasa și cu mine. Și dacă-mi aduci vreo veste am să-ți dau cîțiva bănuți sau o sticlă de rachiu pe care o am bine ascunsă.

— Să n-ai grijă. Am să fiu ca un cîine de vînătoare, zise Bernardo surîzîndu-i cu afecțiune. Nu cred să fie cineva mai dibaci ca mine în toată tabăra.

Îl văzu cum se îndepărtează și se pierde în mulțime în cîteva clipe. Fata porni și ea în urma Nicolasei, a salahorului de drumuri și a altor femei repartizate în același sector.

— Multă ordine, se tot mira Nicolasa. Ia te uită, cu atîția bărbați pe aici cum de nu li se întîmplă nimic femeilor ?

— Pentru că bărbații sînt la fel ca noi. Cum a zis Bernardo, sîntem o familie mare. Și unde s-a mai văzut ca un frate să nu-și respecte sora ?

Cele care pregăteau mîncarea de prînz le primiră cu bucurie. Erau multe femei într-un continuu du-te-vino, ajutate de cîțiva flăcăiandri care aduceau apă, umpleau vasele, adunau lemne despicînd trunchiuri mari de eucalipt. Amanecer era mulțumită cu munca ei. Era, se gîndea ea, partea cea mai puțin evidentă și mai puțin interesantă a războiului, dar fără nici o îndoială una dintre cele mai necesare. Soldații trebuiau să fie puternici pentru cînd avea să sosească momentul marii confruntări. Deși, se gîndea pe cînd curăța niște cartofi, poate că acea mare bătălie de care se vorbea la început în Socorro nu va avea loc niciodată. Erau mulți, și soldații credincioși regentului erau foarte puțini. O luptă a cinci sute de oameni contra douăzeci de mii nu avea nici un sens, așa cum remarcase și Isidro. Nu Isidro, își spuse surîzînd, ci căpitanul Molina.

Pe acolo în mijlocul imensei mulțimi de oameni se afla probabil și alt prieten al ei, alt bărbat pe care-l admira : Lorenzo Alcantuz. Lorenzo, cel gata de orice pentru oamenii aflați în nevoie, care se războia cu gardienii, atacîndu-i cu pumnii și punîndu-și viața în pericol pentru a-și elibera nepotul, un tînăr băgat în temniță în timpul violentei represiuni exercitate de chapetoni împotriva indienilor și a metișilor. Și pe cînd muncea la bucătărie sau dormea sub cerul liber alături de Nicolasa, sau pe cînd aștepta vești de la José Antonio, sau cînd începea iar să curețe cartofi și să săreze carnea pentru mîncarea de a doua zi, sau cînd se odihnea dîrdîind sub burniță, sau cînd contempla zările înecate în ploaie, sau cînd vedea cum creșteau bălțoacele pe terenul mlăștinos din Mortiño, se gîndea mereu la cîtă nedreptate exista în Noua Granadă, la forma în care o mînă de oameni trăiau din munca celor mulți, la modul în care erau exploatați indienii și neștiutorii care erau marea majoritate a populației. Se gîndi cu mînie la Berbeo, la Salvador Plata, la faptul că ei nu aveau ce căuta în acest război care era numai al poporului pe seama căruia acumulau bogății plătindu-le mizerabil forța de muncă.

Zile și nopți în șir continuară să vină oameni de pretutindeni. Mai întîi veniră indienii comandați de don Ambrosio Pisco dinspre împrejurimile orașului Santa Fe ; erau liniștiți, băgați în pelerinele sau *poncho*-urile lor, posaci, cu privirea fixă, cu buzele strînse. Puteau rezista și două zile fără să bea sau să mănînce, și nu se plîngeau niciodată. Erau — gîndi Amanecer amintindu-și de cele discutate cîndva cu José Antonio și cu don Martín spaniolul — din rasa celor care preferaseră să moară decît să se supună spaniolilor, și totodată a celor care cocîrjaseră în mine sau care-și plecaseră capetele sub povara poruncii. Sute de indieni, mii de indieni, retrași oarecum de restul taberei ca și cum rasa lor, înainte stăpînă pe imensa lume americană, ar fi suferit la sfîrșitul vieții stigmatul unui blestem.

Veniseră și mulatri și metiși. Fețe, unele mai negre decît altele, cu ochii înroșiți de foame și de nevoi, toți cu mîinile bătătorite de atîta muncă în folosul stăpînilor lor.

Nu existau acolo oameni cu bani, în afară de cele cîteva excepții. Berbeo, Plata, alde Ardila erau probabil singurii. Nici oameni cu prea multă carte învățată la școală nu erau, în afara celor doi reprezentanți ai provinciei Tunja. Marea majoritate erau țărani, lucrători forestieri și de drumuri ; oameni care aveau contact direct cu natura, ca și vechii stăpîni ai pămîntului, ca și indienii care învățaseră să cunoască totul observînd natura înconjurătoare. Erau oameni însetați de dreptate, prea mult împovărați de impozite. Erau oameni care cereau numai să fie lăsați să muncească fără ca alții să fie stăpîni pe truda lor.

În sfîrșit, în ziua de 25 mai sosi și generalisimul Berbeo. Era într-o vineri, și Amanecer își aminti de vinerea aceea din luna martie cînd Manuela smulsese edictul și-l călcase în picioare exprimînd prin gestul ei furia unui sat întreg cu călușul în gură. Era înconjurat de statul său major și de o trupă specială echipată și înarmată. Sosirea conducătorului mișcării stîrni emoție în tabără, dar nu dezordine. Cei două sute douăzeci și șase de căpitani ai obștii știau cum să impună disciplină oamenilor ; fiecare răspundea de ai săi și nu voia să iasă rău în fața înaltului comandament. Iar consemnul tuturor era mai bine moartea decît sustragerea de la lupta pentru dreptate. Nimeni nu-și abandonă postul, nu se clinti cu nimic stabilitatea taberei și nici nu se schimbară obiceiurile. Soldații făceau instrucție de dimineața pînă seara, își ascuțeau armele și așteptau. Acum, prin sosirea lui Berbeo, deznodămîntul părea să fie aproape. Poate că șeful, și aceasta era dorința generală, va da ordin să pornească spre Santa Fe pentru a o lua în stăpînire. Un pumn de oameni, fie ei și înarmați, nu avea să reziste asaltului unei armate atît de numeroase ca aceea. Și atunci, după ce se vor vedea stăpîni pe capitală, se vor instala în saloanele Audienței Regale, gîndea Amanecer, și vor pune capăt birurilor și impozitelor, și vor aduce Noii Granade o adevărată justiție care să-i ocrotească în mod egal pe negri și albi, pe chapetoni și pe metiși. Și după ce se vor întîmpla toate acestea vor reveni la ogoarele lor. Ea se va întoarce în piața Chiquinquirá, va instala taraba în fiecare dimineață de vineri, o va aștepta pe Nicolasa, va vinde rachiu și suc de trestie,

ajiaco și colaci, și va aștepta nerăbdătoare venirea lui José Antonio. Și ogoarele vor rodi în pace, și muncite fără obligații abuzive vor da mai multe recolte și va fi mai multă veselie în căsuțele vecinilor, pe străduțele satelor, în familiile din Noul Regat.

— Asta-i culmea, zise Bernardo scoțînd-o din gîndurile ei. Amanecer avea sarcina să se îngrijească de lemnele din vetre. Nicolasa, în celălalt capăt al luminișului, destinat treburilor de bucătărie, pregătea carnea adăugîndu-i sare și ceapă. Circulau zvonuri cum că mîncarea începea să se împuțineze, și oamenii gîndeau că ar trebui să-l zorească pe Berbeo ca să părăsească terenul acela mlăștinos din Mortiño și să facă pasul hotărîtor spre capitală.

— Ce s-a întîmplat ?

— Au sosit la Zipaquirá cei însărcinați să asculte pretențiile noastre.

— Și ce nevoie avem să ne asculte ? Își închipuie poate că numai cu plîngeri se va rezolva ceva ? Nu mai sîntem dispuși să vorbim, Bernardo, vrem să trecem la fapte. La ce să ne pierdem timpul cu vorbărie cînd am și cîștigat partida ?

— Așteaptă să-ți povestesc și nu fi atît de pripită, femeie. S-a spus, și poate-ți amintești că ni s-a spus asta de cum am ajuns aici, că au trimis de la Santa Fe pe un anume señor Eustaquio Galavís, care cică e primar la întîia alegere, și pe un oarecare Joaquín Vasco ; ei doi, împreună cu arhiepiscopul Caballero, i-ar fi cerut generalului Berbeo să se oprească, și să spună ce vor *los comuneros*, ca să se ajungă la o înțelegere.

— La o înțelegere se ajunge cînd cei care luptă sînt pe picior de egalitate. Dar dacă tu lupți cu pumnii, iar eu am o pușcă și trei pistoale și cinci topoare, ce înțelegere poate fi ? Regaliștii nu au nimic și noi avem totul. Așa că n-avem nevoie de vorbe ; trebuie să ne impunem cu forța. Oare nu sîntem socorrani ?

— Așa zicea și José Antonio.

— L-ai văzut ? întrebă ea neliniștită.

— L-am întîlnit ieri, și mi s-a părut nemulțumit. Zicea că stăm cam de mult în mlaștina asta, lăsîndu-i pe cei din Santa Fe să se pregătească și să se înarmeze. Dacă

ar fi fost după mine, mi-a zis, aș fi ordonat să se pornească spre capitală încă din prima zi ; în curînd va veni iarna și ne va lua dracul.

— Asta înseamnă să gîndești cu cap : să ataci și să cîștigi... Sau n-om fi venit pentru asta ? !

— Mi-a mai spus José Antonio că se zvonea că-l vor trimite să-l prindă pe regent, și să oprească un transport de arme, se pare că dinspre Honda. Așa că în momentul de față nu știu dacă „durerea ta de cap" se mai află în tabără.

— Durerea mea ?

— Hai, Amanecer, nu fă pe proasta ! Tu privești cu ochii lui José Antonio așa cum privesc eu cu ai mei.

După ce plecă Bernardo, Amanecer își continuă trebăluiala în fața vetrelor. Așa o găsi Isidro.

— Cît vom mai sta aici ? întrebă ea.

— Generalul Berbeo zice că vom ataca Santa Fe.

— Asta s-a spus de la bun început.

— Numai că trebuie să mai așteptăm puțin. Arhiepiscopul i-a cerut generalului să-l primească mîine dimineață.

— Va veni aici, în tabără ?

— Chiar așa. Sigur că are multă putere pentru că noi toți sîntem catolici și-l respectăm.

— Te pomenești că vine să ne țină vreo predică, și ne convinge. Oare preoții din Socorro nu ne-au convins destul că trebuie să ne plecăm capetele și să răbdăm mulțumindu-i lui Dumnezeu ? Așa ne-a spus preotul acum mai puțin de două luni, că trebuie să respectăm autoritățile și să le acceptăm greșelile, pentru că sînt omenești. Adică, după ce-i lăsăm să ne lovească trebuie să le și mulțumim pentru asta.

— Și eu gîndesc la fel, Amanecer : dacă acum șovăim, vom fi pierduți.

— Și de ce să șovăim ? Nu sîntem noi cei mai puternici ? Atîta mulțime de oameni nu e destul ca să bage în sperieți și douăzeci de armate ?

— Lorenzo spune că vorbele sînt mai puternice decît gloanțele.

— Vezi, Isidro, eu îți spun un lucru : dacă nu vom ataca înainte de a veni arhiepiscopul, grele vremuri ne așteaptă.

Isidro plecă gînditor. Atît el cît și alți două sute de căpitani doreau să grăbească lucrurile, să ocupe Santa Fe, să facă dreptate. Dar erau unii care oscilau, în special delegații din Tunja și cîțiva veniți din Sogamoso. În sfîrșit, Berbeo și comandantul său suprem aveau ultimul cuvînt. Nu vor șovăi. Nu puteau da nici un pas înapoi. Viitorul lor — care era cum s-ar spune cel al întregii Noii Granade — depindea de fermitatea cu care aveau să acționeze în prezent. Pentru că, se gîndi el cu o ușoară cutremurare, dacă acum se opreau n-aveau să mai fie niciodată altceva decît un popor exploatat și laș.

Cînd apăsă butonul soneriei de la apartamentul lui Galván, Amanecer aproape tremura. Nu era numai obișnuita ei timiditate ci ceva mai greu de explicat, un amestec de senzații multiple care determinaseră repetatele amînări ale întrevederii : respectul pentru Galván ca scriitor, deosebita admirație pentru creația acestuia și mai cu seamă puternica impresie pe care i-o lăsaseră trăsăturile și expresia chipului său. Nu putea spune că o atrăgea, pentru că în plan sentimental gîndurile și dorințele ei nu se îndreptau decît spre Fabricio ; fapt era însă că exercita asupra ei o anume fascinație care o învăluia pînă la a-i sugruma vocea.

Îi deschise ușa Galván însuși, și i se păru mai tînăr decît atunci la Universitate. Poate pentru că avea o cămașă albă, cu mîneci scurte, și niște bluejeans decolorați. El îi remarcă stinghereala și-i surîse.

— E uniforma mea de lucru, îi spuse. Intră, fă-te comodă și întreabă ce vrei. O să las ca dumneata să conduci discuția.

Amanecer nu reușea să pună în funcțiune magnetofonul, și el o ajută. Se așeză apoi lîngă ea pe canapea. Apropierea de scriitorul care pentru mii de persoane reprezenta aproape un mit o făcu să se simtă mică și neînsemnată. Dar încetul cu încetul, purtarea lui Galván — cafeaua oferită, căreia îi adăugă el însuși zahăr în timp ce ea pregătea

banda de înregistrat, aprinderea țigării ei, felul în care o trata ca pe o veche prietenă — sfîrși prin a o liniști, și cînd începură să stea de vorbă era deja calmă de-a binelea. Îi mărturisi că îi recitea cu plăcere romanele, și că pe măsură ce le studia găsea noi valori dat fiind că personajele pe care el le crea erau puternic ancorate în realitate, implicate în problematica și lupta actuală a întregului continent.

— Mulți gîndesc, zise apoi Galván, intrînd în subiect, că în dezvoltarea incipientei filozofii latino-americane trebuie deosebite cinci etape ce se consideră a fi relevante. Prima este adaptarea doctrinelor scolastice, și controversa pe care o provoacă ; a doua, o introducere în filozofia modernă ; a treia se referă la doctrina americanistă și la iluminism ; a patra este legată de pozitivism, acceptat la început și respins după aceea, și la socialismul utopic ; iar a cincea și ultima constă în depășirea greșelilor pozitivismului — protuberanțe ca negarea libertății omului și a capacității sale creatoare — prin intermediul unui spiritualism umanist.

— Ați putea să-mi explicați care sînt principalele caracteristici ale omului latino-american ? Am căutat să le găsesc cu ajutorul romanelor dumneavoastră, dar mi-ar face plăcere s-o aflu direct.

— Aceste trăsături, asupra cărora coincid mulți dintre noii gînditori ai continentului, sînt : înrădăcinarea în telluric, adică, comuniunea omului cu pămîntul, cu natura, ceea ce vine desigur de la rasa indigenă ; înclinația spre frumos și spre preocupări ce țin de estetică, produs al fuzionării culturilor ; o dualitate dramatică între primitiv și rafinat, care pe alte latitudini nu apare ca o tendință, deosebit de importantă după părerea mea, spre ceea ce am numi noi o cunoaștere a omului pentru om ; o melancolie fatalistă care vine probabil din faptul deosebit de grav că latino-americanului i-a fost omorîtă ființa originară, adică indianului i-a fost luat ceea ce l-ar fi putut transforma într-un arhetip uman ; o dinamică și promptă capacitate emoțională, ceea ce-l face temperamental prin excelență ; un exclusiv simț al umorului, care în cele mai rele situații îl face să se autopersifleze ; o înclinație spre

baroc atît în artă cît și în viața cotidiană, ceea ce denotă o abundență a formelor de cultură încă în efervescență ; și în sfîrșit, și asta este cea mai importantă, o problemă religioasă latentă, pendulînd între doctrina pe care au primit-o și cea originară pe care simte nevoia s-o caute pentru a se salva.

Amanecer verifică încă o dată buna funcționare a aparatului de înregistrat. Scriitorul se ridică și se opri în fața rafturilor micuței biblioteci în timp ce fata își roti privirea cu aviditate prin cameră : era aproape ascetică, și în afară de cărți se mai vedeau într-un colț un birou, cu o mașină de scris și coli de hîrtie așezate în două teancuri. Unele albe probabil, se gîndi ea, și celelalte pline de scrisul romancierului, al acestui Fernando Galván care îi umpluse prin cărțile sale puținele ei vise de adolescentă.

— Cum apreciați evoluția filozofiei după conchistă ?

— Dacă studiem epoca colonială, vedem că în acea perioadă filozofia nu a depășit stadiul unei preocupări de catedră sau de erudiție academistă.

— Și asta e un defect ?

— Lipsește pasionata căutare a adevărului, cu rigoarea metodică și cu implicarea care este inerentă filozofiei. Astfel vedem că ceea ce numim primele aventuri ale spiritului latino-american s-au petrecut pe tărîmul literaturii, în special în poezie.

— Nu credeți că o filozofie specific latino-americană n-ar putea exista niciodată ? Localizarea nu lichidează conceptul universal de filozofie ?

— Travaliul nostru filozofic, determinat în mod fundamental de aceleași motive care au motivat și creat filozofia în Europa, are fără îndoială universalitate. Dar filozofia este pur și simplu filozofie, chiar dacă aici, în America Latină trebuie să reformulăm probleme filozofice „pentru" popoarele noastre. Totuși trebuie să lămurim un aspect, și de aceea ridic mai întîi următoarea chestiune : oare latino-americanul este o ființă ontologică prin excelență ? Întotdeauna mi s-a părut absurdă regionalizarea filozofiei, și de aceea apreciez ca neavenită pretenția de a făuri o filozofie latino-americană, ca să zicem așa, necontaminată de ceea ce a existat pînă la ea. Un aspect foarte

aparte, şi asta este într-adevăr dovedit, constă în faptul că filozofia noastră, chiar dacă se referă la universal în loc de universalizabil, are un accent caracteristic latino-american. Nu putem pierde din vedere viziunea generală a filozofiei.

— Credeţi că se poate face abstracţie de raţiunea pură ?

— Nu, pentru că fără aceasta trăirile existenţiale nu ar constitui o filozofie. După cum nu se poate face abstracţie de contactul existenţial erotic fără să se alunece spre o filozofie dezumanizată ; obiectiv şi subiectiv sînt noţiuni indispensabile filozofării.

— Filozofia implică o angajare ?

— Nu se poate filozofa fără risc şi decizie. Trebuie să ai curajul de a te lansa în existenţă şi de a-ţi asuma întreaga participare existenţială. Dacă sîntem deja angajaţi prin simplul fapt că existăm într-o lume în care trebuie să acţionăm, şi în care trebuie să ne asumăm responsabilităţi, de ce să nu ne asumăm şi acest angajament cu hotărîre şi curaj ?

— Există un fundament religios în filozofia actuală ?

— Fără îndoială. Eu cred că latino-americanul trebuie să-l omoare pe Dumnezeu ca să se salveze. Adică pe acel Dumnezeu impus de conchistă, şi să-şi caute o cale de eliberare pentru a putea ieşi din această situaţie aberantă de conformism, de renunţare şi de pasivitate.

— Ce părere aveţi cu privire la viitorul continentului ?

— Una profund optimistă. Eu cred că din toată această fuzionare de rase şi culturi a ieşit un metis, rebel prin natura sa, avid de emancipare, înclinat spre creaţia artistică. Cred că dacă am împlinit aproape cinci secole de muţenie, a sosit timpul să facem auzite şi vocile noastre în concertul lumii. Cred că dacă în literatură am făcut în cîţiva ani un salt pe care n-am reuşit să-l facem în patru secole, în filozofie vom face acelaşi lucru.

— Dar după dumneavoastră nu ne putem lipsi de modelele europene.

— Aş vrea să mă înţelegi bine : accept că filozofia este universală : dar în acelaşi timp sper să fim capabili de a elabora o gîndire filozofică bazată pe propria noastră istorie, pentru că numai astfel gîndirea, care poate fi uni-

versalizată, va avea o contribuție efectivă la înțelegerea omului latino-american.

— Adică să reflectăm la noi înșine în funcție de universal.

— Sau să reflectăm în mod universal plecînd de la noi înșine.

Galván îi mai aduse o ceașcă de cafeà. Amanecer își învinsese și ultimele urme de teamă. Îl văzu firesc, uman, apropiat. Un om complet diferit de mitul care exista în jurul lui.

— Trebuie demitizat scriitorul, îi spuse Galván surîzînd. Pînă acum cîțiva ani eram considerați un fel de *rara avis*; astăzi sîntem profesioniști care lucrăm într-un domeniu special dar care ne supunem acelorași exigențe ca toți ceilalți.

— Cum priviți operele dumneavoastră? Vă satisfac?

— Cînd un scriitor este satisfăcut de opera lui se poate spune că a ratat. Un adevărat artist este rezultatul nonconformismului. Ceea ce-l situează în planul creației este veșnica nemulțumire și căutare; cel care se simte realizat poate de acuma să doarmă pe lauri; adică s-a terminat cu el.

— Aveți o filozofie optimistă?

— Asta ar trebui s-o spună cei care-mi citesc romanele. Eu cred că omul este un abandonat, dar că din această stare în care a fost adus a extras forța necesară pentru a-și căuta un drum. Și acest drum, după cum văd eu lucrurile, duce către o filozofie a libertății, spre o teologie a unor adevăruri spuse în față. Nu putem fi noi înșine atîta timp cît continuăm să depindem de guverne sau de religie.

— Și este oare de conceput o lume în deplină libertate?

— Poate părea utopie într-un moment ca acesta, cînd nu numai în Columbia, ci în întregul continent toate libertățile sînt încălcate.

— Credeți că religia actuală este în serviciul omului?

— În nici un caz: este în serviciul Statului, atîta timp cît Statul este forța dominantă într-o țară. Dumneata vezi că există o legătură strînsă de secole între guvernul civil

și guvernul ecleziastic, și în acest mariaj cea mai înșelată este religia.

— Și care este calea pe care ar avea-o latino-americanul pentru soluționarea acestei probleme ?

— Să se elibereze. Ne întoarcem de unde am plecat, înțelegi ? America Latină ar putea fi un continent liber, fără perioade coloniale ; și-ar putea organiza sisteme de guvernare potrivit necesităților ei ; s-ar putea descotorosi de imensa datorie externă care o menține falimentară încă din momentul invaziei. Ar mai putea să caute urmele religiei care nu i-a fost impusă, și să înceapă să asculte evanghelia pe care nu a înțeles-o pentru că i-a fost prezentată în mod denaturat de la bun început. Toate acestea obligă la exercitarea libertății. Și poate tocmai de aceea clerul, și sistemele de guvernămînt, l-au legat pe om din ce în ce mai strîns, adică au scos încetul cu încetul cîte o verigă de la lanț ca să-i mențină iluzia de libertate. Acuma, cum îți spun, îl țin bine din scurt, nu-i permit să gîndească, nu-l mai lasă să vorbească sau să scrie decît între anumiți parametri. Adică, după părerea mea, în momentul de față libertatea agonizează în toate cele patru puncte cardinale ale Americii Latine.

— Și asta a fost totul ? întrebă Fabricio, revizuind la lumina galbenă a lămpii hîrtiile bătute la mașină.

— Mai am încă o casetă înregistrată, dar n-am avut timp s-o transcriu. Am vorbit despre multe lucruri, și cînd mi-am dat seama se făcuse deja seară.

— Deci Galván ți-a dedicat cîteva ore bune.

— Patru, mai exact. Apoi m-am simțit vinovată că-i răpisem atîta timp. Oamenii ca el știu să prețuiască fiecare minut.

— Îl admiri fără reținer.

— Da, îl admir. Mi se pare un scriitor serios care nu se rătăcește pe drumul unei publicități ieftine. Mi-a povestit că investighează temele romanelor sale cu deosebită minuțiozitate ca să evite falsificările și pistele care nu duc nicăieri.

— Are idei cu adevărat interesante, chiar dacă nu știu cît sînt de originale.

— În acest moment dorința de a găsi un drum pentru America noastră este numitorul comun al tuturor gînditorilor de pe continent. Așa că unele idei e posibil să fi fost exprimate și de alții ; după cum și cei care vor investiga tema mergînd pe urmele noastre e posibil să-i folosească termenii.

— Crezi că această investigare ne va lua mulți ani ?

— Atît cît va dăinui omul pe pămînt.

Fabricio privi cu neliniște în jur.

— Mă înspăimîntă să lucrez aici.

— Este un loc complet izolat. Mi-ai spus odată că într-un astfel de loc ai crea o capodoperă.

— Dar nu avem timp.

— Într-adevăr, nu mai avem, zise Amanecer, și fața i se crispă întunecîndu-se pentru o clipă.

— A fost singurul dialog pe care l-ai avut cu Galván ?

— După aceea ne-am mai văzut de vreo două ori.

— Să nu-mi spui că te interesează.

— Mă interesează ca cititoare, ca cercetătoare a temelor pe care le abordează. Nimic mai mult.

— Deși e un tip care te tulbură, cred că n-o să negi asta.

— Mă emoționează, mă zguduie dacă vrei, dar nu-mi dau seama cum.

— Îl iubești ?

— Întrebarea asta e aproape o ofensă, Fabricio. Știi că te iubesc, și mă cunoști îndeajuns ca să-ți dai seama că în structura sentimentelor mele nu e loc pentru o dualitate amoroasă.

— Da, iartă-mă. Am fost un prost. Și adăugă după o pauză : Despre ce ai mai vorbit cu el ?

— Despre educație.

— Nu numai că sîntem gata — zicea Galván în timp ce-și bea cafeaua și Amanecer sorbea dintr-o citronadă, în cofetăria arhiplină a Universității — să ne confruntăm cu un mare pericol în problema educației, dar însuși sistemul nostru de instrucție secundară și universitară este deficient.

— Un absolvent de bacalaureat, de exemplu, nu știe nimic.

— Un absolvent de bacalaureat este lipsit de apărare în fața oricărei confruntări. Și așa, lipsit de acoperire intelectuală ajunge la Universitate, și încă de la început este introdus în discipline care nu-i spun nimic. De pildă studiile clasice. Îi oferă oare posibilitatea studierii problemelor sale sau ale contemporanilor săi ? Nimic din toate astea : îl pun în confruntare directă cu Aristotel, Platon sau Socrate, și bietul tînăr rămîne astfel dezorientat în fața realității timpului său.

— A realității sale sociale ?

— Nici pe aceasta nu o cunoaște aproape niciodată. De exemplu : un student dintr-o familie de oameni săraci, ca oricare dintre cei care intră la Universitatea Națională — cînd funcționează —, rareori își termină studiile. Iar studentul care urmează o universitate particulară are un statut economic care nu-l va pune niciodată în contact cu mizeria cocioabelor din suburbii. Astfel unul crește anarhic din pricina unui marxism pe care nu i-l explică nimeni, iar celălalt crește apatic ignorînd starea de mizerie care pe el nu-l atinge. Ambii deci complet neinformați în ceea ce privește realitatea.

— Există vreo modalitate de a evita această situație ?

— Umanizînd facultățile de umanistică. Făcîndu-le mai agresive, după părerea mea. Pentru că atîta timp cît aceste facultăți sînt pepiniere de doctrine căzute în desuetudine, sau explicate de către profesori mediocri pentru elevi abulici, nu e nimic de făcut. Umanismul este angajarea față de om, și așa cum se prezintă acum în Columbia nu depășește limitele unor manuale ieșite din uz. Trebuie căutat omul și trebuința lui acolo unde există, și nu dezgropate niște fosile.

— Adică dumneavoastră ați suprima istoria filozofiei ?

— Nu, sigur că nu, dar aș actualiza-o, aș orienta-o spre momentul actual. O istorie care nu este înțeleasă în raport cu prezentul și ca perspectivă asupra viitorului nu-și are rostul.

— Studenții din romanele dumneavoastră sînt lipsiți de autenticitate, după părerea multora. Dumnevoastră ce credeți despre asta ?

— Opera unui scriitor poate fi interpretată de oricine, oricum. Studenții care populează romanele mele sînt dezorientați, și tocmai acest lucru se întîmplă cu tinerii noștri, nu numai columbieni, ci din oricare țară a Americii Latine. Sau poate crezi că tinerii din Chile, Argentina, Perú, Ecuador sau Bolivia sînt bine orientați sub aspect emoțional, social sau uman ? Și crezi că tinerii din Columbia, care au cunoscut represiunea și tortura, care au fost martori ai încălcării celor mai elementare drepturi ale omului, vor putea într-o zi să-și apere patria dacă aceasta a refuzat să-i apere pe ei ?

— Ideile lui Galván sînt foarte îndrăznețe, zise Fabricio. Sigur că are multă dreptate, dar cenzura oficială nu va întîrzia să-l facă să tacă.

— Vocea lui Galván este vocea Americii Latine.

— Dar a proletarilor, care nu au dreptul la ea.

— La America ?

— Nici la continent nici la vorbă, pentru că cei care dețin puterea au destule mijloace ca să-i reducă la tăcere.

— Asta este alt aspect despre care am vorbit în cofetărie, zise Amanecer. L-am întrebat care este, în concepția lui, angajarea scriitorului.

— Scriitorul, în mod fundamental, este un demascator și un profet. Ca demascător trebuie să dea în vileag ceea ce nemulțumește poporul al cărui reprezentant este. Pentru că și scriitorul este un reprezentant al poporului ; este cel care are posibilitatea de a scrie în numele a milioane de persoane reduse la tăcere prin forță, fie că această forță se cheamă analfabetism sau teamă. Iar ca profet trebuie să prevadă ceea ce se va întîmpla în viitor pornind de la prezent. De aceea susțin în romanele mele că sistemele de guvernămînt care ne conduc actualmente grăbesc ruina Americii Latine.

— Nu credeți că misiunea scriitorului este periculoasă ?

— Din fericire, este. Dacă scriitorul nu s-ar afla în orice clipă a vieții la un pas de moarte pentru idealurile sale, lesne ar putea deveni o statuie.

— Adică dumneavoastră proclamați angajarea scriitorului ?

— Dacă un scriitor nu se angajează față de cauza poporului său nu are sens să se numească astfel. Scriitorul este purtătorul de cuvînt al unei societăți mute.

— Considerați că America e pregătită pentru o revoluție ?

— Înțelegînd cuvîntul revoluție în sens umanist, adică de schimbare pentru om. O schimbare care să-l avantajeze, să-l scoată din conformismul cu care l-au pecetluit, să-l ridice împotriva resemnării care-l ține încătușat încă de pe vremea conchistei.

— Deci considerați literatura o exercitare a libertății ?

— Exact. Întocmai oricărei manifestări a gîndirii. Cum trebuie să fie și filozofia ; cum trebuie să fie și religia ; dacă aceasta devine un lacăt pentru libertățile sufletului își pierde adevărata esență. Christos nu le-a pus lanțuri discipolilor săi ci le-a lăsat moștenire o perspectivă pe care slujbașii religiei au umplut-o cu baricade și gherete.

— Ți-am spus eu, comentă Fabricio. N-o să treacă mult timp și-l vor reduce la tăcere, și asta va fi o pierdere pentru literatura latino-americană, fiindcă Galván reprezintă revolta unei generații.

— Noi trebuie să-l susținem, Fabricio. Dacă reușim să facem o lucrare curajoasă, care să devină un strigăt de libertate, nu-l vom fi lăsat singur.

— Sînt de acord, Amanecer. Și dacă e să fim sinceri, această nevoie de a fi liberi și autentici se simte pe întreg continentul.

— Și chiar dacă s-ar găsi mii de călușuri, n-ar ajunge călușurile pentru toată lumea. E de-ajuns o singură voce ca libertatea să poată fi salvată.

Chiar dacă pe Lorenzana nu o mai putea speria nimic, prezența Anei Matienzo la ea în chilie o surprinse destul de mult. Crezu mai întîi că e o iluzie, că dorința ei de a vorbi și cu altcineva decît cu antipaticele novice îi produsese halucinații. Dar pe măsură ce ochii i se obișnuiau cu penumbra lăsată de stingerea lumînării în urma straniei adieri care sfidase limitele umanului, vedea mai clar trăsăturile prietenei sale și surîsul ei aproape batjocoritor.

— Visez oare ? întrebă mai mult pentru sine.

— Nu visezi, zise Ana, și prizoniera nu mai avu atunci nici o îndoială. Am venit să te văd. Nu știi că Paula mi-a dat din puterea ei cînd am asistat la ultima reuniune ?

Lorenzana se apropie ; îi atinse mîna caldă, brațul, obrajii ; apoi se privi în ochii ei mari și luminoși, și într-un tîrziu îi atinse cu buzele lobul urechii.

— Mai vrei și alte dovezi care să te convingă că sînt eu în carne și oase ? întrebă Ana Matienzo.

— Cîteodată, zise Lorenzana și se cutremură, o persoană poate lua înfățișarea alteia.

— N-ai să-ți închipui acum că sînt don Juan de Mañozca, nu e așa ? Și, cum văzu că încă șovăie, îi șopti la ureche : Ce vrei să-ți spun ? Ceva ce știm numai noi două... că Juan Lorenzo mi-a făcut rost de cele mai recente dichisuri pentru leacul cu care sper să scap de Juan. E destul ? O privi cu suspiciune, adăugînd cu voce mai ridicată : sau vrei să-ți amintesc cum ai reușit prin farmecul hîrtiuțelor să ți-l apropii pe sergent ? Sau — și coborî din nou tonul — să-ți spun invocația stelei ? Și începu să recite : Stea luminoasă, dulce ești și frumoasă ; o favoare și un dar vreau să-mi faci ; cele două ce strălucesc lîngă tine drept tovarășe ți-oi da ; dacă de cealaltă parte a mării vei merge, cuțite cu prăsele negre vei lua, în pădurea Olivete vei intra, trei nuiele de cedru negru vei tăia...

— Ajunge, ajunge, zise Lorenzana.

— Într-atît te-a schimbat mînăstirea că nu-ți mai recunoști nici prietenele ?

— Adevărul este că acum mi-e mai teamă ca înainte.

— Teamă de Mañozca ?

— Nu numai de el, ci și de nepoata mea și de novicele care sînt culmea ipocriziei. Ca să se pună bine cu Sfîntul Oficiu ar fi capabile de cele mai cumplite mîrșăvii.

— De ce nu te duci la Portobello ? întrebă Ana și scoase de sub fustele ei o cutie cu alifia pe care-o folosise Paula în noaptea în care o inițiase pe Lorenzana.

— Vreau să-mi închei socotelile cu Inchiziția.

— Socotelile cu Inchiziția se încheie numai pe rug.

— Nu vor îndrăzni, pentru că Andrés este puternic.

— Și dacă tocmai el îi asmute împotriva ta ?

— Nu te înțeleg.

— E foarte simplu, Lorenzana : ai plecat din casa lui, și el poate crede că n-ar găsi ocazie mai bună ca să scape de tine.

— Cine ți-a spus că vrea să scape de mine ? Nu, Ana, tu nu mă cunoști. Este atît de îndrăgostit, încît știu că suspină după mine, și trupul meu îl caută în patul Margaritei și al oricăreia dintre amantele lui.

— Atunci de ce ești aici ?

— Ți-am spus, sînt speriată. Mă gîndesc că am mers cam departe, ba chiar aș vrea să fac calea întoarsă.

— Să-l renegi pe Buziraco ?

— Să uit de el și de tot neamul lui, și de Elena, de Paula, și de toți ceilalți.

— N-o spui din suflet, Lorenzana. Te cunosc și știu că n-ai mai fi în stare să trăiești supusă ca înainte, legată de patul lui Andrés del Campo.

— Și el ? întrebă după un timp.

— Din iubită în iubită, după cum singur se laudă, și după cum am văzut și eu.

— Dar Amanecer ?

— Așteaptă să ieși de aici ca să devină din nou umbra ta.

Era cald. Pe fereastra înaltă și zăbrelită intra un aer zăpușitor cu miros de alge marine. Pe strada Tumbamuertos trecu un cal și ecoul tropăitului său precipitat se pierdu stingîndu-se înspre ruinele bastionului San Matías.

— Te-a ascultat deja Sfîntul Oficiu ?

— L-au numit pentru asta pe călugărul Andrés de San Pedro, dar nu i-am putut mărturisi aproape nimic : că citesc prezicerile din străchini, că spun invocația stelei, că am învățat-o pe cea cu judecătorul cel adevărat și pe acea despre San Marcos...

— Și treaba cu reuniunile ?

— Despre asta n-am de gînd să spun nici un cuvînt.

— Și de faptul că Taravira te înlocuiește în așternutul lui don Andrés ? Și de licorile pe care i le pregătești bărbatului ca să-l omori ? Și de felul în care-ți faci mendrele cu Francisco ? Și de intimitățile tale cu guvernatorul prin colțurile primăriei ? Și de mulți alții care au în-

cercat să-ți potolească simțurile și n-au reușit decît să ți le aprindă mai tare ?

— Asta n-o vor afla niciodată, Ană Matienzo.

— Atunci de ce ai venit aici ?

— Vreau să le arăt o latură a firii mele mai puțin rea, ca să nu le înțeleagă pe celelalte.

Ana o privi surîzînd. Trase spre fereastră bancheta de lemn, se urcă pe ea și scrută orizonturile golfului prin întuneric. Auzi apoi în apropiere, lîngă peretele de sub ferestruică, un zgomot de pași ; și, ascuțindu-și privirea, observă o scară care urca spre partea superioară a mînăstirii.

— Vreuna care fuge, îi zise Lorenzana. E ceva obișnuit.

— Fuge și se întoarce ?

— Se întoarce, pentru că aici nu întreabă nimeni nimic ; păcatele nu sînt nici măcar amintite, într-atît oamenii sînt convinși de cuviosenia noastră ; e mai comod să ascunzi mușcăturile de pe șolduri sub rasa de călugăriță.

— Tu n-ai simțit dorința să ieși ?

— În noaptea asta da, mai mult ca oricînd.

— E reuniune în casa Paulei. Acum nu se mai pot face ca înainte, în toată libertatea, cu tobe și lumînări. Acum se practică în tăcere și pe întuneric, dar, dacă vrei să vii, ai să vezi că și tăcerea își are farmecul ei.

— Și cum putem ieși de aici ?

— Apucă-mă de mînă, închide ochii și ai încredere în mine. Cînd îi vei deschide vom fi foarte departe. Dar încearcă să nu-i deschizi pînă nu-ți spun eu, pentru că altfel urmările ar putea fi îngrozitoare.

Lorenzana șovăi, dar pînă la urmă întinse mîna pînă ce atinse degetele calde ale Anei. Închise ochii și simți un vînt straniu, cu miros de salpetru și de putreziciunile mlaștinii, cum îi biciuia fața și-i răvășea părul. Îi țiuiră urechile ca și cum sunetele unei muzici ciudate s-ar fi abătut asupra lor, și simți cum îmbrăcămintea îi dispare și cum pielea ei fierbinte se domolește sub răcoarea văzduhului în noapte. Se gîndi să deschidă ochii dar își aminti de vorbele Anei și nu-i deschise nici măcar atunci cînd simți pămîntul sub picioare.

— Acum, se auzi o voce care nu era a Anei și simți că mîna îi rămăsese în gol.

Lorenzana deschise ochii și pe moment nu văzu nimic. Crezu că era oarbă, că Ana Matienzo nu venise niciodată la ea în chilie, că o ființă malefică o pedepsea pentru repetatele ei dorințe de a păcătui. Senzația de pedeapsă se accentuă pentru că simți cum niște mîini mari și diforme îi atingeau sînii și apoi pielea îi rămase arzătoare și vibrantă într-asemenea măsură că pînă și contactul cu aerul o înfiora dureros. Și dîra de foc coborî dinspre piept spre coapse așa cum se mai întîmplase cîndva, pînă cînd sensibilitatea pielii ei fu atît de mare încît se gîndi că o să leșine într-un fel de orgasm nesfîrșit.

— Stăpînă, se auzi strigată, și recunoscu vocea lui Amanecer. Întinse mîinile căutînd-o și întîlni mîna caldă a sclavei, și se sprijini de ea ca și cum ar fi fost pe punctul de a se prăbuși definitiv. Brațele negre o înconjurară și între ele se simți ocrotită, ca într-un leagăn. Se auzea pe-aproape o tobă răgușită și temătoare ca horcăitul unui om în agonie. Și făcînd un efort observă că nu era singură, și căutînd printre amintiri recunoscu *patio*-ul casei Paulei de Eguiluz.

Bărbați și femei negre se mișcau în întuneric atît de apropiați unii de alții încît prezența lor se simțea doar după dogoarea degajată de trupurile lor, unse cu o substanță rășinoasă care le făcea agile și alunecoase ca țiparii. Pe patru pietroaie enorme se vedea un podium, și pe el stătea demonul privind-o. Știu că era Buziraco, stăpînul ei, căruia îi promisese supunere în schimbul gloriei și al plăcerilor de pe pămînt, și-și aminti confuz că silueta aceea de țap fusese preamărită într-un anumit loc din Cartagena, poate pe colina unde călugărul Alonso de la Cruz Paredes construise o mînăstire războindu-se pentru fiecare piatră cu vechiul locuitor al înălțimilor, zeul indienilor, care nu era acela, care nu putea fi acela, pentru că indienii, pînă unde ajungeau cunoștințele ei, n-avuseseră decît zei protectori ai semănăturilor, ai războaielor, ai sărbătorilor dar nu inventaseră niciciînd un demon și cu atît mai puțin un infern.

Somnolentă în brațele lui Amanecer, simțea mirosul special al pielii negresei, acum amestecat cu al ei și cu aroma pătrunzătoare a alifiei de foc care-și făcea efectul de-a lungul întregului ei trup. Sunetul răgușit al tobei care părea să răsune în adîncul unui puț, o prinse cu încetul și fără voia ei trupul începu să i se miște lent cu un spasm circular care începu să se transforme într-o spirală de anxietate și așteptare. Și în timp ce intra în ritmul muzicii observă că alte trupuri — trupul doar, fără chip, pielea care le făcea identice, unsoarea care le făcea deopotrivă de fierbinți, sudoarea cu miros de melci agonizînd pe plajă după maree — se apropiau de trupul ei, se înclinau în fața tronului țapului aurit și se depărtau pînă se pierdeau în ungherele *patio*-ului și se întorceau reluîndu-și contorsionările ce trădau parcă dorința de a zbura spre înălțimi nebănuite.

Lorenzana se gîndi că era ciudat felul în care simțea ea muzica. O simțea prin piele, dar nu ajungea pînă la urechile ei. Își mai dădu seama că percepea tronul și o masă rotundă și mîncăruri necunoscute, dar cînd întinse mîinile să le atingă nu întîlni decît golul întunecat al *patio*-ului. Poate că totul era doar iluzie, sau poate că iluzia era ea însăși. Simțea cu claritate numai pielea neagră a lui Amanecer lipită de a ei, și vocea fetei, adormitoare și drăgăstoasă, înconjurînd-o cu un văl de încredere și împlinire.

Simți cum o așezau pe masa inexistentă și pluti imponderabilă, ca o pană, ca un gînd, ca un sentiment de plăcere totală. Trupurile nu erau decît mîini care o atingeau, mîini care-i transmiteau căldură și vibrație și viață, mîini aprinse care o aprindeau. Cînd demonul își deschise imensul său bot o ajunse o rafală de duhori dezgustătoare, pești fără solzi putreziți pe nisip, crabi care rodeau prin cotloanele stîncoase rămășițele corăbiilor care aduceau din Marea Sargaselor plante lungi și fragile ca brațele de muribunzi, calele vaselor pe care negrii mureau de foame, adîncurile mlaștinii Spînzuratului unde dormeau toți monștrii. Dar mai apoi mirosul deveni plăcut ca de iasomie, ca al trupului de bărbat, ca transpirația

imprimată în cămaşa lui Francisco, ca mirosul lui Ţaravira cînd se împreunau. Şi în timp ce mirosul îi umplea nările, porii ei începură să se destindă acceptînd ardoarea care o mistuia, cerînd foc nou care s-o reducă la cenuşă pe masa unde mîncărurile căpătau o viaţă stranie, se asimilau pielii ei, intrau în ea şi formau un soi de molecule în mişcare, de particule într-un vîrtej rotund şi ordonat ca rotirea stelelor pe pielea de catifea a întunericului.

— Stăpînă, se auzi din nou vocea lui Amanecer, şi Lorenzana simţi că ceva o poseda, nu un bărbat, nu femeie, nu demon, ci ceva în care se contopeau toţi trei deodată, ca îmbrăţişarea unor aripi membranoase care îi treziră cele mai intime ascunzişuri ale senzualităţii. Ar fi vrut să se agaţe de ceva material înainte de a se cufunda în propriul ei abis, pentru că simţi cum se năruie în ea însăşi, că pielea şi oasele şi părul şi unghiile i se întorceau spre interior şi că niciodată nu-şi va mai putea recupera conturul propriului ei trup. Şi nu se putu opri, nu mai era nimic şi nimeni care s-o susţină în această cădere teribilă spre propriul ei centru, şi ultimul lucru pe care putu să-l vadă, înainte ca şi proprii ei ochi să se afunde în masa intimă de foc fu chipul lui Amanecer care aplecîndu-se asupra buzelor ei o săruta parcă vrînd să-i reţină un crîmpei din viaţa ce i se scurgea la nesfîrşit pe drumul braţelor şi picioarelor spre un centru de nelinişte pe care nu-l cunoştea.

În dimineaţa următoare, cînd Lorenza de San Marcelo veni s-o cheme pe mătuşa ei la rugăciune, o găsi goală pe duşumea şi văzu alături un recipient cu resturile unui straniu unguent pe care-l azvîrli pe fereastră zdrobindu-l de zidurile groase ale mînăstirii. Lorenzana, deşteptată de briză şi de primele mijiri ale zorilor, începu să urce la suprafaţă din străfundurile ei, şi cînd îşi recuperă privirea şi noţiunea propriei sale goliciuni, îşi încrucişă braţele pe piept şi observă înspăimîntată groaza fetiţei care o luase la goană ridicînd între pereţii coridoarelor ecoul pripit al paşilor ei micuţi.

„Capitulare“ [1] a fost cuvîntul pronunţat mai întîi în şoaptă ; în jurul lui se aprinseră focuri ; în jurul lui se adunară soldaţii dîndu-i acum intonaţii speciale de teamă sau de mînie. Se pronunţase capitulare, şi cei care-şi părăsiseră ţinuturile natale se simţeau înşelaţi ; cei care credeau cu certitudine în victorie îşi agitau toporiştile inutile ; cei care ceruseră să fie invadată Santa Fe muşcau frîul amar al supunerii ; iar cei mai mulţi aşteptau, cu teamă şi îndoială, pentru că acel cuvînt nu făcuse decît să deschidă drum spaimei în sufletul tuturor, şi nimeni nu avea o definiţie exactă a importanţei lui.

— Capitulare ? îl întrebase Amanecer pe Manuel Ortiz, unul dintre noii căpitani *comuneros*, prieten cu José Antonio, cu Isidro şi cu Lorenzo. Şi acum, în timp ce soarele de la amiază smulgea reflexe din ascuţişul topoarelor, îl întrebă iarăşi : — Capitulare ?

— Se spune că n-ar fi atît de grav, comentă Manuel.

— Dar noi avem victoria în mînă.

— Capitulare nu înseamnă să te declari înfrînt.

— Cei care capitulează se predau.

— Dar cei care capitulează sînt ei.

— Eşti sigur ?

Nu, Manuel nu era sigur. Mai mult, nimeni nu ştia nimic. Atmosfera de sărbătoare care cuprinsese toată tabăra odată cu sosirea lui Berbeo, impulsul soldaţilor de a-şi pregăti caii sau proviziile şi armele cu ochii pironiţi spre drumul către Santa Fe şi cu gîndul la victorie se stinseră fără să-şi dea nimeni seama cum. Vestea că arhiepiscopul avea să viziteze tabăra îi sperie pe unii, pentru că şi-l închipuiau venind călare pe un balaur cu anateme şi excomunicări pentru fiecare. Şi gata — cum s-ar spune — rămăseseră cu un picior în scara şeii, fără a îndrăzni să coboare dar şi fără vrerea de a urca de-a binelea.

— De fapt, zise Bernardo, care sosise tocmai la timp ca să vadă chipul gînditor şi preocupat al fetei — arhiepiscopul şi primarul şi auditorul ne-au întrebat ce vrem, iar noi acum o să le răspundem.

---

[1] În sp. *capitular*, a capitula, dar şi a încheia un pact, o înţelegere, ceea ce dă loc la ambiguităţi. De aici confuzia din tabăra de *comuneros*.

— N-avem de ce să le răspundem, zise Amanecer. E de ajuns să ne facem dreptate cu mîna noastră. Sau poate că n-am fi peste douăzeci de mii ? Ce pot face cei cinci sute împotriva unei armate ca a noastre ?

— Tocmai asta susţin unii, zise Manuel. Bine că José Antonio nu este pe-aici, pentru că altfel ar zgîlţîi el bine pe mai mulţi.

— A plecat la Honda, precizează Bernardo.

— N-am avut niciodată încredere în oameni ca Barbeo sau Plata, zise Amanecer. Nu sînt de-ai noştri, talpa ţării ca noi ; ei nu înghit terciul nostru de mălai şi nici lacrimile noastre.

— Dar ei fac totul ca să iasă cît mai bine cu putinţă, zise Manuel.

— Cel mai bine ar fi să pornim la atac chiar acum.

— Ar muri oameni. Să zicem că vom cîştiga bătălia, că de asta nu încape nici o îndoială. Dar ar trebui să-i omorîm pe cei cinci sute, şi cel puţin vreo mie sau două dintr-ai noştri ar rămîne pe cîmpul de bătaie.

— Atunci la ce-am venit ? întrebă Amanecer. La plimbare ? Nu. La moarte !

— Dar dacă situaţia se poate rezolva şi fără vărsare de sînge ?

— S-ar rezolva în mod laş.

— Asta nu e chiar aşa, insistă Manuel. Generalisimul Berbeo zice că, dacă ei acceptă să ne dea ceea ce le vom cere, vom deveni la fel de importanţi ca şi spaniolii.

— Sîntem mai importanţi decît ei, zise Amanecer cu vehemenţă. Sîntem stăpînii acestor pămînturi.

— Mă duc să adulmec prin preajma şefilor, zise Bernardo. Am să mă întorc să vă spun ce se mai comentează.

Îl văzură cum se depărtează. Amanecer aţiţă focul vetrei unde se coceau cartofii. Mai încolo, Nicolasa supraveghea focurile unde se frigea carnea. Alimentele se împuţinaseră, şi dacă mai rămîneau la Mortiño s-ar fi văzut atacaţi nu numai de iarnă, cum anticipase José Antonio, ci şi de foame, care le-ar fi devenit cel mai cumplit duşman.

Caballero y Góngora nu apăru călare pe balaur, şi nici cu un sac de excomunicări. Apăru blînd, conştient

de puterea pe care i-o conferea rangul său în fața acelei gloate agitate și eterogene ; vorbi cu unii, surîse altora, vru să se pună bine cu cîți mai mulți, însă sfîrși prin a se întoarce la Zipaquirá fără a fi reușit să înduplece hotărîrea capilor mișcării, al căror unic țel era Santa Fe. După ce arhiepiscopul se întoarse la reședința sa, Barbeo trimise pe Ambrosio Pisco și pe cei patru mii de indieni ai lui să păzească drumurile spre Santa Fe și să pună patru furci în drum, ca nu cumva nerăbdătorii *comuneros,* ziceau unii, să se hotărască să asalteze capitala fără ordinul superiorilor lor. În tot cazul nemulțumirea și murmurele creșteau treptat, și în timp ce unii îl considerau pe Berbeo un geniu militar, alții erau de părere că-i slăbise puterea de decizie și că prefera să cîștige bunăvoința arhiepiscopului decît să rămînă în fruntea revoluției.

Ceva se obținuse totuși. La cererea lui Berbeo primăria din Santa Fe își trimisese cîțiva reprezentanți, cu care se discuta acum în cortul cel mare din centrul taberei. Francisco de Vergara, Ignacio de Arce și alții se reuniseră cu Berbeo, cu Plata și cu căpitanii din statul major care continuau să funcționeze ca unul în ceea ce fusese numit consiliul suprem încă din Socorro. Și împreună, în mod disciplinat și unanim, hotărîră să evite războiul, dar în același timp se luă decizia să nu dea înapoi nici un pas. Pisco și indienii săi împresurau capitala ; drumurile care duceau într-acolo erau supravegheate de către insurgenți ; Santa Fe nu avea nici oameni nici alimente. Prin urmare totul era de partea armatei de *comuneros,* dar conștiința puterii lor nu-i împingea la trufie ; dimpotrivă, văzură că un pact le deschidea posibilitatea unei victorii fără vărsare de sînge se încrezură în arhiepiscop, în auditorii care-l reprezentau pe regent, se încrezură în autoritățile spaniole și hotărîră să-și pună în scris pretențiile, pentru care îi aleseseră pe doctorul Juan Bautista de Vargas și pe don Agustín Justo de Medina, delegații primăriei din Tunja.

— Atunci o să ne cerșim dreptatea ? zise Amanecer, după ce Bernardo îi povesti toate acestea.

— Nu o cerșim, o impunem, zise Isidro.

— Nu știu de ce am impresia că-i același lucru, comentă Manuel. Dacă victoria e în mîinile noastre, la ce mai umblăm cu hîrtii ?

— Înțelegerea asta este ca un fel de regulament care va ocîrmui de-acum în Noua Granadă, zise Isidro. Și în asta vom avea cu adevărat participare egală cu chapetonii, ca să nu mai abuzeze de noi.

— Dacă vom guverna cu aceleași mijloace nu-i vom face pe ei mai buni, ci vom sfîrși prin a fi tot atît de putrezi ca și ei, zise Amanecer.

— Astăzi, zău că le vezi pe toate în negru, zise Bernardo.

— Pe bună dreptate, îi răspunse fata.

Pactul capitulării părea însă o reușită. Nu aveau să fie morți, răzvrătiții urmau să fie iertați de rege și de miniștrii lui, urma să se termine cu impozitele excesive, paznicii stăpînirii nu mai aveau să prigonească sărăcimea lipsită de apărare de prin sate și cătune. Adică, fără să se tragă nici un foc de armă reușeau toate cele pentru care ar fi fost hotărîți să moară.

— Continuu să cred că e o rezolvare lașă, zise Amanecer. Nu știu de ce, dar e ceva care mie îmi sună ca o chitară la înmormîntare. Și ceea ce e mai rău e că la chitară nu cîntăm noi.

— Eu nu înțeleg de ce doar două persoane or să facă petițiile astea, zise Bernardo.

— Nu sînt petiții, ci condiții. Și nu e vorba de numai două persoane. Se vorbește că ar mai fi un anume marchiz, de San Jorge, care vrea să vină alături de *comuneros*. Și de altfel nu e puțin lucru că toate condițiile capitulării sînt produsul gîndurilor și dorințelor noastre.

— Dea Domnul să nu ne întoarcem cumva la Socorro mai rău decît am plecat, zise Amanecer. Eu nu văd rostul acestei înțelegeri, și cu atît mai puțin cînd José Antonio nu știe de ea. Bineînțeles, pe el l-au trimis să lupte în timp ce alții au rămas aici în tihnă ca să semneze hîrtii !

— Dar sîntem gata de luptă, zise Lorenzo, oarecum atins.

— Nu o zic pentru tine, nici pentru Isidro sau Manuel, nici pentru cei o mie sau cinci mii ca voi, ci pentru

creolii plini de bani care negociază cauzele revoluției ca la piață, zise Amanecer, și gestul cu care însoți vorbele exprima o mare nemulțumire.

— Parc-ar fi ciupit-o o dihanie veninoasă, zise Bernardo, și se depărtă bombănind pînă se pierdu în mulțime.

— Îi vedeți ? zise Amanecer deschizînd brațele parcă să-i cuprindă pe toți. Acum patru zile erau fericiți, însuflețiți de dorința de a cuceri Santa Fe și chiar Noul Regat dacă era nevoie ; și acum nu mai au curaj nici să omoare o muscă.

— Ce spune Amanecer mi se pare foarte grav, zise Lorenzo. Pentru că dacă ne pierdem curajul, ne putem considera într-adevăr pierduți.

— De-ar fi după mine, comentă Isidro, aș ataca Santa Fe chiar în noaptea asta.

— Dar nu putem hotărî nimic.

— Se zice, spuse Lorenzo, că Berbeo ar fi dat ordin să fie închiși trei căpitani care au îndrăznit să spună că lucrurile merg cam încet.

— O să ajungă mai rău ca un regalist.

— Trebuie să impună disciplina, pentru că dacă fiecare începe să facă ce i se năzare se duce totul dracului.

— Eu cred că s-a cam și dus, zise Amanecer. Sau mai bine spus, numai ce a venit arhiepiscopul și a dat o raită prin tabără că ne-a și băgat în sperieți.

Seara se comenta din nou textul condițiilor capitulării. Se spunea că-l vor duce în capitală ca să fie supus unui consiliu judecătoresc, și că Berbeo îl alesese pe căpitanul Ignacio Tavera ca să asiste la jurămîntul legiferat în consiliu. Bernardo sosi fericit la micul cort al Nicolasei ca să le spună că fusese desemnat purtător al marelui document, și că avea să plece împreună cu căpitanul în dimineața următoare.

— Condițiile capitulării au fost bine gîndite, zise Isidro.

— Și de ce ne scutește ? întrebă Nicolasa.

— Mai întîi, zise Manuel, se ispravește pentru totdeauna cu impozitul pentru armata de coastă, se termină cu dijmele, cu taxele pentru transportul mărfurilor.

— Apăi cu asta ne-om simți mai ușurați, zise Nicolasa care asculta cu interes.

— Se termină, spuse Isidro, cu impozitul pe vînzarea tutunului și se diferențiază hîrtia timbrată în funcție de preț, la jumătate de real pentru cei săraci și la doi reali pentru cei avuți.

— Se interzice preoților să-i exploateze pe indieni luîndu-le bani pentru slujbe și rugăciuni, cum au tot făcut-o pînă acum.

— Asta e foarte bine, zise Amanecer. Cum e posibil ca religia să fie un articol de vînzare și cumpărare ? Oare Dumnezeu nu e al tuturor, ca apa sau ca soarele ? De cînd cei cu mai mulți bani pot cumpăra o bucată mai mare de cer ?

— Se mai reduce impozitul pe multe articole.

— Și sînt încă multe alte dispoziții, înșirate în nu mai puțin de treizeci și cinci de articole.

— Problema poștei mi se pare foarte importantă, zise Manuel. Deja e timpul ca spaniolii să dea înapoi ceva din ceea ce le-au luat indienilor. Pentru că, așa cum mi-a explicat José Antonio, indienii aveau curieri de la un capăt la altul, și spaniolii n-au fost în stare să reorganizeze acest serviciu.

— Se mai cere să se fixeze un preț potrivit pentru sare.

— Se revocă plata daniei care ne împovărează și mai mult pe noi, cei săraci.

— Se cere, și cu asta chiar că sînt de acord, să fie surghiunit din Indii Gutiérrez de Piñeres și să nu i se permită să se mai întoarcă vreodată.

— Și mai e ceva, zise Manuel fără să-și poată ascunde entuziasmul. Toți cei care am fost numiți căpitani ai armatei de *comuneros* ne vom păstra funcțiile. Adică, vom constitui un fel de armată permanentă.

— Asta n-o vor accepta, comentă Isidro. Nu vor vrea să aibă deasupra capetelor amenințarea a douăzeci de mii de oameni organizați și gata să se apere la cea mai mică nedreptate.

— Ori le acceptă pe toate, ori asediem Santa Fe. Asta s-a hotărît în consiliul suprem : un singur punct neacceptat din cele treizeci şi cinci şi se va declanşa lupta.

— Şi ce altceva mai cuprinde documentul ? întrebă Amanecer.

— Slujbele de la prima la a treia categorie vor fi ocupate de indigeni. Cei născuţi pe aceste pămînturi vor fi preferaţi şi privilegiaţi faţă de europeni, spune exact articolul douăzeci şi doi.

— Asta îmi place, zise Amanecer bucuroasă. Ca să nu ne mai considere chapetonii nişte proşti ; să ştie că sînt destule lucruri pe care le facem mai bine decît ei.

— Şi s-a mai cerut ca, avînd în vedere că această situaţie nu a fost provocată de noi, ci de nedreptele dispoziţii ale regentului, să nu fim pedepsiţi pentru ceea ce am întreprins, şi situaţia să revină pe de-a-ntregul la normal.

— Păi, dacă se vor împlini toate astea sîntem salvaţi.

— Mai sînt şi alte lucruri, minore, dar cu importanţa lor, referitoare la servitute şi la drumuri.

— Eu cred că vor accepta, zise Isidro. Membrii Acordului Regal vor trebui să jure pe cele patru evanghelii.

— Şi după aceea vor trebui să jure la fel de solemn şi împuterniciţii noştri în faţa domnului arhiepiscop.

— Odată pactul încheiat prin jurămînt, Noua Granadă va fi alta. Fără abuzuri, fără dări şi impozite, fără nedreptăţi. Drumurile vor fi libere, serviciile poştale rapide, credinţa la îndemîna oricui, căpitanii în fruntea unei armate care va asigura oamenilor liniştea şi progresul, funcţiile importante vor fi ocupate de oameni de aici, europenii în treburile lor şi noi la conducerea Americii, pentru că deşi unii se fac că nu ştiu, America aceasta este a noastră.

— Aşa se vorbeşte, Amanecer, zise Isidro cu entuziasm.

— Mai eşti pesimistă ? întrebă Manuel ; şi Amanecer negă cu un surîs larg, de satisfacţie şi de speranţă.

Şi acelaşi surîs era şi pe chipurile bărbaţilor adunaţi în tabără, ale femeilor care continuau să gătească pentru ei, ale căpitanilor şi ale simplilor soldaţi. Era un gest

care însemna odihna păcii după incertitudinea drumului. De acum cîmpul putea fi lucrat fără teama de impozite și ofense, drumurile puteau fi străbătute fără să-ți păzești spatele de gloanțele vreunui paznic al stăpînirii; femeile urmau să fie respectate, și copiii să nu mai fie băgați în mod abuziv la închisoare. Toți se încredeau în acest triumf pe care-l aveau acum în mînă. În document nu nesocotiseră pe nimeni tocmai pentru că știau cît de greu atîrnă o ofensă; respectau pe toți pentru că aveau nevoie de respect. Erau pretenții omenești, cereau lucruri posibile, și de aceea încrederea și bucuria domniră în acea după-amiază în toată tabăra, și pe lîngă cîntece și cuplete răsunară din nou chitarele, amuțite cu mulți ani în urmă.

Fagua îi povestise cum, mică fiind, se dusese împreună cu oameni din satul ei la templul din Iraca, ca să asiste la dansul celor treisprezece sacerdoți ai lunii, care marca despărțirea de vechiul an; îi povesti de asemenea cît de animate erau tîrgurile săptămînale din Sarocotá, unde părinții ei — care erau foarte activi și lucrau la războiul de țesut cu mare artă și îngrijire — veniseră în diferite ocazii ca să facă schimb de produse; îi explica semnele desenate pe stîncile la umbra cărora se organizau schimburile de mărfuri, pentru care se adunau sute de persoane din regiunile cele mai îndepărtate; și-i povestea în final despre pregătirile care se făceau în Guatavita pentru ceremonia prin care *el cacique,* stăpînul ei, avea să reînnoiască consacrarea poporului său Síei, divinitatea acvatică, umplînd de ofrande laguna sacră.

Amanecer observa însă că în dosul cuvintelor se ascundea o anume teamă. Pentru că de vreo două luni *la cacica* nu mai era aceeași. Avea același trup, aveau aceleași mîini, aceiași ochi și același chip, dar ceea ce-i însuflețea ființa se afla în altă parte, pe urmele umbrei lui Ogontá a cărui existență era un mister pentru femeile lui cacique, care știau deja de infidelitatea primei favorite. Se gîndea cu groază la momentul cînd stăpînul avea să afle și el și la cumplita lui izbucnire de mînie. Chiar dacă nu voia să și-o mărturisească, Amanecer spera ca *el cacique* să o ierte pe Fagua, pentru care dovedise întotdeauna o deosebită slăbiciune. Dar celelalte

tiguyes, geloase pe asemenea preferință ce le știrbea din drepturi, începuseră să țeasă cele mai variate născociri care aveau să ajungă — dacă nu cumva ajunseseră chiar — la urechile stăpînului.

— Nu mă poți înșela, îi spuse Amanecer. Bucuria care se obține prin suferința altora nu aduce decît amărăciune.

— Crezi că el suferă ? întrebă Fagua, gîndindu-se la *cacique.*

— I-ai adus o ofensă gravă, și cînd se va ști nu vei putea să scapi de ceea ce ți-e destinat.

— Nu m-am gîndit niciodată să scap, Amanecer. Și tu știi foarte bine că numai lui Ogontá îi aparțin, iar cînd totul se va termina, am să-l aștept dincolo de marele rîu care împarte viața în două.

— Caznele sînt cumplite pentru cele care-și înșală bărbatul.

— Nu voi mai fi aici cu mult înainte de a ajunge la cazne.

— Te vor urmări oriunde te vei duce.

— Unde mă duc eu nu mă vor putea urmări.

De săptămîni întregi orfevrierii lucrau fără răgaz. Fugeau de soare, închizîndu-se în colibe și concentrîndu-se asupra muncii lor. Volumele obiectelor prețioase erau greu de realizat și pe foițele fine de aur păreau neînsemnate, ca și cum ar fi avut o singură dimensiune : tubulețele făcute din nobilul metal cîteodată se astupau și micuțele lacrimi aurite uneori se rupeau. Munca trebuia luată de la capăt cu răbdare și aurul trecea din polonice speciale de verificată rezistență în tipare din piatră unde era lucrat sau în vase speciale cu ceară care-i dădeau tot felul de forme. Era o muncă migăloasă și perseverentă, și orfevrierii deveneau din ce în ce mai mulți cu toate că meseria era rezervată celor puțini și trecea de la o generație la alta, transformîndu-i într-o clasă aparte, ca aceea a sacerdoților sau a războinicilor. Preocupate de munca lor erau și cele care pregăteau *chicha,* turtele de mălai, *arepa* [1] și alte mîncăruri care aveau să abunde în timpul celei mai importante ceremonii din ținut. Alții se

1 Mîncare din porumb fiert, pisat, trecut prin sită și amestecat cu ouă și unt, la cuptor.

antrenau pentru proba de străbatere a pămîntului și puteau fi văzuți urcînd și coborînd colinele cu viteze incredibile, amintind de cerbii hăituiți prin desișuri, iar în timpuri îndepărtate fuseseră șefi de trib sacrificați pentru ca neamul *muisca* să nu se stingă. De data aceasta Zhúe nu avea nevoie de sînge pentru că festivitatea era consacrată apei, mama spiței umane, cea care alimenta cu plînsul ei recoltele și-și dovedea puterea prin mîna înarmată a fulgerelor. Era festivitatea ofrandelor, și însuși *cacique*, oferindu-se apei acoperit cu aur și renăscînd curat din brațele Síei, își reprezenta poporul care se purifica, ce se unea și se identifica prin el cu zeița mamă, care pentru o clipă se întorcea la sînul ei de liniște și de umbră ca să renască apoi în lumină și în dulcea muzică a flautelor și a tobelor.

— Și Ogontá ? întrebă Amanecer în șoaptă.

— A zis că va veni. Și după o pauză Fagua adăugă, cu ochii ficși ca și cum ar fi revăzut ceea ce povestea. Chía ne-a văzut lîngă lagună, dar nu ne-am sfiit de ea ; dacă poate pătrunde în întunecimea pădurii, cu atît mai ușor a putut pătrunde în sufletele noastre ca să afle că lumina ei ne unea pentru totdeauna.

— Nu ți-a fost teamă ?

— Am fost fericită.

Era nevoie de foarte mult curaj ca să desconsideri mînia lui *cacique*, se gîndi Amanecer și i-o spuse lui Fagua.

— El e stăpîn pe viață, dar nu și pe moarte. Și abia pe tărîmul morții vom putea începe să trăim, Ogontá și cu mine.

Ieșiră să se plimbe pe malul lagunei. Fagua își purta în brațe fiica, născută din iubirea supusă și tăcută pentru stăpînul ei. Știa că el le iubea pe amîndouă dar hotărîse să se revolte în fața dragostei impuse pe care nu o împărtășea. Cu Ogontá totul era diferit, și suferea că nu putea s-o facă pe Amanecer să înțeleagă.

— Noaptea era atît de luminoasă că strălucea ca o zi în mijlocul verii ; iarba așternuse o mantie suavă și trestiile se îmbrățișau aplecîndu-se tremurătoare înspre apă ;

vocea Síei șoptea tainic dintre mușchi și ferigi, iar cînd pielea mea o întîlni pe a lui, zgomotele lumii amuțiră toate.

Departe, spre ceea ce era debarcaderul, cîțiva oameni trebăluiau în jurul plutei lui *cacique*. Alții pe coline curățau de frunze și pietricele drumurile ce duceau spre sanctuar, și care din diferitele puncte ale ținutului supus Guatavitei țințeau spre întinsa oglindă albastră a lagunei. În templu, sacerdoții pregăteau tămîia și cercetau pulberea de aur adusă de la mari distanțe în schimbul mantiilor și a bumbacului tors. Fagua și Amanecer, ca toate femeile stăpînului, purtau la mînă firul ale cărui spirale aminteau liniile trasate pe pietrele de la frontiere și figurile geometrice desenate pe mantii, reprezentînd broaște ca simboluri ale zeiței mame. Fetița, pe care Fagua o purta în spate, dormea în bătaia soarelui de după-amiază.

— Ogontá va veni după mine și vom pleca foarte departe.

— Nimeni nu poate lua ceea ce aparține altuia.

— Nu mă va lua, Amanecer : voi pleca eu cu el.

— Mînia lui *cacique* are brațe lungi.

— Nu mai lungi decît picioarele iubirii cînd fuge că e urmărită.

Amanecer se gîndi la cît de mult o schimbase dragostea pe Fagua. Aparent era aceeași la trup și îmbrăcămintea formată dintr-o mantie pătrată, care o ascundea de la talie pînă la genunchi, brîul colorat, și în spate micuța pelerină strînsă în jurul gîtului cu un ac de aur. Sînii dezgoliți erau fermi, cu vîrfurile întunecate și agresive. Purta părul adunat într-o coadă ce-i aluneca pe spate alături de fetița care dormea adînc, și avea în ochi focul soarelui aprins la țărmurile orizontului. Dar ceva anume o deosebea de Fagua cea de dinainte, de femeia supusă care aștepta să-i vină rîndul la patul stăpînului. Trăsăturile feței deveniseră poate mai dure chiar, decît ale unui războinic pregătit să învingă sau să moară.

Se așezară pe un dîmb. Cîțiva metri mai jos de ele apa lingea trestiile lăsînd să se vadă pietricelele din adîncuri.

Peștii desenau raze colorate sub transparența albastră care spre centrul lagunei devenea întunecată și de nepătruns.

— Așa cum există o cetate în înalturi, zise Fagua, unde Zhúe își formează uneori armata sa de nori, tot astfel trebuie să existe o cetate în adîncuri unde Furachogua își alcătuiește armata ei de pești. Știi ceva, Amanecer ? Mi-ar plăcea să cobor pînă la cetatea aceea s-o cunosc, și poate chiar să rămîn acolo pentru totdeauna.

Fetița se trezi. Lăsînd fusul la o parte, Fagua o luă în brațe. O contemplă, se uită de două ori în adîncul ochilor ei și văzu apoi că sus, dincolo de prima mijire de umbră, străluceau două stele ca și cum ar fi privit-o.

— Nu voi putea să plec fără ea, zise și o strînse la piept. Ochii ei sînt două lumini care-mi vor călăuzi pașii.

— Dacă stăpînul te pierde, va suferi mult. Dar dacă-și pierde și copila, va muri.

— Fiica mea i-ar aminti doar că trupul meu a existat cîndva pe acest pămînt.

— Pentru el va fi o consolare să o aibă alături.

— Pentru un războinic care și-a pierdut lumina ochilor, soarele nu mai este o consolare.

— Dar poate fi o consolare luna, fiindcă mama Chía este mai blîndă.

— Mamele au fost întotdeauna mai blînde. Chiar în timpurile care nu se mai întorc, cînd totul depindea de noi, cînd Zhúe era cel mai strălucitor dintre războinicii lui' Bachué. Asta s-a întîmplat cu mult timp înainte ca mama mea sau mama ei sau cealaltă mamă să coboare povîrnișurile galbene, căutînd locul acela de dincolo unde toate lucrurile încep să fie așa cum au fost cîndva.

Fagua coborî de pe colină cu fetița în brațe. Își afundă picioarele în apă și simți cum ceva o trăgea spre adîncuri.

— Într-o zi, spuse întorcîndu-se spre Amanecer, voi lăsa ca Furachogua să mă ducă în palatul ei și să mă judece. Ea, care ne-a creat cu dragoste și pentru dragoste, va fi în stare să mă înțeleagă.

— Întoarce-te, îi ceru Amanecer înfricoșată. Intră în lagună și simți cum apa o chema și pe ea.

Cele două fete rămaseră tăcute, ascultînd vocile care veneau din depărtare. Și fetița părea să le asculte. Voci ca ale ploii pe frunzele de porumb, ca zgomotul peștilor între maluri de rîu, ca un șir de cuvinte pe care buzele nu le rostesc niciodată pentru că sînt ale tăcerii. Voci ca și cum fiecare picătură de apă ar fi avut buze ca să îngîne un susur care multiplicîndu-se zămislea o melodie specială, învăluitoare ca această formă lichidă pe care Zhúe o fura ca s-o integreze armatei sale de nori, pe căile albastre ale cetății din înalturi. Voci care veneau de la o distanță fără vîrstă, ascultînd poate evocarea lui Fagua, poate răspunzîndu-i la întrebările pe care le păstra în adîncul pieptului și care răsunau ca niște lovituri ritmice care— ea o știa — purtau aceleași îndoieli și aceleași întrebări prin tot trupul ei, prin mîinile strînse de iubire în jurul corpului fiicei sale, prin ochii încărcați de chipul iubit al lui Ogontá, prin epiderma înfrățită cu apa ca anticipare a unei apropiate și definitive îmbrățișări.

Amanecer Fernández nu mai văzuse niciodată ceva asemănător. Nici o mulțime atît de numeroasă și de pestriță, nici o piață plină pînă la refuz, nici un asemenea entuziasm, nici o concentrare atît de fără cusur. De pe la șase dimineața începuseră să se adune *comuneros* în enorma piață din Zipaquirá, pe una din ale cărei laturi, tocmai cea care corespundea unei tinde de biserică, se improvizase un altar unde arhiepiscopul Noii Granade urma să oficieze slujba pentru ca împuterniciții să jure în mod public respectarea condițiilor capitulării, odată acceptate în noaptea trecută, la orele unsprezece, de către junta generală reunită în pripă în salonul de ședințe al Audienței Regale. Bucuria victoriei era atît de nestăvilită și atît de evidentă încît părea să plutească în aer. *Los comuneros,* adică cei douăzeci de mii de bărbați care-și părăsiseră așezările din cele mai îndepărtate colțuri ale Noului Regat, dar mai ales din Mogotes, Charalá, Socorro și din satele vecine ; cei patru mii de indieni tăcuți și ursuzi care cu melancolia lor în spate îl urmau pe don

Ambrosio ; zecile de femei care găteau pentru trupă şi-i îmbărbătau pe cei osteniţi, vorbindu-le cu încredere despre un viitor fără exploatatori şi fără exploataţi ; tinerii cu caşul de abia căzut de la gură, care urmaseră idealul părinţilor lor, ştiau că prin efortul marşului lor, prin presiunea unităţii lor depline, prin vocile lor adunate într-un cor imens, reuşiseră să-i dea Noii Granade un alt chip, un guvern care-i garanta libertatea şi care suprima dintr-o dată impozitele ce apăsau pe umerii mulţimii sărace. Şi chiar dacă în ziua anterioară sosise vestea că în micul teritoriu Silos, sub jurisdicţia corregidorului din Pamplona, un grup de exaltaţi juraseră ascultare lui don José Tupac Amaru, proclamîndu-l împărat al Americii, *los comuneros* erau conştienţi de puterea lor, şi ştiau că de aici încolo ei singuri aveau să fie stăpîni pe destinul lor. Nu mai aveau să suporte regenţi sau reprezentanţi ai puterii regale şi nici măcar pe cei care, deşi din aceeaşi categorie socială cu ei şi în slujba aceleiaşi cauze, ar fi putut s-o ia de la capăt cu nedreptăţile cînd s-ar fi îmbătat cu tulburele vin al puterii. Acum aveau forţă, o armată organizată, singura însărcinată să vegheze atît asupra îndeplinirii condiţiilor capitulării cît şi asupra ordinii în limitele respectării libertăţii.

— Totul a fost atît de solmen, că m-am simţit cuprins de un tremur chiar şi eu care nu mă clintesc nici în faţa unui taur furios, îi spuse Bernardo, care spre nemulţumirea Nicolasei devenise umbra fetei. Închipuie-ţi că de cum ne-am apropiat de Santa Fe, primul lucru pe care-l vedem sînt nişte pîlcuri de indieni, tăcuţi ca de obicei, care ne priveau de pe marginea drumului, înţepeniţi acolo ca arborii şi la fel de singuratici şi de tăcuţi. Mai încolo am dat de una din furcile instalate de ei din ordinul lui don Ambrosio Pisco, şi pînă la urmă a trebuit să intrăm printr-un loc numit San Victorino, şi ne-au înconjurat puşcaşii, şi eu zău că mi-am zis pînă aici ţi-a fost, Bernardo, mai bine dă-te pe mîna lui Dumnezeu ca să nu-ţi pîrleşti prea tare opincile în purgatoriu. Dar jandarmii ne-au tratat cu multă consideraţie, nu numai pe mine, ci şi pe căpitanul don Ignacio, şi atunci pe loc, cu toate că se făcuse noapte, ne-au dus la Audienţa Regală, care e

o clădire atît de mare și de frumoasă că nu-ți vine nici să intri, ca să nu-i murdărești podelele. Și ceea ce s-a întîmplat acolo n-am să uit cîte zile oi trăi. Erau multe lumînări groase și multe lămpi care străluceau de ți se făcea frică, și i-am văzut pe mai marii cărora le-am notat numele, ca atunci cînd voi avea copii să le spun că în fața lor a stat tatăl lor țintuit de dușumea. Erau acolo don Pedro Catani și don Juan Francisco Pey și don Manuel Silvestre Martínez și don Juan Martín de Sarratea și don Nicolás de la Lastra și don Manuel Revilla și don Juan Manuel de Sornoza și don José Groot de Vargas și don Juan de Mora și don Pedro de Ugarte. Mai era și grefierul regal, don Nicolás Prieto Dávila, și în timp ce ăștia toți de pe lista pe care ți-am citit-o vorbeau între ei cu voce joasă, don Nicolás copia articolele pactului de capitulare caligrafic și fără grabă, și-l ajuta la paragrafele mai grele căpitanul don Ignacio, care era foarte țeapăn și solemn. După ce-a terminat, grefierul însuși a citit documentul și atunci membrii adunării, mulțimea aia de domni scorțoși, au pus mîinile pe sfînta evanghelie și-au jurat să respecte cele stabilite de pact. Cînd au spus cu toții într-un glas : da, jurăm, căpitanul don Ignacio și cu mine ne-am uitat unul la altul, și el a venit spre mine și m-a îmbrățișat cu putere mai să mă dărîme, atît era de emoționat, și mi-a spus Bernardo, toți sîntem egali, toți sîntem ai obștii și am cîștigat.

Amanecer privi în urmă, spre îndepărtatele margini ale pieței, și o văzu ticsită de lume. Mulți se îmbulzeau pe străduțele învecinate, alții se cățăraseră pe niște dîmbulețe sau prin copaci, iar mulți stăteau cocoțați pe ziduri și pe acoperișuri. Niciodată n-am crezut să fie atîta lume pe aici, gîndi ea și surîse bucuroasă. Temerile și îndoielile care o neliniștiseră în ultima săptămînă se spulberaseră. Se gîndea doar, puțin tristă, că José Antonio se afla departe, se spunea că pe aproape de marele rîu Magdalena. Tocmai el care pusese atîta suflet ca să fie cîștigată bătălia în favoarea sărăcimii socorrane ; care pregătise trupa, învățînd-o să se apere cu arme rudimentare sau cu pumnii dacă va fi fost nevoie ; care nu șovăise să se înroleze împreună cu frații săi părăsindu-și părinți,

soție și copii ca să se alăture marii familii a oprimaților, tocmai el nu se afla acolo ca să asiste la momentul marii victorii. Dar avea ea să-i povestească în amănunt cînd se vor întoarce la Socorro, unde Berbeo va fi „corregidor" și om al legii, așa cum se spunea că i-ar fi promis arhiepiscopul.

În fața altarului improvizat se agitau acoliți și clerici ; tîmplari care fixau vreo scîndură, femei evlavioase care netezeau cu unghia ultimele cute ale șervetelor albe ce urmau să fie pe masă și în fața tabernacolului ; soldați și căpitani *comuneros* chemați de arhiepiscop ca să ajute la micile detalii pentru ca ceremonia să aibă cît mai mult fast și strălucire. Acum nu mai existau rivalități, totul era fraternitate și tovărășie și distanțele tradiționale între oficialități și prostime erau uitate. Noua Granadă avea să se schimbe de la această dată de opt iunie încolo ; nu va mai fi aceeași, indienii vor putea trăi ca oamenii, fără să fie băgați în țarcuri ; țăranii vor ști că rodul brazdelor udate cu sudoarea de zi cu zi nu le va mai fugi printre degete ci va face belșugul cămărilor lor, femeile vor continua să toarcă, de data asta doar pentru ele, ca să-și facă îmbrăcăminte, tutunul va crește și frunzele lui vor umple din nou cu pielea lor arămie parfumata penumbră a colibelor, rachiul se va îngemăna cu chitara și drumurile vor putea fi străbătute și noaptea pentru că liniștea era asigurată de o armată care nu avea să permită nici cel mai mic neajuns adus celor care fuseseră pînă atunci oamenii cei mai exploatați de pe pămînt.

Cînd, după o lungă așteptare începu slujba, se lăsă o liniște totală, încît cuvintele arhiepiscopului Caballero y Góngora ajungeau pînă la urechile celor de pe străduțe, de pe ziduri sau de pe acoperișuri. În rîndul întîi din fața altarului se aflau Vasco y Vargas, Galavís, Berbeo, Plata, trimișii primăriei din Tunja și autori ai documentului, și căpitanii cei mai de seamă dintre *comuneros*. Urmau apoi alți căpitani și în sfîrșit trupa, într-o perfectă ordine pentru că solemnitatea cerea o atenție absolută. Toți se gîndeau, ca și Bernardo, că vor povesti fiilor și nepoților lor amănuntele acestui solemn act prin care Noul Regat urma să se bucure de o libertate la care visase chiar din clipa

cînd şi-o pierduse odată cu primele focuri de archebuză ale conchistei.

Amanecer auzi pe cineva suspinînd lîngă ea, şi întorcîndu-se o văzu pe Nicolasa care la rîndul ei o privea surîzînd printre lacrimi. Fata o luă de braţ şi simţi cum îi renaşte afecţiunea pentru femeia aceea neştiutoare dar cumsecade în adîncul sufletului, care de la moartea părinţilor îi ţinuse loc de mamă, cicălitoare uneori, dar întotdeauna dreaptă, preocupată să lupte ca să trăiască, să se istovească pentru ca după plata dărilor să-i mai rămînă ceva ca să-şi întreţină şi să-şi îmbrace fiica adoptivă. Vru să-i spună că acum impozitele aparţineau unui trecut care n-avea să se mai întoarcă niciodată, dar nu îndrăzni să pronunţe nici un cuvînt şi continuă să privească altarul plin de lumînări groase care străluceau în ciuda luminii de la ora unsprezece dimineaţa.

Vrură să îngenuncheze cînd arhiepiscopul rosti sfîntul sacrament, dar din cauza lipsei de spaţiu îşi înclinară doar fruntea şi apoi şi-o înălţară din nou ca să observe amănuntele ceremoniei la care se considerau părtaşi, dat fiind că prin efortul lor comun se obţinuse victoria. Văzură cum don Joaquín Vasco y Vargas, din Consiliul Majestăţii Sale, auditorul şi primarul curţii Audienţei Regale, şi don Eustaquio Galavís, primarul din Santa Fe, luau documentele capitulării alături de care era nota trimisă de membrii juntei superioare a tribunalelor întrunite noaptea trecută, care adeverea aprobarea şi jurămîntul tuturor şi al fiecăruia în parte faţă de documentul libertăţii. Celor doi reprezentanţi ai Consiliului Regal li se alătură grefierul Manuel de Aranzasogoitia. Arhiepiscopul luă în mînă liturghierul, iar Vasco şi Galavís îngenunchează în faţa lui şi-şi puseră mîinile deasupra cărţii sfinte.

— Domniile voastre, zise Caballero y Góngora, ca reprezentanţi ai Acordului Regal de Justiţie, ai Audienţei Regale, ai Primăriei Noului Regat al Granadei şi ai Juntei Superioare a Tribunalelor din Santa Fe, juraţi pe Domnul Dumnezeul nostru, pe sfînta cruce şi sfînta evanghelie, în numele Regelui nostru, să respectaţi condiţiile capitulării propuse şi confirmate de către numita Audienţă Regală şi de către Juntă şi de Domniile voastre lui don

Juan Francisco Berbeo, căpitanilor, ofiţerilor şi restului trupei să nu vă ridicaţi niciodată împotriva acestora?

Cu voce clară, la fel de tare ca şi a arhiepiscopului, cei doi reprezentanţi îngenuncheaţi răspunseră, în timp ce grefierul consemnă cele cuvenite :

— Jurăm, în numele Regelui, al Acordului Regal, al Juntei Superioare şi al nostru.

Se auzi apoi replica gravă a arhiepiscopului sfintei catedrale din Santa Fe :

— Aşa să vă ajute Dumnezeu.

Răspunsul „Amin" se pierdu în imensul strigăt de bucurie care făcu să vibreze piaţa din Zipaquirá. Şi în timp ce arhiepiscopul înşira litania *Te Deum*-ului, clopotele bisericilor şi ale capelelor se porniră să sune răspîndindu-şi dangătele în văzduh înspre toate colţurile Noii Granade.

Amanecer plîngea, rîdea, se ruga, îi îmbrăţişa pe Nicolasa şi pe Bernardo, îi căuta cu privirea pe Isidro, pe Lorenzo, pe Manuel, prietenii ei căpitanii, pe toţi prietenii din sat, şi pe fondul nestăvilitei bucurii simţea mai adîncă tristeţea provocată de absenţa lui José Antonio ; tocmai el, făuritorul triumfului, rătăcea acum pe drumuri îndepărtate în urmărirea regentului sau ca să oprească armele trimise de stăpînire în apărarea capitalei, purtînd o luptă care nu mai avea obiect pentru că ei reuşiseră, prin simpla lor prezenţă, prin vocea lor ameninţătoare, prin unitatea lor de criterii şi obiective, reuşiseră să obţină o minunată victorie.

Cele cinci drumuri care traversau văile şi munţii ca să se înnoade în Guatavita aduceau peregrini de la frontierele cele mai îndepărtate. Zhúe începea să-şi agaţe razele în piscurile dinspre răsărit ; hrănit prin sacrificiul captivilor era acum sătul şi scînteietor, şi aştepta momentul dulcelui şi auritului său cîntec ; sărută faţa lichidă a Síei, înfiorată în cercuri de prezenţa brizei matinale ce făcea sălciile să se aplece deodată de-a lungul malurilor ; ajunse pînă la casa lui *cacique* şi intră deşteptînd plînsetul copiilor, forfota femeilor şi tihna sacerdoţilor care se străduiseră în ultima săptămînă să cureţe de cele mai fine im-

purităţi pulberea de aur ce urma să acopere trupul marelui stăpîn înainte ca din îmbrăţişarea zeiţei mame să iasă purificat şi pregătit pentru marile bătălii viitoare.

Şefii îndepărtatelor triburi nu veneau niciodată singuri. Îşi aduceau femeile şi copiii, cîntăreţi din flaut ; mai veneau cu ei războinicii cei mai viteji, alergătorii cei mai iscusiţi şi cîntăreţii cei mai buni care repetau timp de luni întregi faptele eroice din istoria lor ca să le poată slăvi la fiecare sărbătoare, adîncindu-se astfel într-un trecut a cărui extremă atingea nu numai prezentul, dar prin acesta şi timpul care avea să vină. Aceşti şefi ai micilor clanuri aduceau daruri pentru marele *cacique*, şi se vedeau mantii multicolore, podoabe de nas, pene de papagali vorbitori care acum nu mai stăteau pe ramurile arborilor, transmiţînd mesaje zeilor, blănuri de animale capturate în vizuine misterioase, bumbac fin răsucit, căpăţîni de sare şi suave rogojini de bucsău. În pragul casei servitorii lui *cacique* primeau darurile şi le depuneau în încăperi speciale, unde se mai păstrau porumb din belşug, mantii, obiecte din aur, prevăzînd vreo prelungită criză de mînie a lui Zhúe, posomorîrea lui în spatele norilor din zilele mohorîte şi ploioase cînd Sía devenea stăpîna peisajelor.

După ce-şi înmînau darurile vasalii se adunau în grupuri izolate de-a lungul malurilor unde puteau să aprindă focuri înalte, să adoarmă în murmurul flautelor, să-şi prepare mîncarea şi să înceapă a bea *chicha* şi să se pregătească pentru dansul prin care credeau că se unesc cu vremurile îndepărtate şi cu prezentul, dacă se învîrteau în cerc, spate în spate, dacă se priveau adînc căutînd aceeaşi explicaţie unor probleme identice, dacă înaintau şi reveneau într-un continuu du-te-vino imitînd ritmul zilelor mereu egale şi totuşi diferite, dacă începeau şi sfîrşeau în acelaşi loc deşi niciodată nu putea fi exact acelaşi. Pentru că asta era timpul lor, asta era trecerea lor, o plecare de la un început spre un alt început, o plecare de la o vîrstă spre alta repetîndu-se întruna, nu în linie dreaptă ci întocmai unei hore, pentru că dansul în cerc era reprezentarea vieţii care se învîrteşte în jurul ei înseşi fără să se sfîrşească vreodată.

În camera cea mare și luminoasă locuită de *tiguyes*, Amanecer aștepta nerăbdătoare începerea ceremoniei. În satul ei îndepărtat, ascuns în munții străbătuți de drumul care ducea spre Iraca, auzise vorbindu-se despre această ceremonie ca despre ceva cu totul deosebit. De mulți ani în urmă, atîția de se pierdeau în negura vremii, din timpurile cînd îmbătrîneau primii oameni, ceremonia se repeta mereu, aproape cam în aceeași perioadă, cînd cerul și pămîntul și vîntul și depărtările îndeplineau anumite cerințe pe care le cunoșteau în exclusivitate doar sacerdoții. Acum, în sfîrșit, putea urmări o asemenea ceremonie, și frămîntările ei legate de situația lui Fagua, temerile pe care i le provocau zvonurile legate de prinderea și torturarea și moartea lui Ogontá, teama ancestrală de laguna care părea s-o fi chemat cu glasuri pătrunzătoare și misterioase, deveniseră mici detalii fără importanță. După ce se spălă își prinse cu un ac de aur pelerina care-i lăsa liberi sînii fermi și tineri, își strînse talia cu brîul care-i evidenția trupul încă nedeformat de maternitate, își adună părul într-un pieptene de lemn cu dinți lungi și subțiri, și înaintă spre poarta în fața căreia celelalte se îmbulzeau țipînd nerăbdătoare și curioase.

În templu, sacerdoții pregăteau detaliile finale ale ceremoniei. Pregăteau terebentina cu care urmau să-l ungă pe *cacique*, rășinile ca să le ardă în vase de ceramică și în mici vase de tumbac, pulberea de aur care cîntărea cît un mănunchi de raze ale lui Zhúe, ofrandele pe care și ei trebuiau să le aducă apei mame. Și-și aminteau de ceremonii anterioare, de șirul de *caciques* care muriseră de tineri pe cîmpurile de bătălie încercînd să oprime popoare mai slabe ca să-și alipească teritoriile lor ; comentau detaliile unei confederații a marilor clanuri care în acel moment constituia maxima preocupare a marelui stăpîn din Guatavîta, a vasalilor săi și a întregii populații a unui enorm teritoriu ale cărui limite abia de le erau cunoscute ; o asemenea confederație le-ar fi permis să se dezvolte, să stăpînească rebelii care infestau cu săgeți otrăvite frontierele, să impună aceeași [illegible] care să-i guverneze pe toți, ar fi garantat pacea pentru ca orfevrierii să muncească fără a mai fi nevoiți să-și schimbe miste-

rioasele ustensile pe arme. Evocau amintirea unora dintre conducătorii și legislatorii lor, își prefecționau sfaturile în ajutorul celora care-i consultau cu privire la semănături, păstrarea produselor, tactici de război, metode de a continua să transforme natura și s-o supună voinței lor ; sau se gîndeau cum să varieze ceremoniile prin care-și depășeau condiția umană pentru a se pune în legătură cu înalturile unde zeii își aveau sălașul de lumină. Vorbeau și despre lungii lor ani de învățătură, de ascultarea și supunerea lor la rigidele norme impuse în mînăstiri, despre practicile în care fuseseră călăuziți, rugăciunile, istoria poporului lor, importanța lor actuală, despre ceea ce trebuia să fie viața lor pe măsură ce timpul împrăștia din cer grăunțele zilelor pe brazdele pămîntului. Ei știau că pămîntul avusese un început, sau că ei avuseseră un început în mersul timpului, și erau siguri că va exista și un sfîrșit, pentru că în tăcerile necurmate ale marilor temple unde învățaseră să cunoască lumea, unde alții învățau, unde alții învățaseră înaintea lor, înțeleseseră că viața se învîrtea ca o horă, și că ceea ce a fost avea să fie din nou, și ceea ce era acum avea să fie mai tîrziu. Zhúe poruncea să se răsucească fusul luminii sale, și după el mergea dansul, ca și viața, ca și timpul, nu în linie dreaptă ca orizontul, ci cumva în cerc și matematic, ca lacrimile de aur ale micilor statuete, care se nășteau din ele însele și mureau în ele, nu într-o singură direcție ci fiind aceeași înspre toate laturile care o formau. Astfel era și timpul, rotund ca lacrima colierelor și a belciugelor, ca filigranul ofrandelor. Și de acel timp depindeau ei, îl traversau, îi aparțineau și într-o oarecare măsură și timpul era proprietatea lor, pădurea lor cu arbori în aparență egali care sfîrșea în rîul morții dar care continua dincolo pentru că și venise de mult mai de departe. Știau că existase o vreme cînd frigul îi făcuse pe arbori să tacă și-i închisese pe oameni în pămînt ca ofrande vii cerute pentru răscumpărarea lui Zhúe, lipsit de sînge și de hrană ; știau că existase cîndva demult o vreme inundată de ape de unde venea frumosul chip al lui Bochica a cărui mînă puternică îi salvase de la pieire, pentru că nu puteau să piară decît în epoca finală și despre aceasta nu se prea

avea știre. Acea epocă la sfîrșitul căreia timpul avea să se scufunde pentru a nu se mai întoarce niciodată era asociată cu Zhúe și cu fiii săi, care urmau să mînuiască aceleași raze ca stăpînul înălțimilor dar nu cu aceeași dragoste și cu dorința lui de fertilitate și de recolte ci într-un fel diferit pe care nu reușeau să-l înțeleagă. Presimțeau însă că vîrsta finală sau scufundarea cercului dansului într-o zonă întunecată era pe aproape. Atunci cînd ca sacerdoții păreau să se dedubleze în efortul lor de a dialoga cu zeii le simțeau răsuflarea agonizantă, auzeau șoapte de avertizare, își simțeau pielea înfiorată de presentimentul unor catastrofe. Despre toate acestea vorbeau pe cînd terminau de pregătit rășinile, așteptîndu-l pe *cacique* al cărui trup reprezenta trupul bărbaților și al femeilor și al copiilor și al animalelor și tulpinile de porumb și tufele de cartof și arborii și semănăturile, care urmau să primească de la apa mamă binecuvîntarea fecundității și a vieții.

Ieșind din casă Amanecer o întîlni pe Fagua, cu fetița în spate ; numai ce o privi și-și dădu seama că cele ce se vorbeau despre Ogontá erau adevărate.

— L-au prins propriii lui tovarăși, îi zise Fagua. Nu știu unde-l ține închis *el cacique*.

— Și nu poți să-l implori să-l ierte ?

— Poți să-l implori pe Zhúe să-și țină ochii deschiși în clipa cînd apune ? Poți s-o implori pe Sía să capete măsura unei lacrimi ?

— Atunci vei suporta urmările ?

— Nu, Amanecer. Și-i surîse cu căldură. Suaty Amanecer, îi spuse amintindu-și de revărsatul zorilor de vară cînd soarele cînta în știuleți dulcea lui împlinire. N-o să le suport pentru că înainte de a primi pedeapsa voi fi de cealaltă parte a vieții.

— S-ar putea ca *el cacique* să te ierte.

— Dar nu-l va ierta pe el.

— El ne conduce pe toți.

— Deasupra lui *cacique* e legea, și legea cere ca eu să mor. Aș putea suporta încercarea cu ardeiul iute, și aș muri înainte de a-mi mărturisi iubirea pentru Ogontá.

Dar nu mai e nevoie, fiindcă Ogontá este deja închis, deci *el cacique* are dovada vinovăţiei noastre.

În jurul lagunei rugurile se înmulţiseră. Din pridvoarele casei se vedea malul cel mai îndepărtat, şi se distingeau flăcările şi spiralele de fum în atmosfera liniştită şi caldă a dimineţii. Cei care obişnuiau să-i ajute pe sacerdoţi la îndeletnicirile din templu întinseseră în cruciş de la un capăt la altul al lagunei două corzi lungi împletite din fibre fine, împărţind-o astfel în patru părţi egale. Vîslaşii erau goi, gata pregătiţi lîngă pluta lui *cacique*, făcută din papură împletită cu stuf şi lucrată cu atîta iscusinţă încît nu permitea să pătrundă nici măcar o picătură de apă.

— Într-o zi ca asta te-ar putea ierta, insistă Amanecer.

— O zi ca asta nu e pentru iertare.

— Poate mîine să te ierte.

— Cînd l-am acceptat pe Ogontá, nu m-am gîndit nici o clipă la iertare.

Atunci auziră muzica, ce ieşea pe porţile templului. Apoi văzură cum ies cei care măturau drumul cu mantii şi blănuri de animale. După ei ieşiră opt oameni care purtau pe umeri litiera poleită cu foiţă de aur, pe care strălucea *el cacique* în toată minunata lui splendoare. Sub razele soarelui de dimineaţă trupul lui musculos, călit în bătălii strălucea de rănea privirile. Faţa îi era împietrită, încordată, iar trupul o statuie de aur în care viaţa îşi trăda prezenţa printr-o uşoară tresărire a pieptului şi a gîtului. Era urmat de cei patru sacerdoţi, iar apoi veneau instrumentiştii cu flaute, fluiere, tobe, scoici din spiralele cărora ieşeau sunete melancolice, cornete acustice. Urmau şefii triburilor prietene, cu capetele împodobite cu diademe de aur sau cu pene colorate. Unii purtau belciuge în nas, cercei sau platoşe, şi soarele îşi multiplica în podoabele lor razele dînd festivităţii o strălucire orbitoare. La apariţia lui *cacique* strigătele supuşilor săi umplură aerul; pe malurile lagunei cîntăreţii intonau imnuri şi cîntece de slavă; începură ritmurile frenetice ale dansului, şi războinicii îşi ridicară mîinile înarmate cu lăncii şi măciuci, stăpîniţi toţi de o bucurie delirantă.

Procesiunea avansă spre debarcaderul ticsit acum de o infinitate de plute ce porniseră în acelaşi timp din toate părţile lagunei, trecînd peste liniile trasate de corzi pe suprafaţa lacului. *El cacique* păşi direct din litieră pe pluta sa specială, şi cei patru sacerdoţi se aşezară în cele patru colţuri ale aceleiaşi plute, unde se aflau vase în care ardeau din belşug răşini parfumate. În centrul plutei, chiar în locul unde era instalat *el cacique,* se vedea un morman de ofrande din aur şi smaralde. Vîslaşii îşi ocupară locurile, opt la număr ca şi purtătorii litierei, şi pluta începu să alunece uşor în timp ce strigătele cîştigau în intensitate şi frecvenţă. Ceilalţi *caciques,* cei mai importanţi oameni din vastele teritorii ale Guatavitei, se instalară şi ei în bărcile lor, la fel de încărcate cu ofrande, şi urmară îndeaproape pluta marelui stăpîn.

Pe mal, aproape înspăimîntate, retrase şi înfiorate, Amanecer şi Fagua priveau înaintarea ambarcaţiunilor pe suprafaţa liniştită a apei. Unele *tiguyes* aşteptau întoarcerea stăpînului lor, cu mantii noi, cu brăţări şi podoabe de nas, şi cu cele mai frumoase pene ale păsărilor sacrificate ; altele, pe lîngă focurile de pe mal, preparau *chicha* şi mîncăruri sau priveau fascinate ceremonia din mijlocul lagunei împărţite în patru părţi egale. Şi copiii priveau, şi fu un moment în care strigătele deveniră atît de puternice încît Fagua şi Amanecer încetară să le mai asculte.

Cînd pluta lui *cacique* ajunse în centrul lagunei, unul dintre sacerdoţi ridică un steag alb ; ca prin farmec strigătele se potoliră, amuţiră şi cîntecele, iar instrumentele rămaseră în aşteptare. Liniştea fu atît de profundă încît ajungea pînă la maluri şopotul apei cum se izbea de marginile plutelor.

Se instală un moment de reculegere şi apoi, încetîncet toţi cei adunaţi pe malurile lacului se întoarseră cu spatele. Nu aveau voie să vadă îmbăierea lui *cacique,* şi nu se puteau întoarce să privească decît atunci cînd sacerdotul le poruncea s-o facă, cînd marele stăpîn al Guatavitei, de acum purificat şi din nou impunător şi puternic, urca din nou pe plută din adîncul apei. Amanecer îşi aminti de *moja,* de felul în care asistase la sacrificiu, cum îi închisese ea ochii din care Zhúe sorbise ultimele

lacrimi, și se întoarse încet spre lagună. Șefii de trib aruncau ofrandele, și apa deveni pentru o clipă incandescentă de strălucirea aurului și de agonizanta splendoare a vaselor de tumbac. Arunca și marele stăpîn al Guatavitei aurul și bijuteriile pe care i le dădeau pe rînd cei patru sacerdoți. Apoi, în miezul cutremurătoarei liniști, marele stăpîn se aruncă în apă dispărînd în brațele reci și înviorătoare ale Síei. După o clipă de așteptare înfrigurată, în sfîrșit marele *cacique* ieși la suprafață și Amanecer putu să-i vadă din nou chipul adevărat, din nou el însuși, nu idolul galben pe care-l transportaseră purtătorii litierei la ieșirea din templu. Atunci mai marele sacerdoților dădu semnalul și agită steagul cel alb. Și toți se întoarseră cu fața spre lac și aruncară în unde propriile lor ofrande, și-și umplură căușul palmelor cu apa pe care o sărutau și o beau cu venerație, mulțumindu-i pentru ceea ce le dăruia și pentru felul în care se integrase vieții lor cotidiene din timpul cel mai îndepărtat, începînd cu abundența vegetației, pînă la micuța boabă rotundă a plînsului.

Se reînnodară cîntecele și sunetele instrumentelor, și *el cacique*, cu brațele încrucișate pe pieptul puternic, cu privirea pierdută în nemărginirea orizontului, enigmatic și solemn, se întoarse la mal pe pluta sa de papură. Cînd ajunse la debarcader femeile sale favorite, între care se simțea lipsa lui Fagua, îi oferiră mantii noi și podoabe din aur și o minunată coroană din pene ; și în timp ce șefii de trib coborau din bărci și se pregăteau pentru obișnuita festivitate, Amanecer o auzi pe Fagua cum îi povestea, zguduită de hohotele unui plîns nestăvilit, că Ogontá fusese omorît în zori în locul unde se aflau închiși prizonierii.

— Ești sigură ? o întrebă, simțind cum fiori reci îi străbat trupul, ca și cum ar fi fost atinsă de aripa unei păsări prevestitoare de nenorociri.

— Da, răspunse Fagua, și plînsetul ei era acum o curgere suavă, fără tremur și neliniște, ca o revărsare a albiei ochilor, ca o eliberare a cetii în boabe rotunde. Dar nu i-am putut găsi trupul.

— Și ce vei face acum ?

— Voi muri.

— Te vei lăsa omorîtă de *cacique ?*

— Nu. El poate fi stăpîn pe viaţa mea, dar moartea îmi aparţine.

Festivitatea începu într-o neînchipuită splendoare. Alergătorii înconjurară de mai multe ori colina orfevrierilor, şi învingătorul primi două smaralde şi două mantii frumoase ca acelea pe care le purtau pe umeri doar stăpînul sau cei aleşi de el printre cîştigători, ca fiind demni să se compare pe moment cu măreţia lui ; flautele şi tobele împresurară aerul cu notele lor nostalgice, în cadenţe care se repetau ca mărgelele colierelor lucrate în filigran, totdeauna la fel şi noi întotdeauna ; cîntăreţii reînviau ceremoniile de altădată şi vocile lor egale recitau versuri cu imagini precise ; continuară obişnuitele libaţii cu *chicha,* şi cercul dansului, care era cel al vieţii şi al vîrstelor timpului, începu să se învîrtească într-o parte şi într-alta pe lîngă ruguri.

Amanecer observă cum de la locul său special stăpînul o căuta cu priviri neliniştite pe Fagua. Ştia că o iubeşte şi că-şi adoră fiica ; mai ştia că era orgolios şi că legea îl veghea să ducă la îndeplinire sentinţa, a cărei rigoare căzuse deja asupra lui Ogontá. Amanecer şi-l reaminti acuma aşa cum cu puţin timp în urmă se plimbase cu *el cacique,* la fel cu el, superior lui, deoarece casta războinicilor *güechas* era la fel de puternică şi de temut ca aceea a sacerdoţilor. Şi gîndi că acum Ogontá, mort încă din zori, străbătea probabil pe pluta lui înspumatul rîu de dincolo de viaţă, începea modul acela diferit de a trăi în căutarea unei alte morţi.

Dansul părea să nu se mai sfîrşească. Dacă o pereche cădea răpusă de oboseală era imediat înlocuită de o alta. Rugurile erau mereu alimentate. Puzderie de plute, ca nişte frunze căzute dintr-un arbore gigant, se vedeau risipite pe suprafaţa lagunei solitare, în derivă.

Lui Amanecer nu-i era foame. Băuse cîteva căni de *chicha* şi stătea la o parte, alături de alte femei tot atît de neînsemnate ca şi ea în viaţa marelui stăpîn. Suaty Amanecer, o numise Fagua, gîndi surîzînd. Suaty, cîntecul

soarelui, timp al interminabilelor zile senine. Ar fi vrut s-o salveze pe Fagua și pe fiica ei. Gîndi să se ducă la *cacique*, să-i vorbească, să i se arunce la picioare, să se plece sub privirea ochilor săi severi și să-i ceară s-o ierte pe femeia aceea care din iubire săvîrșise o mare greșeală. Vru să se ridice de la locul ei, dar își dădu seama că stăpînul începuse să mănînce, servit de multe dintre favoritele sale care pregătiseră pentru el carnea de cerb, care-i era rezervată din timpuri străvechi. Și plină de curiozitate, și aproape de teamă în același timp, văzu cum stăpînul își părăsea locul și se apropia de locul unde, confundîndu-se cu celelalte femei, se afla Fagua cu fetița adormită în spate ; văzu cum *el cacique* o lua de mînă și o aducea s-o așeze lîngă el, pe locul cel mai important. Cînd o văzu pe Fagua așezîndu-se, Amanecer simți o bucurie atît de mare că izbucni în plîns. I se șterseră contururile lacului, focurile enorme, cercul dansatorilor, și abia după cîteva clipe, cînd vălul micuței Sía i se ridică de pe ochi, putu s-o vadă pe Fagua cum surîdea încrezătoare în puterea ei, în iertarea pe care o dovedea gestul stăpînului. Gîndi Amanecer că scumpa ei prietenă îndrăgostită avea să domnească din nou asupra Guatavitei, că o vor numi iarăși *cacica*, că restul favoritelor invidioase vor trebui să se încline în fața pașilor ei și că o așteptau mulți ani de fericire lîngă marele stăpîn pentru că știuse să trezească în el o iubire veșnică.

Abia mai tîrziu, cu mult timp mai tîrziu, cînd Chía era deja instalată în crengile de întuneric ale înaltului, Amanecer află teribilul adevăr : mîncarea pe care stăpînul o pregătise special pentru Fagua fusese virilitatea lui Ogontá, smulsă în clipa morții și pusă la frigare. Iar Fagua, fără să știe, o mîncase, încrezătoare și fericită pînă în clipa în care stăpînul Guatavitei i-o spuse. Atunci îi veni să vomeze și apoi, cu fetița în spate, o luă la goană spre desișuri. Așa ajunse să-i povestească lui Amanecer cele întîmplate, cînd o găsi adormită pe malul lagunei, și apoi începu să tremure atît de tare încît Amanecer fu nevoită s-o ia în brațe pe micuța care surîdea viselor dulcelui ei somn.

— Simt că mă înăbuș, zise Fabricio. Parc-aș fi îngropat de viu. N-am putea ieși de aici pentru o clipă ?

Amanecer rămase pe gînduri multă vreme, ca și cum n-ar fi auzit întrebarea. Își roti privirea în jur, și amintirea suferințelor ei din copilărie îi năvăli cu atîta insistență în minte încît se ridică înspăimîntată și deschise ușa. Odată cu aerul și soarele cald al după-amiezii intrară și miresmele grădinii printre care se distingea parfumul dulce al mirtului centenar.

— Cînd aveam deja doisprezece ani, și bunica Felipa mă tot pedepsea în camera asta, mi-a venit ideea să pun un zăvor pe dinăuntru. Și așa de cîteva ori, cînd deschidea ușa pe dinafară ca să-mi ridice pedeapsa, eu mă închideam pe dinăuntru și mai stăteam acolo încă două zile. Ultima dată au trebuit să dărîme ușa și m-au scos mai mult moartă decît vie. Dar după aceea bunica a pus să se repare stricăciunile, și camera a redevenit carcera de mai nainte.

— Mă impresionează din ce în ce mai mult felul în care te-au educat.

— Eu aș zice că a fost o manieră tipic latino-americană, zise fata și surîse ușor tristă. Stinse lampa și ieșiră în *patio*. Sirenele încă mai cutremurau liniștea.

— De ce ?

— M-au crescut în teroare. Știi că și continentul nostru trăiește înfrînat de panică ? I-a fost impus încă de pe vremea conchistei un stăpîn despotic, și ca și cum n-ar fi fost de ajuns, stăpînul acela avea în serviciul său o religie care predica supunerea și cultiva lașitatea și tăcerea. Eu sînt ca și America Latină : mă tem de toate ; și cînd am încercat să mă revolt, pedeapsa a fost atît de mare încît mi-a tăiat aripile pentru orice altă încercare.

Părăsiră casa. Fabricio mergea înainte, aproape alergînd. Ajuns în stradă, se simți eliberat, respiră cu nesaț și-și lăsă fața scăldată de soare.

— Parcă am ieșit din celula condamnaților.

— Condamnarea apasă asupra noastră.

— De ce ? o întrebă intrigat.

— Nu mă lua în seamă, zise Amanecer. Doar știi că uneori îmi place să fac pe misterioasa.

Continuară să meargă pe stradă, îndreptîndu-se din nou spre piață. *Canelo* apăru dinspre laguna sacră și izgoni singurătatea cu lătratul și cu salturile lui de bucurie.

— În ritmul în care mergem, comentă Fabricio, nu vom lucra nimic în după-amiaza asta. Cred c-a fost o greșeală să venim în satul ăsta fantomă.

— Un scriitor are nevoie de solitudine că să lucreze.

— Asta e o concepție greșită. Un scriitor se poate izola, dacă și-o propune, chiar și în mijlocul unei străzi foarte aglomerate. Solitudinea în acest caz este o stare individuală. Nu o realizează ambianța exterioară ci se formează în interiorul omului, în planul creației.

— Nu pot contrazice un scriitor, surîse ea.

— Scriitor e Galván, zise Fabricio, și nu se simțea nici cea mai mică notă de resentiment în tonul vocii sale, cu toate că puțin mai înainte îi trecuse prin minte că Amanecer ar putea fi îndrăgostită de romancier. Și este, pentru că a creat lumi diferite în cărțile sale, pentru că a dat glas acestei Americi prin personajele sale, pentru că a tezaurizat întreaga magie a miturilor noastre în întreaga lui operă. Și chiar dacă n-ai să mă crezi, îl admir cu toată sinceritatea, și fără să știe el, îl consider maestrul meu.

— Maestre, așa i-am zis și eu cînd i-am luat interviul, și mi-a răspuns că nu merită un asemenea titlu ; că a fi maestru nu înseamnă doar să fii călăuzitor al tineretului, ci un bun analist al situației unei comunități. La care a adăugat : sper să-l merit mai tîrziu, cînd opera mea va căpăta o consistență definitorie.

— Ai avansat deja cu teza ta ?

— Nu, zise Amanecer ; și, ca întotdeauna cînd atingeau subiectul ăsta, se întristă. Cred că e inutil s-o continui, pentru că, chiar dacă spun adevăruri, chiar dacă vociferez și mă agit, situația noastră va continua să fie aceeași.

— Impasibilitatea unei țări nu scuză lipsa de atitudine a gînditorilor ei. Dacă noi, care avem oarecare capacitate de exprimare, nu rupem cu această amorțeală, n-o va mai face nimeni.

— Crezi că ar folosi la ceva o carte care să-l facă pe omul latino-american să gîndească la propria lui realitate ?

— Ar folosi, Amanecer, sînt sigur. Resemnarea și conformismul propovăduite pe continent nu l-au paralizat complet. Vreun nerv sau vreun gînd trebuie să mai fi rămas în enormul lui trup care zace. E destul ca o singură scînteie să izbucnească și nimeni nu va mai putea stăvili incendiul.

— Avem nevoie de un incendiu ?

— Da, ca să ne trezească, ca să ne lumineze, chiar dacă o bună parte dintre noi ar pieri în flăcări. Abulia împiedică orice revoluție. Și eu susțin că o revoluție este indispensabilă Americii Latine. Ori va exista o revoluție, adică o schimbare, ori continentul va sfîrși gangrenîndu-se și pierind, așa cum a pierit și libertatea.

— Crezi că nu avem libertate ?

— Nu avem. În fața lumii sîntem țări democratice. Se speculează prin mijloacele de difuzare norocul pe care cică l-a avut Columbia de a-și conserva democrația, dar în fond nu există decît o represiune progresivă și îngrozitoare. Din moment ce s-au stabilit deja pedepse pentru delictul de a opina, înseamnă că s-a terminat cu libertatea de gîndire.

— Aici ai dreptate, zise Amanecer, întunecată. Știi cîți studenți sînt închiși în diferitele închisori din țară ? Și știi pentru care vină ? Pentru simplul fapt că au îndrăznit să discute modul de a gîndi impus de sistem. Și acești studenți sînt torturați, stigmatizați pentru totdeauna. Probabil fără să-și dea seama, sistemul îi pregătește, în felul acesta, pe cei care-l vor răsturna în viitor.

Ajunseră în piață și se îndreptară spre biserică. Ca mai nainte, se așezară pe ultima treaptă de la intrare, și Amanecer își lăsă capul pe umărul lui Fabricio.

— Este ciudat ce se întîmplă cu America Latină, zise ea. Din 1492 nu a făcut altceva decît să-și schimbe stăpînii.

— Indianul trăia o realitate a sa, într-o lume a sa, cu o filozofie și o religie a sa. Prin conchistă i-a fost distrus totul, adică s-a terminat cu ființa lui și i-a fost impusă alta, pe care el nu o înțelegea, pe care nu putea s-o asi-

mileze. După aceea, de-a lungul procesului de metisaj, creolii au sfîrșit prin a se ridica împotriva spaniolilor. Dar n-a fost un război al Americii contra Spaniei, ci al tinerei Spanii contra bătrînei Spanii europene. Și omul de pe pămînturile acestea nu a cîștigat nimic cu așa-zisa independență : a încetat să mai fie exploatat de unii și a început să fie exploatat de alții. Și apoi, în ultimii ani, procesul de colonizare n-a făcut altceva decît să se repete. N-a mai fost Spania, ci Anglia sau Statele Unite, care sînt actualii stăpîni ai destinelor noastre. Poate din cauza conchistei America Latină a avut întotdeauna nevoie de un stăpîn. Cînd acest stăpîn nu este străin, se caută dictatori din interior care s-o exploateze după bunul lor plac și să asasineze libertatea la orice colț de stradă.

— Și de toate cîte se întîmplă e acuzat complexul metisului.

— Complexul ăsta a fost bine studiat de către majoritatea scriitorilor latino-americani. Metisul, fiu al unui tată opresor și al unei mame oprimate, a încercat să cîștige bunăvoința tatălui ostracizîndu-și mama. Dar tatăl nu l-a acceptat considerîndu-l inferior, și metisul, considerîndu-și, la rîndul său, mama inferioară, nu i s-a putut integra. A rămas să plutească în două ape, flagelat de ideea de a fi bastard. Poate că ceea ce vrem acum să facem este să ne reconciliem cu mama noastră America Latină, și să recuperăm ceea ce a pierdut ea prin actul violării.

— Ce curios, zise Amanecer, în capitolul al doilea, sau mai bine zis în a doua schiță a lucrării mele, m-am exprimat aproape în aceiași termeni ca tine. Cred că va trebui să muncesc mult, să revin asupra celor afirmate, să reexaminez, să reelaborez diferite presupuneri care duc la aceeași teorie. Și mai cred că mulți dintre cei care studiază tema aceasta vor atinge aceleași resorturi, dat fiind că pentru a găsi drumul adecvat primul pas care trebuie făcut este să-ți accepți originea.

— Simțim nevoia să ne convingem că trecutul Americii nu a fost lipsit de demnitate, cum ne-au făcut asupritorii să credem ; avem obligația să recuperăm istoria pe care am pierdut-o în secolul al XV-lea. Cînd vom fi

stăpîni pe acest trecut, cînd vom repune în drepturi această istorie, partida va fi cîștigată.

— Da, vom găsi adevăratul chip al omului acestei Americi.

— Exact. Și ca să creăm condiții favorabile căutării noastre trebuie să ne scuturăm de lacăte și de lanțuri ; adică, pentru a putea fi, mai întîi de toate trebuie să luptăm pentru a fi liberi.

— De aceea și filozofia latino-americană este un drum al căutărilor.

— Pe care mulți urmăresc să-l obstaculizeze.

— Și de ce ? Oare conchista s-a prelungit pînă în zilele noastre ?

— Acum sînt alte interese, Amanecer. Oricum însă se atentează contra dorinței noastre de a ne afirma ca persoane, de a ieși din condiția de avortoni, cum ne-a numit Ginés de Sepúlveda, dacă nu mă înșel. Filozofia eliberării, singura care are valoare în America Latină, este obstrucționată de numeroase interese create. Pe de o parte sistemele de guvernămînt, care nu au interes ca poporul să gîndească, și pe de altă parte, reprezentanții noii conchiste care cred că dacă poporul devine conștient că are nevoie de libertate, le poate scăpa din mînă. A spus-o unul din liber-cugetătorii noștri : obiectivul pe care-l urmăresc cei care obstaculizează mersul înainte este de a împiedica realizarea unei gîndiri eliberatoare, a unei științe angajate față de proiectul istoric de eliberare, o oricărei filozofii autonome, fiindcă atunci cînd calul începe să gîndească s-a isprăvit cu echitația.

— Este cel mai adevărat lucru pe care l-am auzit în ultimul timp, zise Amanecer. Dar cred că în acest moment e mai puternică nevoia noastră de a căuta lumina decît dorința altora de a ne menține în întuneric.

— Eterna luptă dintre lumină și întuneric.

— Sîntem niște torțe pierdute într-o nesfîrșită noapte de ignoranță și teamă. Dar este suficientă o singură torță pentru ca bezna să nu mai fie compactă. Dacă ne vom uni luminile vom străpunge ceața în care vor să ne mențină ca să-și poată exercita în continuare exploatarea de zi cu zi.

— Nu vor reuși, zise Fabricio. Am întrezărit lumina și n-o vom lăsa să ne scape pentru nimic în lume. Și chiar dacă noi nu vom vedea zorii care se anunță pe cerul Americii Latine, îi vor vedea alții. Noi nu luptăm pentru prezent, ci pentru viitor. Nu construim libertatea pentru noi ci pentru a nu o lăsa să moară, pentru ca în urma sacrificiului sau luptei noastre, acest concept atît de călcat în picioare acum să înflorească în toată forța și plenitudinea lui.

— Crezi că libertatea mai e încă posibilă ?

— Cred cu fermitate, așa cum cred în iminența unei revoluții umaniste care să-i redea omului drepturile sale, să-i recunoască adevărata dimensiune. Metisul din America Latină, adică tu și eu și milioane de alte ființe, nu mai poate suporta procesul de colonizare care l-a menținut legat pînă acum. Este timpul să-și recapete moștenirile, să i se recunoască valoarea, să dobîndească conștiința propriei sale puteri și să înceapă a vorbi cu propria lui voce. Cum spunea Galván, a venit momentul să nu mai fim ecouri, ci voci. Cînd strigătul nostru de asupriți dornici de libertate se va face auzit în lume, vechile sisteme coloniale ale Americii Latine se vor cutremura, presimțindu-și implacabilul sfîrșit.

Lunile se scurgeau într-o cumplită și istovitoare rutină. Lorenzana era, pentru stareța María Bautista de San Francisco, o femeie retrasă, posacă, poate chiar suferindă ; pentru nepoata ei Lorenza, novicea cu ochi violeți, fetița care-și pedepsea cu fervoare carnea trupului ei abia pregătit pentru păcatul originar, era o ființă stranie pe care o găsise adeseori goală pe lespezile chiliei, cu pielea unsă cu o ciudată alifie galbenă care mirosea a iasomie și sulf ; iar pentru celelalte novice era o femeie suspectată de cele mai abominabile ticăloșii, pentru că uneori noaptea credeau că aud voci în chilia ei, gemete, suspine lascive și țipete ascuțite, pasionale. Iar pentru ea însăși era o femeie disperată și singură, care căzuse prin propria ei voință într-o capcană care o strîngea din ce în ce mai tare într-un păienjeniș de neliniști.

În sfîrșit, acum urma să apară în fața lui Mañozca. Știa că fuseseră audiați mai mulți martori în legătură cu cazul ei : Catalina Jalofa, care se întorsese în casa ei cînd se afla deja închisă de bunăvoie în mînăstire, spusese despre ea orori, legîndu-i numele de Juan Lorenzo și de alți vrăjitori ; Sebastián Pacheco o acuzase că-i dădea licori otrăvitoare soțului ei, Andrés de Campo ; iar Amanecer de los Ángeles o apărase cu atîta ardoare încît devenise suspectă în ochii vicleni ai Sfîntului Oficiu ; împotriva ei mai declarase și Isabel Noble, și marinarul Jerónimo de Samaniego pe care-l întrebase odată despre corăbiile dinspre Portobello în căutarea unuia din amanți. Multe novice fuseseră interogate și nu trecuseră sub tăcere zgomotele nocturne din chilia ei, nici faptul că uneori putea fi văzut un enorm liliac cum iese printre zăbrelele ferestrei ei și se pierde spre mare în lumina difuză a zorilor. Doar Lorenza, fetița melancolică ce spiona cu inocența ei păcatele viitoare, nu declarase nimic împotriva mătușii, astfel că secretul despuierilor și al unguentului rămăsese în mod tainic păstrat și probabil nu avea să ajungă niciodată la urechile avide ale inchizitorului.

Ca să poată fi investigată, ca Sfîntul Oficiu să poată acționa după bunul său plac torturîndu-i trupul pentru a-i salva sufletul, Lorenzana urma să fie condusă în acea dimineață de douăzeci și opt ianuarie 1613 spre una din închisorile secrete ale Inchiziției. Mai toate novicele se treziră cu noaptea în cap și se îngrămădiră în *patio*-ul mînăstirii ca s-o vadă trecînd. Avea să plece singură, iar la poartă maica stareță o preda gardienilor trimiși de Mañozca, urmînd să fie condusă fără nici un protocol special spre celula cu numărul treisprezece care-i fusese rezervată. Aproape un an de recluziune, se gîndea Lorenzana în timp ce-și punea o pelerină cu glugă ca să-și acopere fața și părul ; aproape un an pierdut între pereții aceia umezi și întunecați ; un an de absență din patul conjugal, încălzit acum de Margarita, de Leonor de Herrera sau de Isabel de Aguilar ; un an fără să știe nimic despre sergentul major ; un an în care o vizitaseră alternativ, fără să-și dea seama cum, Amanecer de los

Angeles, negresa care o învățase armoniile misterioase ale țării ei și-i spusese în ce fel putea fi invocat Shangó prin intermediul dansului, al focului, al statuetelor pe care le făcea din noroiul mlaștinii lăsat să se întărească la soare și din frunzele unui arbore necunoscut care creștea numai printre manglierii din Tolú, și Ana Matienzo, al cărei bărbat agoniza lent dar sigur datorită licorilor otrăvite pe care le prepara Juan Lorenzo, exilat din Cartagena de Indias dar ascuns printre măslinii din mlaștină, bătîndu-și joc de ordinele Tribunalului. Amanecer și Ana, prima dintre ele neagră, fierbinte și maleabilă în mîinile ei arzînd în focul desfrîului, cealaltă albă și la fel de dulce și de fierbinte, ca și cum Amanecer nu și-ar fi schimbat decît culoarea pielii. Ana și Amanecer, și încă multe alte chipuri stranii și estompate între pereții grosolani de cărămidă și lut, ființe din alte lumi și din alte epoci, vechile divinități indiene sau cele venite pe vapoarele cu negri, creații și rămășițe ale distrugerii, absențe și prezențe care dansau buluc după muzici necunoscute.

Traversă coridoarele mînăstirii fără să privească pe de lături, simțindu-se observată de novice, acele ființe unele aproape sfinte, altele pedepsindu-se cu cruzime pentru orice gînd păcătos, iar altele căzute pradă celei mai neînfrînate lascivități, dar toate la fel, palide, ascunse sub veșmintele largi care le deformau trupul așa cum disciplina intransigentă le deforma spiritul. La intrarea principală o așteptau sora María Bautista de San Francisco și fetița Lorenza de San Marcelo, și deși vru să le spună cîteva cuvinte nu-i ieși de pe buze nici măcar o silabă. Înaintă un pas spre soarele care scălda pavajul străzii, și cînd vru să se întoarcă să le spună adio porțile din lemn întunecat tocmai se închideau și auzi doar, ca și cum s-ar fi împreunat niște mîini, sunetul mătăniilor depănate între degetele devotate ale credincioaselor. Trimișii lui Mañozca o conduseră ascunzîndu-se și ascunzînd-o pe străduțe dosnice, pe sub streșini și portaluri, aplecați pe sub ferestrele deschise în liniștea după-amiezii, în zăpușeala și amorțeala care compuneau solitudinea. Lorenzana cunoscu libertatea doar cîteva clipe, pentru că la puțin timp după aceea se deschiseră alte porți, fură

trase alte zăvoare, și alți zbiri o conduseră pe coridoare umede și urît mirositoare pînă se trezi într-o celulă mică și auzi zgomotul fiarelor care o supuneau voinței întortocheate și perfide a inchizitorului principal.

Începu să țipe cînd penumbra îi permise să privească în jurul ei. Încăperea era mult mai mică decît chilia mînăstirii, și așternutul și mai sărăcăcios încă, format dintr-o mînă de stuf aruncată pe niște scînduri negeluite. Într-un colț, o gaură fetidă îi amintea de condiția ei de biet animal speriat, și nu exista nici un lighean, nici un vas, se vedea doar un Crist enorm care părea să-i ceară iertare pentru ceea ce se înfăptuia în numele lui. Pe ochiul mic de fereastră, așezat la înălțime, abia de se putea distinge un petic rotund de cer albastru și îndepărtat. La strigătele ei veni don Mateo Ramírez de Arellano, cunoscut de-al Sfîntului Oficiu și însărcinat cu paza încarceraților.

— Simt că mor, îi spuse Lorenzana, și cu adevărat simțea că viața i se topește ca un bulgăre de sare în apă. Și stărui atîta încît temnicerul apelă la serviciile doctorului Antonio Echevarría, medicul Inchiziției. Doctorul, care era foarte cunoscut în Cartagena și care o văzuse pe Lorenzana în perioada cînd era amanta sergentului major și cocheta cu guvernatorul, necredincioasă și unuia și altuia, în centrul bîrfelor femeilor și dorințelor bărbaților, rămase surprins s-o vadă atît de palidă și de slabă. Dar acea paloare bolnăvicioasă îi dădea un farmec extraordinar, și trebui să grăbească consultația și s-o reducă la o sumară examinare, mai mult pe deasupra veșmintelor și de la o prudentă distanță, ca să nu cadă în ispită.

„Suspectă de sarcină", fu diagnosticul lui. Și cînd Ramírez de Arellano îi spuse că Lorenzana era de un an închisă în mînăstire fără să aibă legătură cu vreun bărbat, Echevarría începu să tremure pentru că îi trecu prin minte, fără să-i împărtășească gîndul și paznicului, că în pîntecul Lorenzanei creștea fiul unui diavol, al acelui Buziraco de care se vorbea cu voce scăzută printre albi, cu teamă printre mulatri și cu bucurie printre negri.

— Aș avea nevoie să stea cineva cu mine aici, zise Lorenzana temnicierului. Și dacă e posibil, să mi se re-

zerve un loc mai puțin sumbru, dumneata știi că soțul meu este o persoană influentă. Și eu sînt, sau mai bine zis voi fi din nou imediat ce voi ieși de aici. Ai putea să-mi faci favoarea asta ? Voi ști cum să te răsplătesc.

Și eu știu cum ai putea, gîndi în adîncul său Mateo, care după cum era cunoscut nu se dădea în lături să primească o anume răsplată pentru favorurile făcute numeroaselor deținute. Dar una era negresa Barnabela de Cabala, fără drept de protest, fără relații, și cu totul altceva o señora ca Lorenzana de Acereto, care în timpurile ei bune se afla în intimitate cu guvernatorul, cu autoritățile, ba chiar și cu clericii și alți oameni de vază. Așa încît hotărî să treacă sub tăcere treaba cu răsplata.

— Am să dau dispoziție să fiți mutată în celula numărul zece, care este ceva mai spațioasă. Iar în ceea ce privește compania, dacă doctorul Echevarría permite, veți putea să vă aduceți una din sclave.

Și așa ajunse Amanecer de los Angeles acolo, cînd Lorenzana era deja instalată în celula cu numărul zece. Amanecer o consolase și în noaptea anterioară, și Lorenzana nu-și explica nici cum intra, nici la ce oră, nici în ce moment al delirului ei abandona mînăstirea.

— Eu n-am să te părăsesc niciodată, stăpînă, îi spuse în timp ce se uita prin încăperea care era chiar mai mare decît cea de la mînăstire, cu un pat acceptabil, o saltea în colțul de la fereastră, cîteva articole de toaletă și o găleată care putea fi golită dimineața. Nu voi pleca de aici decît atunci cînd stăpîna va fi liberă.

— E adevărat că l-au reținut pe Francisco ? întrebă Lorenzana pe ton confidențial pe cînd stăteau așezate amîndouă în pat. De afară, probabil dinspre strada Pozo, pătrundeau țipete de negri care o făcură pe Amanecer să se înfioare.

— Îi auzi, stăpînă ? întrebă înfricoșată, ridicîndu-se. Ochii i se măriră și trupul îi deveni încordat ca un arc de abanos, gata să slobozească săgeata fugii. I-au adus azi-dimineață cu o corabie foarte mare. Se spune că i-a cumpărat pe toți un anume señor Prec'ado, care ar vrea să deschidă plantații în interiorul regatului.

— Și tu de ce te temi ?

— Pentru că de o sută de ani tot venim de pe pămînturile noastre, și încă ne mai simțim cu sufletul acolo.

— Nu mi-ai răspuns la întrebarea despre sergent.

— Se spune, reluă Amanecer încercînd să se liniștească, că don Juan ar fi dat ordin să-l închidă. Între ei există o mare dușmănie care crește văzînd cu ochii, și lumea crede că se va termina rău, pentru că dacă don Juan Mañozca are autoritate, sergentul are și el prieteni în Spania și se pare că l-a și reclamat.

— Și nu se știe din ce pricină se dușmănesc ?

— Se pare că don Juan a spus ceva despre tine, stăpînă, că de acum, dacă te are în închisoarea secretă, nu-i vei scăpa din mînă. Iar sergentul s-a înfuriat atît de rău încît aproape au ajuns la bătaie.

— Deci, zise Lorenzana gînditoare, Mañozca mă va condamna.

— Te vor condamna declarațiile făcute de dușmance. De scroafa aia de Catalina, printre altele. Și de Margarita, care a spus mîrșăvii, și n-a putut dovedi nimeni că doarme noapte de noapte cu don Andrés. La care s-au adăugat și cele spuse de Leonor, și de Isabel de Aguilar, și de Polonia Bíoho, care se spune că ar fi declarat sub tortură, fiindcă au acuzat-o că a luat parte la descîntece și vrăjitorii.

— A vorbit careva de întruniri ?

— Nimeni, stăpînă. Despre asta don Mañozca n-are nici habar, pentru că deși a încercat să-și bage nasul în zaiafeturile noastre, l-au dat afară de fiecare dată cînd sudoarea îi ștergea funinginea de pe față.

Fereastra era mai mare și mai joasă. Și doar cît se înălța pe vîrfuri Lorenzana putea să vadă strada prăfuită, casele care o mărgineau și în zare pînzele corăbiilor ancorate în port. Se simți cuprinsă de nostalgie pentru ceea ce pierduse și se gîndi cum ajunsese să cadă singură în capcana care se închidea în jurul ei, lăsînd-o fără apărare din propria-i vină.

— Stăpîna regretă că a intrat în mînăstire ? întrebă Amanecer, ca și cum i-ar fi citit gîndurile.

— Nu, pentru că așa, după cum ți-am spus, Sfîntul Oficiu se va ocupa de păcatele mele lumești și nu le va afla pe celelalte.

— Păcatele lumești sînt pedepsite foarte ușor.

— Celelalte ar putea fi pedepsite cu arderea pe rug, spuse Lorenzana înfiorată.

Umbra începea să se insinueze prin ungherele încăperii, și în același ritm punea stăpînire pe sufletul Lorenzanei o dorință de libertate, de dans și de desfrîu. Nu-i era teamă de Juan de Mañozca ; îl va înfrunta, cu seninătate va răspunde întrebărilor lui, îl va zăpăci cu ascuțimea răspunsurilor ei, îl va face să se simtă mizerabil. Se gîndi că era absolut necesar ca în timpul interogatoriilor să fie neînchipuit de frumoasă, cu gîtul dezgolit și împodobit cu un colier de perle, din cele aduse din La Española ; un decolteu generos va permite să i se întrezărească baza sînilor care în ciuda vieții de dezmăț continuau să aibă o fermitate de adolescentă ; și o rochie care să-i dezvăluie trupul ispititor, străbătut de toate păcatele. Aproape că văzu scena, ca o anticipare la ceea ce avea să aibă loc. Se deschidea impunătoarea ușă de la sala de ședințe a tribunalului ; în spatele biroului din mijloc stătea Mañozca, aspru și încruntat, dezbrăcînd-o cu privirea lui de jăratic ; cu mîinile ca niște gheare, gata de luptă pentru partea lui de putere ; cu îmbrăcămintea neagră, panglica verde și medalia ovală ; cu sprîncenele ridicate în zbor rapid și urechi mari de lup la pîndă. Lîngă el se afla inchizitorul Pedro Mateo de Salcedo ; de cealaltă parte, procurorul don Francisco Bazán de Albornoz, și pe un plan mai jos, în fața unei măsuțe pe care se îngrămădeau hîrtii și accesorii de scris, era instalat notarul condifențial, don Luis Blanco de Salcedo. Bărbați în negru, înarmați cu lăncii și archebuze vegheau în cele patru colțuri ale sălii. Ea intra solemnă, semeață, frumoasă, și lua loc pe banca acuzaților. Atunci grefierul începea să-i înșire acuzațiile : infidelă în mai multe rînduri, adulteră chiar și în prezent, călăuzită de ambiția de a cuceri și domina bărbații prin făcături atît de necurate și de vrednice de dispreț ca cea a alunelor, cunoscătoare de rugăciuni sacrilege ca aceea a stelei sau a judecătorului cel drept, îndărătnică la sfa-

turile cuvioase de a-şi îndrepta viaţa şi de a-şi corija deprinderile. La fiecare acuzaţie ea îşi îndrepta bustul şi-l privea provocator pe Mañozca, şi el începe să se simtă stînjenit, îşi pleacă ochii peste mîinile încrucişate în poală, apoi priveşte grinzile din tavan, rostogolindu-şi din nou privirea printre gratiile uşii, ca în cele din urmă să se uite din nou la ea, supus ca un cîine obosit după un drum lung şi inutil. Iar ea schiţează un surîs atît de fin încît faţa îi devine enigmatică şi frumoasă, spre tulburarea libidinosului preşedinte al întunecatului tribunal. Şi-atunci odată terminată lista acuzaţiilor o interoghează, ea nu neagă nimic, le spune că exigenţele trupului nu pot fi amînate, că ştie rugăciunile acelea, dar că nu le-a folosit niciodată, că ştie toate leacurile, dar fiind atît de frumoasă nu are nevoie de ele, că-i place să fie infidelă pentru că aşa a învăţat de la soţul ei, de la vîrsta de doisprezece ani cînd i-a fost dată ca s-o atragă în mocirla tuturor păcatelor. Cei din Sfîntul Oficiu se potrivesc cu teamă gîndind că această femeie are în trupul ei esenţă de diavol, şi se consultă unii cu alţii dacă trebuie s-o dezbrace ca să-i caute pe pielea trupului marca diavolului. Ochii lui Mañozca strălucesc lasciv la gîndul apropiatei ei goliciuni, dar cei doi, Salcedo şi Bazán, hotărăsc să-i refuze o asemenea plăcere păcătoasă şi spun că nu pot s-o examineze, că nu au motive suficiente ca s-o considere o posedată, că nimeni n-o acuzase de vrăjitorie şi că în consecinţă pedeapsa trebuie să se pronunţe în funcţie de greşelile minore, cîteva bice, nu, zice Mañozca, bice nu pentru că ar putea vătăma pielea aceasta satinată şi splendidă, o amendă, asta da, ca să nu mai rămînă casa de bani a Inchiziţiei goală ca pînă acum, o amendă destul de mare şi pedeapsa sanbenitului şi obligaţia de a asculta slujba astfel îmbrăcată, asta-i va fi de ajuns ca învăţare de minte.

Iar ea ascultă murmurele din jur sigură de puterea ei, crescînd în ochii lui Buziraco, domnul şi stăpînul ei căruia îi place să-şi bată joc de severii membri ai întunecatului tribunal.

Amanecer o observa cum visează, şi în mod spontan pe buzele ei se înfiripară silabele unui cîntec care venise de pe coastele ţării sale îndepărtate, în gura părinţilor ei,

şi care avea să dăinuie în ea şi încă în mulţi alţii, care-l vor transmite copiilor lor pentru ca aceştia să-l transmită copiilor lor. Era un cîntec melancolic dar plin de speranţă, trist dar cu modulaţii care îndemnau la dans, muzica unui ritual pe care nu-l putea explica prin cuvinte dar pe care-l simţeau al lor, ca pe sîngele ce le curgea în vene, şi care trebuia să dăinuie în timp pînă ajungea să se transforme în raţiunea de a fi şi de a trăi a milioanelor de oameni sub a căror piele arămie sau albă avea să palpite de-a pururi pielea cea neagră cu sonorităţile ei ancestrale.

Festivitatea de la 22 iulie, prin care don Juan Francisco Berbeo fusese ales *corregidor* şi maxim reprezentant al justiţiei din Socorro, fu umbrită de unele veşti sosite de la Santa Fe, care se refereau la o serie de represiuni contra rebelilor. Se spunea că în capitală fuseseră băgate la închisoare mai multe persoane printre care poate cel mai cunoscut datorită serviciului său era un oarecare Nicolás, patronul celei mai mari băcănii din strada San Juan de Dios. Se mai vorbea cum că studenţii trecuseră de partea insurgenţilor, şi că erau închişi José Villegas şi Lucas Campuzano, unul student la teologie, celălalt la litere. Se comenta, întotdeauna pe şoptite pentru că la scurt timp după capitulare se instalase din nou teama că aceşti tineri erau supuşi torturilor ca să-i forţeze să spună numele conspiratorilor principali, şi că se organizase printre unii creoli din Santa Fe o mişcare împotriva acelor tineri, în timp ce oamenii obştii îi apărau considerînd că torturile n-ar trebui să fie impuse ca mijloc de a obţine mărturisiri sau de a se ajunge la trădare.

Acele fapte sporiră neliniştea oamenilor din Socorro şi agitaţia crescu şi mai mult la ştirea că arhiepiscopul avea să plece din Santa Fe ca să liniştească satele ridicate la arme. În zadar aşteptau suspendarea plăţii birurilor şi impozitelor, instalarea căpitanilor lor în fruntea unei armate permanente şi bine organizate, destituirea paznicilor şi gardienilor, restabilirea serviciilor poştale, numirea me-

tișilor în posturile pe care le ocupau acum numai europenii sau lichidarea obligațiilor poporului de a plăti preoților pentru rugăciunile lor. În zadar, pentru că situația continua să rămînă aceeași, iar abuzurile nu se micșorau.

Caballero y Góngora sosi la Socorro pe la sfîrșitul lui iulie. Poporul îl primi cu răceală pentru că vedea în el simbolul trădării. Totuși arhiepiscopul reconfirmă hotărîrile Audienței Regale, asigură că totul avea să se aranjeze conform dorinței obștii, spuse că nimeni nu va fi persecutat pentru participare la revoltă, și ceru pace și muncă și supunere față de rege. Cuvintele lui repetate de cîteva ori îi pătrunseseră pe unii, dar nu avură nici cel mai mic ecou la marea majoritate. Acum erau sătui de promisiuni, și se spunea în șoaptă că armata obștii ar fi trebuit să se reorganizeze pentru a-i forța pe cei din capitală să-și respecte cuvîntul în schimbul căruia obținuseră pacea. Se mai comenta că Salvador Plata, Monsalve și Rosillo trimiseseră un memoriu Audienței Regale prin care-și manifestau adeziunea față de coroană și se plîngeau de mijloacele nelegiuite prin care *los comuneros* îi forțaseră să fie de acord cu pretențiile lor necugetate. Și chiar dacă oamenii continuau să-și expună roadele pămîntului în piețe, și se ridicau corturile și tarabele încărcate cu băuturi și mîncăruri, și boii desțeleneau din nou brazdele pe cîmpuri, se observa plutind asupra noului regat un aer tragic mult mai intens decît înainte de luna martie și de faimoasa izbucnire a Manuelei Beltrán.

Caballero se întoarse la Santa Fe așa cum plecase. *Los comuneros* așteptară luna august, și ieșiră din apatia lor de abia pe la începutul lui septembrie, cînd se află că *el cacique* indigen Ambrosio Pisco fusese închis. Sentimentul de teamă se transformă în panică oarbă aflînd că un oarecare căpitan José Bernet, în fruntea unei trupe numeroase și bine înarmate, înainte de a-l prinde pe Pisco intrase în Nemocón, unde indienii se ridicaseră din nou împotriva abuzurilor administratorului de la saline, și că trăsese în mulțimea neînarmată, omorînd cinci persoane, rănind grav șapte și asasinînd în mod laș cîteva femei care-și însoțeau bărbații în meritatul protest. Și panica îi paralizâ cu totul cînd mai auziră că fuseseră

înfipte în țeapă capetele celor cinci omorîți și puse pe drumurile care duceau spre Santa Fe, pentru a-i învăța minte pe cei care îndrăzneau să desconsidere supremația autorității regale.

Poate că tocmai acele evenimente îi determinaseră pe Plata, pe Monsalve și pe Rosillo să trimită un nou memoriu la Santa Fe, atribuindu-și calitatea de victime ale furiei obștii ; în acel înscris afirmau că participarea lor fusese pasivă, și că erau dispuși să apere coroana împotriva viitoarelor mîrșăvii ale hoardei de insurgenți zurbagii.

Amanecer Fernández asistase la toate acestea uluită și tristă. Pentru ea și pentru Nicolasa viața redevenise o nesfîrșită rutină : să toarcă de-a lungul întregii săptămîni, să pregătească cele necesare pentru tîrgul de vinerea, să-și spele îmbrăcămintea, să și-o cîrpească, să frămînte aluatul pentru cuptorul doñei Jimena, să accepte uneori vorbăria Manuelei Beltrán care în dugheana ei mizeră continua să vîndă zahăr candel, tutun și rachiu, și cîteodată să mai schimbe cîteva vorbe cu bătrîna Magdalena care rămăsese la ale ei, dintr-o parte în alta, zdrențăroasă și murdară ca o lumînare care se stingea sub propria-i flacără. Nu mai știau nimic despre Lorenzo Alcantuz, nici despre Isidro Molina sau despre Manuel Ortiz, și doar din cînd în cînd venea Bernardo Mal să-i mai aducă noutăți și să discute împreună despre întorsătura pe care o luase ceea ce numiseră ei la început zorii libertății. Obișnuiau să vorbească despre José Antonio, cu voce scăzută, pentru că se zvoneau în legătură cu el lucruri ciudate și cumplite. În fiecare vineri, spre sfîrșitul după-amiezii, vorbea cu Juana Francisca, care nu aflase încă nimic despre fiul ei, sau îi vindea *masato* pentru Toribia și bomboane pentru fetița întotdeauna ursuză, care se apropia cu pași repezi de pubertate, ținută de mînă de mama ei ca un mic animal lipsit de apărare.

În timpul ultimei sale vizite Bernardo îmi vorbise pe larg despre José Antonio și despre isprăvile lui.

— Eu cred că în scurt timp autoritățile vor face viața amară familiei Galán, dar mai ales lui José Antonio. Dacă l-au închis pe Pisco, dacă i-au asasinat pe bieții indieni din Nemocón într-un chip atît de sălbatic, dacă găr-

zile din Mogotes nu-şi iau ochii de pe Lorenzo, cu siguranţă cei de aici aşteaptă sosirea lui José Antonio ca să-l bage în închisoare. Am auzit că-l vor trimite din nou la Cartagena, în Batalionul Stabil, sau că-l vor trimite ca vîslaş în serviciul regelui.

— Nu-i el prost să se lase prins.

— Noi, cei douăzeci de mii, n-am fost proşti că am stat în mlaştina din Mortiño cu apa pînă la genunchi?

Amanecer păstră o tăcere posomorîtă. Da, fuseseră proşti. Aveau victoria în mînă şi au lăsat-o să le scape. În loc să asalteze edificiile guvernului din capitală, şi să-i gonească din Noua Granadă pe chapetonii care-i oprimau, se mulţumiseră să-i pună să jure pe nişte hîrtii. Era o vorbă: declaraţiile de dragoste ca să se ajungă la pat şi jurămintele ca să le ia vîntul.

— Şi ce voiai să-mi spui despre José Antonio?

— Că este un căpitan adevărat, Amanecer. El n-a înghiţit povestea cu capitularea. Între şapte şi douăzeci iunie, la numai o zi după jurămînt, a ridicat oamenii din La Mesa de Tocaima, Ibagué. Coyaima, Purificación şi Neiva. Peste tot, cum se auzea că a venit căpitanul armatei de *comuneros* însoţit de pîlcul acela de oameni ai săi, toţi se ridicau la arme, îşi apucau topoarele sau ciocanele, doborau porţile arhivelor şi dădeau foc documentelor prin care li se cereau noi impozite; cînd apărea José Antonio oamenii se ridicau ca nişte bărbaţi adevăraţi ca să-i dea onorul cuvenit, şi-l primeau ca pe căpitanul şi salvatorul lor, şi apoi îi revenea misiunea de a numi reprezentanţi ai obştii în fiecare sat care să vegheze să nu se mai comită nedreptăţi şi să întreţină flacăra libertăţii pe care el o aprindea peste tot. A fost pînă în Guarduas, şi acolo orice s-ar spune nu i-a furat nici măcar un real lui don José de Acosta, primarul, şi apoi a trecut spre Mariquita şi a ocupat ferma la Niña, şi acolo a eliberat toţi sclavii pe care-i ţinea don Vicente Diago în minele de la Malpaso.

Amanecer asculta fascinată. Şi-l închipuia pe Galán în fruntea mulţimii care creştea în urma lui ca o coadă de cometă; îl auzea parcă îndemnîndu-i pe nehotărîţi, şi

acuma i se părea că-l vede intrînd în măruintaiele întunecate ale minei, smulgînd lanțurile sclavilor și redîndu-le mult rîvnita libertate.

— Și așa a ajuns pînă la Honda, unde se zvonea că se află ascuns blestematul de regent. Sigur că pe parcurs a întîlnit grupuri înarmate și le-a lichidat, a lăsat liberi soldații, doar le-a luat munițiile și merindele și hainele pentru trupa lui. Asta s-a întîmplat la Cuevas de Faca, unde cu un efectiv de numai douăzeci de soldați a învins șaptezeci de cuirasieri. Altă bătălie mare a dat-o în Alto del Roble, pe lîngă Honda, unde a capturat armele trimise de vicerege. De aceea îți zic că dacă există cu adevărat un căpitan care să știe ce înseamnă un război, care să convingă oamenii și să mobilizeze populația, acela este Galán.

Mult mai tîrziu, cînd primele umbre coborau de pe coline, sosi și Isidro. Amanecer era gata să nu-l recunoască pentru că-și ascundea fața sub borurile unei pălării albe, pe care și-o scoase abia cînd se aflară singuri lîngă fîntîna din spatele casei. Foșnetul vîntului printre frunzele uscate ale porumbiștii le acoperea vocile.

— Situația e mai gravă ca oricînd, îi spuse tînărul, și i se citea pe chip o deosebită îngrijorare. Se spune că Audiența Regală a ordonat în același timp capturarea lui Pisco și a lui Galán. Vezi deja ce s-a întîmplat cu don Ambrosio. L-au prins și se pregătesc să-l trimită la închisoarea din Cartagena. De acolo nimeni nu mai scapă cu viață.

— Deci s-a dat ordin ca José Antonio să fie închis, zise Amanecer și presentimentul tragediei ce-i dăduse mereu tîrcoale puse complet stăpînire pe sufletul ei.

— Toți spun același lucru : că am fost înșelați, că reprezentanții coroanei au jurat strîmb, că arhiepiscopul le-a dat ideea cum trebuia înfăptuită trădarea.

— Eu am avut o presimțire rea din clipa în care ne-am mulțumit cu o hîrtie în loc să ne războim.

— Nu puteam prevedea cele întîmplate. Noi sîntem oameni de onoare și cînd ne dăm o dată cuvîntul murim pentru el. Cine ar fi crezut că cei care ne guvernează și care-l reprezintă pe rege și chiar însuși reprezentantul

lui Dumnezeu, arhiepiscopul, or să jure strîmb în fața atîtor oameni ?

— Și acum ce se mai poate face ?

— Noi cei din Mogotes îl așteptăm pe José Antonio. Se spune că el n-a vrut să se predea, și chiar dacă i-a lăsat la vatră pe oamenii săi în Ambalema, cînd Pedro Antonio Nieto i-a spus că s-a semnat capitularea, a rămas ferm la ideea de a continua războiul. Pentru José Antonio scopul final era luarea capitalei Santa Fe și instalarea unui guvern al obștii și pentru obște.

— Și ce gîndesc să facă cei din Mogotes ?

— Asta depinde de ce va hotărî el. Îi avem acolo pe Manuel Ortiz, pe Lorenzo, pe Miguel Monsalve și pe Juan Dionisio Plata. Avem și cîteva arme, și curajul necesar ca să ne ridicăm din nou și să-i forțăm să respecte pactul.

— Nu vai mai fi același lucru, zise Amanecer întristată. S-a pierdut încrederea în izbîndă. Am impresia că n-am fost înșelați numai de reprezentanții oficiali și de arhiepiscop, ci și de oameni care spuneau că sînt cu noi și care în final ne-au întors spatele.

— Te referi la Salvador Plata ?

— La el, la Berbeo, la frații Ardila și la toți creolii bogați care au ajuns să ne conducă. Dacă ați fi fost căpitani numai tu, Lorenzo și José Antonio, alta era acum fața Noii Granade.

— Da, a fost o greșeală, consimți Isidro, pe gînduri. Am avut încredere în știința creolilor cu carte, uitînd că pe ei i-a interesat întotdeauna numai banul lor.

— Și Berbeo a avut profit din trădare. La fel și Plata, care se consideră victimă a obștii și care a trecut de partea regelui cerînd pedepsirea banditilor, cum ne numește el după ce l-am ales comandant. Plata și Berbeo au fost primii cu care arhiepiscopul și viceregele și-au organizat înșelăciunea.

Adevărul din cuvintele fetei îl pusese pe gînduri pe Isidro. Poate că nu era încă totul pierdut, își spunea ; poate că în sufletul oamenilor ca Amanecer, ca Nicolasa, ca Bernardo Malpica sămînța revoluției prinsese rădăcini. Și dacă nu ei, măcar fiii lor să ducă pînă la capăt idea-

lurile operei noastre ; să-i facă pe chapetoni să plătească scump pentru batjocura la care ne supun.

Isidro plecă promiţînd că se va înapoia în toiul nopţii dacă afla veşti noi. Amanecer începu să spele rufele pe lespedea a cărei limbă de piatră se prelungea de sub apa pîrîului. În bucătărie, Nicolasa alegea cartofii şi cele necesare ca să pregătească *ajiaco* pentru tîrgul de vineri. Din nou în Socorro şi în întregul Nou Regat chitarele amuţiseră, spînzurate în cui pe pereţii văruiţi ai colibelor ; din nou drumurile erau nesigure şi ca mai înainte, paznicii stăpînirii chinuiau poporul lipsit de apărare.

Auzi un zgomot dinspre porumbişte şi-şi întrerupse mişcările. Se povesteau lucruri îngrozitoare în legătură cu perceptorii şi cu prietenii primarului Ángulo y Olarte, care obişnuiau să intre prin case, să le percheziţioneze şi să ia tot ce găseau, seminţe, bumbac, rachiu, tutun, arme, chiar şi femei şi copii. Se spunea că prin asemenea mijloc încercau autorităţile să-i sperie pe bărbaţi şi să-i îndepărteze de la ideea unei noi mişcări. Zgomotul, de parcă cineva ar fi strigat-o, se auzi din nou, iar Amanecer se ridică hotărîtă să fugă înspre bucătărie. Dar cînd s-o pornească la fugă văzu cum se înălţa dintre tulpinile îngălbenite ale porumbiştii silueta impunătoare a lui Galán, şi rămase încremenită, incapabilă de a mai face vreun pas, cu mîinile lipite de piept, cu buzele întredeschise şi respiraţia gîfîitoare. José Antonio se apropie de ea, surîse văzîndu-i tulburarea, şi o apucă de braţ.

— Eu sînt, Amanecer, eu în carne şi oase.

Fata nu se putu abţine şi-l îmbrăţişă cu toată puterea. Nu o impulsiona poate dragostea ei ascunsă şi imposibilă, cît enorma bucurie de a-l vedea că trăieşte, de a-l vedea din nou acolo după încercările prin care trecuse. Pentru că Galán fusese singurul — el şi cu trupa sa — care făcuse faţă pericolului unei confruntări, ridicînd oamenii la luptă, înfruntînd soldaţii regelui, învingîndu-i, eliberînd sclavi şi semănînd în drumurile sale dorinţa unei dreptăţi sociale care poate nu avea să devină niciodată realitate în Noul Regat.

Se retrase puţin ruşinată şi-l privi.

— Isidro mi-a spus că erai așteptat la Mogotes.

— Într-acolo merg.

— N-ai trecut încă pe acasă, să-ți vezi soția și copiii ?

— Ei pot să mai aștepte. Revoluția însă, nu.

— Crezi că se mai poate lua totul de la început ?

— Da, pentru că ceea ce-au făcut Plata și Berbeo n-a fost decît o comedie. Dacă ei au adunat douăzeci de mii de oameni, eu pot să adun două mii, și împreună vom lua Santa Fe și vom pune acolo un guvern al mișcării de *comuneros*.

— Se zice c-au emis mandat să te aresteze.

— Nu vor îndrăzni. Asta este țara mea, aici sînt oamenii mei.

— Oamenii sînt acum mai fricoși decît înainte.

— Voi transforma frica lor în ceva util, Amanecer. M-am gîndit la toate. Voi vorbi cu Isidro, Lorenzo și Manuel, cu toți cei care cu adevărat sînt leali față de cauza poporului. Împreună vom mobiliza din nou oamenii, și cînd vom fi un grup puternic de bărbați hotărîți nimeni nu ne va mai opri din drumul spre Santa Fe.

— Au trecut trei luni, zise Amanecer. Trei luni de cînd arhiepiscopul a rostit misa și a cîntat *Te deum*-ul. Și ce-am reușit ? Nimic. Ai aflat că l-au prins pe don Ambrosio Pisco și l-au condamnat la moarte ?

— La moarte sau la carceră în beciurile Cartagenei, nu se știe care pedeapsă e mai rea. Rămase o clipă pe gînduri. Știu că mă pot aștepta și eu la asta. Dar între a mă lăsa înșfăcat ca un miel sau a putrezi în fortărețele din Cartagena, prefer să mor cu arma în mînă luptînd împotriva acestor mizerabili.

— Tu nu poți să mori, zise Amanecer cutremurîndu-se.

— Ba da. Poate chiar va trebui să mor. Important e ca ideea libertății să nu moară odată cu mine.

Nicolasa ieși din bucătărie cu o oală mare de pămînt, și cînd îl văzu începu să se închine.

— Doar nu sînt un strigoi, îi spuse el, surîzînd.

— Dar ești ca și mort, răspunse ea aplecîndu-se spre pîrîu.

— Vezi cum vorbești, nașă. Nu-mi place ce spui. E ca o prevestire rea.

— Simt că așa se va întîmpla, zise Nicolasa și-și îndreptă șalele cu oala acum plină cu apă. Hai, José Antonio, eu țin nu numai la tine, ci și la familia ta. De aceea te sfătuiesc să nu mai umbli să zăpăcești oamenii, și să-ți vezi de treburile tale : ară, seamănă, îngrijește de copii că sînt mici și au nevoie de un tată, nu de un căpitan, și cu atît mai puțin de un mort.

— Și să las lucrurile așa cum sînt ?

— Da, să le lași așa. Ce ne-a adus arțagul pînă acum ? Nimic. De aceea mai bine să plecăm capul și să tăcem.

— Nu sînt de acord, zise José Antonio. Am tăcut, ne-am resemnat, am întins grumazul ca să ne pună jugul și de aceea am ajuns aici. Trebuie să ne răzvrătim, să luptăm, să căpătăm curajul care ne lipsește și să ne răfuim cu autoritatea despotică și abuzivă care ne asuprește. Nu-ți dai seama că toți creolii aștia bogați își așteaptă rîndul să devină opresorii noștri ? Că dacă acum sîntem în mîna chapetonilor, cînd, ei or să slăbească strînsoarea vor pune mîna pe noi don Salvador sau alții ca el ? Și ce putem face ca asta să nu se-ntîmple ? Să luptăm, Nicolasa, să luptăm. Lupta este singurul nostru drum, și dacă-l abandonăm vom fi pierduți.

Nicolasa clătină din cap nemulțumită, și se întoarse la bucătărie, cît pe ce să se ciocnească cu Isidro, care venea alergînd, cu o foaie de hîrtie în mînă.

— M-am întîlnit cu José de los Santos Carvajal și mi-a spus că ești aici. Mergea spre Enciso cu ordin să ridice mulțimea.

— În fiecare sat din ținut există cel puțin un om cu asemenea ordin. Vom organiza o adunare generală în Mogotes pe data de douăzeci și doi. Atunci vom hotărî ce avem de făcut.

— Singurul lucru pe care trebuie să-l facem, zise Isidro, este să ne pronunțăm împotriva coroanei și să pornim la luptă. Dar o luptă adevărată, cum ai dat tu pe malul rîului Magdalena.

— Asta ce mai e ? întrebă Amanecer arătînd spre foaia de hîrtie din mîna lui.

— Am copiat-o de la primărie, zise Isidro. Mateo de Ardila, care cu puțin timp în urmă era de-al nostru și

care mai apoi s-a aliat cu Berbeo ca să stăpînească regiunea, mi-a permis s-o copiez, ca pe ceva valoros. Îi întinse hîrtia lui Galán. E ordinul care te trimite la închisoare, José Antonio. Citește începutul ca să vezi de unde ți se trage.

José Antonio citi :

— „Don Carlos, prin voia lui Dumnezeu rege al ținuturilor din Castilia, Aragon, cele două Sicilii, Ierusalim, Navarra, Granada, Toledo, Valencia, Mallorca, Sevilla, Sardinia, Córdoba, Corsica, Murcia, Jaén, Algarves, Algesira, Gibraltar, Insulele Canare, Indiile Orientale și Occidentale, al Insulelor și Pămîntului Sigur, al Marelui Ocean, arhiduce al Austriei, duce de Burgundia, de Brabant și Milano, conte de Habsburg, de Flandra, de Tirol și Barcelona, señor de Vizcaya și de Molina..."

— Ia te uită, zise Galán. Cum se face că o persoană atît de importantă se ocupă de mine ?

— Un ordin asemănător au trimis și pentru Ambrosio Pisco, zise Isidro. Și l-au capturat fără multă osteneală.

— Pentru mine va trebui să-i ajute și cerul și pămîntul, zise Galán, ferm, hotărît, cu un gest de mîndrie, care făcu să-i strălucească ochii negri. Pentru că oamenii aceștia mă sprijină, și ei sînt poporul meu.

— Așa va fi, zise Amanecer. Dacă vreunul din socorrani îl va trăda pe José Antonio se va trăda pe el însuși.

— Se vor aduna în jurul meu ca în jurul căpitanului lor, continuă el cu privirea pierdută în depărtare, închipuindu-și bătălii și victorii. Și pe unde voi trece eu lumea toată se va ridica din nou într-o armată adevărată. Și vom învinge.

— Chapetonii sînt dispuși la orice, zise Isidro. Ai auzit despre don José Gabriel [1] cel care s-a ridicat în Cuzco și a fost venerat în Silos, din ordinul căpitanului Luis Quiroz drept împărat al Americii ?

---

[1] Tupac Amaru, cum a rămas cunoscut în istorie José Gabriel Condorcanquí (1740—1781), *cacique* în Perú, descendent al vechilor incași, care s-a ridicat împotriva spaniolilor în 1780. A fost învins de trupele viceregelui Jáuregui și executat.

— Ce s-a întîmplat cu el ? întrebă Amanecer.

— Se spune că un oarecare arhiepiscop pe nume Moscoso l-a făcut să se predea, asigurîndu-l că va fi iertat.

— Un arhiepiscop ? întrebă Amanecer, neliniştită. Şi Dumnezeu e oare împotriva noastră ?

— Arhiepiscopul nu e Dumnezeu. Dumnezeu, după cum se spune, este al tuturor, cum era soarele pentru indieni, iar arhiepiscopii şi preoţii sînt doar ai celor puţini, zise Galán.

— Lucru sigur e că acel Moscoso l-a predat şi a înlesnit execuţia despre care se aud grozăvii.

— L-au omorît deci ? întrebă fata, şi începu să-i dea din nou tîrcoale, ca un vultur, presimţirea unei catastrofe.

— În cel mai groaznic chip. Mai întîi, în faţa lui şi a nevestei sale, Micaela Bastidas, le-au omorît copiii ; apoi au omorît-o şi pe ea, şi pe urmă au încercat să-l sfîrtece legîndu-l de patru cai care să tragă în diferite direcţii. Caii nu s-au supus, şi atunci l-au decapitat şi trupul i l-au tăiat în bucăţi. Dar mai înainte l-au torturat îngrozitor. Şi toate astea în faţa lui Moscoso şi a altor prelaţi, care condamnau rebeliunea contra autorităţilor pretextînd că autorităţile sînt lăsate de Dumnezeu, şi că Tupac Amaru s-a revoltat deci împotriva lui Dumnezeu.

— Astea s-au petrecut în altă parte, zise José Antonio, dar vocea îi era puţin schimbată. Aici nu se poate întîmpla aşa ceva.

— Eu cred, zise Amanecer, că aici se pot întîmpla lucruri şi mai şi. De aceea mi-e teamă.

— Ţie n-o să ţi se întîmple nimic, zise Galán.

— Nu mă tem pentru mine ; la urma urmelor eu nu reprezint nimic pentru nimeni. Îi luă mîna, cu un gest spontan : mă tem pentru tine, care reprezinţi totul pentru Noul Regat.

— Mă voi păzi, zise Galán zîmbindu-i. Acum trebuie să plec. Şi dacă te vezi cu mama sau cu nevastă-mea, spune-le că sînt sănătos şi că mă voi întoarce acasă numai după ce voi fi instalat în Santa Fe un guvern de *comuneros*.

Se pierdu printre tulpinile foşnitoare ale porumbiştii, urmat de Isidro. Amanecer rămase liniştită, ca şi cum, aflată la capătul unui vis, i-ar fi fost teamă să se trezească. Mai era încă aşa, năucă şi aproape somnambulă şi dimineaţa următoare, cînd se află că Salvador Plata se oferise să-l prindă pe Galán şi să-l predea ca să i se aplice pedeapsa meritată pentru crimele comise. Şi încă înainte de asfinţitul soarelui, Plata şi banda lui erau pregătiţi să comită, prin capturarea metisului José Antonio Galán, una dintre cele mai mari trădări din amara şi dureroasa istorie a continentului.

IV

La fiecare cotitură, o întîlnire

Noi știm ce pătimești tu, Lorenzana : că stai deja de cinci luni închisă în celula secretă cu numărul zece, păzită de oamenii lui Mañozca ; chiar dacă s-au oprit investigațiile referitoare la ceea ce tu știi că sînt delictele tale și notarul Blanco de Salcedo le numește pricinile tale, încă nu s-a pronunțat sentința care să te condamne sau să te achite ; că doctorul Echevarría continuă să te considere „suspectă de sarcină" deși nu-și explică de ce pîntecul nu-ți crește și doar sînii tăi devin mai îmbelșugați ; că Mateo Ramírez de Areilano trece pe lîngă ușa celulei tale suspinînd atît de sfîșietor încît le înduioșează pe celelalte prizoniere dar pe tine nu reușește să te miște cu nimic, lucru inexplicabil pentru el dat fiind că se gîndește că a trecut un an de cînd n-ai avut nici un bărbat ; știm și ceea ce nu știe Mateo, că Amanecer de los Ángeles îți lasă celula desferecată în fiecare noapte și intră orice amant îți dorești, unul senzual și zurbagiu cu pumnal și sombrero care te posedă fără să-și scoată pintenii măcar, sau un student la drept, timid și cu miros de tămîie în hainele-i negre, sau o femeie mistuită de toate păcatele care-ți lasă trupul strivit de vînătăi și ciupituri, sau un țap care-ți sare în spate cu un falus de fier pregătind calea nebunilor lui Tăravira ; știm că Buziraco a încetat să mai creadă în tine și de aceea te-a lăsat în părăsire, și că deși nici mînăstirea n'ci carcera n-au constituit pentru tine pedepse după cum nici trupul tău nu s-a odihnit de istovirea care-ți place ție, ești disperată pentru că nu ești liberă și pentru că în ciuda invocațiilor pe care Amanecer obișnuiește să le rostească în penumbra lungilor înserări chipul lui Francisco de Santander nu s-a arătat la zăbrelele ferestrelor ; în sfîrșit știm că ești la fel de frumoasă

ca înainte, poate chiar mai frumoasă, pentru că paloarea claustrării și cearcănele exceselor ți-au pus pe chip inconfundabilul stigmat al celor care se bucură de viață și al privilegiatelor în ale dragostei. Și mai știu că vorbești cu Ana Matienzo care-ți povestește despre mine și e foarte mulțumită fiindcă și ea știe că acum opt zile, în cinci iunie, ia murit în sfîrșit don Juan de Iturrieta Alcibia datorită puterilor mele ; mulatrule Juan Lorenzo, îmi spunea, în după-amiaza în care-l voi îngropa pe bărbatul meu voi fi pe de-a-ntregul a ta, vei putea să te bucuri de mine de la șase pînă la douăsprezece noaptea fără să-ți opun nici o rezistență, asta va fi o parte din plată ; și sigur că m-am străduit cît am putut ascuțindu-mi inteligența, și am preparat poțiunea cea mai otrăvitoare din pulberea unui craniu de iudeu botezat, mort într-o noapte de sîmbătă, frunzele uscate ale plantei *morocoyá* care se găsește numai în adîncul mlaștinii de la Tolú, și pămînt din mormîntul primului copil înecat în mocirlele din Zubará, și am rostit deasupra invocația stelei de două ori bine și de două ori pe dos, și l-am biciuit apoi pe Cristos cu un vrej de talpa-ursului pe care l-am găsit înfășurat pe unul din măslinii sălbatici care cresc aproape de tronul lui Buziraco, și apoi am ars vrejul și am pus cenușa peste celelalte, după care am mai spus două rugăciuni ale judecătorului adevărat și am adăugat pulbere de scoică din mare și i-am spus doña Ana, dacă după toate astea bărbatul dumitale nu trece într-o viață mai bună ca să te lase pe dumneata să treci într-un așternut mai plăcut, eu îmi înghit limba, și fix la ora cinci, la prins dimineața înțepenit și rece și cu ochii atît de holbați că a trebuit să-i coasem ca să nu mai privească parcă blestemînd ; așa că în după-amiaza aceea, fix la ora cinci apar eu în casa doñei Ana Matienzo și-i spun dintr-o suflare am venit să-mi plătești pentru ceea ce m-a pus pe treabă, și ea era foarte fără chef fiindcă în casă se afla multă lume, clerici din toate ordinele, guleraţi și doamne cu corsaj și șaluri din dantelă, și plînsetul bocitoarelor întrecea pînă și zgomotul valurilor izbite de stînci ; și-mi zice ea dar mulatrule Juan Lorenzo, cum îți închipui că tocmai acum, în momentul acesta, am să-mi pot îndeplini promisiunea, și i-am zis văzînd că-mi

scapă, ori te ţii de promisiune ori le spun tuturor de ce a crăpat don Juan, şi atunci mi s-a făcut palidă şi mi-a zis îţi plătesc acum jumătate şi peste opt zile restul, şi m-a băgat nu in dormitorul ei de unde ieşeau şi intrau oamenii ca la piaţă, ci într-o încăpere din spate unde erau tot felul de unelte şi articole de călărie şi mi-a zis, hai, fă-o acum dar să nu-mi şifonezi îmbrăcămintea pentru că trebuie să mă întorc în camera unde Juan mă aşteaptă îmbrăcat în ultimul lui costum din lemn negru ; şi atunci m-apuc s-o lucrez aşa cum ştiu eu, şi află doña Lorenzana, nu că mă laud, dar o albă care l-a cunoscut pe mulatrul Juan Lorenzo nu-l mai uită nici dacă-şi pierde memoria, şi să-i atrag atenţia că lumea ar putea intra la bănuieli voia să se întoarcă în sală şi atunci a trebuit să insist eu şi să-i atrag atenţia că lumea ar putea intra la bănuieli fiindcă trecuseră deja două ore ; am ajutat-o să-şi aranjeze hainele şi a ieşit foarte înfumurată din cămăruţă ca să se alăture bocetului general, iar eu am plecat din casă ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat dar bucurîndu-mă în sinea mea de leşinurile femeii răposatului ; sigur că-ţi povestesc toate astea pentru că ştiu că eşti prietenă cu Ana Matienzo şi pentru că în seara asta, pe la şapte, după cum ea mi-a confirmat, îmi va plăti şi cealaltă jumătate din datorie, sau poate dacă prima întîlnire i-a plăcut se va hotărî să mă plătească în rate la fiecare opt zile timp de vreo două luni, pentru că după şaizeci de zile o femeie nu mai are nici un gust. Prea înaltă doamnă, doña Lorenzana, cu veşminte albe şi sufletul negru care l-ai înşelat pe bietul don Andrés care cel puţin se consolează cu ştiinţa Margaritei ce se străduie să-l distreze pe stăpînul căruia îi puneai coarne cu cîţi pantaloni îţi apăreau în cale ; bine măcar că s-a reparat nedreptatea făcută cu mine şi cu bărbatul meu Sebastián, da, bărbatul meu, o spun cu toată gura pentru că eu, o biată sclavă neagră, mi-am găsit un spaniol ca el, strălucitor ca un soare şi cu ochii ca marea şi cu părul cum se spune că sînt spicele grîului, bărbatul meu cum îţi spuneam, care din cauza intrigilor dumitale şi pentru că ţi-a descoperit vicleşugurile şi licorile ce i le dădeai stăpînului don Andrés a fost izgonit împreună cu mine din casa aceasta unde acum ne-am

întors și din care nu vom mai pleca niciodată fiindcă, așa cum se spune, pe dumneata te vor ține acolo pînă-ți vei potoli toate patimile, pînă cînd pielea o să ți se zbîrcească și or să-ți cadă dinții pentru că așa li se întîmplă albelor, rămîn știrbe în timp ce noi negresele ne păstrăm toți dinții în gură pînă la moarte ; nu-ți pot ascunde cît de tare mă bucur că a venit ziua dreptății, și dacă nu te-au acuzat așa cum ar fi trebuit, este pentru că nu li s-a spus încă acestor domni în haine negre și cu panglici verzi că ieșeai în nopțile de vineri să te întîlnești cu vrăjitorimea printre măslinii din mlaștină, sau poate-ți închipui că m-ai putut înșela, eu te vedeam cum plecai aproape mereu însoțită de cățeaua aia neagră de Amanecer de los Angeles pe care din fericire stăpînul don Andrés a azvîrlit-o din casă asta și care stă să cadă în mîna Sfîntului Oficiu, și dacă eu n-aș avea opreliștile mele, dacă n-ar trebui să-mi respect rangul de soție a unui alb și de mamă a unei fetițe frumoase care-i seamănă, aș merge s-o denunț numai că am înțeles că pe cealaltă drăcoaică, pe Bernabela de Cabala, negresa din Villalpando, au băgat-o drept într-o celulă pentru că se dusese să denunțe, i-au spus aici e loc pentru toate, și că un oarecare don Mateo care supraveghează carcerele le trece prin biroul lui și nu-ți mai spun prin ce ; așa că doña Lorenzana fie să-ți putrezească în închisoare toate locurile pe unde te-au atins bărbații că nu ți-ar mai rămîne întreg nici scheletul, fiindcă Margarita zice că dumneata ești putredă pînă-n măduva oaselor. N-ai să crezi ce o să-ți povestesc, Lorenzana, dar vreau să-ți destăinuiesc totul pentru că noi nu ne-am ascuns nici măcar gîndurile fiind unite printr-o strînsă prietenie încă din clipa cînd eu am venit nu știu de unde și m-am trezit dedublată într-o piele neagră din care ies uneori ca să fiu eu însămi și alteori intru în ea ca să fiu alta, am să-ți spun totul ca să vezi unde te poate duce și pe tine dorința de a-l omorî pe libidinosul de don Andrés del Campo, probabil ai auzit, pentru că la închisoare ajung toate zvonurile chiar înainte de a se adeveri, că soțul meu în sfîrșit se odihnește în pace și m-a lăsat liberă să nu mă odihnesc eu, unsorile lui Juan Lorenzo au dat rezultat,

deşi vezi că a durat ani peste ani şi eu îmi pierdusem orice speranţă ; dar îmi vine banditul ăsta care umblă prin Cartagena ca Sfîntul Petru prin cer cu toate că Inchiziţia l-a condamnat la surghiun, se spune că Mañozca se foloseşte de el pentru nişte treburi destul de dubioase, trafic de sclavi şi de aur, tîlhării pe străduţele din Getsemani, violuri şi oferte de sclave negre virgine proaspăt scoase din santinele corăbiilor care vin de foarte departe, şi-ţi spuneam că vine şi-mi spune asta e ultima poţiune, cea care-l va trimite pe lumea cealaltă, dar dumneata îmi vei plăti cu graţiile dumitale pentru că eu te doresc de cînd te-am cunoscut, închipuie-ţi neobrăzare la acest mulatru hidos, l-am dat afară şi am făcut vrăji ca să-l deporteze dar el a continuat să insiste şi atunci ce m-am gîndit eu, n-am ce pierde dacă am să accept şi cînd va veni să-şi ceară plata am să mă eschivez şi dacă e posibil chiar fac să-l omoare careva ca să nu-l suport, şi i-am spus : s-a făcut ; după cum ştii, dragul de Juan a murit acum opt zile, şi în noaptea aceea eu, cinstită să fiu, mă aflam în alte aşternuturi pentru că după ce i-am dat să bea a rămas liniştit, parcă dormind, şi cînd mă întorc spre dimineaţă şi mă dezbrac repejor să mă strecor sub pătură, văd că patul e ca un puţ îngheţat şi Juan, mort în sfîrşit ; avea ochii cît cepele, şi eu însămi i-am cusut pleoapele ca să nu-l mai văd holbîndu-se în toate părţile ; desigur, am început să plîng şi am făcut un tărăboi de s-a umplut casa de lume ; mi-am pus rochie neagră şi spre seară, te scutesc de detaliile pregătirilor de înmormîntare şi celelalte, spre seară apare cu faţa lui hămesită mulatrul Juan Lorenzo şi-mi zice c-a venit după plată, că ştiu eu care, şi eu prefăcîndu-mă că am uitat îi întind cîteva monede şi el că nu de bani are nevoie ci de mine, şi eu că nu, şi el a ameninţat că va face scandal, şi atunci ce să fac, n-am avut încotro şi l-am dus în magazia cu unelte şi i-am spus haide, dar repede, şi numai ce mi-am ridicat puţin poala fustei şi s-a şi prăbuşi leşinat la picioarele mele, deci adevărul este că nu mi-a clintit nici măcar un fir de păr şi s-a mulţumit cu atît şi s-a dus ; dar acum sînt în sfîrşit văduvă, am o rentă rămasă de la Iturrieta şi tinereţe, chiar dacă nu atîta cît tine ; aşa că grăbeşte-te,

eliberează-te din plasele în care te-a pescuit Sfîntul Oficiu, înțelege-te cu Juan Lorenzo, plătește-i ca mine și o să mergem amîndouă la reuniuni și la distracții pentru că odată dusă tinerețea nu vom mai fi bune de nimic. Adevărul este că eu n-am întreprins nimic împotriva ta, Lorenzana ; poate crezi că te mint, dar îți voi spune chiar că ți se simte lipsa acasă iar copiii fără tine nu vor crește cum trebuie ; eu nu te-am obligat niciodată să mă abandonezi sau să-i părăsești pe ei, și am fost cu adevărat surprins cînd am aflat de la stareța María Bautista de San Francisco că te-ai dus să ceri refugiu la mînăstire ; refugiu, am zis eu, cînd în casa mea nu-i lipsește nimic, cînd trăiește ca o regină fără să dea nimănui socoteală de ceea ce face, cînd eu sînt un soț care și-a făcut întotdeauna datoria față de ea și în același timp un tată care-o veghează nu în mod tiranic ci cu dragoste și discreție ; nici ea nu știa din ce motive te-ai dus la mînăstire iar eu n-am vrut să intru în amănunte pentru că riscam să te judec prea superficial și asta oricum n-ar fi fost bine ; ceea ce m-a neliniștit, și în același timp m-a întristat este faptul că ai fost ascultată de călugărul Andrés de San Pedro, persoană pe care eu o cunosc și respect, care i-a cerut apoi lui Mañozca să fii mutată în carcerele Sfîntului Oficiu ; acest lucru m-a înspăimîntat teribil pentru că fiii noștri nu au de ce să poarte pe umeri povara rușinii unei mame judecate de un asemenea tribunal ; acum am încercat să-i cîștig încrederea lui Mañozca prin tot felul de cadouri, pentru că este lucru știut în Cartagena de Indias că nu obișnuiește să refuze, ci procedează doar cu oarecare prudență și discreție cînd e vorba să le primească, dar în acest caz se menține inflexibil ca și cum te-ar urî nu se știe din ce cauză ; se pare că sentința nu se va lăsa așteptată și sînt convins că va fi foarte ușoară, nu mai mult de o amendă pe care sînt dispus să o plătesc pentru că știu că după aceea voi putea apela la Spania, unde am prieteni buni și știu că banii pe care-i plătesc vor reveni în buzunarele mele care sînt și ale tale după cum și ale copiilor noștri ce te așteaptă să te întorci ; dacă-ți spune cineva că am continuat cu ceea ce-mi reproșai tu întotdeauna nu da importanță, pentru că se pare că vor să

ne învrăjbească cu toate că eu sînt un om cumsecade după cum știi, dacă te gîndești numai la faptul cum te-am tratat deși cînd te-am luat în căsătorie aveai doisprezece ani și erai o fetiță plîngăcioasă și plicticoasă pe care eu am suportat-o cu răbdare timpul necesar pînă ai devenit femeie ca să fii o soție așa cum trebuia să fii și cum îmi promisese unchiul tău, canonicul; îți repet, să nu crezi în născociri și bîrfe referitoare la mine pentru că eu continui să aștept să te întorci acasă ca să uităm acest coșmar și amîndoi să-i facem și pe copii să-l uite. Pentru că chiar de n-ai să mă crezi, mătușă, novicele mai întreabă încă de dumneata; sigur că eu nu le dau ocazia să se apropie de mine, păstrez față de ele o distanță apreciabilă chiar dacă în capelă stăm pe aceeași banchetă pentru că mi se pare că atingerea mîinilor, sau răsuflarea sau gîndurile lor m-ar murdări pentru totdeauna; îmi spun că dumneata ai lăsat chilia încărcată de păcate și ceva din zvonurile astea trebuie să fi ajuns și la urechile stareței María Bautista pentru că de cînd ai părăsit mînăstirea, micuța chilie unde ai stat a fost bine încuiată și cheia nu se află decît la dînsa; se pare că a venit inchizitorul principal, domnul de Mañozca, și că au intrat împreună acolo și a aruncat cu apă sfințită prin colțuri, mai ales pe la fereastra unde se spune că au găsit murdărie de liliac, și prin patul dumitale pe care nu l-a mai atins nimeni și care încetul cu încetul putrezește de căldură și umezeală; se pare că sub saltea au găsit o cutie cu resturi de alifie sau ceva asemănător pe care domnul inchizitor a luat-o cu el, înfășurată într-o cîrpă albă și curată ca s-o analizeze, asta m-a umplut de teamă pentru că îmi amintesc într-adevăr că de multe ori te-am găsit și eu fără îmbrăcăminte și trîntită la pămînt alături cu un vas cu aceeași unsoare și că eu l-am aruncat pe fereastră și s-a sfărîmat de zidurile mînăstirii; unele novice spun că vrăjitoarele zboară ungîndu-și trupul cu nu știu ce unsori păcătoase, și eu după ce le aud mă închid în capelă și cad pe brînci pe lespezi și-mi pun brațele în cruce și spun rugăciuni pînă adorm de oboseală, nu numai ca auzul meu să se spele de păcatele unor asemenea cuvinte ci și ca dumneata să găsești drumul cel drept și să te întorci acasă la băr-

batul și copiii dumitale, odată ce ei sînt viața pe care ți-ai ales-o ; așa că rugăciunile mele sînt rostite mereu pentru salvarea dumitale, mătușă Lorenzana, și am încredere că Dumnezeu mă va asculta pentru că am încercat să nu-mi pătez buzele cu nici o vorbă necuviincioasă și gîndurile mele să rămînă mereu curate pentru ca în momentul judecății supreme să nu-mi fie rușine în fața judecătorului suprem. Cînd m-au chemat să depun mărturie îmi tremurau și mațele din mine și mi-am zis aici și-a sfîrșit ultimele zile Polonia Bíoho într-o peșteră mizerabilă ca o gînganie în agonie sau perpelită la foc mare ; dar nu voiau să știe nimic despre viața mea și miracole ci m-au întrebat doar despre isprăvile domniei tale care nu-mi erau străine pentru că Juan Lorenzo este prietenul meu de mulți ani ; eu convenisem mai înainte cu doña Ana Matienzo, cea care a rămas acum văduva domnului trezorier al administrației regale, că m-a chemat acasă la ea ca să-mi dea cîteva monede de aur, și o rochie frumoasă din cele pe care nu le mai poartă dar care mie îmi vine turnată și-mi dă un aer foarte distins, și-mi spusese, Polonia, tu trebuie să declari în favoarea acestei biete Lorenzana pe care o țin în închisoare pe nedrept, și eu i-am răspuns dar eu știu cum stă treaba și-i cunosc toate vicleșugurile pentru că Juan Lorenzo nu-mi ascunde nimic, eu i-am adus mulatrului ierburile speciale pentru vrăjitoria cu hîrtiuțele cu care doña Lorenzana l-a cucerit pe sergent, și-mi zice doña Ana tocmai de aceea te-am chemat pentru că tu care știi totul ești singura care poate declara că Lorenzana e nevinovată, și mi-a mai oferit și alte lucruri și eu ca proasta am zis că da, că voi fi de partea domniei tale și că voi jura chiar și pe zece biblii că ești nevinovată ; așa m-au dus să declar și mai întîi m-au întrebat dacă sîntem cunoștințe, sau mai bine zis, dacă te cunosc pe dumneata și eu le răspund că doar pe de departe pentru că domnia ta ești cucoană și eu sînt doar o negresă și că nu aveam voie să intru nici la reuniunile Paulei, însă despre ceea ce se făcea acolo n-am amintit nici un cuvînt ; și-mi zice cîinele de Mañozca, care latră și mușcă, îmi zice ascultă-mă bine, Polonia Bíoho, și răspunde clar că ești sub jurămînt și te vede Dumnezeu

nu de pe crucea asta ci de pe tronul său unde te așteaptă ca să te judece cînd vei muri și-ți vei părăsi trupul ăsta al tău grosolan și murdar și vei rămîne doar un suflet nemuritor, și-i zumzăiau cuvintele pentru că nu înțelegeam nimic din lătratul lui ; și mă întrebă dacă știam despre întîlnirile dumitale cu alți bărbați în afară de soțul domniei tale, fiindcă tot timpul n-au întrebat decît despre pat și așternuturi și de jupoane de fuste și alte lucruri pe care ți le poți închipui, iar eu îi spun că dumneata ești o femeie evlavioasă și cinstită, că ai copii și că nimeni nu poate spune c-ai cunoscut și alt bărbat decît pe don Andrés ; și Mañozca insistă, iar ceilalți îmbrăcați la fel ca el îmi zic că dacă nu spun adevărul or să mă dezbrace, și eu mă sperii tare pentru că nu-s făcută pentru de-astea ca Bernabela, care după cum am auzit dintr-o sursă sigură a ieșit sau o să iasă din închisoare fiindcă a știut să-i dea lui don Mateo ceea ce dădea și negrilor în coliba ei din Getsemani, dar asta e altceva, mă amenință și eu insist că ești nevinovată și mă întreabă că dacă știu de niște legături pe care dumneata le-ai fi avut cu Juan Lorenzo și eu răspund că nici una, cu toate că știam bine nu numai de hîrtiuțe ci și că ai vrut să rămîi văduvă cum a și rămas Doña Ana ; atunci cîinele de Mañozca îmi zice că mă lasă goală ca să vadă dacă am marca diavolului și tam-nisam oamenii lui sar pe mine și-mi scot hainele de rămîn neagră și despuiată în mijlocul sălii de judecată sau de interogatoriu ; apoi nerușinații încep să-mi adulmece trupul chiar ca niște cîini de adevărat la vremea împerecherii ca să caute ce nu găseau ; după aia s-au plictisit ei să mă tot privească prin toate bortele și cotloanele dar cred c-au reușit chiar să se distreze fiindcă eu nu sînt tocmai o frumusețe dar am farmecul meu și asta poate s-o spună și Juan Lorenzo, sau mulți alții, și apoi, ca să-mi continui povestirea, au făcut rost de niște ace și au început să mă înțepe între picioare și în țîțe și în fese și prin alte părți, și ziceau că în vreunul din locurile acelea trebuia să-și fi pus Buziraco pecetea, și de fiecare dată cînd pronunțau numele diavolului se închinau cu atîta spaimă ca și cum s-ar fi aflat chiar acolo ; desigur, eu țipam de fiecare dată cînd îmi băgau cîte un ac și ziceau asta

e învechită în păcat, o criminală, o hulitoare a lui Dumnezeu, și cîinele de Mañozca a zis s-o supunem la caznă, și atunci au început să-mi mai slăbească convingerile pentru că tortura se spune că e teribilă ; m-au întrebat din nou dacă nu vreau să te acuz pe dumneata, că dacă insist să te declar nevinovată, și eu le-am zis că da, că mata ești albă ca o floare și curată ca un prunc, și a zis atunci unui, Salcedo, torturați-o ; mai întîi m-au împins așa goală cum eram pe coridoare și vegheată de paznici care-și băteau joc de mine și mă împungeau cu lănciile lor pînă am ajuns pe niște scări într-o grotă luminată de cinci torțe ce nu reușeau să alunge întunericul ; era acolo un fel de cal de lemn, ca un trunchi plin de fiare și curele, iar într-o parte era un puț, și pe ghizdul lui stătea o găleată plină cu apă și alături o pîlnie ; și arătîndu-mi toate astea, javra de Mañozca mi-a spus că să vorbesc, că ai ocazia să te salvezi, și eu am zis nu mă dezic de ceea ce am spus, și a zis Mañozca ăla luați notă domnule notar și că puneți-o pe cal, și m-au suit așa despuiată și m-au legat de calul ăla de lemn de m-am simțit trasă în toate direcțiile iar sîngele-mi țîșnea de peste tot cum îmi înfingeau fiare, și m-am gîndit că mi se scurge viața și unul din gardieni a zis a făcut pe ea vrăjitoarea de frică dar eu știam că-mi curge sînge pe toate trei găuri ale trupului ; și ca prin vis, mai mult moartă decît vie l-am auzit pe Mañozca zicîndu-mi Polonia, mai poți încă să te salvezi, spune că Lorenzana a trecut prin toate paturile din Cartagena iar eu de abia am reușit să neg din cap ; și au început să-mi toarne apă pe gură cu pîlnia, apă sărată de mare, și să-mi umfle burta încît îmi vărsam și mațele din mine, și cîinele rîios de Mañozca repeta acuz-o, și eu dezaprobam din cap și mi se părea că-mi atîrnă capul de parcă era de fier iar ei îmi tot turnau apă cu găleata și cu pîlnia pînă ce simțeam că pielea mi se umflă și cînd era gata să plesnească începea să iasă apa pe toate găurile, chiar și prin ochi, și cînd mă goleam începeau din nou să toarne, și cînd erau pe cale s-o facă și a patra oară am spus vărsînd șiroaie de apă, am spus o acuz de tot ce vreți, e o tîrfă, e cea mai mare tîrfă dintre toate care-și fac mendrele pe pămînt, și atunci

m-au coborît de pe cal și pentru mine totul a devenit întuneric pînă cînd nu știu dacă peste o zi, peste două sau o săptămînă am putut să deschid din nou ochii și m-am văzut în aceeași celulă, și de atunci mi-a rămas pielea umflată și oasele dezarticulate și nu mai pot să umblu singură nici să mănînc sau să beau pentru că numai ce văd mîncarea sau băutura și vărs în gol pînă mă dor și unghiile de la picioare, încă învinețite și însîngerate. Stăpînă, eu știu că vei ieși cît de curînd din iadul acela, că te vei întoarce la casa ta și că, ajutată de Juan Lorenzo, îți vei atinge scopul de a te elibera de stăpînul Andrés ; eu știu că pedeapsa va fi ușoară și că nu va întîrzia să se pronunțe, că în nouăzeci de zile o vom ști și vei vedea că n-ai fost acuzată de nimic grav, doar cîteva fleacuri ca invocații și vrăji mărunte sau cititul apei în străchini sau descîntecele ; lucrurile grave pe care amîndouă le cunoaștem nu vor fi răscolite, nici în cazul tău, nici în al altora pentru că don Mañozca și oamenii lui spun cu voce scăzută și cînd cred că nu-i aude nimeni că vrăjitoria depășește puterile Inchiziției, că nu pot permite ca în Europa să se știe că în Lumea Nouă biserica a fost înfrîntă de ceea ce ei numesc înșelăciuni și că totul va rămîne acoperit de pedepse neînsemnate ; lor le e frică să nu descopere ceva mult mai grav, de aceea scormonesc la suprafață, fără să caute mai adînc, nu sînt capabili să înfrunte ceea ce există în această Cartagena de Indias sau în restul acestor pămînturi ; pentru ei noi, negrii, sîntem doar animale de călărit și de tras și n-avem nici suflet nici sentimente, dar au început deja să-și dea seama că nu e chiar așa, și dacă la credințele pe care le aveau indienii le adaugă pe ale noastre or să înceapă să tremure pentru că acestea două or termina-o pe a lor și asta nu le convine ; se prefac deci că nu înțeleg și judecă numai pricini mărunte care să merite purtarea sanbenitului sau biciuri pe spate, dar nu îndrăznesc să aprindă ruguri pentru că presimt că primii arși vor fi ei înșiși ; cu noi nu se pot juca, ei cred că ne-au terminat, că sîntem niște trestii goale prin care-și pot sufla cuvintele, care nu sînt decît vînt, și nu-și dau seama că noi avem cuvintele noastre și că atunci cînd dansăm pe plajă îi evocăm pe cei care au

trăit cîndva și pe cei care au creat totul de la munți pînă la oameni, și că prin cîntecul și dansul din jurul făcliilor și focurilor noastre invocăm pe ai noștri care vor veni într-o zi să pună capăt la totul sau se vor statornici pe sub pielea albilor ; și vei fi salvată, stăpînă, pentru că eu sînt umbra ta, iar tu lumina mea, și pentru că atunci cînd vom ieși din închisoarea asta unde ne aflăm amîndouă prizoniere stolul de vise care a intrat pe fereastră noapte de noapte va dobîndi trup și suflet și visul nu va mai fi un vis ci va fi realitate pentru trupul și sufletul tău, pentru că toți avem un trup și un suflet, și indienii care se luptă ascunși acolo în munți, și noi negrii care ne pierdem prin desișul plantațiilor, și albii care s-au instalat pe acest pămînt care era nici al lor nici al nostru, numai că fiecare suflet are un alt ideal așa cum m-au învățat părinții mei printr-un cîntec pe care într-o zi o să ți-l cînt, stăpînă, atunci cînd te vei întoarce acasă și vei fi din nou aceeași de mai 'nainte, sufletul este ca fumul tutunului care arde între degete. Noi știm totul, Lorenzana : că noaptea, în mai toate celulele se aud plînsetele și vaietele prizonierilor cînd sînt torturați ; că instrumentele de tortură sînt folosite aproape zilnic, ca și cum vederea trupurilor dezgolite ar hrăni plăcerea sadică a lui Mañozca ; că pîlnia aceea a cunoscut multe guri de femei și de bărbați și că apa care se scurge prin ea a umflat multe pîntece înlesnind trădarea și minciuna ca singure mijloace de salvare în fața unei torturi cumplite ; că așa cum există prizonieri vinovați de delicte minore, există și mulți nevinovați de la care Mateo speră să scoată un profit carnal și Mañozca niscaiva monede de aur ca să umple nu numai casele de bani ale inchiziției ci și propriile sale buzunare ; știm că după nouăzeci de zile, așa cum ți-a prezis Amanecer, tribunalul va pronunța împotriva ta o sentință ușoară constînd în doi ani deportare, pe care nu-i vei face, și o amendă de patru mii de ducați de Castilia, care după un timp vor fi restituiți soțului tău don Andrés, după ce acesta își va exercita influența de care se bucură în Spania ; știm că te vei întoarce la tine acasă unde vei continua să treci din brațele unuia într-ale altuia, așa cum o faci acum în închipuirea delirului tău și în febra trupu-

lui în această carceră tristă și întunecoasă, luminată doar de surîsul alb al lui Amanecer de los Angeles.

Suaty Amanecer, dulce lumină a lungilor zile în care Zhúe este sătul și umflat de propria-i strălucire, presimt că se apropie clipa în care va trebui să caut refugiu între iubitoarele brațe ale Síei pentru că traiul mi-a devenit o povară teribilă sub greutatea căreia mă simt strivită, încovoindu-mă cum nu m-am încovoiat pe parcursul ceremoniilor și festivităților în care am fost centrul bîrfelilor și al glumelor, tu ți-ai putut da seama de toate astea pentru că uneori prin desișul privirilor sumbre cu care mă urmăresc favoritele stăpînului îți întîlnesc ochii luminoși și plini de dragoste, iar privirile tale mă fac să mă simt ca după o baie răcoroasă în zilele de arșiță pustiitoare care cobor ascuțindu-și dardele din albastrele căi ale cetății din înalturi, și *el cacique*, stăpînul meu, se pare că se complace în a mă face ținta glumelor tuturora, ba chiar a poruncit să se cînte despre fapta mea nu în chip deschis, nu să se spună că Fagua e vinovată și trebuie condamnată în legea noastră, ci prin cîntec să se povestească istoria unei *cacica* îndrăgostite de un războinic, trădînd iubirea stăpînului ei care o adora și care în ciuda greșelii ei continuă s-o adore împotriva poruncilor ce ne-au condus din timpurile cele mai îndepărtate, și acest cîntec repetat la ceremonii a fost poate pentru mine cea mai cumplită pedeapsă nu numai pentru că povestea infidelității mele e cunoscută de toți ci pentru că știu că o vor cînta peste tot și de-a lungul tuturor generațiilor și pentru că simt iubirea lui *cacique* lipită de trupul meu ca de un trup străin, această iubire atît de mare încît mă iartă supunîndu-se judecății nemiloase a poporului său. Știu, Fagua, i-am auzit, de fiecare dată cînd răsună tobele și flautele, cînd vîntul iese cîntînd din trupul fluierelor aștept vocile care trebuie să urmeze și aud prin ele povestea ta și văd cum celelalte *tiguyes* te privesc cu oarecare compătimire, ele fac cerc și eu mă aflu în mijloc fără să-mi dea atenție poate pentru că gîndesc că sînt ultima în preferințele lui *cacique* și că niciodată n-aș putea umbri ascunsele lor splendori, dar eu le aud și cuvintele lor sînt lovituri pe care le simt în carne, ele spun că marele stăpîn al Gua-

tavitei s-a lăsat înşelat şi că trăieşte fericit în amăgirea lui, spun că pe vremea nopţilor scurte cînd Chía îşi atîrna facla printre degetele umbrei a existat un *cacique* trist care şi-a iertat sclava şi astfel a devenit el însuşi sclav şi că s-a dus cu ea pierzîndu-se pe ultimele drumuri de dincolo de orice frontieră, şi mai spun că *el cacique* ar trebui să renunţe la rangul său şi să plece împreună cu tine şi cu fetiţa ta pentru că un bărbat care nu-şi pedepseşte femeia cînd s-a făcut vinovată ca tine nu poate conduce cu fermitate destinele unui popor, şi eu îl văd cum suferă, pe cînd umblam tăcută în preajma somnului său l-am auzit cum suspină, înaintînd umilit spre locul său de odihnă, ştiu că încă te mai iubeşte şi c-ar dori să nu mai existe legea care te condamnă pentru că marea lui iubire trece chiar dincolo de iertare, pentru el ar fi minunat să te aibă ca mai înainte ca şi cum Ogontá n-ar fi venit niciodată aici şi nici tu n-ai fi înflorit pentru el în acea singură noapte care te-a însemnat pentru totdeauna pe malul acesta al vieţii. Îmi place să mă plimb cu tine în acest ceas al după-amiezii cînd Zhúe se retrage lăsînd în înalt urma paşilor săi în orăcăitul luminos care pătrunde pînă la noi din îndepărtatul stufăriş, în acelaşi timp sus strălucesc şi jos orăcăie ascunsele voci ale apei fără hotar, apă în înalturi închegată în lumină şi jos apă închegată într-un cîntec de împlinire care anunţă din nou vremea semănatului, sus mîini şi braţe întinse de strălucire şi jos braţe şi picioare pregătite pentru saltul din adîncuri spre maluri, pe cer simbolurile lui Zhúe care se afundă în lacul de întuneric şi în apă simbolurile lui Furachogua care saltă din lac spre întunericul ce se lasă acuma, glas al zilelor fără răspuns dinspre timpul de la început şi al înserărilor întunecate înspre timpul ce va să vină după acesta, figura broaştei care este aidoma omului gata să primească sau să-şi încredinţeze viaţa cu un cîntec, vezi şi singură cum saltă acum, cum ne privesc cu ochii lor mari şi încearcă să ne spună ceva cu glasul cuvintelor deosebite, poate ele mă vor înţelege cînd mă voi scufunda în sînul primitor al lui Furachogua căutîndu-i inima luminată de peşti şi ferigi, enorma ei inimă de mamă scufundată în nesfîrşitele mări ale plînsetului pentru că ştiu că dacă o caut voi găsi

nu numai pacea ci și iertarea pentru iubirea la care am rîvnit fără nici un drept, și așa îl voi lăsa și pe *cacique* să se odihnească după lupta lui lăuntrică dintre iubire și mînie, lupta nu va avea nici un rezultat ca și atunci cînd se înfruntă doi războinici de aceeași forță sau aleargă doi tineri care ajung în același timp la țintă, și dacă el va înceta să se simtă sfîșiat de această luptă inutilă și eu voi înceta să mai aud același cîntec despre viața mea searbădă ca apa fără rost a unui rîu care se scurge pe un făgaș mort. Dar eu nu vreau să pleci, dacă te duci încăperile pentru *tiguyes* mi se vor părea mai mari și mai pustii ca oricînd și voi începe să alerg de la o colibă la alta și prin grădini și voi urca să te caut pe colina orfevrierilor și mă voi preface într-o adiere fără odihnă și fără țintă care umblă fără încetare împinsă de străjile luminii, nu vreau să pleci, nu vreau să te închidă în puțul acela adînc unde gîngăniile-ți vor chinui carnea și-ți vor secătui viața rămasă lumină în adîncul ochilor tăi, nu vreau ca trupul să-ți fie nimicit fiindcă atunci cînd vei trece marele rîu nu vei găsi alt trup ca să te afunzi în el și să începi o altă viață pe celălalt mal, du-te, dacă vrei, nu în adîncul apei care va sfîrși devorîndu-te cu dinții ei de gheață, ci pe pămîntul care-ți va aduna urmele pașilor și va face să înflorească în ele corole ca săruturile apei înfuriate ce curge pe sub piele zorindu-se în așteptarea unei răni prin care să țîșnească strigînd cu vocea-i roșie înlănțuirea de eternități, du-te, dar mai întîi străbate drumurile acestei vieți pe care o avem pentru ca eu să știu că acolo unde te afli sînt păsări și stele și să te pot privi cînd somnul își șterge peisajele și-mi deschide pe dinăuntru peisaje diferite unde există cerbi și păsări și flori și oameni deosebiți, dar nu vreau să pleci încă pentru că n-aș putea rupe tăcerea ce mi-ar pecetlui buzele în timpul absenței tale și mîinile mele n-ar mai avea căldură fără suavele mîngîieri ale fetiței tale și pașii mei n-ar mai avea drumuri pentru că plecarea ta mi le va închide. Vezi cît de repede coboară noaptea și sperie colibele și arborii cu scurta ei moarte, vezi cum le șterge ea pe toate și le învăluie într-un giulgiu negru prins cu ace de lumină tremurătoare, cum pînă și vîntul tace deasupra pă-

mîntului și cum tace pămîntul sub pașii vîntului și eu îți spun că voi pleca la fel de tăcută dar nu pe cărările ce străbat văile, nici pe cele care urcă pînă pe coline pierzîndu-se în îndepărtatele orizonturi, și nici pe acelea care din depărtări aduc pînă la noi *caciques* prieteni cu favoritele lor și cu ofrande care umplu încăperile unde sînt păstrate proviziile pentru vremurile cenușii cînd Zhúe agonizează lipsit de sîngele de *moja*, ci mă voi duce pe cărările circulare ale apei ca o plută făcută din trestii putrede care se va scufunda în centrul lagunei așa cum se scufundă o lacrimă în adîncul privirii, și-mi voi lua copila pentru că ea mă va lumina înainte ca aurora să se nască și eu nu voi mai fi atunci decît în două locuri, în brațele apei-mamă și în visele tale sau în turma de cerbi a amintirilor tale, iar *cacique* își va întoarce privirea spre celelalte *tiguyes* ca să-și continue viața de dinainte și dintotdeauna pînă va muri și mă va căuta pe malurile unde voi sta cu fiica mea alături de Ogontá, protejată de brațul lui puternic care și acolo va păzi îndepărtatele frontiere. Sacerdoții, ți-o spun acuma ca să știi cît de mult suferă stăpînul nostru, erau reuniți în templu și se sfătuiau, iar eu i-am putut auzi pentru că mereu am căutat sensul lucrurilor și nu l-am putut afla niciodată, și unul spunea că dacă nu te vor azvîrli în groapa adîncă unde să te devoreze gîngăniile stăpînul și-ar putea pierde bunul renume și chiar toate teritoriile pe care le stăpînește și pe oamenii săi devotați și că-l vor aduce pe fiul mai mare al surorii lui ca să-i ia locul și să-i conducă pe cei din Guatavita, și un altul spunea că un *cacique* nu poate iubi o femeie impură pentru că ar deveni impur și că stăpînul unui popor nu poate să aibă contact cu necurățenia care l-ar face să-și piardă demnitatea și curajul și ar deveni mișel pe cîmpul de bătaie, și că ei vor fi nevoiți să-i dea pedeapsa pe care o merită cei care fug încingîndu-i brîul și mantiile cruciș pe pieptul golit de cele două iubiri, și că-l vor pune să îngrijească de țarcuri așa cum facem noi femeile cînd bărbații se duc la război, și m-am gîndit că stăpînul ar muri de supărare dacă ar ști cum îl judecă ei, dar am înțeles totodată că sacerdoții au putere asupra vieții acesteia și a celei care va să vină cînd tim-

pul va da o roată înfășurîndu-se pe trunchiul eternității ca vrejul de fasole în jurul tulpinii de porumb, și m-am gîndit că stăpînul nu va putea suporta rușinea de a se vedea îndepărtat de oamenii săi și de a ști că vor aduce pe altcineva în locul său fiindcă sacerdoții l-au considerat incapabil de a aplica legea pentru alții dacă nu e în stare să și-o aplice sieși. Tocmai acest lucru mă face să plec, și în plus gîndul că mîine vor începe festivitățile și voi fi nevoită să suport din nou cîntecele acelea, privirile compătimitoare sau batjocoritoare și să văd cum *jeques* și *güechas* îl urmăresc pe stăpînul meu ca și cum l-ar considera de acum străin de noi, ca și cum ar ști că fiul surorii lui e deja pe drum, ca și cum ar pune la cale în taină ceremonia prin care-l vor așeza pe tron și-i vor jura ascultare și-i vor arăta pe *tiguyes* ca să-și aleagă pe cine îi place și să le lase pe celelalte să trăiască cu ai lor în alte locuri sau aici chiar, dar trăind ca femei obișnuite care-și vor putea face o colibă și o familie, nu voi mai aștepta o altă zi și o altă noapte ca să văd cum se aprind ruguri pe malul lagunei, aici aproape de locul unde am privit cum ultimele reflexe ale lui Zhúe se scufundă în lacul fără valuri al întunericului, îmi voi lua fetița în spate și-mi voi face pierduți pașii pentru a nu mă mai întoarce niciodată. Și eu înțeleg că trebuie să pleci pentru că altfel te așteaptă bezna unei teribile morți care te va lăsa fără trup pentru celelalte vieți, și de aceea am ajuns să accept plecarea ta dar nu pe calea apei care te va transforma în pește, ci pe calea pămîntului ca să devii un cîntec, pentru că peștele se vede numai ca o linie de lumină săgetînd pe sub apă dar cîntecul se aude mereu atîta timp cît cîntecul și zorii sînt totuna, și așa te vei întoarce repetată în mii de păsări care străbat aerul în libertate precum gîndurile străbat libere și iuți cerul viselor. Acum cînd îmi vorbești de vise, am început să-mi amintesc de timpul meu trecut și-n felul acesta îmi explic că nu numai un om are amintiri, ci și un grup de oameni pot să le aibă, și deși asta pare lesne de înțeles pentru mine n-a fost dintotdeauna și nu-mi explicam de unde scot cîntăreții cîntece de luptă sau de victorii, despre călătorii și străvechile rituri, și nici nu știam de ce

cîntă fapte pe care nici unul dintre oamenii de acum nu le cunoaşte, şi vorbesc de vremea cînd totul era apă şi valea aceasta era un fund de lac, şi povestesc de felul în care Bachué a ieşit din frumoasa lagună din Iguaque şi a început să populeze pămîntul unindu-se cu fiul ei, cu cel care a revenit apoi în apele lagunei, ca o pereche de şerpi care se împletesc într-o ultimă îmbrăţişare înainte să dispară pentru totdeauna din faţa ochilor omeneşti, dar în acest moment şi aşa deodată mi-am dat seama de lucrul acesta, că dacă eu am un timp trecut există un timp trecut în toţi oamenii şi în toate popoarele de pe pămînt şi că aşa cum îmi amintesc eu de acum eram mică şi de cînd am devenit femeie la fel şi un popor trebuie că-şi amintească de primele sale războaie şi de unde a purces şi de ceea ce s-a întîmplat de la începutul începutului cînd Zhúe şi-a înălţat palatul său de nori şi de păsări şi apoi şi-a arătat Chía chipul rece şi alb, şi asta m-a zguduit cum vîntul scutură arborii de pe mal pentru că înţeleg că şi *cacique* stăpînul meu e urmărit de mulţimea lui de amintiri, după cum şi celelalte *tiguyes,* care s-or fi gîndind cu dragoste sau cu tristeţe la satele în care s-au născut şi de unde au fost aduse ca să fie dăruite stăpînului nostru aşa cum am venit şi eu la rîndul meu, şi mi se pare ciudat că nu m-am gîndit mai înainte la toate astea şi în acelaşi timp mă întristează s-o ştiu pentru că văd cum prin cîntec vieţile şi faptele se perpetuează în timpul care vine şi ştiu că după multe plecări şi veniri ale soarelui şi lunii cineva va cînta istoria vieţii mele aşa cum în momentul acesta se pregătesc s-o facă oamenii cărora stăpînul meu le-a poruncit să mă umilească, este ciudat, Amanecer, Suaty Amanecer cu ochi luminoşi ca zilele nesfîrşite, este foarte ciudat că în vremuri ce vor fi să vină pînă la sfîrşitul acestei vîrste sau în alte vîrste ale timpului cineva are să amintească iubirea mea pentru Ogontá şi că pentru această iubire am intrat eu în regatul mamei Furachogua. Ceea ce spui despre amintiri este foarte ciudat, eu de pildă am amintirile mele, ştiu unde m-am născut, cunosc cîntecul păsărilor de acolo, mi-amintesc şi de clipa cînd am ieşit din copilărie, ştiu că am iubit un *moja* şi că urcînd pe colina sacrificiilor

i-am închis ochii sfidînd mînia lui Zhúe care voia să-i bea și ultima picătură a plînsului său, știu că am avut prietene ca Siramena sau Monvitá sau Mayavita și că amintirile acestea alcătuiesc un ceva care este al meu și numai al meu, dar dacă aceste amintiri ale mele se unesc cu ale altora, se poate alcătui ceva mare, așa cum dacă se unesc mai mulți snopi de paie deasupra unei colibe formează un acoperiș, snopii de paie nu mai sînt ce sînt și devin altceva, nu mai sînt snopi ci acoperiș, și tot astfel și amintirile fiecăruia încetează să mai fie amintiri și se transformă în istorie, și sigur că în istoria poporului nostru se vor repeta faptele pe care le-ai trăit, și se va ști cît de mult l-ai iubit pe Ogontá și se va cunoaște moartea teribilă la care l-a supus stăpînul nostru, și mai ales pedeapsa la care te-a supus obligîndu-te să mănînci din trupul celui pe care-l iubeai. Și acum că vorbim de timpurile care au căzut în urma pașilor noștri și care se mai înalță doar pe tărîmul viselor ca palide trestii ce odată smulse nu mai cresc decît pe altă lume, așa cum l-am iubit acum pe Ogontá cîndva am fost și eu iubită, poate că nu ți-aș fi povestit-o niciodată, dar cînd pasărea se înalță e urmată de-ntregul stol și același lucru se întîmplă și cu amintirile, era un băiat în satul acela de unde am venit și odată a lăsat lîngă poarta casei mele o mantie foarte albă pe care el însuși o țesuse, dar tatăl meu mă promisese lui *cacique* și mantia a rămas multă vreme într-un colț lîngă un vas în care eu semănasem niște flori purpurii, și apoi același băiat mi-a vorbit, mi-a povestit că el cu mîinile lui făcea oale și cratițe și căni și vasele acelea speciale pe care le folosesc sacerdoții în timpul ceremoniilor, și mi-a arătat cum lua lutul și-l transforma cu încetul în ceva frumos și util și mi-a mai spus că cei din satul lui credeau că așa au fost făcuți oamenii, din pămînt galben frămîntat de marele *cacique* din Iraca, și că noi femeile fusesem făcute cu niște tulpini goale ca cea a porumbului sau a trestiilor goale pe dinăuntru, și că mai apoi marele *cacique* l-a trimis pe nepotul lui, Ramiquirí, să urce în înalturi și să lumineze pămîntul și văzînd că lumina le dura numai un timp, stăpînul din

Iraca suise la cer transformîndu-se în lună ca să lumineze și celălalt timp al bărbaților și femeilor pe care împreună îi construiseră.

— Asta este locul cel mai urît din Universitate, zise Fabricio intrînd cu Amanecer în cofetărie. Căută din ochi o masă liberă și în sfîrșit o descoperi într-un colț, în dezordinea de băieți și fete, taburete rupte, resturi de sertare și tot felul de obiecte deteriorate. Vrei o cafea?

Amanecer consimți și înaintă spre măsuța liberă. Își puse caietele pe un colț, în timp ce Fabricio plăti și aduse cafelele cu atenție să nu se lovească de studenții care umpleau încăperea.

— Ar trebui să se facă odată ordine și aici, zise așezîndu-se.

— Atunci nu vom mai fi noi aici.

— Mi-au oferit cursul de literatură, zise Fabricio. Poate că-l voi accepta. Învățîndu-i pe alții înveți tu însuți.

— Eu n-am vocație pentru asta, zise Amanecer. Făcu o pauză și oftă. Își bău cafeaua fără zahăr. Am încercat să predau la școala din Guatavita dar m-am simțit neputincioasă în fața copiilor. Nu sînt ca pe vremea mea. Acum pun tot felul de întrebări, investighează și parcă se întrec să-l încuie pe profesor.

— În clasele primare și liceale copiii sînt mai serioși, mai punctuali, mai respectuoși și interesați la lecție. În facultate, ciudat, interesul studentului scade cu șaizeci la sută; absentează, nu se preocupă deloc de realitatea care-l înconjoară; și ca și cum toate astea ar fi puțin lucru, studenții înțeleg să-și bată joc de profesori, vorbesc în amfiteatre, scriu biletele obscene și părăsesc sala după cum au chef. Nu există disciplină. Și ceea ce e mai rău, aproape că nu mai există dorința de a învăța.

— Dar nu e vina lor ci a pedagogilor, preciză Amanecer luînd o sorbitură de cafea. Tinerilor latino-americani li se vorbește puțin de patria lor, în schimb sînt intoxicați cu scriitori străini. Ca și cum ne-ar fi rușine de ce-i al nostru.

— De aceea sîntem așa cum sîntem, zise Fabricio terminîndu-și cafeaua. De aceea Universitățile merg fiecare pe altă cale, își trasează programele după cum le convine

și urmează drumul care le creează cele mai puține probleme.

— Există ceva și mai rău, zise Amanecer și începu să sugă un cubuleț de zahăr, în general copiem programele europene. Așa vezi cum pe noi, cei care studiem filozofia, ne satură pînă peste cap de Aristotel, Toma d'Aquino și în general toată patristica, dar nu ni se spune nimic despre gînditorii latino-americani actuali.

— Studentul deci nu se simte stimulat atîta timp cît i se vorbește mereu de o realitate care nu este a sa.

— Tocmai acest lucru încerc să-l susțin eu în lucrare, zise Amanecer și surîse. Dar să nu crezi c-am terminat-o. Am stabilit doar cîteva premise urmînd să aprofundez opera lui Galván.

— Tot ți se pare interesant ?

— Din ce în ce mai interesant, zise fata entuziasmată. Chiar dacă uneori literatura lui mi se pare prea disperată.

— Deci cu adevărat a noastră : cum este țăranul, minerul, muncitorul din marile orașe, copilul care moare în ignoranță și mizerie, prostituata ; ce-i așteaptă pe ei ? O mizerie din ce în ce mai mare. Situația socială este alarmantă, și nu putem ignora acest lucru.

— Pentru Galván, ca și pentru Sartre, omul este marele neajutorat.

— Încă din școală, liceu sau Universitate ar trebui să i se dea acestui om sensul existenței și un drum în viață. Ne pierdem timpul cu speculații care nu duc nicăieri. Ai văzut ceva mai inutil ca un tînăr bacalaureat de la noi ? Crezi că în șase ani de studiu învață ceva ? După patru luni de la obținerea diplomei mai există cineva care să-și amintească de matematică sau de botanică ?

— Iar la nivel universitar, și mai ales în privința filozofiei, situația e mai rea. Crezi că Dalia, Mauro sau Moreno, sau spanolii care au încercat să devină latino-americani au căpătat la Universitate interesul de a cerceta problemele omului din mediul și din timpurile noastre ?

— Un asemenea interes a început să se trezească în cadrul cursului postuniversitar.

— Da, fiindcă problema latino-americană este „la modă".

— Umanismul, așa cum este predat în América Latină, pare a fi gîndit pentru oamenii secolului al XVI-lea.

— Pentru că ideea eliberării nu e pe gustul conducerii universității.

— Pentru un popor conformist ca al nostru, cuvintele libertate și revoluție sînt sinonime cu catastrofă. Tăind capul lui Galán i-au tăiat poporului latino-american aspirațiile spre libertate și justiție socială. După o pauză, ca și cum gîndul i s-ar fi întors de departe, zise : Revenind la teza ta, te simți satisfăcută ?

— Nu, zise Amanecer, și părea tristă. De-aș putea scrie ceva util, nu numai ca să-mi lămuresc ideile, ci și ca alții să găsească prin cuvintele mele un drum spre adevăr. Văd însă că va fi o treabă peste posibilitățile mele ; abia am schițat cîteva fraze, bine intenționate, e adevărat, dar nu atît de convingătoare pe cît mi-am dorit eu să fie. Apoi îl întrebă, încercînd să se mai înveselească : Și cartea ta ?

— Stă pe loc, zise Fabricio, și fu rîndul lui să se întristeze. Sînt multe de spus și timpul e foarte scurt. Abia am făcut cîteva adnotări referitoare la om. Și parcă am credința că n-o să o termin niciodată, că voi rămîne cum spuneai tu, doar la cîteva schițări nesemnificative ce nu vor ajunge să reprezinte nici măcar o parte din edificiu.

— Care edificu ?

— Al elucidărilor. Edificiul pe care trebuie să-l construim prin capacitatea noastră de înțelegere și acceptare a istoriei continentului de la început pînă la conchista care sub multe aspecte nu s-a terminat încă.

Amanecer privi în jur. Grupurile nu se răriseră, iar discuțiile erau și mai animate. Se gîndi că totuși, în ciuda ramolitelor programe academice, o scînteie de libertate începea să încălzească toate sufletele.

— Mai mergem la Guatavita ?, întrebă Fabricio.

— Mergem, zise ea, și-i surîse privindu-l în ochi.

Se gîndi : Vom merge, Fabricio. Te voi duce să vezi casa unde bunica Felipa mi-a umplut de lovituri și insulte copilăria lipsită de tandrețe ; școala unde am învățat cu nuiaua la spate și unde apoi am predat puțin, înainte de

a mă cuprinde dezamăgirea totală ; cimitirul cu porți enorme, cu nalbe și urzici, și crucea cu brațele rupte care indică mormîntul părinților mei ; biserica unde am primit prima împărtășanie, și piața cu arborele ei și cu banca de ciment. Te voi duce în acel sat al meu care peste puțin timp va fi măturat de ape.

— Am citit undeva că de sîmbătă în opt zile valea va fi inundată.

— Peste douăzeci de zile, Fabricio. N-ai citit bine.

Și se gîndi : Va fi peste opt zile, și vom fi numai noi doi în satul fantomă. Dar tu nu vei ști de iminența pericolului, și-ți vei da seama doar cînd apa va bate la poarta casei. Atunci am s-o las să intre și ne vom întoarce în sînul ei ca niște fii buni ce-i sîntem. Apa ne va învălui cu dragoste maternă, și poate vom întîlni urmele lăsate de *cacica* din Guatavita, de fiica ei și de micul demon care le-a primit în adîncurile cu alge și pești ; și, fără îndoială, vom mai întîlni și pașii soldaților *comuneros* în apele stătute din Mortiño în timp ce așteptau condițiile capitulării și vom vedea urmele lăsate de pașii lui Mañozca pe străduțele inundate din Getsemaní, pe unde m-a purtat dorința mea de investigare istorică.

— Ești foarte tăcută, zise Fabricio.

— Mă gîndeam la tine.

— La faptul că te iubesc ?

— N-am ajuns pînă acolo, zise ea și surîse cu amărăciune. Știu doar că eu te iubesc, dar uneori asta nu-mi ajunge.

Și se gîndi : Dacă aș putea să-ți spun cît de mult te iubesc, cum aștept zilele de cursuri pentru că știu că o să ne întîlnim ; dacă aș fi în stare să-ți spun că-mi umpli orele treze și cele de somn ; dacă aș avea curajul să te iau de mînă și să-ți spun Fabricio, hai să ne iubim. Dar nu, eu stau aici contemplîndu-te ca un cățeluș mulțumit cu firimiturile pe care i le arunci. Pentru că tu nu mă iubești și nici n-ai să mă iubești vreodată. Și cu toate că știu asta mai aștept încă un miracol.

— Să mergem la Guatavita mai devreme, ca să putem lucra acasă la tine. Să luăm de acolo și documentația pen-

tru teza ta. Te iau la prima oră cu automobilul. Va fi plimbare de lucru, dacă o putem numi astfel.

Și se gîndi : Eu știu că mă iubești. Nu e nevoie să mi-o spui pentru că ochii tăi îmi strigă asta. Cîteodată mă întreb dacă sînt demn de o asemenea iubire ; dacă merit ca o femeie ca tine, delicată, sensibilă, inteligentă, duioasă să se oprească la mine, care mă las antrenat mereu de alte probleme din afară. Poate că tocmai acest lucru te îndeamnă să mă iubești : faptul că problemele se adună pe umerii mei ca o povară care uneori devine insuportabilă. Da, Amanecer, eu sînt un om obișnuit. Iubirea s-a împletit în mine cu suferința. De aceea mi-e frică să iubesc. Nu numai să iubesc o femeie, ci chiar un copil, un prieten, un peisaj, un ideal. Cred că ai observat că nu-mi pun tot sufletul nici în realizarea lucrării pentru că mi-e teamă să nu țin prea mult la ea, să nu mă dedic ei, să nu mă angajez prea tare față de esența ei. Ceva în trecutul meu m-a mutilat aproape complet, și de abia mi-a mai lăsat vii cîteva sentimente rudimentare. Sînt un laș, pentru că temîndu-mă de iubire, mă tem de viață de fapt. Poate că vezi în mine o ființă excepțională, dar eu sînt un oarecare, ca mulți alții, un eșec înscris la un curs de filozofie.

Și se gîndi ea : Cînd rămîi tăcut și mă privești ca și cum nu m-ai vedea, ca și cum aș fi de sticlă și prin mine i-ai putea privi pe ceilalți, știu că lupți cu tine însuți. Mă iubești, dar nu în măsura în care te iubesc eu ; te asociez în minte cu o melodie pe care am ascultat-o împreună, cu o floare, sau o atingere fugară. Nu poți să mă uiți pentru că prin tenacitatea mea ți-am învins puterea de a uita. Acum mă aflu în tine, și mai tîrziu, dacă există un mai tîrziu, voi continua să te însoțesc.

Și din nou gîndi ea : Sîmbătă vom fi pentru prima dată singuri. Trebuie să mă înarmez cu tot curajul și să-i spun că-l iubesc, fiindcă a muri fără această mărturisire ar însemna să fi ales moartea inutil. Și studiul, proiectele unei teze importante, cariera de scriitor a lui Fabricio și ideea asta înrădăcinată în mintea mea, dorința de a avea un fiu de la el și de a pleca departe de tot ca să trăiesc o altă viață, diferită, cu o materializare a amintirii lui? Nu,

totul este deja hotărît. Data fixată pentru încheierea vieții mele se apropie. Poate singura formă de a-mi uni drumul cu cel al lui Fabricio este de a grăbi acest sfîrșit. Și stă în puterea mea s-o fac. Poate atunci cînd voi auzi apa strigînd afară pe sub ferestrele închise să am destul curaj ca să mă dezbrac și să-i spun : Vreau să fiu a ta, Fabricio, vreau să ne iubim.

Și iar gîndi : Viața mea a fost manifestarea unei mediocrități. N-am putut nici măcar să mă revolt împotriva torturilor la care mă supunea bunica Felipa. Încă mă mai gîndesc la ea și tremur ca și cum m-ar putea închide din nou în camera torturilor, în fața icoanei aceleia cu un Dumnezeu înfricoșător și crud. Probabil că din cauza zilelor pustii și a gîndurilor mele mărginite mi s-a părut atît de importantă întîlnirea cu Fabricio. Eu îl iubesc, da, și i-o strig fără voce în timp ce el privește în altă parte, la altă femeie, la fata aceea cu pantaloni albi îndrăzneț ajustați pe șolduri, la pieptănătura celeilalte cu pielea bronzată, la bluza blondinei care nu poartă sutien pentru că are sîni frumoși și fermi. Se află departe de mine, departe ca întotdeauna, fără să-l intereseze această iubire tăcută și mare pe care n-o va înțelege și n-o va împărtăși niciodată.

— Trebuie să fim mîndri de metisajul nostru, zise Fabricio ca și cum și-ar fi revenit dintr-o lungă meditație. Cel puțin așa gîndesc eu.

— Dar trebuie să fim conștienți de condiția noastră, Fabricio. Continuăm să fim dependenți. Starea de coloni continuă să existe. Acum nu mai sînt dijme și impozite ca pe vremuri, ci o serie de obligații, impozite și călușuri impuse de opresori în interesul lor propriu.

Și se gîndi : Acum ne vom întoarce în sală. Ne vom așeza unul lîngă celălalt, și Dalia mă va privi cu oarecare ironie și cu un fel de bănuială. Pentru că deși Fabricio și cu mine am fost foarte discreți încă de la început de cînd ne-am îndrăgostit — sau mai bine zis de cînd m-am îndrăgostit eu de el — ceilalți ne suspectează, fac comentarii, umblă cu bîrfe și chiar ajung la calomnie. N-am vrut să-l compromit pentru că el este un bărbat ipotecat, să zicem. Dacă ar fi după mine aș merge peste tot cu el

de mînă pentru că — așa cum scrie Galván într-unul din romanele sale — el este unicul sens al speranței mele.

— Deci ai reconstituit trecutul nostru istoric ? zise Fabricio rîzînd.

— Cel puțin am încercat s-o fac. Este foarte dificil, dar tocmai asta face ca munca să fie pasionantă. Îmi cunosc și limitele, e adevărat ; știu că ceea ce o să realizez va fi incomplet și că voi lăsa numai, dacă am să las ceva, o contribuție pentru ca un filozof adevărat să poată beneficia de ea în conceptualizarea unei serii de postulate sugerate în lucrare.

Și gîndi : Am mers de mînă cu indienii pînă la laguna sacră pe care o vedeam pe fereastra casei mele, în zori de zi ; am suferit alături de Galán setea de libertate, povara trădării și lașitatea pedepsei ; am simțit răbufnirile de senzualitate ale participanților la reuniunile dintre măslinii sălbatici din mlaștină, pentru că toate astea fac parte din trecutul nostru. De-aș putea să încheg o istorie care să unească cele trei trecuturi cu prezentul și să scot cîteva concluzii pentru viitor. Dar nu va fi ușor. De altfel timpul, timpul meu deja s-a terminat și acum trăiesc din inerție ca pendula înainte de a se opri definitiv.

— Oare am putea ieși diseară pentru un ceas ? Am da o raită prin jur de Suba. Așa, doar ca să mai scăpăm de zgomotul orașului. Putem ? întrebă Amanecer, și întrebarea ei cuprindea o serie de nuanțe pe care Fabricio le înțelese.

Și gîndi : Amanecer are dreptate să mă întrebe. Ce am fost eu pentru ea ? Logodnic ? Iubit ? Prieten ? Poate că nimic din toate astea, pentru că egoismul nu-mi permite să mă dărui nici măcar ca prieten. Spun că e teama de dragoste, dar cred că este doar incapacitatea mea de dăruire. Probabil mi se pare mult mai comod să mă izolez într-o solitudine afectivă ca să nu-și închipuie nimeni că ar avea vreun drept asupra mea. Dar oare izolarea nu este o formă anticipată a morții ?

— Putem, zise Fabricio și-i luă mîna pe deasupra mesei.

Amanecer închise ochii, abandonîndu-se. Simpla atingere a mîinii lui o făcea să se simtă ca un arbore singu-

ratic la o răscruce, bătut de vînturi. Contactul cu pielea lui îi trezea o senzualitate latentă, ascunsă cu teamă în adîncul ființei.

Și gîndi : Dacă m-ar lua în brațe și m-ar săruta n-aș avea puterea să mă împotrivesc. Poate că aș sfîrși dăruindu-mă așa cum cred că voi face sîmbătă seara cînd apa va înconjura colina, va intra în biserica pustie, va cerceta pupitrele abandonate din școală și va smulge cu totul crucea aproape prăbușită de pe mormîntul părinților mei. Fabricio, te iubesc, să nu-ți retragi niciodată mîna din mîna mea. Și poate să se sfîrșească lumea, și viața să dispară pentru totdeauna. Poate că ceea ce caut ducîndu-l la moarte nu este să mor alături de el, ci să eternizez momentul dăruirii într-un viitor fără amintiri și fără remușcări. Adică dăruirea în sine, ca maximă manifestare amoroasă atît de intimă și de totală încît repetarea ei ar deveni inutilă.

— Sîntem priviți, zise Amanecer retrăgîndu-și mîna.

— Ți-e teamă de ceea ce gîndește lumea despre tine ?

— Nu vreau să-ți fac vreun rău, Fabricio.

— O spui gîndindu-te la situația mea ?

— Știi foarte bine că da, zise Amanecer.

Și gîndi : Aș fi putut să mă îndrăgostesc de un altul. Sau pur și simplu să nu mă îndrăgostesc de nimeni. Am trăit mereu fără iubire, deci sentimentul acesta nu-mi era necesar. Dar l-am văzut pe Fabricio, i-am auzit vocea, ne-am întîlnit de vreo două ori ca tovarăși de studiu și n-am mai fost stăpînă pe sentimentele mele. Și acum îl iubesc. Nu pot, și nici nu vreau să reneg iubirea asta care cu tot zbuciumul și amărăciunile ei a fost și va fi tot ce-i mai frumos în viața mea. Acum înțeleg că pentru a se justifica o existență are nevoie măcar de o singură oră de iubire. Și poate c-o să fiu în stare să trăiesc asemenea oră înainte ca apa să ne înmormînteze sub mantia ei.

Și gîndi : Fabricio : Aș putea s-o iubesc. De fapt o iubesc, pentru că dacă n-aș iubi-o n-aș fi aici lîngă ea, n-aș trăi depinzînd de cuvintele ei, și nici n-aș avea aceleași preocupări cu ale ei. Dar asta e oare dragostea pe care ea o așteaptă de la mine ? În ce măsură sînt pasiv,

mă las iubit și închid ochii ? O femeie așteaptă o anume agresivitate din partea ființei iubite, o anume comunicare, și nu o simplă stare de pasivitâte care de multe ori poate fi ofensivă. Eu o iubesc, mă simt bine cu ea, mă bucur în preajma ei, înțeleg că avem țeluri asemănătoare și că ne mai leagă și interese comune. Atunci ce mă împiedică oare să mă dăruiesc ei ? Legăturile care mă ancorează la alt mal ? Nu, nu numai asta ! Este incapacitatea mea de a mă dărui. Și tocmai eu sînt cel care vorbește de o filozofie angajată ! Eu, care nu sînt în stare să-mi asum nici măcar angajamentul unei iubiri.

Pe chipul lui Fabricio se citi un zîmbet trist, apoi o învălui pe fată cu o privire caldă și afectuoasă. Și sub puterea acestei priviri Amanecer simți cum înflorește ca arbuștii pe care cu luni în urmă îi plantase în curtea interioară a școlii, cînd Guatavita era deja un sat condamnat la moarte.

Amanecer Domínguez, îmi spune Fabricio, și surîde ca și cum după ce l-a pronunțat de atîtea ori i-ar suna acum straniu numele meu. Ne apropiem de casa în care înainte funcționa primăria, și mă miră singurătatea balcoanelor ei de parcă n-ar fi deja un sat locuit de fantasme, printre care în scurt timp ne vom număra și noi de îndată ce se vor ridica porțile ecluzelor și apa va năvăli cu furie oarbă tîrînd după sine tot ce-i stă în cale. În timp ce ne plimbăm prin piața invadată de soarele de la patru după-amiaza mă întreb ce anume m-a determinat să iau această hotărîre și nu găsesc un răspuns pozitiv. Poate să fi fost numai convingerea că omul, așa cum am citit cîndva nu știu unde, este o simplă pătimire inutilă ; ne naștem numai ca să murim, și viața o investim în moarte. Ceea ce este mai rău e că trăim fără să știm pentru ce și fără să ne înțelegem unii pe alții, și închiși între limitele unui dublu cerc vedem cum trec zilele și anii fără a reuși să deschidem o fereastră prin care să zărim o speranță. Cum scrie Fernando Galván într-unul din romanele sale, omul este o pauză de neliniște în intervalul dintre viață și moarte. Stă în puterea mea să scurtez acest interval ca să reduc astfel clipele de suferință. Văd că totul este inutil, că lupta în care ne-am angajat Fabricio și cu

mine ca să limpezim fața Americii Latine este absurdă și deșartă, că vom continua să fim dependenți pînă la sfîrșitul secolelor, că libertatea va continua să ne fie refuzată, că Iisus, ca una din opțiunile spirituale ale omului contemporan, va fi mereu crucificat la fiecare cotitură a istoriei, și că dacă ni se interzice drumul lui pe bună dreptate ne vor fi interzise și alte drumuri, și nu vom ajunge să înțelegem pînă la sfîrșit de ce trebuie să murim, și mai ales care-i rostul omului în viața aceasta în care sfîrșește prin a fi un surghiunit. Fabricio mă privește, ghicindu-mi poate pesimismul pentru că știe că mi se întîmplă adesea să trec prin lungi perioade depresive și poate se teme să nu mă las cuprinsă din nou de starea aceea în care nu-i place să mă vadă ajunsă. Știu că mă iubește, acum nu mă mai iubește în felul lui, ci în mod complet deși poate că n-a îndrăznit niciodată să mi-o arate deschis pentru că face parte dintre oamenii cărora le e teamă sau rușine să-și exteriorizeze sentimentele și le ascund în spatele unei pretinse răceli sau false indiferențe. Mă iubește, simt asta cînd îmi strînge mîna transmițîndu-mi căldura lui bărbătească și cînd ochii lui mă privesc cu intensitate, luminați de un surîs. Ești puțin cam misterioasă, îmi spune, și mă tem că va continua să-mi pătrundă gîndurile ajungînd să cunoască adevărul ăsta care uneori mi se pare absurd, pentru că dacă eu am dreptul să dispun de viața mea a lui în schimb îi aparține total, și nu numai lui, ci și persoanelor care depind de el. Gîndind la toate astea îmi dau seama că am ajuns la poarta primăriei, din care s-au desprins cîteva scînduri. Vîntul s-a potolit și poarta știrbă stă neclintită la locul ei, așa că o împing și vedem curtea interioară unde bălăriile au crescut în voie. Îl iau de mînă pe Fabricio și urc împreună cu el cele cîteva trepte de lemn care scîrțîie neliniștitor sub pașii noștri. Doi șobolani mari și cenușii aleargă greoi pe coridorul de la etajul al doilea și de la hotarul balustradei ne privesc nerușinat cu ochișorii lor miopi. Intrăm în sala de ședințe a Consiliului municipal și eu strig te iubesc, și ecoul îmi amplifică împătrit glasul de iubire. Fabricio îmi răspunde și eu, și atunci simt dorința de a-l îmbrățișa și de a aștepta lipită de el sosirea

apei. El însă a și ieșit, intră în biroul primarului, al procuratorului, în trezorerie unde pe un raft a rămas un registru de evidența averilor și a amenzilor cu multe pagini purtînd ștampila anulat. Îl iau de acolo spunîndu-i lui Fabricio că am de gînd să-l duc acasă, și el se entuziasmează, răspunde că ar fi o amintire grozavă dintr-un sat care se îneacă și eu mă întristez pentru că nu știe că și noi ne vom îneca odată cu satul. Cu registrul sub braț ieșim din nou în coridor și coborîm la primul etaj, pentru că i-a intrat în cap ideea de a vedea temnița. Aici va rămîne apa prizonieră, îi spun cînd intrăm pe poarta din lemn masiv prevăzută cu gratii ruginite, și apoi ne închidem amîndoi acolo, cu penumbra apăsîndu-ne pe umeri. Sub ocrotirea ei îl privesc, și mă privește, își apropie buzele de buzele mele și n-am puterea să-l resping, și pentru prima dată de cînd ne iubim mă sărută. Nu știu ce simt, teamă și în același timp o dorință puternică, pentru o clipă bunica Felipa trece prin fața ochilor sufletului meu purtînd o icoană care închipuie pe Dumnezeu cu un trident și o balanță, apoi trece Consuelo, învățătoarea, cu nuiaua în mînă, și pe urmă trece tiptil însuși diavolul, cu un surîs maliții și complice. Și abia atunci îmi dau seama ce se petrece cu trupul meu, simt că pe sub bluză mi s-au întărit sfîrcurile ca atunci cînd Sarita m-a dezbrăcat pentru prima baie de invocare a norocului, simt că respirația mi-a devenit mai precipitată și că în sexul meu pe care întotdeauna am căutat să-l ignor se trezește o neliniște dureroasă și dulce care palpită ca o inimă innebunită. Atunci mă retrag și Fabricio mă întreabă de ce plîng și numai așa îmi dau seama că am fața scăldată în lacrimi. Mă îmbrățișează cu o neînchipuită dragoste, îmi mîngîie fața cum nimeni n-a făcut-o vreodată, și simt că hotărîrea mea începe să se clatine, că viața m-a tentat cu o bucurie nouă și necunoscută, dar înlătur orice șovăială și mai mult ca oricînd îmi confirm hotărîrea de a dispărea cu el în sînul primitor al apei, de a mă întoarce la prima noastră mamă Furachogua, de a mă confunda cu ea ca un pește, ca o broască sau o ferigă. Deschid poarta și ieșim în grădina însorită, și atunci el îmi șterge lacrimile cu batista și-mi sărută ochii, și-i simt buzele pe pleoape

cum îmi sorb ultimele urme ale plînsului și alerg spre treptele de la intrare pe care mă așez cu capul afundat în mîini, mișcată pînă în străfunduri, iubindu-l și mai mult decît înainte, dar în același timp fermă în hotărîrea luată. Vine să se așeze lîngă mine și-mi cuprinde umerii cu brațul și eu îmi aplec capul pe umărul lui, și atunci doresc ca această clipă să nu se mai sfîrșească niciodată, și timpul să rămînă în loc, și să mă conving că omul are dreptul la fericire și la speranță. Îmi vin însă în minte nu numai întîmplări din viața mea ci și evenimente care constituie existența oricărei ființe omenești, și mă întorc la ideea că sîntem surghiuniți dintr-o lume inexistentă, că sîntem în trecere spre nicăieri și că a merge înseamnă să-ți deschizi cărări de amărăciune înspre inima nimicului. N-o să începem astăzi lucrul, îmi spune, și mă ridic. *Canelo* latră dinspre grădină urmărind șobolanii care trebuie să-și aibă cuibul printre nalbe și urzici. Părăsim primăria și-i privim, din piață de data aceasta, balcoanele lungi, vopsite într-un verde pal care a ajuns aproape gri pe care tocmai le-am părăsît. Încă mă simt înfiorată ca o coardă vibrînd îndelung în bătaia brizei. Îmi dau seama de asta pentru că senzația de plăcere se repetă cînd îi iau mîna, cu atîta putere încît trebuie să mă opresc și să-i dau drumul, și el mă privește și-mi surîde fără să-și dea seama poate de motivul tulburării mele. Atunci, ca să îndepărtez senzația covîrșitoare care-mi creează deja un sentiment de culpabilitate îi vorbesc despre lucrare și despre colegi, și-mi dau seama că e o formă de a-mi îndepărta din minte realitatea corpului meu, de a face un fel de abstracție adîncindu-mă într-o elucubrație filozofică. Pentru spanioli, îi spun, problema a fost poate prost pusă de direcție, pentru că i-a obligat să se simtă în afara contextului ; e greu pentru ei să suporte cu stoicism o analiză ca cea pe care trebuie s-o facă asupra conchistei ; desigur, eu nu mă număr printre susținătorii legendei negre deoarece consider că din Spania am primit o moștenire care nu poate fi negată pentru că ar însemna să negăm astfel un adevăr istoric ; Spania ne-a lăsat un mod de gîndire, un orizont filozofic, o teorie asupra rolului pe care-l joacă omul în lume ; greșelile ei au rezultat

poate din condițiile politice și economice de pe vremea expediției lui Columb și a celorlalte expediții de invadare a ceea ce numeau ei India ; dar de aici pînă la a ignora total aspectul pozitiv al intervenției lor în lumea nouă este un abis. Fabricio s-a simțit atins într-un punct vulnerabil. Conchista, îmi zice, a fost în tot cazul o acțiune barbară și acest lucru spaniolii nu-l pot nega, nu numai cei trei colegi ai noștri, ci și milioanele din peninsulă ; este evident faptul că trebuie să ținem seama de circumstanțele care au determinat-o ; că pe vremea aceea Spania era o națiune care abia ieșea dintr-o lungă perioadă de supunere ; nu încape îndoială că oprimatul cu prima ocazie care se ivește devine opresor ; prin urmare Spania a venit ca stăpînă și asupritoare a ținuturilor acestora pe care le considera barbare și pe care le-a anexat patrimoniului ei datorită sancțiunii marelui pontif, numit urmaș al lui Cristos și prin urmare stăpîn absolut al pămîntului. Mai mult, adăugă, profitul Spaniei de pe urma Americii Latine a fost de miliarde, concretizat în aur, argint și smaralde ; bani de care, pe de altă parte, nici n-a profitat Spania, ci s-au scurs printre degetele avide ale aventurierilor. Să lăsăm subiectul acesta, îi spun, pentru că n-am sfîrși niciodată, și să analizăm măcar o clipă, ce posibilități au colegii noștri de a duce cu bine pînă la capăt un studiu bine cimentat cu privire la temele pe care ne-am propus să le dezvoltăm. Atunci Fabricio mă privește intrigat și-mi spune că are impresia că încerc eă evit un lucru deasebit de grav, și că prin asemenea analiză lipsită de importanță vreau să mă eschivez de la munca pe care o am de făcut sau să fug de un subiect care ar trebui lămurit imediat. Văd că revine tema direct legată de sărut și prefer să fug ca o fetiță prostuță și lașă prin piață pînă mă refugiez la umbra arborelui. Aleargă și el mă ajunge și mă prinde de mijloc, eu vreau să scap și tot astfel alergăm în cerc în jurul arborelui în timp ce *Canelo,* apărut și el din grădina primăriei, latră derutat cînd la unul cînd la celălalt. În sfîrșit ne oprim abia stăpînindu-ne rîsul și gîndesc că am opt ani, că n-am povara grijilor, că bunica Felipa nu a avut timp să-mi întunece de tot speranțele, că în fața mea se deschide un orizont fără de nici un nor.

Realitatea însă este mult prea dură, nu pot continua s-o invoc pe drumuri de fericire care mi-au fost interzise de la moartea părinților mei ; și înțelegînd asta, mă așez pe banca prăpădită respirînd precipitat. Cînd Fabricio se așază lîngă mine îl privesc, și el îmi spune ești foarte frumoasă, și cuvintele lui mă surprind pentru că știu că nu sînt frumoasă. El continuă să mă privească și-mi spune ai pielea stropită cu rouă, și eu îi spun e transpirație, și-mi răspunde nu, e rouă și tu ești o floare în zorii dimineții, floare de la numele pe care-l porți pînă la zîmbetul care-ți luminează chipul. Îmi place să-mi spună cuvinte frumoase pentru că nu le spune prea des, și rămîn privindu-l ca și cum l-aș îndemna să continue. Fruntea ta, spune, e plină de mici picături care strălucesc sub soarele ăsta minunat, și buzele tale poartă stigmatul dorinței, și în obraji ți s-au aprins doi trandafiri de așteptare și speranță. Eu închid ochii și mă gîndesc că ar fi frumos să continui viața alături de el, să-i dau morții mele un sens, să nu-mi sting viața ca cineva care aruncă un muc de țigară, ci ca cineva care provoacă un incendiu. Avem multe de făcut, îmi spune, și mă surprinde faptul că e atît de aproape de ființa mea lăuntrică ; precizează mai apoi că se referă la lucrarea pe care n-am început-o. Am putea-o face mîine în biroul meu, adaugă, sau poimîine dacă vrei pentru că mîine este duminică și eu trebuie să fiu în altă parte ; și această izolare de pe acum, această recunoaștere a barierelor care nu ne vor permite niciodată să fim împreună îmi aduce din nou în minte ideea morții ca unică eliberare. Ce crezi despre sinucidere, îl întreb, și-mi răspunde că e o prostie să stingi o lumînare înainte de a arde pînă la capăt, și eu îi explic că mă refer la sinuciderea din dragoste, și-mi răspunde că așa ceva și-a putut găsi justificare pe vremea cînd Shakespeare a scris *Romeo și Julieta,* dar că acum pare desuet. Oamenii, continuă el, în loc să se sinucidă din dragoste preferă să meargă la șantan, și atunci pentru prima dată simt că nu-mi place felul lui de a gîndi și mi se pare că dinadins o face pe meschinul. Dar a uitat de mult tema și revine la cursul postuniversitar și-mi vorbește despre Galván, și pentru ce anume Columbia și mai ales tineretul trebuie să-i mulțu-

mească pentru că a încercat să deschidă drumuri, să limpezească orizonturi. Eu simt pentru el o admirație totală, îi spun, și atunci mă cuprinde o îngrozitoare tristețe la gîndul că lucrarea mea va rămîne neterminată, că ceea ce am vrut să scriu despre munca lui de romancier va muri în vreun sertar neatins din camera mea. Mă gîndesc din nou și ideea mă tulbură și mă doare, poate că totuși ar fi mai bine să ne bucurăm de viață ; eu mi-aș continua lucrarea al cărei final ar fi nu numai încununarea efortului personal ci și recunoașterea muncii unuia dintre cei mai mari prozatori ai noștri ; Fabricio și-ar termina romanul și poate cu timpul l-ar egala pe Galván pentru că citindu-i însemnările m-am convins că are forță narativă, sinceritate și curaj, și amîndoi am continua studiile și am elabora împreună acea lucrare colectivă care pledează în favoarea unei întoarceri la adevărata noastră ființă și poate am găsi o cale pe care să mergem în căutarea unei filozofii a libertății, ba chiar am putea înțelege o teologie a eliberării care să deschidă mai multe alternative. Ai mai spus-o și altădată, comentează Fabricio, și-mi dau seama că potrivit prostului meu obicei am gîndit cu glas tare. Mă întreb speriată din ce moment oare vor fi căpătat gîndurile mele glas, dar văzîndu-l senin și surîzător înțeleg că s-a referit doar la ultima frază. Îmi par de rău augur, îmi spune, și știu că se referă la sirenele care continuă să alerteze pe ultimii locuitori ai văii, pe cei care ar fi putut să coboare de dimineață ca să-și ia cine știe ce lucruri uitate în fostele lor cămine condamnate la moarte, să fure niscaiva lemne sau să prindă vreun animal scăpat din țarcurile noi, construite simetric în orășelul nou de pe colină. Parcă ar prevesti o tragedie, adaugă, iar eu tremur la gîndul că aș putea gîndi cu voce tare și el mi-ar afla intențiile care în clipa asta îmi par nu monstruoase, ci de-a dreptul o ticăloșie. Pentru că ar trebui să trăim și să luptăm, să luminăm cum spune el, pînă la capătul puterilor noastre. Să mergem acasă, îi spun, să lucrăm ceva, să ne închidem în camera pedepselor. Și-mi zice ești o necumințică, și acest diminutiv îmi pare la fel de tandru ca primul sărut, primul și ultimul, sărutul acela care reprezintă maxima expresie a libertății mele și care s-a

manifestat tocmai într-o carceră. Mergem spre casă, dar eu înaintez fără nici o grabă, ca și cum trupul meu laș ar căuta viața în timp ce sufletul caută moartea. Brusc mi se năzare acum că gîndul nu moare, că nu poate muri, că nu este doar cea mai rafinată manifestare a procesului de organizare a materiei ci ceva cu totul deosebit, un strop de lumină care ne-a parvenit dintr-o combustie ireversibilă dintr-o altă ordine a existenței, dintr-o dimensiune dincolo de înțelegerea simțurilor noastre. Nu ne-am fi putut naște numai pentru a muri pentru că atunci viața n-ar avea nici o justificare, ar fi complet inutilă. Cred că omul se naște ca să trăiască și să-și justifice viața aceasta constituind ceva, o lume a imaginației sale, o realitate mai puțin grea pentru semenii săi, să deschidă drumuri noi. Fabricio mă vede gînditoare și-mi surîde, și ca și cum din nou ar citi în mine îmi spune că sîntem drumuri care mergem, cum a spus Pascal, și eu găsesc că expresia asta e adevărată și frumoasă, da, sîntem într-adevăr drumuri, dar nu drumuri statice care se întind pentru a fi străbătute ci drumuri care merg și mergînd se formează și se limpezesc prin ele însele. Și cred că asta trebuie să fie ceea ce căutăm noi, un drum care să meargă înainte pentru că numai așa vom ajunge în final la înțelegere și adevăr. Entuziasmată brusc îl iau de mînă și-l trag după mine pe strada principală a satului pînă ne oprim în fața casei bunicii Felipa, devenită o ruină ca și ea și ciudatele ei concepții. Dintr-o dată îmi dau seama că prin moartea mea o voi face să triumfe, că sacrificul meu și asasinarea unicului bărbat pe care l-am iubit pe lume vor fi pentru ea o victorie pentru că-și va vedea astfel impuse ideile sadice. Mă opresc înfricoșată, și Fabricio mă privește surîzînd și eu îi înțeleg surîsul pentru că am rămas nemișcată pășind în aer ca o statuie sau ca și cum desfășurarea unui film ar fi întreruptă deodată pe un singur cadru care ar putea fi tot atît de bine un monument de nehotărîre, de teamă, de speranță sau toate astea la un loc, pentru că asta sînt eu și nimic mai mult în clipa aceasta.

Nu te mint cu nimic, Amanecer Fernández, nu spun nici o minciună cînd îți mărturisesc că acum opt zile adică în ziua de nouă din luna aceasta octombrie, mizera-

bilul ăla bătrîn de Salvador Plata a plecat din Socorro însoţit de Francisco Rosillo, Juan Bernardo Plata de Acebedo şi Pedro Alejandro de la Prada ca să-l urmărească pe Galán ; aceşti căpitani ai revoluţiei îl urmăresc pe cel care ar fi trebuit să fie unicul căpitan pentru curajul lui şi pentru faptul că numai el a luptat cu adevărat contra trupelor regale, hotărît să continue pînă va obţine tot ceea ce chapetonii ne-au refuzat încălcîndu-şi jurămîntul solemn, am convingerea că aceşti Vasco şi Galavis au acţionat în înţelegere cu arhiepiscopul Caballero şi că în timp ce cu o mînă jurau pe sfintele evanghelii în cealaltă ţineau pistolul cu ţeava îndreptată spre noi, dar să continui să-ţi povestesc pentru că-ţi pierzi răbdarea şi o femeie nerăbdătoare e mai rea decît un taur în călduri, au plecat dis-de-dimineaţă apucînd drumul spre Mogotes pentru că se zvonea că pe acolo făcuse popas José Antonio şi că ar fi fost însoţit de Lorenzo Alcantuz, de Manuel Ortiz, de Isidro Molina şi alţi *comuneros* care nu voiau să se predea şi hotărîseră să se ridice din nou la luptă, de data aceasta numai cu poporul pentru că era vădită trădarea creolilor bogaţi ca Salvador şi ca însuşi Berbeo care s-a înfumurat de cînd e *corregidor* şi prim-judecător, funcţie din care-şi scoate venituri bunicele, sigur, nu-ţi pierde firea că acuşi zic mai departe, au ajuns la Mogotes, Plata dăduse pentru armata de *comuneros* patru sute de *arrobas* [1] de carne şi vreo mie de pesos pe deasupra şi pentru atîta mîncare şi bănet îţi dai seama ce chef avea să pună mîna pe José Antonio, şi odată ajunşi la Mogotes le spune primarul că banditii, pentru că numai aşa îi numeau, o luaseră drept înainte şi că erau cam vreo douăzeci, şi Plata a pornit-o într-acolo şi la 13 octombrie a prins pe cîţiva dintre ei printre care şi pe fratele lui José Antonio, Hilario, care se despărţise de el la Onzaga, şi bătrînul Salvador a simţit că prada se afla pe aproape şi că nu-i putea scăpa nici prin minune, nu i-a lăsat pe oamenii lui să se odihnească şi pe la zece noaptea au ajuns într-un loc numit Chaguanete unde au găsit o fermă abandonată şi cam suspectă şi au înconjurat-o ; după ce oamenii lui au înconjurat ferma, el însuşi a dat ordin să se deschidă focul

[1] Măsură spaniolă, de greutate egală cu 11,5 kg.

asupra colibei care era complet scufundată în tăcerea nopții, pușcașii au descărcat vreo patru focuri pînă l-au omorît pe Andrés Galán, unul din feciorii mai mici ai lui don Martín, și pe Manuel Salvador Alvarez, și i-au rănit și pe alții din grup printre care pe însuși José Antonio care a primit un glonte în umăr, și așa lipsiți de apărare și ciuruiți fără a ajunge să lupte, ultimii *comuneros* au trebuit să se predea, iar Plata și ai lui i-au legat pe crupa cailor și așa i-au adus chiar în după-amiaza asta și i-au predat lui don Ignacio de Ángulo și lui don Fernando Céspedes, și ciudat e faptul că fiind Galán adorat de toți oamenii de pe aici n-a ieșit nimeni în drum să-i dea o picătură de apă sau să-i spună vreun cuvînt de mîngîiere, tot ce li s-o întîmpla ingraților ăstora de acum înainte o să fie pe merit pentru că ei singuri cu lașitatea lor și-au făcut necazul. Nașă Nicolasa, ceea ce fac cu el n-are nume, să plesnești de mînie, nu alta, dar din nefericire bărbaților și femeilor din Noua Granadă le-a fost înăbușit și ultimul imbold la revoltă și acum sînt sau mai degrabă sîntem ca niște boi lipsiți de puterea lor de taur și care nu mai sînt buni decît să trudească supuși, închipuie-ți că în ăstea patru zile de cînd José Antonio este închis n-au lăsat să ajungă pînă la el nici măcar un strop de *guarapo* sau vreo haină de schimb, îl păzesc cu strășnicie și deși doña Juana Francisca și cu mine am stăruit pe lîngă gardieni, ei sînt de neînduplecat, ba chiar grosolani, plecați de aici sau vă scoatem noi cu plumbii, ce nevoie are de mîncarea voastră cîinele ăla, de-ar muri de foame ca să nu mai ajungă să fie sfîrtecat ca un animal sălbatic pentru că asta a ajuns să fie asasinul, și alte cuvinte la fel care dor mai rău decît loviturile cu patul pușții, doña Juana Francisca plînge pentru că nu numai că i l-au omorît pe Andrés, ci i-au închis pe ceilalți fii și ea spune, și pe bună dreptate, că oamenii care i-au făcut să se ridice i-au lăsat acuma singuri, îți povesteam că în afară de suferința pe care i-o produc și insultele pe care i le aruncă au venit acum cu o poveste atît de monstruoasă că nici nu îndrăznesc să ți-o spun, zic ei că înainte de a pleca la război și-ar fi necinstit propria-i fiică, da, naș, închipuie-ți grozăvie, pe fetița aia cu cașul la gură

care la doisprezece ani încă mai merge de mînă cu Toribia și mănîncă acadele și care nu scoate niciodată un cuvînt pentru că e foarte sălbatică, au inventat povestea că José Antonio ar fi avut legături cu ea, mă-nțelegi, ca celè pe care le are bătrîna Magdalena cu cine-i vine la mînă, cît sînt de mizerabili, se spune că povestea asta au inventat-o Céspedes ăla și primarul Angulo y Olarte ca să ridice satul împotriva lui José Antonio dar cei care-l cunoaștem de atîția ani știm că e incapabil de o asemenea mîrșăvie, el ca un bărbat adevărat ce este a avut ce femei a vrut și pe multe le-a respins și nu era să se pună el să umble ca un tată denaturat după propria lui fiică, și se spune c-au închis-o pe Toribia în altă carceră și c-au închis-o și pe fetiță chiar, ca să le forțeze să declare împotriva soțului și tatălui, să-l acuze de aceeași crimă gravă de care îl acuză primarul în timpul interogatoriilor la care nu poate asista nimeni, așa că nu vor numai să-l înfunde pentru revoltă, pentru că a vrut să mențină vie flacăra libertății în pieptul consătenilor lui, ci mai și mint că cică ar fi furat bijuterii și bani de la un oarecare señor Acosta, care este primar în Guaduas, și-l mai judecă pentru faptul că a dezertat din Batalionul Stabil, și eu cred că autoritățile din Santa Fe umblă să-și găsească o victimă și să-și descarce asupra ei ura pe care o simt față de poporul din Noua Granadă, și din nefericire victima asta este José Antonio, unicul căpitan cu adevărat al armatei de *comuneros,* singurul în jurul căruia ar fi trebuit să-și strîngă rîndurile oamenii pămînturilor ăstora, dar nu, Nicolasa, acum îmi dau eu seama cum oamenii le întorc spatele mîntuitorilor lor, José Antonio a vrut să-i ajute pe ai lui, să înlăture birurile, să-i alunge din acest Nou Regat pe cei care ne asupresc, și acum că a căzut în mîna acestor Pilați creoli poporul pe care el l-a ajutat îl lasă în voia soartei, și tare mă tem că și el va sfîrși pe cruce. Frica are picioare lungi și tu o știi foarte bine, Amanecer, chiar dacă întotdeauna ai făcut pe curajoasa, zvonurile care circulă prin piață sînt cu adevărat alarmante, se spune că José Antonio și tovarășii lui închiși de vreo două luni sînt judecați cu toată severitatea de către autoritățile din Santa Fe, și sînt oameni care se tem că sentința va fi necruțătoare

pentru că există un antecedent mai puțin cunoscut, mi l-a povestit în amănunt don Primitivo Veloza pe care nu-l întrece nimeni în asemenea istorisiri și spusa lui nu poate fi pusă la îndoială, zice că acum cîteva luni căpitanul Luis Quiroz a anunțat în localitatea Silos că-l recunoaște de împărat al Americii pe don José Gabriel, și că acest José Gabriel era un incaș ce descindea din primii stăpîni ai teritoriului Cuzco, fiind indienii primii stăpîni ai acestor pămînturi, și că de fapt pe el îl chema don Tupac Amaru și după celelalte nume Condorcanqui Noguera și ca rasă era metis ca și José Antonio, și că acest Tupac Amaru s-a ridicat contra spaniolilor nu protestînd împotriva birurilor și impozitelor cum s-a întîmplat pe la noi ci pur și simplu ca indienilor să li se dea înapoi pămînturile care le-au fost furate și să fie tratați cu respectul cuvenit unor oameni, și că José Gabriel a reușit să ridice la luptă peste douăzeci de mii de oameni, ca pe-aici, și a cîștigat mai multe lupte și a cucerit cîteva orașe, dar că după aceea a venit să-l înduplece un oarecare episcop Moscoso, care i-a promis iertarea dacă depune armele și Tupac Amaru s-a predat de bună credință, dar după aceea l-au trădat și a fost condamnat la moarte de către don José Antonio de Areche, și că potrivit unui document pe care l-a citit el, Primitivo Veloza, și care purta data de 19 mai din acest an care stă să se sfîrșească, nu a fost executat numai Tupac Amaru ci și femeia lui, Micaela Bastidas, și fiii lor Hipólito și Fernando, și grozăviile pe care le povestește Primitivo îți ridică părul măciucă, spune că s-a ridicat în centrul pieței din Cuzco un eșafod mare vopsit în verde cu patru spînzurători, pentru Micaela și cei doi copii și ultima pentru urmașul incașilor, Tupac Amaru, căruia i-au pus o coroană de fier cu ghinturi ascuțite, unsprezece în total, reprezentînd cele unsprezece titluri pe care și le luase în calitate de împărat, și uite că-ți repet aproape cuvînt cu cuvînt ce mi-a spus don Primitivo pentru că m-a impresionat asta foarte tare, i-au pus la gît un colier de fier cu două plăci de metal grele, ghintuite, vrînd să însemne ordinul Marelui Pititi, în care-și luase titlul de mare maestru, și i-au introdus în cap trei cuie de fier înroșite în foc care i-au ieșit prin

gură reprezentînd cele trei ordonanțe date de incaș prin care regele catolic apărea ca uzurpator al drepturilor indienilor, după care l-au legat de patru cai ca să-l rupă în bucăți, dar că în ciuda chinurilor cumplite la care-l supuseră n-au reușit, și i-au spînzurat femeia și copiii în văzul lui, apoi l-au spînzurat și pe el și i-au sfîrtecat trupul, iar ca să îndeplinească sentința i-au ars trunchiul pe colina Picchu, și capul i l-au trimis în satul Tinta, acolo unde începuse revoluția, iar un braț i l-au lăsat în orașul Tungasuca și pe celălalt în capitala provinciei Carabaya în timp ce picioarele i le-au risipit între satul Libitaca din provincia Chumbivicas și satul Santa Rosa din provincia Lampa, au făcut toate aceste grozăvii cu José Gabriel Tupac Amaru numai pentru că, indian fiind, a vrut să-i apere pe indieni contra nedreptăților chapetonilor și de aceea lumea care a aflat istoria asta din gura lui don Primitivo care-o povestește cu toate amănuntele e îngrozită și se gîndește că dacă autoritățile spaniole din Cuzco au procedat în felul acesta cu rebelul lor, autoritățile spaniole din Santa Fe ar putea face și ele același lucru. Și l-au condamnat, nașă Nicolasa, l-au condamnat pe José Antonio și sentința asta va rămîne în istorie ca simbol al unei mîrșăvii cumplite ; cei care au semnat-o au fost cinci la număr : patru chapetoni și un băștinaș renegat le-am copiat numele ca să-i pomenesc în toate zilele și să-i blestem fără răgaz : Juan Francisco Pey Ruiz, Juan Antonio Mon y Velarde, Joaquín Vasco y Vargas și Pedro Catani, și americanul Francisco Javier de Serna, și sentința nu-i decît un act rușinos care va fi citit de generațiile viitoare cu silă și groază, dat fiind că între altele și înainte de a-ți povesti partea cea mai gravă se interzice orice discuție referitoare la hotărîrile guvernului, punîndu-se astfel un căluș în gura poporului îngrădindu-i și puțina libertate pe care o avea, și se mai interzice, sub semnul pedepsei, orice afiș sau scriere care să critice guvernul, iar în ceea ce-l privește direct pe José Antonio se cere a fi considerat un monstru de răutate și ca numele lui să fie proscris și șters dintre vasalii, și aici e copiată cuvînt cu cuvînt sentința, ce au avut norocul de a se naște pe domeniile unui rege milos și bun, iubitor și demn

de iubirea supușilor săi, cum este cel pe care divina providență ni l-a încredințat în persoana prea augustei și catolicei persoane a Majestății sale don Carlos III, ocrotească-l Dumnezeu, pentru că a investit sume considerabile întru propășirea acestor ținuturi, cum ți se pare Nicolasa, mai mult ca sigur că cei care au scris sentința aceasta n-au idee măcar de milioanele și milioanele pe care Spania le-a cîștigat de pe urma acestei Americi, nu numai de pe urma comorilor și a templelor indiene ci și prin secătuirea minelor de smaralde, și mai au neobrăzarea să spună că regele își cheltuiește banii pe noi, și-ți povestesc despre hotărîrea luată de Audiența Regală, pe cei pe care i-au considerat mai puțin periculoși, ca pe Hipólito Galán și pe fratele său Hilario și pe încă alți cincisprezece rebeli i-au condamnat să fie trimiși în temnițele din Africa pentru toată viața, adică asta e mai rău decît o condamnare la moarte pentru că cel care ajunge acolo are de suferit mult și încearcă să-și scurteze viața prin orice mijloc, și acum vine cu adevărat partea mai tristă, dă-mi puțină apă, nașă, că simt cum mi se pune un nod în gît și mi se strînge inima, i-au condamnat la moarte, nașă, pe prietenii noștri, pe sărmanii *comuneros* care la urma urmelor au fost singurii păgîni, pe Isidro Molina, ți-l amintești, cel care uneori mă ajuta să duc cortul și taraba pînă în piața Chiquinquirá, pe Lorenzo Alcantuz, cel care rîdea de prietenia noastră cu Bernardo, pe Manuel Ortiz, portarul primăriei din Socorro, și bineînțeles pe José Antonio, care trece drept principalul criminal și căruia i-au rezervat o moarte nedemnă și îngrozitoare pentru că s-a ridicat împotriva celor care ne stăpînesc și ne exploatează, e o minciună că-l pedepsesc pentru ceea ce ei numesc incest, chiar dacă Toribia n-a rezistat la tortură și a zis că da, că bărbatul ei a profitat de copilă, chiar dacă fetița, care n-are minte, a spus ca maică-sa, lumea știe că amîndouă au mărturisit în urma celor mai cumplite suplicii, și se mai știe că doña Juana Francisca a jurat în fața lui Angulo y Olarte că ea însăși și-a examinat nepoata și că e întreagă și nevătămată, cîte infamii au fost urzite împotriva unuia dintre cei mai curajoși bărbați ai Noii Granade, mă gîndesc că Bernardo

spunea adevărul cînd povestea grozăviile acelea la care a fost supus într-un loc numit Cuzco alt metis pentru că i s-a năzărit să se ridice împotriva spaniolilor care stăpînesc America și întru apărarea indienilor năpăstuiți, pentru că nimeni nu-mi va scoate din cap ideea că pe José Antonio îl vor ucide numai pentru că au văzut în el un periçol, pentru că știu că el ca om liber și căpitan ar conduce pe cei mulți, pe toți cei care au rămas fără grai cînd l-au închis și l-au condamnat pe el, pe aceiași care vor continua să sufere ani și ani de-a rîndul jugul opresorilor drept pedeapsă pentru momentul ăsta de supunere și de teamă pentru că viața pe pămînturile astea de acum înainte nu va mai avea niciodată un mers favorabil celor săraci, dat fiind că prin sentința aceasta pe care au dat-o împotriva mișcării de *comuneros* au pus capăt oricărei alte încercări de revoltă sau de schimbare, mă gîndesc că vor trece ani după ani, generații peste generații și nimeni nu va mai îndrăzni să ridice capul pentru că pedeapsa a fost cumplită, bietul nostru popor, așa va rămîne timp de secole, chiar dacă vor fi lupte și mici încercări de a repara cîte o nedreptate niciodată nu se va mai ridica un om atît de hotărît și de ferm ca José Antonio, nu se va mai auzi niciodată un trap ca al calului său, nu se va mai vedea niciodată un chip ca al lui, cu fața atît de fermă, ochii negri și hotărîți și curajoși și părul rebel, iar oamenii Americii nu vor avea niciodată timp ca să plîngă destul lașitatea cu care lasă să fie asasinat.

V

Drumul merge înainte

(Extras din lucrarea lui Amanecer)

A fi om este o chemare, o vocație ontologică de a te autodepăși, de a progresa constant, ceea ce nu este posibil decît prin luptă, prin înlăturarea a tot ce se opune mersului înainte sau ascensiunii neîntrerupte : lupta împotriva balastului rutinei, al unui conservatorism învechit, împotriva mediocrității și a angajamentelor echivoce, împotriva lașităților noastre ascunse. Nu poți fi statornic condiției umane decît examinînd mereu cu ochi critic ceea ce ai realizat în scopuri novatoare, într-un cuvînt, printr-o activitate revoluționară.

Plecînd de la acest concept trebuie să inițiem o revizuire a istoriei Americii Latine pentru a ne clarifica — pe baza ei — termenii filozofici și, mai ales, pentru a stabili dacă trebuie să acceptăm o filozofie strict academică, sau dacă filozoful, după cum gîndea Feuerbach, trebuie să renunțe la speculații pentru a pune filozofia în serviciul unei transformări. Adică, pentru a o face să devină o armă ideologică, cu aplicație practică în cadrul procesului de luptă a latino-americanilor pentru aflarea ființei lor autentice.

Pentru a stabili bazele acestei lupte trebuie să amintim că ceea ce s-a întîmplat înainte de 1492 se ascunde într-o nebuloasă. Nu pentru că așa ar fi în realitate ci pentru că cei care ne povestesc această parte a trecutului nostru nu puteau proiecta asupra lui nici o rază de lumină. Au văzut întruchiparea demonului în zeitățile indigene pentru că n-au fost în stare să le înțeleagă ; le-au considerat barbare obiceiurile pentru că erau diferite de ale lor ; și au rămas descumpăniți în fața înțelepciunii dovedite de indieni în diferite domenii, ca vindecarea multor boli cu ajutorul plantelor, prelucrarea aurului pînă la perfecțiune,

profunzimea religioasă a ceremoniilor lor și seriozitatea arătată în privința organizării politice, pentru că indienii trebuiau să fie considerați sălbatici cu orice preț, dat fiind că acea sălbăticie, condiția lor de neoameni justifica pe deplin maltratările pe care cîțiva, ca părintele Las Casas, au fost în stare să le denunțe în fața opiniei publice europene.

Poate că, punîndu-ne la contribuție capacitatea hermeneutică, am reușit să descoperim ceva în monumentele pe care nu le-a distrus zelul „civilizator și religios" al cotropitorilor ; în gorganele funerare care abundă pe pămîntul latino-american am afla poate urma unor drumuri pe care să putem înainta spre înțelegerea unei părți a acestei lumi pe care ne-au tăgăduit-o. Prin urmare, istoria noastră pornește de la o mutilare și de la o jefuire ale căror consecințe imediate au fost frustrarea indianului ca ființă gînditoare, în timp ce pe cele mai îndepărtate încă le mai suportăm întruchipate în starea de dependență care face din America Latină o lume *sui generis* în panorama contemporană.

Dar dacă am pierdut rădăcina ființei noastre indigene, nu poate fi negată existența unui paralelism istoric care se proiectează pînă în zilele noastre. Pentru că dacă unii — asupritorii, care în ciuda unei diferențe de rasă sînt aceiași în 1979 ca în 1492 — scriu istoria după bunul lor plac, ceilalți — cei dominați, exploatații, însetații de libertate — ne-am tot scris în timp adevărata istorie, care chiar dacă nu apare în textele oficiale este totuși prezentă și luptă prin tradiția populară și prin cei care căutăm drumul spre afirmarea adevăratei noastre ființe.

În timpul conchistei s-au contopit două lumi diferite, nu numai sub aspect fizic, ci și mental. Indienii au crezut că zeii îi trădaseră, și că invadatorii erau cei însărcinați să ducă la îndeplinire pedeapsa inerentă acelei trădări. De aceea, cu excepția cîtorva grupuri eroice, rezistența lor a fost pasivă : rezistența celor care au preferat să se sinucidă în masă aruncîndu-se în prăpastie, să se spînzure cu familiile lor sau să ardă odată cu satele lor ca să nu cadă în mîna invadatorilor ; sau rezistența celor care se așezau pe marginea drumului să privească cum trec noii

stăpîni ai pămînturilor, pînă mureau de foame ; sau rezistența celor care se supuneau trudei ucigătoare din mine. Acea rezistență a distrus rasa indigenă într-o proporție atît de alarmantă, încît mulți autori moderni au vorbit de o „teorie a homicidului", adică de o rată a mortalității compatibilă numai cu cea pe care în lumea de azi o produce o explozie atomică în timp de război. Astfel, lupta armată în condiții de inferioritate față de cotropitori ; sau surda și dureroasa luptă a celor care au preferat moartea în locul sclaviei, au lichidat rasa indienilor, lăsînd doar cîțiva reprezentanți a ceea ce înainte fusese o lume. Și încrucișarea dintre rase s-a produs în spasmele de agonie ale rasei învinse. Spaniolii, avizi de femei — care nu i-au însoțit în primele călătorii — au posedat femeile indiene și au semănat încă de la prima debarcare sămînța inițială a metișilor. Acesta a fost primul pas spre formarea unui om nou care avea pe de-o parte puritatea rasei indigene, și pe de altă parte amestecul spaniolilor (care ieșind din condiția lor de dominați de secole n-au avut alt gînd decît să domine), în sîngele cărora se amesteca sîngele tuturor celor care invadaseră peninsula iberică în diferitele etape ale istoriei sale.

Dar acea încrucișare singură nu ar fi avut însemnătatea pe care a avut-o prin amestecul cu un al treilea element : rasa neagră. Senegalezi, congolezi, locuitori ai ținuturilor Lucumí sau Angolei au venit în lanțuri pe coastele pămîntului cel nou, în calele putrede ale corăbiilor destinate traficului de sclavi. Transporturi de carne umană au străbătut mările timp de ani și ani. Negrii erau aduși ca niște vite și tratați mai rău decît animalele domestice. Acea călătorie dinspre libertatea Africii spre sclavia Americii Latine s-a făcut în condiții inumane ; și totuși, rasa în sine a supraviețuit, și cu ea au supraviețuit zeități și obiceiuri. Sigur că traficanții de sclavi știau ei ce fac și de aceea transportul cuprindea membri ai unor triburi diferite care neputînd comunica între ei din cauză de limbă nu reușeau să devină o forță răzvrătită care să protesteze împotriva abuzurilor comercianților de negri. Din această cauză, cultura care ne-a venit din Africa era primitivă și fragmentară, o valoare la fel de eterogenă.

Dar ceva ne-a venit, și acel ceva s-a unit în foarte scurt timp cu celelalte două elemente deja contopite în timpul acelui proces de mariaj obligatoriu la care a fost supusă femeia indiană.

Cum s-a asimilat rasa neagră ? Prin integrarea ei activă în viața civilă și de familie din vremea aceea. Negrul a început să fie folosit la anumite munci în aproape toate domeniile de lucru ; femeile au fost dădacele infanților albi sau de-acum și mulatri ; bărbații munceau în gospodării și pe plantații, cînd nu reușeau să scape de obadă și de bici pentru a îngroșa armata negrilor fugiți în păduri și în munți îndărătnici la orice formă de autoritate. Și încrucișarea a continuat nu numai sub aspect genetic, ci și cultural. Cuvinte ale noii limbi s-au adăugat celor spaniole și termenilor acum agonizanți ai limbii indigenilor. Obiceiurile africane — între ele o înclinație spre satanism, astfel înțeleasă de către teologii epocii, dacă au existat cumva — ; o mai mare participare a elementelor naturale în destinele umane, aceleași ca ale indianului, dar de dimensiune diferită ; gustul pentru muzică, adăugat cîntecelor ceremoniale ale indianului și nostalgicei muzici a spaniolului ; de asemenea o artă pestriță și încărcată de imagini și de concepte estetice variate au venit odată cu sclavii. Cu cei care uneori — e suficient să aruncăm o privire asupra orașului Cartagena de pe la 1600 — au încercat să devină stăpîni. Pentru că există un secol de sabaturi americane — faimoasele „reuniuni", *juntas* — la care negrii au adăugat invocații cîntate, s-au bazat pe complicitatea lui Buziraco și au impus legi după bunul lor plac ; legi de care n-au putut scăpa nici inchizitorii, care dintr-un motiv sau altul s-au simțit atrași de acea vrăjitorie necunoscută, ce nu semăna cu sabaturile europene ci avea elemente proprii născute din supraviețuirea unor ritualuri indigene, dar mai ales din contribuția rasei negre.

Din această încrucișare s-a născut metisul, omul din America. Omul latino-american nu este indian pur pentru că indianul a fost deposedat de ființa sa, de limba, de cultura, de lumea sa ; nu este nici spaniol pur, pentru că amestecul s-a produs chiar din momentul conchistei, în asemenea măsură încît pentru unii istorici invazia lui

Columb și a succesorilor lui a fost o cucerire a femeii aborigene de către omul alb ; nu este negru african pentru că acesta din momentul debarcării a început să se integreze noii lumi unde avea să trăiască și să moară. Omul latino-american este un metis, și acceptînd această realitate începe să devină conștient de ființa sa autentică.

Dar filozofia indianului — sîntem convinși că a avut-o — nu putea supraviețui pentru că stăpînitorii nu erau în măsură s-o înțeleagă și nici nu aveau vreun interes s-o accepte ; filozofia negrului — sau cel puțin viziunea lui personală asupra lumii și a omului — nu putea nici ea să se impună atîta timp cît corespundea ideologiei învinșilor, a sclavilor. Atunci s-a impus de la bun început filozofia europeană, care a fost apoi explicată și aplicată în toate centrele de educație de pe noul continent.

Astfel latino-americanul a primit o moștenire care nu are nici o legătură cu el, cu dimensiunea sa istorică specială. Pentru că această filozofie care i-a fost impusă — ca mod de viață și constantă educațională — era elaborată de alți oameni și gîndită pe baza unei alte istorii. În felul acesta, America Latină a fost nevoită să vadă istoria cu alți ochi decît ai ei, cu o concepție mentală care nu-i era proprie, și cu o capacitate critică ce nu era în concordanță cu evoluția ei, adică existența sa a intrat pe un făgaș care nu-i putea aduce libertatea de criteriu și de creație și care dimpotrivă a oprimat-o pentru totdeauna, împingînd-o spre un curent pe care nu putea naviga.

Mai grav decît orice este faptul că nici pînă acum America Latină nu s-a putut elibera de această dependență ; nu s-a putut scutura de gîndirea impusă de stăpînitori pentru a-și căuta drumul propriu ; nu a avut seninătatea și nici timpul suficient ca să se oprească pentru un moment să reflecteze și să-și spună : acest drum este greșit pentru că pornește de la o înstrăinare — oprimarea este așa ceva —, nu poate duce la o realitate adevărată, iar unica realitate adevărată nu poate fi alta decît eliberarea. Abia acum ne deșteptăm după un vis de secole. Pentru că din momentul în care cineva a îndrăznit să pună la îndoială eficiența unui sistem filozofic impus prin forță și în serviciul opresorului, deja continentul a început să aibă o viață mșn-

tală proprie. Rudimentară, incipientă, șovăitoare, dar totuși puțin a lui proprie, îndreptată asupra istoriei sale, pătrunsă de realitatea sa.

Filozofia europeană a apărut în timpul colonizării, cînd diferite comunități religioase s-au stabilit pe teritoriul nostru printre altele cu scopul de a forma umaniști. Studentul de acum patru secole în urmă a învățat să gîndească despre lume așa cum o vedea Europa ; să gîndească ca un om cu strămoș istoric european. Dar niciodată nu a avut ocazia să gîndească întocmai indianului, pentru că gîndirea acestuia fusese ștearsă din toate ungherele istoriei ; nu i s-a permis să gîndească ca un negru pentru că sclavului nu-i era recunoscută capacitatea de a raționa. Astfel că singurul care putea gîndi — și nu numai să gîndească ci să și decidă și să propovăduiască credința — era spaniolul. Elevii noștri, fii de indieni, negri sau mulatri cu diferite procente de amestec în sînge, copiii noștri metiși și americani au gîndit ca europenii și apoi au filozofat urmîndu-l pe Platon sau pe Socrate sau pe Thales din Milet. Dar nici unul nu s-a gîndit să studieze — să zicem de exemplu — filozofia dreptului cuprinsă în codicele din Nemequene, nici filozofia de viață pe care o conțin concepțiile negrilor din Angola, și cu atît mai puțin ceea ce ar putea rezulta din asemenea curente ale gîndirii. Astfel, filozofia europeană i-a fost impusă metisului american fără să fie consultat în vreun fel.

Acea filozofie cuprindea un mod de a trăi, de a muri și de a explica omului trecerea lui prin lume și de a explica lumea ca drum pentru trecerea omului. Dar acest om-arhetip al speculației filozofice era un om latino-american îmbrăcat europenește ; era un metis care învăța despre importanța purității rasei ; era un urmaș al poporului muisca, căruia i s-a explicat că strămoșii săi fuseseră niște barbari, și că întreaga gîndire trebuia să imite șablonul stabilit în Europa. Astfel, omul latino-american a început să-și piardă autenticitatea, să trăiască din împrumuturi. Nu numai pe pămîntul său, de care au reușit să-l deposedeze, ci și în planul gîndirii lui, care s-a transformat într-o feudă parcelată ale cărei linii divizorii erau trasate conform mentalității colonizatorilor.

Și secolele au trecut. Abia de cîțiva ani s-a început căutarea ființei autentice latino-americane. Și de și mai puțin timp încoace s-a început să se creadă că acel om, acea entitate care gîndește și suferă trebuia să aibă o explicație proprie la fenomenele istoriei sale ; că omul acela adică nu-și putea nega istoria, dacă voia ca prin ea să-și găsească drumul spre sine însuși. Și așa a început să se nască în metis necesitatea de a fi om, prin sine și pentru sine, în sine dinspre sine. Nu ființă omenească pentru că europeanul ajunsese să-i aplice acest calificativ în avatarurile conchistei, ci om pentru că așa se simțea și pentru că știa că are capacitateq de a gîndi cu propria lui minte și de a participa zilnic în procesul creației. Și din această convingere s-a născut dorința de a reevalua istoria, și a început să fie revendicat indianul ca rădăcină originară a ființei latino-americane.

Acum, acea istorie care ne-a fost negată a fost reconsiderată ; concluziile variază pe măsură ce timpul trece și se contează pe noi elemente de revizuire, de analiză istorică, de hermeneutică. Adică, am ajuns în punctul ideal pentru a ne lua din nou în mînă hățurile gîndirii plecînd de la istoria noastră ; am reușit să înțelegem și să acceptăm importanța metisajului.

Dar înțelegînd-o, ce am descoperit ? Că America Latină este o lume dependentă, un continent supus ; că toate forțele ideologice s-au aflat permanent în mîna stăpînitorului și că au fost folosite de el în procesul exploatării desfășurat timp de secole ; că filozofia — ca încercare de explicare a omului — a fost, ca și religia, în serviciul celor puternici, și că a lucrat întotdeauna în favoarea unei minorități dominante, ca element de opresiune contra unei majorități reduse la tăcere, la început înrobită și apoi angajată într-un sistem politic și economic care o exploatează după bunul său plac. Deci, că filozofia, religia și politica, întregul sistem care guvernează continentul este doar o prelungire a coloniei, care-l transformă pe omul din America într-un subiect pasiv al oricărei transformări culturale, în mod logic străin de ea, deși în ultimă instanță el însuși este obiectul și cauza acestei transformări.

Așa stînd lucrurile, considerăm că primul pas pe care trebuie să-l facă filozoful stăpînit de dorința de a căuta adevărul și de a-l conceptualiza este să se dedice complet misiunii de eliberare. Un popor dominat nu va putea avea niciodată o altă gîndire decît cea a dominatorului. Dimpotrivă, un popor liber va căuta o formă de a gîndi corespunzătoare cerințelor sale, care să-i clarifice concepțiile și să-i impulseze mersul înainte. Filozoful de pe acest continent și din acest moment nu poate fi misticul care se izolează pentru a medita la adevăruri transcendentale, ci trebuie să coboare din turnul lui de fildeș, să se amestece în mulțime, să fie el însuși metis, și cu asemenea mentalitate să-și folosească uneltele gîndirii în căutarea adevărului.

Asta nu înseamnă că trebuie să desconsiderăm traiectoria gîndirii umane de la începuturile sale și pînă în momentul conchistei, și nici procesul de evoluție care a avut loc de atunci în diverse țări ale lumii. Dacă am proceda astfel am cădea tocmai în ceea ce criticăm. Ceea ce trebuie să facem este să folosim elementele utilizabile din punct de vedere latino-american ale acestor sisteme și să le punem în serviciul realității noastre istorice.

Prin urmare, trebuie să acceptăm că pentru a da formă gîndirii filozofice proprii trebuie să plecăm de la propria noastră istorie care în realitate nu este decît istoria unei colonizări prelungite care determină o situație — încă în vigoare — de dependență în toate planurile. În sfîrșit, trebuie să acceptăm că unica aplicabilă în America Latină, pentru a nu trăda realitatea acesteia, este o filozofie a eliberării, care să lupte pentru a-i da omului măsura exactă a demnității și proiectării sale în timp. Pentru că un popor înrobit nu va putea produce niciodată o filozofie, dat fiind că filozofia, prin natura sa, este o exercitare a libertății.

Iar acum, pentru a încheia aceste note, să urmărim procesul din alt unghi : cel al religiei.

Pentru indian, zeii erau aliații săi ; cei care-i favorizau recoltele, cei care străluceau pe cer, cei care luminau noaptea ; cei care erau alături de el, îl însoțeau, se lăsau văzuți ; cei care dădeau porumbul și ploaia, dădeau fer-

tilitate pământului și-i dădeau lui posibilitatea de a se apropia de ei prin mijlocirea sacrificiilor și ofrandelor. Prin urmare, erau zei prieteni.

Și, dintr-o dată, fără să se știe cum și de ce, i s-a pretins indianului să-și schimbe întreaga panoramă lăuntrică. Zeii lui tutelari au fost considerați demoni, și i s-a impus cu forța un Dumnezeu concept, ceea ce de la sine înseamnă deja un Dumnezeu dificil. Și, ca și cum această impunere făcută fără nici un preambul, într-o limbă străină, din motive de neînțeles pentru ei, n-ar fi fost suficientă, li s-a spus că acel Dumnezeu era de partea cuceritorilor, că îi însoțea, îi sprijinea, îi făcea să cîștige bătăliile, și în schimb era împotriva celor cuceriți pentru că nu aveau voie să-l adore, pentru că nu se supuneau legilor și voinței lui, pentru că nu permiteau jaful în templele lor unde sălășluia diavolul, pentru că nu-și cedau femeile pentru a satisface (dar desigur numai după ce erau botezate) necesitățile biologice ale omului alb, care cu sprijinul acestui Dumnezeu făcut după chipul și asemănarea sa devenea atotputernic. De aici s-a născut dicotomia creștinism-sclavie.

Dacă la toate acestea se adaugă faptul că predicatorii i-au spus indianului că autoritatea vine de la Dumnezeu, avem o imagine completă a dominării. Adică, noua credință i-a servit indianului drept element de împăcare cu statutul său inferior ; a acceptat, pentru că așa era voința acelui Dumnezeu al cuceritorilor, că destinul lui era să fie nenorocit, să se transforme într-un animal de povară, să moară în galeriile minelor și să se lase închis în țarcuri unde să piară încetul cu încetul, așa cum pier aproape toate animalele captive. Indianul, aborigenul proaspăt convertit, n-a avut încotro și s-a resemnat cu Cristos. Religia era din nou în serviciul celui puternic și împotriva celui slab, ceea ce însemna opusul celor predicate de Iisus în Galileea.

Dar cum a fost convertit metisul la această religie ? A fost lipsit indianul de zeii lui, a fost deposedat negrul de credințele lui. Și atunci indienii botezați cu forța, negrii vînduți ca marfă vie în piață, fiii rezultați din violarea inițială a indienei sau a negresei au fost învățați o religie

a tăcerii, a resemnării, a conformismului, care-l neagă complet pe om.

Pentru metis Dumnezeu s-a transformat într-un soi de factotum, într-o persoană care dă cu împrumut, într-un refugiu ; şi folosindu-l în asemenea sensuri, aproape pînă la îndobitocire, omul a devenit din ce în ce mai inutil. L-a însărcinat pe Dumnezeu să facă ceea ce el ca om nu putea face, şi s-a transformat într-o fiinţă moartă, învăluită în giulgiul fatal al resemnării.

Astfel, filozofia care se va realiza în America Latină se va deosebi de filozofia tradiţională, impusă acestor pămînturi în aceeaşi formă arbitrară în care s-a impus religiozitatea opresorilor, pentru că va trebui să fie o filozofie transformatoare, agresivă şi combativă. O filozofie care să-i permită omului nou să găsească chipul adevărat al credinţei sale sub masca pe care o poartă acum ; să-i dea posibilitatea de a-şi recuceri trecutul şi mama, care este America, de a-şi reevalua fiinţa autentică ; în sfîrşit, să-l pregătească pentru a iniţia în toate domeniile o luptă de libertate.

Numai aşa, numai creînd bazele unei revoluţii umaniste, adică o revoluţie care să aibă în centrul ei omul, ca destinatar şi beneficiar ; numai revendicînd pentru continent o credinţă eliberatoare printr-o denunţare curajoasă a Dumnezeului opresor care continuă să existe, aliat din punct de vedere militar, politic şi economic cu deţinătorii de putere ; numai scoţîndu-l pe om din conformismul său, din inactivitatea lui spirituală pentru a-l introduce activ în procesul cotidian şi dinamic al creaţiei ; numai pledînd în favoarea unei autenticităţi totale pe un drum al adevărului şi al eliberării se va putea explica şi legitima filozofia latino-americană.

În poartă se gîndi că nu va fi în stare să sfideze întunericul compact, nici măcar zgîriat de razele palide ale Chíei ascunse după un nor gros care prevestea ploaia, şi înainte de a face primul pas înspre regatul absolut al beznei îşi strînse fetiţa la piept şi-şi aminti de momentul cînd o născuse, de felul în care celelalte *t'guyes* o ajutaseră s-o aşeze într-o bărcuţă de bucsău căptuşită cu bum-

bac și să-i dea drumul pe cursul rapid al rîului cu scopul de a-i încerca soarta și de a afla amănuntele viitorului ei, și surîse la gîndul că notătorii ajunseră micuța ambarcațiune fără ca aceasta să se fi răsturnat sau să fi udat vreo picătură de apă cuibul alb al micuței pe care ea în visele ei o numea Donsiquira, și simți cum îi renăștea iubirea pentru copilă și se știu legată de făptura aceea fragedă pentru totdeauna, și mai unită de ea decît atunci cînd îi îngroșa pîntecul și-i umplea sînii de miere albă care-i forma în sfîrcuri o mică spumă călduță ca o plămadă de petale pentru că mirosea a pămînt mîngîiat de ploaie, o strînse din nou și făcu un pas părăsind siguranța curții lui *cacique* pentru a pătrunde în nesiguranța întunericului unde lumea părea moartă, morți arborii care abia respirau așteptînd să reînvie zorii, păsările moarte în rămurișe fără vibrantul lor tril, peștii nemișcați în arbuștii din adîncul apei, vîntul risipindu-și gemetele prin multiplele lui flaute de penumbră și ruptele plase din fire de păianjen întinse peste lacurile eternității, respiră aerul rece și tăios care-i șfichiui obrajii și-i răvăși părul întunecat și des și o înfioră pe copila pierdută pe coclaurii viselor, aceleași pe care adulții încercau să le explice sacerdoților aflați în transă prin mijlocirea fumului de ardei, a ciumăfaiei sau a farmecului sau a tutunului, vise care erau, se gîndi la asta în timp ce făcea un al treilea pas, ca o altă viață a vieții, asemănătoare poate celei în care avea să pătrundă afundîndu-se în apă căci cu asemenea gînd fix părăsise păturile călduțe care încă mai păstrau în culcuș forma trupului ei pentru a se adînci în fiorul beznei pe care acum o simțea mai aproape de ea, ca și cum ar fi protejat-o și ar fi acceptat-o pe deplin împreună cu fetița pe care o considera numai rodul dragostei și cărnii ei, străină de intervenția lui *cacique*, nu putea spune că-l ura pentru cîntecele care făcuse să se răspîndească în timpul ultimelor sărbători și care-i înnegreau ei fața de rușine, *cacique* era în dreptul lui s-o pedepsească, dar poate nu atît de crud cum o făcuse, poate încerca s-o facă să sufere puțin din ceea ce suferise el știindu-se trădat de cea pe care o iubea cel mai mult dar ea nu-și putea porunci sentimentelor și sub privirile lui

Ogontá arsese ca lemnul uscat în rugurile ce se aprindeau pe malurile lagunei în timpul ceremoniei anuale la care asistase cu cîteva zile mai înainte, tocmai atunci cînd începuse tortura căreia acum îi punea capăt, înaintă încă puţin şi se simţi deja contopită cu noaptea, nu era rea şi nici n-avea dinţi negri care să-i muşte pielea, nici nu bîntuiau leoparzi speriaţi sau jaguari, era doar beznă şi frig dar toate cele din jur erau la locul lor, lespezile drumului care ducea spre sanctuarul de lîngă lagună, casele sacerdoţilor lipite de templu, colibele, grădinile, pline de flori, glastrele cu corole incandescente, turnul înalt unde erau închişi prizonierii înainte de a fi sacrificaţi, drumul care suia spre colina orfevrierilor, toate rămăseseră acolo ca şi cum ar fi aşteptat-o şi însăşi tăcerea adîncă părea o călăuză care o conducea spre vocile melodioase ale apei, cîntecul broaştelor o făcu să aprecieze distanţa ce o separa de stufărişul mîngiiat de briză şi-şi îndreptă paşii spre mal încercînd să descifreze ce anume spuneau vocile acelea precise şi profunde ca bătăile unei tobe mici dar semnificaţia lor îi scăpa, poate că ar fi trebuit să recurgă la un sacerdot ca s-o înveţe limbajul ascuns al lucrurilor, vocea vîntului furişîndu-se printre frunzele de porumb cu un tremur auriu, a apei cîntînd în cascade, vocea adormită a pietrei pe a cărei suprafaţă puţinii iniţiaţi scriau mesaje în culori, reprezentînd figura semeţă a broaştei cu labele desfăcute într-un salt sau într-o îmbrăţişare a eternităţii şi tăcerii, cu soarele deasupra sau cu sălaşurile de umbră de unde Chía scăpa ca o dansatoare solitară în imensul cerc al cetăţii din înalturi, vocea păsărilor care puteau învăţa rugi şi călători şi fără aripi ca să ajungă ultimele ştele, toate acele înţelesuri pe care nu le puteau pricepe decît sacerdoţii pentru că timp de doisprezece ani rămîneau închişi în temple speciale unde învăţau socotelile timpului, rugăciunile magice, ritualurile, profunda semnificaţie a lucrurilor ca mai apoi ieşind în lume să prelungească privilegiile castei lor moştenite pe urmă de fiul mai mare al surorilor lor cum se întîmpla şi cu *caciques*, se gîndi din nou la sacerdoţi şi se opri pentru că fetiţa pe care de-acum pentru totdeauna avea s-o numească Don-

siquira începu să plîngă răzbită poate de frig, o acoperi cu mantia strîngînd-o mai tare la piept și copila se întoarse pe încurcatele drumuri ale viselor în timp ce Fagua se apropia de lagună, aspira parfumul aparte al undelor în permanentă mișcare, asculta îndeosebi cîntecul stufărișului și al broaștelor care mureau și se nășteau pe maluri după chipul oamenilor care întotdeauna se născuseră și muriseră pe malurile marilor lacuri, apa o chema acum cu o rostire clară și constantă, buze de pești și iuți cuvinte de șarpe ce se ascunde printre ferigi, Furachogua cu enormele ei brațe deschise ca un urcior plin ochi de întuneric, Fagua simți cum apa i se încolăcea în jurul gleznelor trăgînd-o spre ea cu mîngîieri de îndrăgostit și-și aminti atunci de Ogontá cum deschidea cărările trupului ei cu gingășie și cu sălbăticie, crezu că-l simte din nou așa cum cu cîteva zile înainte îl avusese alături chiar aici, lîngă apă, un fior ascuns o străbătu la amintirea plăcerii trecute și se opri, dar nu șovăitoare pentru că hotărîrea ei era deja luată, ci neliniștită și emoționată, așteptînd să i se oprească intensitatea bătăilor nebune din piept și apa roșie care-i curgea pe sub piele să-și oprească tumultul, se gîndi la Amanecer ca și cum ar fi presimțit că în clipa aceea chiar fata îi descoperea lipsa printre *tiguyes* și ieșea în întuneric înspăimîntată de presimțirea plecării ei definitive spre celălalt tărîm al vieții, Fagua se bucură că-și părăsise patul pentru că era sigură că în dimineața următoare, ajunsă la culme mînia lui *cacique,* el ar fi poruncit să fie vîrîtă în groapa cu gîngănii și acolo i-ar fi rămas trupul neînmormîntat și ea ar fi început să rătăcească prin ținuturile tenebrelor fără putința de a reveni la o existență nouă din lipsă de trup, ar fi rămas un biet gînd dureros și o căință mistuitoare, în schimb acuma își avea trupul întreg, Donsiquira și-l avea pe al ei și în curînd amîndouă aveau să se contopească cu imensul văl tumultuos al apei. Apa din străchini nu putuse să prevadă că Lorenzana avea să rămînă opt luni în închisoarea secretă, și nici că eliberată fiind va găsi că viața e la fel ca mai înainte și ca întotdeauna nu numai în casa ei ci și în privința prietenilor și a tot ceea ce avusese legătură cu ea înainte de a cere fără să știe cum refugiu la mînăstire

fugind nu atît de infidelitățile și mîrșăviile lui Andrés cît de propria ei conștiință zdruncinată de tot soiul de greșeli și de păcate, pentru a o pune în libertate sau cel puțin pentru a-i da vestea se prezentase la închisoare însuși Mañozca, îi deschise bătrînul Mateo care-și văzuse frustrate intențiile de a o îndupleca să-i cedeze în timpul lungilor luni de captivitate posedînd între timp numeroase alte deținute în ale căror trăsături grosolane se încăpățîna să vadă chipul palid și nespus de frumos al Lorenzanei, Mañozca înaintă pe coridoarele sumbre pînă la ușa cu numărul zece și odată deschisă îi spuse scurt sînteți liberă, soțul dumneavoastră don Andrés a depus deja cei patru mii de ducați de Castilia, iar acum mai rămîne doar să îmbrăcați sanbenitul și să asistați astfel la una din liturghiile oficiate la catedrală, cei doi ani de deportare nu trebuie îndepliniți imediat și probabil nu veți fi niciodată nevoită să plecați din Cartagena de Indias care fără prezența dumneavoastră ar rămîne ca un port fără de nici o barcă, și Lorenzana îl asculta fără să-l privească observînd chipul încordat al lui Amanecer de los Angeles în ale cărui trăsături găsea o anumită asemănare cu cineva foarte aproape de sufletul ei fără să poată spune exact de cine era vorba, ochii mari ai negresei nu se mișcau deloc, abia de i se întredeschideau buzele ca într-un murmur tăcut, ca și cum ar fi conjurat spiritele rasei sale împotriva acelui bărbat cu privire nerușinată și cu fața brăzdată de lupta dintre un corp păcătos și o conștiință rigidă, mîinile lui Amanecer se strînseră cu atîta putere încît pe sub pielea ei neagră încheieturile degetelor se vedeau albe ca și cum i-ar fi rămas dezgolite și i-ar fi ieșit oasele printr-o îngrozitoare descompunere, Mañozca vorbea în continuare și îndărătul lui se zărea figura bătrînului Mateo, cu pălăria în mînă și sabia la cingătoare cum oricare putea să poarte cît timp nu era vorba de un călugăr ci de un apropiat al casei, peste umărul lui Mañozca în veșmintele lui negre și ascetice și cu panglica verde care-i susținea medalia ovală, privirile lui Mateo se plimbau pe trupul acela pe care nu reușise să-l aibă, Lorenzana se prefăcea a fi indiferentă, dar era mulțumită la gîndul că va recupera totul, poate că

de-acum în libertate avea să-i fie dor de furtunoasele nopți din închisoare, de prezența celor care intrau la diferite ore în celula ei, de ritualurile care se împlineau cînd clopotele bisericii vecine băteau miezul nopții, de năvala de bărbați și femei și animale care într-o hărmălaie lubrică îi posedau trupul împiedicînd-o să uite spasmele plăcerii, și se mai gîndea la zecile de bărbați și de femei, mai ales femei care aveau să rămînă acolo închise timp de luni și de ani suportînd necontenitele interogatorii, abuzurile pe care le comiteau inchizitorii dezbrăcîndu-le să le caute semnul diavolului în cele mai ascunse părți ale trupului, torturile la care le supuneau pentru a le face să-i denunțe pe alții ca să-i stoarcă de bani sau să reînnoiască spectacolul cu corpuri care nu cunoșteau încă practicile torturii, și gîndind la toate acestea se bucură din nou că pleacă, Mañozca îi spunea că în pocăință își va găsi izbăvirea dar ochii lui bulbucați cutreierînd-o din cap pînă-n picioare dezmințeau ceea ce-i bolboroseau buzele, vorbea despre sergentul Francisco de Santander și de numeroasele lui metehne și de abaterile ce i se imputau și Lorenzana surîdea în ascuns pentru că aflase în închisoare că dacă Mañozca îl acuza pe sergent în Cartagena de Indias acesta îl acuzase pe Mañozca în Spania și se zvonea că inchizitorul avea să fie chemat în foarte scurt timp la Curte să-și explice purtarea, cum de se amesteca în zaiafeturile din Mlaștină și din Getsemani, de ce averea lui personală sporea odată cu contrabanda de mărfuri, în ce fel devenise proprietarul celor două corăbii pentru transportul de sclavi negri și alte bagatele care erau subiect de trăncăneală în port, în balcoanele din strada Las Damas, în bastioanele fortului Icacos și în umbra coridoarelor cu pardoseală șlefuită cu efortul și sudoarea negrilor, și acuma tocmai îi spunea, puteți merge, eu am convingerea că acest îndelungat timp de sacrificiu a fost totodată de rugă și de reculegere și că vă veți întoarce la ai dumneavoastră cu dorința de a făptui lucruri bune și de a nu mai cădea niciodată în ispita de a repeta rugăciuni eretice și blasfemii și de a nu folosi filtre sau descîntece pentru a atrage bărbații pe care-i atrageți prin simpla

magie a ochilor dumneavoastră negri ca sufletul meu, și de a nu continua să citiți în argintul viu din strachini pentru că rînduielile viitorului nu pot fi scrutate decît de Dumnezeu Tatăl, și Amanecer de los Angeles se arăta din ce în ce mai nerăbdătoare, îi ardeau tălpile de dorința de a dansa ca să comunice cu ai ei, nu cei care-i însoțiseră pe părinții ei la bordul unei corăbii de pe coastele Africii ci aceia care existaseră dintotdeauna, Shangó și zeii tutelari și făuritorii lumii la care se putea ajunge numai printr-o transmigrație ale cărei principale elemente erau muzica și dansul, înțelegînd prin acesta un dans nu afectat și stîngaci ci ca ritual, ca o ofrandă, o contopire a trupului cu muzica ce era forma ei de a se ruga și de a se simți mai aproape de divinitate, parte din ea, divinitatea însăși în esența ei cea mai pură, în sfîrșit Mañozca își termină peroratia și Lorenzana trecu pragul atingînd cu faldurile rochiei haina cea neagră a lui Mateo care se cutremură pînă-n rărunchi, nu-l privi pe Mañozca și nici nu-i adresă vreun cuvînt, după ea ieși Amanecer și în timp ce străbăteau coridorul lung și întunecat auzeau tînguiri și gemete care ieșeau în rafale prin ochiurile oarbe ale ferestrelor pecetluite de o infinitate de gratii ce opreau pînă și pasul mut al luminii, aceeași care-o izbi în față din plin pe nevasta lui Andrés del Campo cînd puse piciorul în stradă unde o aștepta lectica, sui în ea și sclavii o porniră la drum căutînd umbra streșinilor aproape inexistentă în arșița amiezii în timp ce Amanecer urma cortegiul cu pas cadențat, convinsă acum mai mult ca oricînd că reprezentanții Sfîntului Oficiu erau atît de îngroziți de vrăjitoria din Noul Regat încît făceau tot posibilul s-o ignore mulțumindu-se să pedepsească doar deliete minore din cele care nu meritau nici cea mai măruntă sentință judecătorească, deși Amanecer știa, pentru că Ana Matienzo și ea și Paula de Eguiluz o citiseră într-un glas și dintr-o singură privire în strachinile prezicătoare, că aveau să facă ceremonii grandioase prezidate de cruce și vegheate de spadă în cadrul cărora să-i învețe minte pe iudei și pe presupușii șarlatani și pe eretici și pe blasfematori în timp ce vrăjitoarele continuau să se întrunească vinerea, durînd cultul lui Buziraco și

pregătind moştenirea pe care aveau s-o preia cu mulţi ani mai tîrziu alte vrăjitoare, dar nu autentice ca cele de atunci, nemaitrăind într-o lume de ceremonii magice şi de ritualuri ci avide de cîştig, vînzînd cărţi de joc şi băi ale norocului şi amulete pentru a prelungi în timp umbra unei terori a superstiţiilor, nemaiexploatînd necesitatea spirituală a unor oameni deposedaţi de zeii lor ci sprijinindu-se pe neajutorarea celor slabi pentru a-i păgubi vînzîndu-le cîte un petic de realitate inexistentă, la fel de iluzorie ca o stea în apa din strachină. Apa curgea repezindu-se de-a lungul şanţului pînă se pierdea printre foşnetele porumbiştii, şi Amanecer Fernández o urmărea cum se tot duce ca o lacrimă nesfîrşită în timp ce în *patio* Nicolasa curăţa manioc pentru *ajiaco*-ul de vineri, era de necrezut cum viaţa mergea înainte ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, era îngrozitor cu cîtă seninătate se accepta crima, ea şi Bernardo făcură un asemenea comentariu cu voce joasă pentru că acuma domnii din guvern fixaseră premii pentru trădare şi cum toate libertăţile fuseseră asasinate se găsea cîte unul dornic să-şi atragă simpatia lui Ángulo y Olarte şi prin intermediul lui pe cea a autorităţilor denunţîndu-şi vreun vecin, spunînd că e suspect de trădare faţă de rege fiindcă tot critică măsurile luate de guvern, Amanecer după acel tragic întîi februarie rămăsese buimacă şi nici după o săptămînă nu-şi revenise, l-au omorît, îi spusese Bernardo, în clipa asta capul lui José Antonio băgat într-o cuşcă şi păzit de un pluton de soldaţi trebuie să fi sosit deja la Guaduas unde-l vor expune pînă ce timpul l-o distruge, pînă-l vor ciuguli vulturii, şi Amanecer se gîndea la fruntea semeaţă a metisului rebel, la părul lui răvăşit de vînt, la ochii lui acum fără lumină pironiţi înspre orizontul de-a pururi întunecat al Noii Granade, la buzele lui încleştate de parcă nu voia să-i scape grămada de vorbe prin care le-ar fi putut arunca în obraz alor săi trădarea nu faţă de el ci faţă de cauza mişcării de *comuneros* care trebuia să devină cauza întregului continent, îşi amintea de linia fălcii lui ferme şi hotărîte dar ajungînd aici o sfîşia mîhnirea la gîndul că mai jos nu era decît sulița grosolană în care stătea înfipt capul ca un stindard strîns, ca un scut sau mai degrabă

ca un pumn înălțat cu mînie spre cer, l-au ucis, auzi din nou cuvintele lui Bernardo, cum că-l spînzuraseră pe José Antonio sub ochii unei mari mulțimi de oameni care se bucurau de spectacol ca în fața unei farse foarte amuzante, și apoi călăul îmbucătățise trupul căpitanului *comunero* separîndu-i capul, mîinile și picioarele, și aruncaseră restul în flăcările unui rug cu o zi înainte aprins în fața eșafodului, și Amanecer ascultîndu-l se gîndea la istoria cumplită pe care tot el i-o povestise cu cîteva zile în urmă, istoria aceea îngrozitoare aflată de la Primitivo Veloza și care se referea la execuția lui Tupac Amaru, și pe el îl ciopîrțiră ca pe Galán, și restul trupului lui fusese ars și capul și membrele risipite prin tot ținutul Cuzco pentru a răspîndi groaza și a pune stavilă oricărei mișcări subversive pe viitor, în felul acela tot Noul Regat rămînea condamnat la supunere și tăcere, l-au omorît, repeta Bernardo Malpica, cu ochii plini de lacrimi de bărbat și cu mîna crispată pe sapă pentru că acum autoritățile confiscau toporiștile, și continua să-i spună că piciorul lui drept fusese trimis în ținutul natal, în Charalá, și ea îl vedea pe viteaz la anii primei tinereți cînd străbătea străzile orașului său, săltînd pe trotuare și aprinzînd inima fetelor cu ținuta sa mîndră și vorba curgătoare și gesturile plăcute, piciorul drept era singura moștenire pe care orașul Charalá o primea de la cel mai ilustru fiu al său pentru că Amanecer știa că dacă acum era renegat și se scuipa pe numele lui peste cîțiva ani avea să-i fie reabilitată memoria, avea să fie privit ca un erou ce fusese și nu ca incestuosul și monstrul și asasinul pe care-l zugrăvea sentința de condamnare, și mîinile, îl întrebase pe Bernardo și el îi spuse că stînga era pe punctul de a sosi la Sangil iar dreapta sta să sosească azi sau mîine la Socorro, că o vor pune într-un par înalt la intrarea în sat veghind parcă drumul, parcă semnalînd viitorilor rebeli ce li s-ar putea întîmpla dacă nesocoteau autoritatea în mod legitim constituită, acea autoritate care în Noua Granadă era binecuvîntată de arhiepiscopul trădător și mincinos ce dizolvase trupa celor exploatați în fața colonadelor din Santa Fe, și Bernardo continua să-i spună că

piciorul stîng îl duseseră la Mogotes și ca și cum ar fi fost puțin îi confiscaseră bunurile pe care nu le avea dat fiind că întotdeauna fusese foarte desprins de cele materiale și dacă avea două cămăși dădea una fraților lui de mizerie, și că urmașii lui aveau să fie declarați infami, copilașii lui, aceeași fetiță care biciuită de călăii lui Angulo y Olarte acceptase să mintă acuzîndu-l deși îl iubea cu aceeași tandrețe cu care el o răsfățase întotdeauna, și casa urma să-i fie distrusă, iar pe pămîntul și ruinele ei aveau să împrăștie sare de Nemocón, din cea udată acum de sîngele martirilor de la întîi septembrie, și Amanecer continua să privească apa pîrîului, și o dorință stranie, încă nedeslușită bine, începea să-i pună stăpînire pe gînduri, nu era drept și nici uman să lase ca furtunile și soarele și păsările să distrugă capul eroului, nu putea permite ca mădularele lui să fie motiv de batjocură risipite prin sate atît de îndepărtate, n-avea să lase ca sufletu-i să rătăcească timp de secole în căutarea trupului sfîrtecat ca să poată apărea în chip demn în fața judecății de apoi, trebuia să adune toate acele părți ale trupului său, capul și mîinile și picioarele și să le dea odihna pămîntului pentru ca sufletul să-și găsească și el odihna ce-i fusese refuzată de justiție și de religie, încetă să mai privească pîrîul, ascultă cum se înfiorau frunzele porumbiștii și se întoarse în *patio* s-o ajute pe naşa Nicolasa, să pregătească gelatine și acadele, sucul din trestie de zahăr din care adeseori băuse și José Antonio să se răcorească după truda de vineri, să spele ceșcuțele pentru mied și rachiu, dar viața nu mai putea fi la fel ca mai înainte, nici ea nu mai putea fi aceeași, îi șterseră surîsul de pe buze așa cum de pe fața ținutului îi fusese ștearsă speranța, cei patru morți și cincisprezece deportați deveniseră fantasme și numai simplul lor nume înspăimînta pe acei bărbați și femei care cu mai puțin de jumătate de an în urmă făcuseră una dintre cele mai mari demonstrații de curaj din istoria Noului Regat, arhiepiscopul își vedea de veniturile lui, popii continuau să exploateze poporul și să-i vîndă rugăciunile, perceptorii făceau și ei nelegiuiri confiscînd ogoare și recolte, paznicii stăpînirii continuau să violeze femeile în complicitate cu pustieta-

tea drumurilor și să omoare bărbați pe la spate la adăpostul cotiturilor folosind justiția drept paravan, creolii trădători își îngroșau averile cu sudoarea și foametea celor exploatați, autoritățile călcau mai apăsat și mai răsunător pentru că știau că în fața lor oamenii fugeau înspăimîntați spre vizuinele lor mizere, iar cenușa trupului lui Galán se cernea asupra pămîntului, le invedera locuitorilor din Noua Granadă măsura lașității lor comparabilă numai cu ceea ce pierduseră prin renunțare și abandon, forma un nor de furtună care abia se zărea în orizontul îndepărtat, și deschidea, fără ca nimeni să-și dea seama, perspectiva unei reînvieri, pentru că revolta obștii fusese asasinată și aruncată în apele uitării dar orice leș asasinat ajunge să plutească din nou la suprafața apei. Apa trebuie să fie nerăbdătoare să țîșnească pe porțile ecluzelor se gîndi Amanecer auzind cum sirenele care tăcuseră o vreme își reluau strigătul pe colina orășelului nou, și gîndind asta îl privi pe Fabricio care revizuia hîrtiile de pe măsuță în penumbra din camera pedepselor, era inutil să continue o lucrare pe care nu o va citi nimeni, care nu va muri acolo alături de vechiul registru de proprietăți și amenzi luat de pe raftul trezoreriei părăsite, ea și Fabricio nu aveau să simtă nici o durere, doar surpriza de a vedea apa sărind asupra-le ca o pisică sălbatică și apoi o ușoară convulsie după care totul se va fi terminat, alge și pești vor intra în cameră și le vor atinge trupurile și cu timpul se vor contopi cu ei, poate că foile registrului și hîrtiile acelea aveau să supraviețuiască un timp mai îndelungat și peste ani și ani vor fi găsite de vreun scafandru temerar care va coborî pînă la străduțele deja năruite ale satului înecat, ar fi inutil să mai lucreze acum pentru că o lucrare scrisă are ca scop imediat să deștepte preocupări celui ce o citește, să-i revizuiască modul de a gîndi, să-i reînnoiască ideile, să-i pună la dispoziție arme și unelte cu care să deschidă drumri și tranșee dar dacă nu-și împlinește misiunea o scriere e literă moartă și deci inutilă, Amanecer primi de la Fabricio trei pagini deja dactilografiate și înțelese că el își lua foarte în serios munca, trebuie să terminăm înainte de căderea nopții, îi spuse băgînd o nouă foaie în mașina de scris portabilă și con-

tinuă să bată în timp ce consulta cărți și un caiet cu diferite însemnări, Amanecer le citi și descoperi multe puncte de vedere comune cu ale ei, omul latino-american are nevoie de un țel, de un drum pe care să înainteze în căutarea trecutului său dat fiind că aceasta este unica formă de a-și înțelege prezentul și de a-și construi viitorul, o comentaseră de multe ori în clasă și gîndindu-se la asta își aminti de colegii de curs și se neliniști imaginîndu-și ce aveau să spună la vestea morții lor, dar imediat își dădu seama că se putea întîmpla să nu afle niciodată, ea și Fabricio plecaseră la Guatavita fără știrea nimănui și unica mărturie ar fi automobilul lăsat pe-aproape de casa bunicii Felipa, iar ea chiar dacă ar bănui ceva n-ar îndrăzni s-o confirme pentru că, potrivit concepțiilor ei de viață numai Dumnezeu putea dispune, nu și creaturile lui, în afară de aceasta la San Bonifacio nu se știa de existența bunicii și nimeni nu le-ar fi găsit trupurile într-o asemenea imensitate mai ales că imediat după năvala apei ea avea să aibă grijă să tragă zăvoarele ca un ultim act conștient înainte de a-i împresura umbra veșnică, nu avea chef de lucru însă Fabricio părea cuprins de febra căreia îi cădea pradă de cîte ori se afla în fața unei mașini de scris și a unei coli albe, îl văzu total concentrat asupra lucrării conceptualizînd ideile schițate la curs în ultimele luni și reflectă cît de ciudat era faptul că se îndrăgostise de el într-o asemenea măsură încît ajunsese să uite de celelalte aspecte ale vieții ei în afara acestei iubiri, acum cînd gura-i fusese sărutată și își dăduse seama cum i se trezeau în trup un potop de senzații noi simțea dorința ca el să-i atingă fiecare părticică ascunsă a pielii, s-o învețe și să-i arate cărări pe care senzațiile ei nu mai umblaseră niciodată, să-i spună cuvinte ca cele pe care le intuia doar în conversațiilor colegelor, și să-și lepede amîndoi hainele și trupurile să li se contopească pătrunse de o căldură unică dincolo de orice convenționalism, continuă să-l privească și observîndu-i mîinile care apăsau ritmic pe clape și le imagină cum i-ar dărui mîngîieri pentru că-l simțea al ei și pentru că credea că-i aparține, știa acum că el o iubește, deși continua să fie zgîrcit cu vorbele, știa că dorința ei

găsea ecou în sărutarea lui Fabricio, dar în acelaşi timp înţelegea că deja minutele vieţii lor sînt numărate pentru că potrivit ziarelor de dimineaţă porţile ecluzelor aveau să fie deschise la orele cinci după-amiaza în cadrul unei festivităţi speciale la care urmau să asiste autorităţile, cei dintotdeauna, clericii şi militarii şi civilii şi în afara lor mulţime de oameni simpli, instalaţi cu toţii într-un loc amenajat pe colina noului orăşel ca să vadă cum impunătoarea masă lichidă îşi face intrarea pe trei făgaşuri diferite răzînd de pe faţa pămîntului arborii din vale, dizlocînd pietrele drumurilor, doborînd gardurile şi zdruncinînd satul cu iuţeala unui cataclism, izbindu-se de ziduri, dărîmînd acoperişurile şi pătrunzînd poate în locurile cele mai tainice, în celula închisorii unde se sărutaseră, în biserica cu pereţii coşcoviţi şi vitraliile sparte, în curtea tăcută a şcolii, în cimitirul unde oasele părinţilor ei se odihneau amestecate de-a valma în aceeaşi groapă pentru că după accident nimeni nu mai fusese în stare să le separe sau să le identifice, peste glastrele din grădina semănată cu flori incandescente şi arborele din piaţă cu banca lui dărăpănată, toate astea aveau să se întîmple la cinci după-amiază şi ceasul arăta acum patru şi cîteva minune, aşadar ceea ce scria Fabricio era acum inutil dar nu avu curajul să i-o spună, era ca şi cum l-ar fi pus în gardă asupra celor ce aveau să urmeze şi nu voia să-l înspăimînte, dacă nu putuse trăi alături de el avea să aibă cel puţin satisfacţia de a muri lîngă el, se ridică de pe canapeaua veche şi puse foile pe masă, cum ţi se par, întrebă el, şi ea nu ştiu ce să-i răspundă pentru că nu le putuse termina, eu susţin, urmă Fabricio, că nu mai putem continua să ne resemnăm cu numele de continent al viitorului ci trebuie să începem a fi un prezent şi pentru asta trebuie să dovedim curaj, o hotărîre irevocabilă şi în plus o profundă încredere în destinul nostru, Amanecer se apropie de uşă şi privi mirtul centenar, îi smulse o frunză şi cu ea îşi parfumă dinţii şi limba şi simţi din nou fiorul primului sărut, închise uşa fără să-i pună încă zăvorul şi luă o carte de Sartre, o deschise la întîmplare şi citi, pentru că amin-

tim omului că nu există alt legiuitor în afară lui însuși, și lipsit de sprijin singur va decide asupra sa, și pentru că arătăm că omul se va realiza ca om nu întorcîndu-se spre sine, ci căutînd mereu în afara lui un scop care poate fi o anume eliberare, o anume realizare specială, și lăsă cartea deoparte pentru că lectura o obliga să-și revizuiască faptele și o punea în alternativă între a căuta o soluție mai bună, care ar fi însemnat renegarea intențiilor ei, sau a se resemna cu o renunțare absolută păstrîndu-și-le și nu știa care din soluții era cea indicată, și strîngînd puternic pleoapele hotărî să uite de toate și să aștepte desfășurarea evenimentelor dar i se păru o prostie să aștepte ca și cum viața nu i-ar aparține, ca și cum ea n-ar avea nici o participare și hotărî că avea să aștepte fără să se clintească, fără să-și schimbe hotărîrea pentru că singurul lucru care ar fi determinat-o poate să și-o schimbe ar fi fost dragostea și nu avea dreptul la ea în ciuda faptului că descoperise chiar în acea ultimă după-amiază că Fabricio o iubea și nu pentru moment cum crezuse la început ci pentru o eternitate, revăzută și pagina asta, îi spuse el întinzîndu-i-o, și castelele de nisip ridicate de Amanecer se năruiră într-o clipă și apoi ea își spuse că nu erau castele ci panteoane pentru că nu-și construia visuri ci își pregătea agonia, apucă foaia dar rîndurile îi jucară în fața ochilor, se strîmbară și o puse peste celelalte în timp ce Fabricio continua să bată la mașină, absorbit ca atunci cînd își preschimba amintirile în acea încercare de roman în care avea mare încredere și care poate era singura preocupare a lui Amanecer dat fiind că era sigură că memoriile lui romanțate nu aveau să fie citite niciodată în formă de carte și nu aveau să-i aducă autorului nici critică, nici laudă, și gîndindu-se la asta simți din nou teama că se afla pe un drum greșit și dori să iasă din vale înainte ca deschiderea ecluzelor să permită năvala dezlănțuită a apei.

Ce ciudat mi se pare că oamenii nu au învățat încă să trăiască în apă cînd în adîncurile ei trăiesc atîtea ființe și mai ales acolo domnește mama noastră Bachué cu fiul ei nu transformați în balauri mici sau șerpi ca pe vremuri ci cu adevărata lor înfățișare la fel cu a noastră și dacă

ei trăiesc acolo şi eu pot trăi alături de ei chiar dacă nu ca în zilele de strălucire cînd *cacique* mă deosebea de celelalte şi mă încărca de daruri ce stîrneau admiraţie şi invidie ci doar ca o umbră dacă în cetatea albastră a cerului din adînc există vreo urmă de întuneric nu-ţi fie teamă fetiţa mea frumoasa mea Donsiquira că mama nu te va părăsi nici o clipă şi-i voi învăţa pe peşti cîntecele care-ţi plac şi ei cu vocile lor de culori ţi le vor spune în tăcere şi aşa cum păsările se adună în stoluri prevestind căderea primelor ploi şi vietăţile din afund vor trece agere căutînd ramurile ferigilor care cresc mulţime numai pe ţărmurile cele mai îndepărtate care n-au cunoscut picior de om şi nici pîntecul neted şi uşor al vreunei plute şi toate vor învăţa să te distreze şi amîndouă vom străbate spaţii enorme în rapidele jonci ale ploii pînă vom coborî treptele ce ne vor da putinţa să ne refugiem în sînul dulce al lui Furachogua care nu are limite pentru că apa este lumea aşa cum spun sacerdoţii pregătindu-se să intre în stările lor de transă prin care se văd alte limanuri şi alte sensuri ei vorbesc de timpuri îndepărtate cînd totul era apă şi în valea inundată se auzea numai cîntecul broaştei acolo unde se refugiaseră primii oameni aşteptînd ca Zhúe să-şi recapete puterea şi să usuce pămîntul şi să dea culoare verde ierbii ca să iasă dintre brazde şi să le acopere şi să orînduiască din nou arborii şi în ei păsările şi să semene pădurile ca cerbii să aibă unde să-şi ascută impetuoasele lor coarne şi mai povestesc sacerdoţii despre o vreme cînd nu exista apă ci numai flăcări şi bărbaţii şi femeile erau păsări roşii care înghiţeau foc pînă ce s-au restabilit ordinea între lumină şi umbră şi fiinţele au putut să se ridice pe verticală pe pămînt şi să-i taie brazde şi să înalţe case şi colibe şi să umple singurătatea grădinilor cu flori ca acelea care împodobesc grădinile prin care se plimbă stăpînul meu *cacique* aceleaşi în care Amanecer l-a văzut discutînd cu Ogontá cînd eu aveam deja aprinsă în mine dorinţa dar mai eram încă femeia altui bărbat şi mai vorbesc sacerdoţii despre ceea ce este viaţa noastră şi o compară cu fumul care suie în ceruri din ruguri pentru că spun că venim dintr-o viaţă anterioară asemănătoare acesteia dar mai anevoioasă şi că ne în-

dreptăm spre o altă existență mai bună decît aceasta și că în fiecare cerc de viață care înaintează precum urcă fumul pînă la nori viața e mai luminoasă și mai împlinită așa cum vreau să fiu eu din dragoste pentru Ogontá pe care trebuie să-l chem acuma ca să mă aștepte nu puteam lăsa să fiu risipită pe pămînt pentru că arborii cînd cad nu pot să renască în altă parte și trupul meu ar fi fost ca un arbore doborît fără posibilitatea de a mai avea o frunză nouă de aceea vreau să mă scufund înainte de a-mi fi furat trupul ca să am cu ce trăi dincolo de povîrnișurile galbene și negre care străjuiesc malurile marelui rîu apa îmi atrage picioarele afundate cu o dulce insistență din toate părțile și dacă în urmă totul e beznă în fața mea laguna se întinde limpede și străveche și deși Chía nu vrea să mă privească în clipa asta apa strălucește pînă în depărtare unde se confundă cu umbra arborilor foșnitori care-o veghează nu plînge Donsiquira nu vreau ca plînsetul tău să alunge peștii pentru că numai ei ne pot arăta drumul știu că un stol de păsări fără cîntec și fără aripi ne va călăuzi pînă la imensa așezare unde va înflori surîsul mamei noastre apa și unde mîinile ei nesfîrșite le vor prinde pe ale noastre ca o dovadă de iertare fiindcă întotdeauna am gîndit că ea care-a iubit atîta încît a populat lumea va înțelege și iubirea mea și în numele iubirii va fi în stare să mă primească în imensa ei împărăție de vînt umed care se va deschide cu totul ca să mă vadă și nu numai pe mine ci și pe Donsiquira care acum s-a trezit și privește apa și mă privește în ochi ca și cum și-ar aminti de primele ei zile cînd în bărcuța din bumbac și bucsău plutea pe rîu ca să-și încerce norocul în viitor și cum nu i s-a scufundat bărcuța știu că va găsi calea să mă lumineze în urma cîrdului de pești colorați și alături de cîntecul broaștelor care ne va lămuri auzul cu ecourile cuvîntului lor precis încîlcit între rădăcinile trestiilor care acum mi se par din ce în ce mai îndepărtate pe măsură ce înaintez scufundîndu-mă în apă și simțind-o deja nu împrejurul gleznelor ci îmbrățișîndu-mi genunchii și mîngîindu-mi talia și atingînd mai apoi gleznele Donsiquirei care-o observă curioasă fără pic de teamă

pentru că așa cum spun sacerdoții apa este un templu și în el se intră cu reculegere și evlavie și fără nici o teamă fiindcă zeii au făcut totul și nu puteau crea vreun lucru rău sau dăunător pentru bărbați și femei și copii pentru că sîntem deosebiți de plante sau de pești sau de păsări și prin noi curge un sînge roșu iar prin arbori un sînge verde și sîngele roșu este hrana lui Zhúe astfel că el ne privește și știe tot ce s-a întîmplat de la începutul primelor vîrste e pentru noi ca un tată și astfel sîntem fiii lui în aceeași măsură omul sau micuța furnică ce aleargă printre brazde sau ochiul strălucitor al stelei care în clipa aceasta își deschide pleoapele și-mi arată de-a lungul apei ceea ce acum înțeleg că de la început a fost singurul meu drum. Un drum de foc a desenat pe cer o stea coborînd fulgerător în mare pe lîngă portul unde ieri au descărcat un nou transport de sclavi aduși de data aceasta cu semnele unei boli ciudate care a produs panică printre marinari deși ei nu se tem de obicei de nimic căliți cum sînt de atîtea călătorii pe mare și lucruri văzute pe care omul de rînd nici nu și le poate imagina măcar și eu am asistat din pură întîmplare la sosirea corăbiei pentru că am ieșit cu Amanecer să-i fac o vizită Anei Matienzo și n-am găsit-o și atunci Amanecer mi-a cerut permisiunea să se ducă la Getsemaní să-și viziteze cîteva prietene și cînd m-am întors singură acasă la Ana ea mă aștepta ca și cum ar fi presimțit că voi trece s-o văd și după ce m-a privit îndelung în tăcere m-a îmbrățișat și mi-a spus stăpînă te așteptam și eu m-am tulburat profund pentru că mi s-a părut că vorbea cu vocea lui Amanecer dar după aceea și-a schimbat tonul și a început să-mi povestească despre minunatele experiențe pe care le-a trăit în noua sa viață și tot ascultînd-o a trecut atît de repede timpul încît afară s-a întunecat și i-am cerut să trimită pe cineva la mine acasă s-o caute pe Amanecer pentru că nu-mi place să ies singură cînd strada intră în puterea întunericului și mi-a zis că nu e nevoie pentru că te voi însoți eu dar nu pleca încă și hai să mai vorbim cîteva clipe mi-a cerut să-i povestesc de închisoare și de mînăstire și de Mañozca inchizitorul care s-a impus clerului din Cartagena de Indias printr-o serie de încălcări ale

legii și obrăznicii în care e amestecat pînă și noul guvern și eu i-am povestit multe lucruri dar pe altele le-am trecut sub tăcere pentru că ceea ce mi s-a întîmplat la închisoare nu e de trîmbițat și deodată am privit-o lung și i-am spus Ana tu nu ești tu ci altă ființă cu înfățișarea și îmbrăcămintea și vocea ta și mi-a surîs senină ca și cum n-ar fi avut motiv de neliniște și singurul lucru pe care mi l-a spus a fost că lunile pe care le-am petrecut în mînăstirea Carmelitelor și în închisoarea Sfîntului Oficiu reușiseră să mă zăpăcească nițel dar mi-a spus-o cu atîta drăgălășenie că nu m-am supărat ci mai degrabă am simțit dorința de a fi sinceră cu ea și de a-i povesti în ce fel de mulțime de prezențe stranii îmi umpluseră de aventuri cotidiene părelnica singurătate a celulei și cînd am început să i le descriu m-a oprit da Lorenzana știu foarte bine asta pentru că odată cînd eram la o reuniune a Paulei m-am simțit înșfăcată și zburînd prin văzduh pe deasupra golfului și am intrat în celula cu numărul zece ca o tornadă sau ca un nor de furtună nu-mi amintesc dacă aveam contur omenesc știu numai că eram toată o dorință care palpita ca o inimă revărsată pe toată suprafața pielii mele și te întîlneam te pierdeam și în același timp te regăseam și eu am observat că Ana era diferită de cea dintotdeauna și am văzut cum buzele ei fine se îngroșau și i se întunecau dezvăluind niște dinți regulați și deosebit de albi și cuvintele-i nu mai semănau cu cele obișnuite ci deveneau invocații ca cele prin care negrii își cheamă zeii cînd se întrunesc pe plajă sau cînd sclavii fugari ies din adăposturile lor și țin sfat în umbra pădurilor și-i străluceau ochii atît de tare că a trebuit să mi-i închid eu pe ai mei să nu mă orbească și mi-a zis din nou stăpînă și cum aveam ochii închiși am simțit în preajmă întreaga prezență a lui Amanecer și deschizîndu-i am văzut că Ana și cu mine eram tot singure în coridorul casei ei și mi-am dat seama că una dintre sclavele ei mulatre ne aducea o tavă cu răcoritoare care m-au ajutat să mă limpezesc puțin cînd mulatra a plecat m-am apropiat de Ana și i-am spus nu poți continua să mă înșeli fiindcă știu că un spirit străin a pus stăpînire pe trupul tău și mi-a răspuns e cealaltă înfățișare a mea și am știut

că mă aflam în prezența lui Amanecer deși nu-mi puteam explica în ce chip am privit-o drept în ochi încercînd să-i pătrund și să străbat pe drumurile lor pînă în sufletul Anei pe care în ciuda faptului că o cunosc de ani de zile nu voi reuși s-o înțeleg niciodată și ea a rezistat privirii mele în timp ce cu o voce tînguitoare și aproape stinsă îmi spunea din nou stăpînă și am apucat-o de braț și am simțit nu pielea ei mătăsoasă și fină ci pielea viguroasă și neagră a lui Amanecer și nu puteam înțelege în ce fel erau în ea două făpturi la un loc și cînd i-am spus-o a încercat să-mi explice dar cuvintele au fost spuse în vînt și vîntul le-a șters pe măsură ce-au fost rostite îmi amintesc totuși cum mi-a explicat că aparținea unui timp suspendat într-un punct mort și că Amanecer irupsese în ea cu puterea rasei ei persecutate și proscrise punîndu-i stăpînire pe gînduri și pe sentimente adică pe întreaga ființă și-i influențase pînă și credințele și că de acum înainte două sau trei trecuturi distincte aveau să încerce a se adapta unui singur prezent lucru pe care nu avea poate să-l vadă ea împlinit ci bărbații și femeile cu o generație sau două după noi e destinul a continuat să-mi spună este sudoarea acumulată în santinele corăbiilor și vocea aceea amuțită în fundul putred al calelor care saltă din tăcerea ei pînă la mine în gîtlej și care prin pielea mea și prin mîinile și gîndurile mele caută să se asigure că nu va mai fi niciodată deposedată de drumul ei. Drumul acesta este singurul pe care-l pot urma dar deși încerc să i-o explic Nicolasei se pare că i-a dispărut cu totul pînă și puțina putere de înțelegere pentru că nu spune nimic mai ales de cînd s-a aflat că bucurîndu-se acum de sprijinul căpitanului José Bernet și al trupei sale domnii din Audiența Regală adică visitadorul regent don Juan Francisco Gutiérrez de Piñeres și alte notabilități ca Juan Francisco Pey Ruiz și Juan Antonio Mon y Velarde și Joaquín Vasco y Vargas și Pedro Catani împreună cu procurorul Manuel Silvestre Martínez au hotărît să declare nule neîntemeiate și fără valoare sau efect toate înlesnirile acordate de juntă în luna iunie a anului trecut și prin urmare să declare nul și conținutul capitulației

pentru a cărei respectare juraseră cu atîta solemnitate trădătorii și care fusese primită cu atîtea iluzii de către *comuneros* eu am avut cu-adevărat o bănuială de la bun început adică de cînd am aflat că Berbeo se împrietenise la toartă cu arhiepiscopul Caballero și amîna la nesfîrșit marșul spre Santa Fe închizînd chiar cîțiva căpitani care îndrăzniseră să-l îndemne la drum și iată la ce-am ajuns mai întîi i-au atacat pe bieții indieni din Nemocón și i-au omorît mișelește și le-au expus capetele ca pe niște mari trofee de nedreptate și apoi l-au închis pe bietul don Ambrosio care n-a mai avut succes în aceste lupte și imediat au emis mandat de arestare împotriva lui José Antonio și l-au prins și l-au acuzat de o mulțime de mîrșăvii după care l-au executat și i-au ras casa de pe fața pămîntului și astfel se zvonește că doña Juana Francisca va trebui să plece din Socorro pentru că fiind declarată infamă în public printr-o ordonanță citită în patru piețe la rînd nimeni nu vrea să mai aibă de a face cu ea și chiar evită toți să-i dea bună ziua fiindcă din nefericire oamenii sînt nemernici și-apoi în Noua Granadă stăpînește acum frica izvorîtă din lașitate sau lașitatea cauzată de frica ceea ce de fapt e totuna și eu îi explic că înainte ca pușca vreunui paznic al stăpînirii să-mi grăbească moartea e musai să-mi fac datoria de a aduna rămășițele lui José Antonio ca să le-ngrop într-un mormînt ca lumea și ea susține că n-a mai rămas nimic și că peste cîteva luni n-or să mai fie nici oasele și eu îi spun că ceva tot a rămas și c-o știu bine pentru c-am văzut o bucată din fluierul piciorului stîng ba și alte oase care se-nălbesc la intrarea în Mogotes și o parte din mîna pusă în vîrful unui stîlp pe drumul principal din Socorro și că de-acolo începînd pot merge la Charalá și la Sangil și pînă aici nu spune nimic nu se opune dar cînd îi spun că o să merg după aceea la Guaduas strigă pînă la cer că nu pot umbla singură pe drumurile Noului Regat care sînt din ce în ce mai periculoase și că Guaduas e la capătul lumii și că în afară de asta nici măcar doi reali n-am ca s-o pornesc la drum și adaugă că voi fi sau c-aș fi luată drept răzvrătită și că Guvernul i-ar confisca puținul pe care-l mai are adică oala în care fierbe *ajiaco* și vasele cu mied și

linguroaiele și cănile de lemn dar o calmez și-i spun că e datoria mea și că n-o să-mi pot găsi liniștea dacă nu duc treaba asta la bun sfîrșit și acuma chiar i-o spun din nou dar continuă să facă pe surda în timp ce curăță maniocul lîngă vatra care înainte îmi părea foarte veselă pentru că flacăra ei încălzește și ajută la gătit și luminează dar de cînd mi-a povestit Bernardo cum au pus pe rug resturile trupului lui José Antonio am ajuns să urăsc focul și-mi pare că vîlvătăile lui îmi spun cuvinte insultătoare și-și bat joc de mine și de sentimentele mele care au fost întotdeauna tăinuite și așa vor rămîne pînă în mormînt de-aș ajunge mai repede în el dar numai după ce mi-oi face datoria să-i îngrop oasele și asta numai eu o pot face fiindcă biata doña Juana Francisca a îmbătrînit cu douăzeci de ani și e c-un picior în groapă și abia de i-or ajunge puterile să meargă în altă parte se zice că la Barichara cît despre Toribia a fost obligată să plece pentru că i-au ras casa de pe fața pămîntului și-au presărat sare deasupra iar frații lui José Antonio care au murit ca Andrés care au fost deportați în Africa precum Hilario și Hipólito care au fugit din sărăcia asta de locuri unde erau țintă pentru puștile dijmarilor și gardienilor așa că dacă n-o foc eu nimeni n-are s-o facă și nu mi se pare drept ca pămîntul ăsta pe care a vrut să-l statornicească suveran și liber să nu-și deschidă un petic măcar ca să primească ceea ce-au lăsat din el mizerabilii ăștia care s-au folosit de autoritatea lui și respectul pe care poporul îl poartă sfintelor odăjdii ca cele pe care și le-a pus arhiepiscopul ca să țină slujba aia în piața din Zipaquirá unde a rămas de-a pururi pecetluită nenorocirea ăstei sărace lumi care lăsînd armele deoparte în dorința de a cîștiga fără vărsare de sînge și-a pierdut unicul drum. Mai privesc o dată drumul ăsta pe care Fabricio și cu mine am coborît la vremea amiezii și pe care nu-l vom mai străbate înapoi pentru că sînt mai convinsă decît oricînd că încăperea asta ne va fi mormîntul iar apa giulgiu peste puțin timp și refuz viața fiindcă acum cînd i-am spus că-l iubesc și am primit sărutarea lui știu că n-aș mai putea trăi decît alături de el și cum asta e imposibil prefer să ne cufundăm amîndoi în puțul ăsta orb al morții

despre care nu știm nimic desigur am gîndit întotdeauna despre om că nu poate fi o simplă materie evoluată și organizată într-un mod special și că spiritul lui constituind o parte a divinității prin moarte își va găsi integritatea gîndirii acum îngrădite de limitele cărnii și chiar dacă Fabricio nu-mi împărtășește părerea sînt sincer că cînd gîndesc că e unica valabilă cu puțin timp în urmă l-am întrebat de ce mai scria lucrarea dacă nu crede în posibilitatea salvării noastre printr-o întoarcere la adevăratul creștinism și de ce făcea o serie de considerații al căror centru și motiv era redobîndirea demnității umane și mi-a răspuns că Cristos e o simplă opțiune oferită latino-americanului dar că mai există și altele și că important era să se termine cu o religie greșită și impusă într-o formă brutală întrucît propovăduia supunerea și conformismul adică o negare a personalității umane în timp ce o religie adevărată care știe că rațiunea și centrul său este omul ar trebui să fie pozitivă și să pledeze în favoarea eliberării și realizării omului ca om și nu să contribuie la distrugerea lui prin teamă sau amenințare și probabil toate astea le scrie acum fără să ridice ochii de pe clapele mașinii în timp ce eu pot să-l privesc după bunul meu plac și să-i contemplu trăsăturile ferme și în același timp duioase și care trădează o tristețe ascunsă sau poate cum am gîndit înainte o viață interioară foarte bogată din care răzbat la suprafață doar mici și sporadice scîntei se apleacă să șteargă un cuvînt și-i văd ceafa și simt o dorință năpraznică să-l sărut nu cu pasiune ci cu o suavă și caldă tandrețe ca și cum m-aș dărui lui și iubirea asta mă întoarce din nou spre viață pe cînd rațiunea continuă să-mi întărească ideea morții acum mă privește și-mi surîde și mă întreabă unde mi-e gîndul pentru că probabil mi-o fi spus vreun cuvînt pe care nu l-am auzit se așază lîngă mine și-mi ia mîna și ne privim lung ca și cum pe puntea asta a ochilor ne-am dărui unul altuia într-asemenea măsură încît mi-e teamă să nu-mi ghicească intențiile dar se pare că nu le-a descoperit pentru că mă sărută pe frunte și eu simt că mă iubește și mi-o confirmă prin cuvinte pe care nu le-am mai auzit îmi spune te iubesc

Amanecer te iubesc cu adevărat și n-aș putea suporta să pleci viața mea nu are sens decît dacă ești lîngă mine și exist pentru că exiști și apoi tace și eu gîndesc că e tare plăcut să știu că mă iubește și că această dragoste pe care mi-o mărturisește nu mai este simpla reflectare a iubirii mele ci izvorăște din adîncul ființei lui e minunat să gîndesc că pot străbate orizontul sentimentelor lui ca un fulger care chiar dacă e trecător își lasă lumina în amintire și-i spun și eu te iubesc și mă îmbrățișează cu atîta tandrețe că mă simt în deplină siguranță și doresc ca apa să intre pe loc ca să ne surprindă îmbrățișați astfel și să ne învăluie fără să ne lase nici o clipă de gîndire ca nu cumva să ne separăm dar îmi dă drumul și-mi zîmbește și-mi spune vom avea timp la întoarcere să vorbim despre asta și să facem planuri nu numai în legătură cu lucrarea noastră comună ci și cu noi doi și se așază și continuă să bată la mașina de scris și mă uimește disciplina lui pentru că eu după ce l-am auzit și i-am simțit buzele pe frunte nu mă mai simt în stare să-mi coordonez gîndurile și singurul lucru pe care-l pot face este să strig în adîncul meu te iubesc te iubesc te iubesc și să-l privesc și iar să repet aceleași cuvinte deși îmi dau seama că nu mai e vreme să mă gîndesc la conținutul lor pentru că deschizînd ușa observ că s-a pornit din nou țipătul lung și ascuțit al sirenelor și mă uit la ceas și constat că mai e foarte puțin pînă la cinci și că în scurt timp nu vom mai putea ieși din vale pentru că chiar de-am încerca să suim colina apa va urca mai repede decît noi și ne va prinde de picioare și ne va trage în vîrtejuri care-și vor reduce din ce în ce mai mult mărimea pînă cînd forța lor ne va depune în locul acesta alături de mirtul care continuă să parfumeze orele și care nu va înceta să umple curtea cu umbra lui pînă cînd apa nu-l va învălui și-i va reduce foșnetul la tăcere aud în depărtare cum latră *Canelo* și mă gîndesc că el presimte tragedia pentru că ajung să-l văd pe fereastră cum s-a oprit pe cărarea ce suie colina orășelului nou și privește înapoi ca și cum s-ar fi hotărît să ne aștepte și atunci închid ochii tulburată și mă gîndesc că e absurdă hotărîrea mea și c-ar trebui să-i spun adevărul lui Fabricio să strîng din hîrtiile

mai importante şi să iau vechiul registru al primăriei ca s-o apucăm pe drumul lîngă a cărui margine pietruită continuă să ne aştepte *Canelo*.

Suaty Amanecer se temea şi ea de întuneric şi de aceea întîrzie un timp pînă să părăsească sălaşul, dar presimţirea că Fagua era în stare să împlinească ceea ce-şi propusese o împinse pînă la urmă într-o fugă oarbă şi nebunească spre malul lagunei unde întunericul se aduna compact între trestii ca să se risipească apoi în mici drumuri de lumină ce porneau dinspre torţa albastră şi tremurătoare a unei stele care reuşise să iasă de după perdelele întunecate ale norilor, se opri tulburată cu respiraţia gîtuită şi-şi aruncă ochii peste suprafaţa apei care tremura în noapte, privirile-i cercetară cercurile înfiorate şi dădură roată înnebunite peste întunecatul sînge al pămîntului şi-apoi se însoarseră la Amanecer, nu se vedea nimic deosebit în întunericul transformat în penumbră de palpitaţiile stelei, nu se auzea nimic în afară de larma broaştelor dar vocile acelea scurte şi ritmate nu îndepărtau liniştea ci păreau s-o clădească de se vedea aproape ridicîndu-se în noapte ca un zid, dintr-o dată putu să deslueşească ceva şi coborî de pe colină şi intrînd în apă înţelese că acolo în faţa ei, la numai cîţiva metri se afla Fagua cu copila în braţe înaintînd spre adîncuri, o chemă cu strigăte puternice care dărîmă pe de-a-ntregul zidul de tăcere dar fugara părea să n-o audă sau să fugă de strigătele ei cum continua să se afunde cu fiecare pas, reuşi totuşi să-i vadă chipul luminat întîmplător de palida lumină a unicului astru şi văzu o fericire fără margini, o speranţă absolută, şi se opri gîndind că n-avea dreptul să alunge bucuria aceea care ilumina chipul lui Fagua trist şi întunecat în ultimele zile de la moartea lui Ogontá, îşi aminti că pentru *cacica* laguna nu era un sfîrşit ci un început, nu era o destinaţie ci un drum şi astfel Fagua se pregătea pentru a renaşte nu în viaţa aceasta în care se supusese greşelii ci în alta fără prihană, teama că împiedică ceva plăcut o făcu să stea locului simţind cum apa îi muşca genunchii cu dinţii ei albaştri, îşi împreună braţele pe piept şi contemplă de la distanţă cercurile care se închideau deasupra ultimului zîmbet al lui Fagua şi dea-

supra viselor de început ale Donsiquirei și se întoarse la mal, se așeză pe iarba udată de primele picături de rouă și dori să rămînă acolo pentru totdeauna, transformată în arbore sau în piatră sau în trestie dar să vadă mereu mormîntul lui Fagua care-i fusese și loc de încercare a ursitei în bărcuța din bucsău și bumbac pentru că sfîrșitul era același cu începutul, moartea era o poartă doar și Fagua o deschisese cu mîini calme luîndu-și drept călăuză privirea uimită a fetiței, închise ochii și în adîncul lor văzu mai clar cum se formau cercurile și le auzi vocile și gîndi că fuseseră cuvinte de bun venit pentru cea care o căuta pe femeia primordială în leagănul și mormîntul ei de apă, se simți cuprinsă de o liniște adîncă de parcă în locul lui Fagua s-ar fi scufundat ea însăși într-o lume de transparențe albastre și de pești și de arbuști sub ape, senzația adîncului fu atît de puternică încît ridică mîinile ca și cum ar fi vrut să se agațe de ultimele liane ale văzduhului și atunci îi trecu prin minte că trebuia să-i povestească totul lui *cacique,* să-i spună că preferata lui plecase împreună cu copila și că nu trebuiau s-o caute în sălașul ales de ea dar se temeau că însuși *cacique* avea să coboare în lagună cum făcea în timpul ceremoniei din fiecare an și s-o găsească și să se întoarcă cu ea pe uscat pentru a o supune neînduplecatei pedepse, crezu că vede trupul frumos al lui Fagua înconjurat de gîngănii veninoase în adîncul gropii unde ar fi rămas neîngropat pentru ca sufletul ei să rătăcească veșnic printre umbre, fără glas să vorbească, fără mîini ca să mîngîie și fără inimă care să-i poarte pe sub piele apa caldă a emoției și a vieții, și hotărî să păstreze tăcerea cel puțin pînă ce Fagua cobora în cercuri armonioase pînă la inima iubitoare a lui Furachogua și se refugia în sînul ei pentru totdeauna, și în așteptare observă cum sus străzile sumbre ale cetății din înalturi începeau să capete o părere de lumină care încetul cu încetul se transforma în văpaie, dintr-o dată începea să izvorască lumina dinspre îndepărtatele ținuturi ale cerului și apei aprinzîndu-se brusc ca florile incandescente din grădină sau ca surîsul copiilor, era reînvierea de fiecare zi, vizita punctuală a lui Zhúe care mai apoi se arătă triumfător risipindu-și

privirea de aur peste întreg pămîntul, deșteptînd cîntece în arbori și îndulcind cocenii din porumbiștile care-și contopeau glasurile într-un imn fără cuvinte la care se uniră toate creaturile cu o mirare voioasă în fața caldei prezențe a luminii. Amanecer de los Angeles își dăduse seama că Lorenzana o privea cu teamă de la ultima vizită făcută Anei Matienzo și că nu știa cum să-i spună multe lucruri, cuvintele i se îmbulzeau dar nu era în stare să le dea o înșiruire potrivită ca să treacă de pe buzele ei spre inima feteí cu care se plimba acum pe-aproape de plajă simțind miresmele înțepătoare și persistente ale țărmului, duhoarea venită din adîncurile mlaștinii, mirosul intens de *chicha* care parfuma vasele de lut în colibele mizere din Getsemaní, sudoarea negrilor din corăbiile ce traversaseră oceanul pentru a-și depune în port încărcătura de suferință și mizerie, și de asemenea în oarecare măsură parfumul cu care-și dădea pe după urechi și pe sfîrcuri nevasta guvernatorului, transpirația insuportabilă a subsuorilor lui don Pedro Mateo de Salcedo, și mirosul de țap pofticios al inchizitorului Juan de Mañozca, și emanațiile cămășii sergentului care începuse din nou să-i dea tîrcoale cu toate că gîndurile ei nestatornice erau acum în altă parte, toate mirosurile acelea ajungeau pînă la ea învăluind-o în timp ce Amanecer se gîndea în ce fel să-i spună că pielea și strămoșii și credințele ei își făceau loc pe sub pielea cea albă a Anei Matienzo și că asta nu era un caz unic pentru că ea mai întîlnise în ochii albaștri ai vreunui spaniol sau în ochii căprui ai vreunui mulatru ochii întunecați și rotunzi ai rasei sale proscrise, nu ca să se ascundă de urmăritori ci ca să se impună în lumea nou născută cu forța vechimii ei de secole, Lorenzana era absentă și distantă parcă pierdută printre recifele din Portobelo unde se dusese să moară cel mai arătos dintre amanții ei, parcă pătrunsă de amintirile din mînăstirea din care ieșise adeseori în zbor ducîndu-se la reuniuni stranii și fantastice care-i lăsau trupul mistuit de dorințe dar spiritul zdrobit de păcate absurde, sau amintindu-și de zguduitoarele nopți din închisoare cînd pereții celulei numărul zece se transformau în foc de cuptoare sau în locuri de ospețe sau în mese de desfrîu și dezordine

și acum se întreba dacă toate acelea fuseseră adevărate, dacă trupul ei ajunsese să suporte pe pielea lui care continua să fie inocentă și suavă copitele țapului care-o călărise și nu găsea răspuns și disperarea-i creștea pe măsură ce căuta să afle adevărul, Amanecer îi spuse cu gingășie stăpînă și Lorenzana își aminti de vocea Anei Matienzo și se opri speriată, în depărtare se auzi lătratul coteilor flămînzi care irumpeau dinspre străduțele din Getsemaní contaminînd orașul cu foamea și urletele lor, se auzi sirena unei ambarcații în negura portului ca strigătul unei ființe agonizînd înconjurată de fantasme și Lorenzana privi în ochii lui Amanecer și află în ei tot ceea ce sclava dorea să-i spună, că de pe coastele fierbinți ale ținuturilor ei îndepărtate adusese un cîntec pe care-l cîntau acum locuitorii acestui pămînt abia descoperit, că Shangó și ceilalți zei ai ei făceau acum parte din cultul demonilor care nu sînt altceva decît zei alungați din alte epoci și din alte religii, că dansul ei senzual și cadențat avea să se prelungească în timp ca o umbră caldă și nemărginită dezlănțuind trupuri și *calabazo*-uri și tobe pe nisipul plajelor și golfurilor, că felul ei de a ciopli chipuri pentru a le dărui misterioasa viață a simbolurilor avea să fie imitat sau continuat peste ani și peste secole, că melancolica bucurie a tribului ei urmărit și decimat de vînătorii de oameni avea să rămînă trează pînă la sfîrșitul sfîrșitului și că pielea ei întunecată avea să devină albă sau cafenie fără să înceteze a fi totuși pielea întreagă a rasei sale, toate acestea le putu afla privind în ochii enormi ai lui Amanecer în care soarele devenea de abanos și în care noaptea era în stare să strălucească prin focurile ascunse ale ceremoniilor și ritualurilor, Lorenzana află toate astea într-o clipă și luă mîna lui Amanecer și prin tăcerea ei îi spuse la ce se tot gîndise în timpul lungilor luni de captivitate și de carceră, și ea simțea acum cum în trupul ei palpita un sînge nou, învățase deja orații și invocări, tam-tam-ul tobelor negrilor avea să răsune de-acuma mereu în cotloanele sufletului ei, deja era și ea neagră fără ca pielea ei să-și piardă strălucirea unei petale căzute din întîmplare pe suprafața tremurătoare a

apei din străchini, și acest lucru n-o întrista ci dimpotrivă simțea în adîncul trupului ei o bucurie clocotitoare care o obliga să impună pași de dans plimbării lente pe plajă, și înțelese că într-un timp mai scurt decît gîndea Amanecer lumea aceea nou născută cum o numise ea avea să aibă o bună parte a vocii aceleia care venise de pe coaste îndepărtate ascunsă în santinele corăbiilor destinate traficului de negri dar supraviețuind ca să se impună fără violență numai prin puterea magică a invocațiilor și a dansului care urmau să fie esența muzicii și dansului pentru mai bine de o jumătate de continent. Amanecer Fernández plecase, și din ușa colibei ei Nicolasa scrută întunericul sau urmări ivirea zorilor timp de multe zile în șir dar ea nu se întorcea și deja în Noua Granadă se făceau simțite schimbări, numele răzvrătiților *comuneros* fuseseră trecute sub tăcere și faptele lor eroice șterse din istorie din ordinul autorităților spaniole, copiii ascultau catehismul pe care-l predicau popii doctrinari în schimbul unei recompense ieftine și învățau să-i disprețuiască pe acei trădători care înfruntaseră un rege iertător și atotputernic care prin mijlocirea viceregelui cel nou Caballero y Góngora îi grațiase pe cei amestecați în nesăbuita acțiune, sigur că Galán, Molina, Ortiz sau Alcantuz nu puteau să reînvie, sigur că cei deportați în închisorile din Africa nu aveau să se mai întoarcă vreodată, sigur că lui don Ambrosio Pisco nu aveau să-i mai șteargă niciodată rușinea tragediei suferite, sigur că celor asasinați în Nemocón lîngă mormanele de sare înroșite de sîngele lor nu le-ar mai fi putut întoarce nimeni viața, sigur că paznicii stăpînirii aveau să umple în continuare cîmpurile de teroare și sînge și dările să apese din ce în ce mai tare asupra metișilor din Noul Regat, sigur că mizeria avea să fie ca mai înainte numitorul comun al unui popor speriat și intimidat de arme și de rugăciunile pe care erau toți obligați să le rostească pentru binele puterii deși acea putere i-ar fi omorît mai departe, dar asta e situația, gîndea Nicolasa în timp ce continua să scruteze orizontul, n-avea cine s-o îmbunătățească și la urma urmei era mai bine să lase lucrurile așa, să aplece capul ca să li se pună mai ușor jugul pentru că cele întîmplate în ultimele luni

nu dădeau motiv de speranță, și în timp ce ea continua să aștepte Amanecer străbătea drumuri, coborîse mai întîi la Guaduas, uneori în cîrca vreunui catîr greoi și istovit, aproape întotdeauna pe jos pe cărări necunoscute, urcînd pe culmi unde domnea tăcerea, coborînd apoi prin trecători pline de vegetație și de cascade și de rîuri fără nume, ajungînd apoi în ținuturi calde și umede unde pînă și ploaia era călduță, mereu nerăbdătoare să ajungă în satul acela necunoscut în care intră în sfîrșit într-o după-amiază tîrziu cînd noaptea sta deja să cadă, și acolo află de grațiere și de faptul că printr-o enormă concesie făcută rudelor condamnaților se dădea permisiunea să le fie înmormîntate creștinește rămășițele, de aceea cînd plăti unui băiat să se cațere în vîrful stîlpului unde fusese așezat capul lui José Antonio cu luni înainte nimeni nu se miră prea tare, mai degrabă căutară să se îndepărteze lăsînd-o singură pentru că numele căpitanului *comunero* mai era încă rostit cu neîncredere și teamă, băiatul coborî aducîndu-i țeasta, cu oasele descompletate, cenușii și roase de soare și de ploi, Amanecer le strînse în basmaua pe care nu voise s-o lepede nici pe căldura zăpușitoare a nopții de-acum instalată, îi plăti băiatului și plecă cu bocceaua de oase gîndind că după ce-și va fi împlinit datoria viața avea să-i fie o piedică și că trebuia să-i pună capăt cît mai curînd, de aceea, grăbită să sfîrșească o treabă care acuma i se părea peste puteri părăsi Guaduas în aceeași noapte fără să-i pese de nesiguranța drumurilor pe unde oamenii stăpînirii continuau să-și facă de cap la adăpostul întunericului și al legii, merse pînă ce-o doborî oboseala pe marginea unui șanț, dormi puțin și din nou se așternu la drum spre ținuturile ei îndepărtate, ajunse la Charalá și nu găsi decît două oase de la piciorul drept, se duse la Mogotes și află fluierul piciorului stîng, trecu prin Sangil și acolo dădu numai peste două falange ale mîinii stîngi și intră în sfîrșit în Socorro unde găsi aproape intactă mîna dreaptă și adună în poala șorțului toate oasele și se întoarse într-o dimineață acasă la nașa ei, femeia nu-i spuse nimic dar ochii i se umplură de lacrimi și o îmbrățișă și simți huruiala oaselor iar Amanecer îi povesti cum își împlinise în sfîrșit datoria

și cum avea să sape în curte, pe marginea șanțului, în porumbiște, un mormînt care să fie udat numai de lacrimile ei unde să depună oasele acelea risipite prin tot Noul Regat, ceea ce rămăsese din cel mai brav căpitan al răzvrătiților *comuneros* care în dorința lui de a reda libertatea unui popor și a-l scoate din pasivitate și a protesta împotriva abuzurilor comise împotriva acestui popor primise drept răsplată doar tăcerea, complice inevitabilă a uitării, și Nicolasa o ajută, împreună săpară micul mormînt pe fundul căruia așezară oasele, le acoperiră cu pămîntul reavăn și mănos al porumbiștii, puseră deasupra lespedea pe care Amanecer obișnuia să spele rufe și nu vrură să rostească nici o rugăciune pentru că știau că rugăciunile erau de vînzare și că aparțineau de drept celor care aveau cu ce să le cumpere. Amanecer Domínguez intră în casă încă impresionată de vederea lui *Canelo,* de felul cum privea înapoi lătrînd liniștit ca și cum i-ar fi invitat să-l urmeze și-l găsi pe Fabricio cufundat în lucru și citi o frază peste umărul lui, singura formă de a-l salva pe omul latino-american este de a-i spune adevărul, din primul moment al conchistei i-a fost arătată fața minciunii, i-a fost camuflată personalitatea, i-a fost suprimat trecutul, dacă vrem cu adevărat să-i arătăm un drum e nevoie să-i vorbim deschis ca să nu se rușineze de el însuși și să fie în stare să înceapă căutarea care trebuie să-l justifice, omul latino-american de astăzi nu se va putea justifica nici în fața lui însuși și nici în fața istoriei dacă nu-și transformă viața într-o căutare a propriei sale identități, pentru a ne salva trebuie să fim gata de sacrificiu, libertățile nu se recîștigă decît prin luptă și libertății omului de pe acest continent i s-a pus definitiv capăt, Amanecer gîndi că teoriile lui Fabricio ar putea să pară prea îndrăznețe unor persoane care formau ceea ce în mod convențional era numit sistemul, adică celor ce dețineau puterea, ar putea să-l închidă pentru că dacă scriitorul este purtătorul de cuvînt al unei societăți mute este totodată și cel care ispășește, Amanecer se gîndi la Galán și la faptul că autoritatea, adică forma de reprimare a aspirațiilor unui popor, asupra capului său își descărcase

mînia, asta se poate întîmpla cu un scriitor şi de fapt s-a şi întîmplat pentru că în clipa de faţă gînditorii americani suportă exilul, sînt lăsaţi să cugete şi să vorbească numai cît timp nu contaminează cu exemplul lor de descătuşare apele liniştite ale ţărilor în care s-au născut, tiranii cred că se poate acoperi soarele cu un cearşaf, gîndesc că se poate ascunde bubuitul de tun punîndu-ţi vată în urechi pentru că au devenit trufaşi şi nu se gîndesc că într-o bună zi poporul acesta pe care-l exploatează, pe care nu-l educă şi-i ascund adevărul poate să-i doboare de pe tronurile lor de fals prestigiu şi să înceapă a gîndi cu propria lui minte, Amanecer îşi dădu seama că-şi rostise gîndurile cu voce tare şi Fabricio îi spuse că avea să pună asta în partea finală a lucrării, realmente era nevoie ca poporul să devină conştient de faptul că libertatea era indispensabilă, că libertatea nu este aceea de care se bucură un deţinut cînd părăseşte închisoarea ci aceea la care are dreptul un popor ca să-şi cunoască realitatea, ca s-o analizeze sau s-o critice, libertatea este putinţa de a-ţi alege drumul vieţii şi al morţii, înseamnă să poţi da un sens trupului şi spiritului sau să poţi nega transcendenţa trupului şi existenţa spiritului pentru că atunci cînd se impune ceva cu forţa şi ca adevăr oficial şi colectiv libertatea este limitată şi încătuşată şi în mod curios omului latino-american i-a fost încătuşată libertatea chiar în momentul în care a fost descoperit sau invadat de oameni din alte locuri şi cu alte forme şi sisteme în care libertatea este deja o entelehie, Fabricio îi mărturisi că era din ce în ce mai entuziasmat de lucrare, că nu-i păsa de consecinţe pentru că era nevoie ca cineva, o singură persoană măcar să spună adevărul şi să accepte preceptul Sfîntului Ioan referitor la faptul că libertatea ne va face liberi, adevărul şi libertatea sînt fraţi gemeni dar aşa cum metisul a fost educat în minciună se caută să fie format în continuare în spiritul sclaviei iar omul are nevoie să se realizeze nu numai prin el însuşi ci şi prin relaţia lui cu ceilalţi, cît timp omul va fi supus unui sistem care-l clasifică şi-l etichetează şi-l modelează după chipul şi asemănarea sa va continua să fie marele izgonit din lume, eredele ei fără moştenire, proprietarul ei fără titlu, şi va putea moş-

teni doar nefericirea supunerii, Amanecer gîndi că nu putea lăsa toate ideile acelea să eşueze într-o clipă, că aceeaşi dăruire cu care preluase Fabricio tema o obliga pe ea să-l ajute sau măcar să nu-i îngreuneze drumul, că dacă acel om care-i reprezenta pe oamenii continentului voia să stabilească un program de luptă bazat pe adevăr ca armă şi pe libertate ca scop ea nu putea să-i taie aripile, se aşeză pe sofá şi închise ochii cu atîta putere încît simţi o durere în pleoape, erau multe de salvat şi trebuiau salvate, nu era vorba de viaţa ei proprie sau de o iubire ratată sau de necesitatea ei de a muri ci de destinul unui continent, poate că nici ea nici Fabricio nu aveau să asiste la o schimbare concretă dar obligaţia ei era să favorizeze acea schimbare, nu aveau nevoie de victorie ci de luptă şi dacă o iniţiaseră deja nu mai puteau s-o abandoneze cu nici un chip ci trebuiau s-o continue pînă la capăt şi dacă mureau în timpul ei cel puţin aveau să fi dat un nume şi un înţeles sacrificiului lor. I-am spus-o stăpînului meu *cacique* pentru că n-am avut încotro şi nu mi-a fost dat vreodată să văd ochi mai trişti şi gesturi atît de disperate ca şi cum prin ele ar fi vrut să-i arate poporului adunat pe malul lagunei nu numai c-o iertase pe Fagua ci şi c-o iubea încă la fel sau mai mult chiar decît înainte aşa am înţeles cu toţii şi patru dintre cei mai importanţi sacerdoţi s-au oferit să cerceteze ce se întîmplase cu ea şi cu fetiţa şi au aprins un rug pe mal acolo unde le-am spus eu că dispăruseră şi unul din sacerdoţi a scos de nu ştiu unde patru pietricele albe cum nu mai văzusem prin locurile noastre şi după ce-a rostit formulele sacre şi i-a invocat pe zei şi şi-a turnat pe plete cenuşă magică le-a pus pe cărbunii încinşi din miezul focului în timp ce noi priveam tăcuţi şi nu se auzea decît vîntul pe suprafaţa apei netezind-o parcă să-i şteargă orice urmă sacerdotul cel mai bătrîn a luat în mînă cele patru pietricele înroşite şi le-a aruncat în apă după care s-a cufundat şi el urmînd cele patru coloane de fum fără foc ce ieşeau din apă şi a dispărut pe acelaşi drum pe care-l luase Fagua în faţa uimirii şi înfricoşării celor care asistam la scenă şi *cacique* părea că nu respiră cum sta ca o stană cu braţele încrucişate pe pieptul plin de cicatricele din bătălii şi cu ochii

pironiți asupra apei în locul unde dispăruse sacerdotul fără să lase nici cea mai mică urmă treceau clipele și începu să crească un murmur de teamă cu toate că oamenii se încred în puterea bărbaților acestora care studiază ani la rînd cum să stăpînească lucrurile și cum să ghicească faptele care au să vină și cum să le povestească pe cele care s-au întîmplat deja și se știe că adeseori în cursul unei ceremonii sau în timpul unui dans un *jeque* se transformă în jaguar sau în alt animal sau devine șarpe și se vîră în crăpăturile pămîntului să caute prin ele inima lumii așa cum prin crăpăturile unui trup bolnav caută inima omului s-o vindece și sacerdotul nu mai ieșea și-l considerau de-acuma mort cînd apare deodată viu și nevătămat ca și cum în apă s-ar fi transformat în pește și prosternîndu-se adînc cu apa șiroindu-i din plete îi spune lui *cacique* că o întîlnise pe cea mai iubită dintre *tiguyes* dar că fetița nu apărea și stăpînul meu îi ordonă să intre din nou în apă și să cerceteze urma fetiței și să știe că Fagua o numea Donsiquira și sacerdotul scoate din nou de nu știu unde alte patru pietricele albe și le pune să se înfierbînte în jar în timp ce ceilalți *jeques* îi dau tutun și flori de ciumăfaie și *chicha* să vadă mai bine pe sub apă și el bea și fumează într-o tăcere deplină pentru că acuma nimeni nu mai pare să respire și vîntul a amuțit și el în coroanele arborilor sau ascuns îndărătul trunchiurilor de unde ne privește ca un copil speriat sacerdotul scoate din foc cele patru pietre și le aruncă în apă și din nou se scufundă în urma coloanelor de fum care se ridică de pe luciu ca niște flori albe ce rămîn neclintite pentru o clipă ca apoi să se destrame și se repetă pauza de neliniște și tăcere pînă cînd iese după un timp îndelungat și spune că a întîlnit-o pe *cacica* împreună cu fetița și că amîndouă se află într-o cetate în adîncuri care are colibe cu acoperiș de cleștar și grădini unde cresc stele și mantii de apă la ferestre și pești și arbori și fructe ciudate și că un balaur mititel le veghează și *cacique* îi cere să le aducă pe amîndouă pentru că are nevoie de ele dar sacerdotul îi spune că n-au vrut să vină și că nu vor mai pleca niciodată de acolo și atunci *cacique* se îndreaptă spre casă încercînd să-și ascundă disperarea și tristețea și în timp ce

oamenii se risipesc eu rămîn aici singură și-i privesc pe cei patru sacerdoți care fumează și beau în fața focului ca și cum l-ar cerceta să afle adevăruri și unul dintre ei spune că sîntem pe cale de-a ajunge la capătul unei vîrste în care poporul muisca a prosperat și a dat dovadă de curaj și că va veni o altă vîrstă nu de foc sau de apă ci de sînge și de nenorocire și că vede înaintînd pe aceste cîmpii și brăzdînd apele acestea și distrugînd locuințele secrete ale orfevrierilor și violînd mormintele șefilor de trib și posedînd femeile și îngrozindu-i pe bărbați niște ființe stranii care vin din alte timpuri și din alte lumi și care mînuiesc fulgerul după bunul lor plac și au un chip monstruos și o putere înspăimîntătoare iar alt sacerdot vorbește de jale și moarte și ceilalți doi spun că neamul muisca va fi șters de pe fața acestui pămînt care acum al lui este și eu mă înspăimînt de vedeniile acelea și fug spre casă dar cuvintele mă urmăresc și încep să văd bătălii și înfrîngeri și oameni necunoscuți ce ne împing spre abisurile morții fără a ne da timp să pregătim ceea ce ne-ar putea folosi ca să găsim lumea aceea de dincolo de povîrnișurile galbene și fără viața aceasta și fără perspectiva celeilalte vom fi broaștele și cîntecul lor sau umbrele și misterul lor dar nu vom ajunge niciodată la lumina deplină pentru că oamenii aceia de care vorbesc sacerdoții vor sufla peste ea și o vor stinge cu totul și pentru totdeauna trebuie să mă întorc cu ea pentru că viața a devenit din nou o rutină închinată capriciilor lui Andrés care protestează pentru cei patru mii de ducați de Castilia ca și cum ar vrea să-mi reamintească mereu de faptul că i-a pierdut răscumpărîndu-mă din ghearele nemiloase ale lui Mañozca și în afară de asta nu e nici o schimbare pe linia asta fără zigzaguri în care mi s-a transformat viața doar o ceartă vîrtoasă cu Catalina Jalofa și cu Sebastián bărbatul ei pe care în cele din urmă am reușit să-i alung din nou din casa asta pentru că i-am spus lui Andrés ori ei ori eu și cum încă mă mai doreste la pat a hotărît să se lipsească de cei doi care de mult mi-erau dușmani și așa acum Amanecer de los Angeles este cu mine și a ajuns să se transforme nu în umbra mea ci într-o parte extrem de importantă a ființei mele pentru

că o simt sub piele și o fac părtașa gîndurilor mele înainte de a mi le împărtăși ea pe de-a-ntregul pe ale ei acum m-a invitat nu la reuniunile Paulei de Eguiluz care au devenit periculoase prin rîvna lui Mañozca de a-și băga nasul ci la un ritual diferit pe care mă simt ispitită să-l cunosc și-n timpul căruia spune că voi putea lua legătura cu zeii și cu morții ei și de aceea de îndată ce se lasă noaptea îl pun pe Taravira să-mi umple golul în pat alături de Andrés care odată cu mîngîierile acestui emisar al lui Buziraco a devenit amator de o serie de plăceri necunoscute care nu mă interesează cîtuși de puțin și ieșim Amanecer și cu mine pe poarta grădinii ca să ne afundăm în străduțele dinspre Tumbamuertos unde haita cîinilor înaintează urmînd pașii unui cal fantomă care se spune c-ar străbate noaptea întortocheturile astea ale Cartagenei de Indias care în ultimul timp a fost asediată dar nu de pirații despre care se vorbește cu inima strînsă și cu groază ci de o serie de prezențe mai stranii chiar decît cele ce mi-au umplut mie nopțile în carceră Amanecer îmi dă mîna și venind în contact cu pielea ei aspră și caldă mă simt în stare să sfidez orice căldura și fermitatea mîinii ei dau siguranță firii mele slabe mergem o bucată de drum în tăcere și ne pierdem printre manglieri și cocotieri și brusc dinaintea ochilor mei acum obișnuiți cu întunericul văd plaja și pe ea cel puțin doisprezece sau cincisprezece bărbați și femei laolaltă și deși se află încă la distanță știu că sînt negri fiindcă pielea lor se vede mult mai întunecată decît noaptea nu-ți fie frică stăpînă îmi spune Amanecer și ascultîndu-i vocea sînt ea însăși pentru că nu mai țin în mînă mîna ei aspră ci simt că pielea mea e aspră și că emană din mine mirosul specific negrilor și înaintez pînă la primul rînd unde sînt privită cu indiferență ca și cum aș fi o persoană oarecare din rasa lor atunci începe cîntecul ca un murmur atît de suav că-l învinge zgomotul valurilor ce se revarsă potolite pe plajă dar mai apoi prinde a căpăta formă și sfîrșește prin a bolborosi cuvinte pe care nu le înțeleg dar care fac o melodie amețitoare și captivantă și pe silabele ei mă pierd cu încetul pînă mă simt totuna cu cîntul și una din negrese care ar putea fi tot atît de bine Amanecer de los

Angeles însăşi iese în mijlocul cercului desenat pe nisip şi începe să se mlădieze într-un dans senzual şi ritmat în armonia cîntecului pe care eu însămi îl cînt şi acum identific cîteva cuvinte deşi sînt rostite în altă limbă şi nu-mi explic cum de înţeleg fără s-o cunosc dar înainte să-mi termin întrebarea mă subjugă mişcările sclavei pe nisip neagră în întunericul nopţii picioarele îi strălucesc şi-i strălucesc şi sînii rotunzi şi-i sclipesc dinţii şi ochii îi sclipesc şi atunci un bărbat sare în cercul dansului şi apoi altul şi altul şi toţi patru formează capricioase figuri ca un alfabet de simboluri sau de litere şi se ajută unul pe altul ca şi cum ar trage de o sfoară invizibilă de la distanţe nesfîrşite ceva ce pare să ajungă pînă la ei şi să se răspîndească în tot cercul şi-mi dau seama că o forţă cumplită mă apleacă la pămînt şi că puterea aceea este a mea şi totodată a celorlalţi fără să mi-o pot explica într-un mod coerent dar ştiu că ceva a apărut şi că se află aici nu numai pe plajă şi în cerc ci şi în cei care dansează şi în mine însămi şi atunci pricep că e o prezenţă foarte puternică vreun zeu îndepărtat poate sau o întreagă legiune de morţi şi că suflul lor comun şi forţa pe care şi-au pierdut-o prin moarte ni se transmite nouă şi ne uneşte şi înţeleg că voi fi tot atît de tare ca şi ei care au supravieţuit persecuţiei şi îndepărtării de ţară şi vor continua să supravieţuiască pînă se vor pune în locul celor care acum îi revînd şi chiar mai departe pentru că asuprirea naşte răzvrătire, n-am vrut să spun nici măcar un tatăl-nostru oricît insistă naşa Nicolasa că Dumnezeu n-are vină şi nici rugăciunile pe care ni le-a arătat el şi eu îi spun nu el Nicolasa ci cei care-i predică învăţătura şi-acum vezi şi ştii că oamenii ăia nu ne iubesc pentru că n-avem cu ce le plăti nici o rugăciune şi ea stăruie că dacă noi le ştim le putem spune şi singure şi eu îi spun că după ce-am văzut cele pe care le-am văzut şi felul în care un arhiepiscop a trădat poporul în faţa altarului primind în schimbul trădării titlul de vicerege nu mai sînt în stare să cred în nimic şi ne încurcăm aşa în discuţii fără sfîrşit nici măcar nu mai vorbim despre altceva nici de *ajiaco* pentru ziua de vineri nici de mied sau de acadele sau de *masato* şi tot privim tăcute cum cresc flăcările vetrei lin-

gînd fundul negru al oalei în care bucatele fierb ca străine de voința noastră și ea-mi spune că n-a fost bine c-am săpat mormîntul lîngă șanț pentru că de-acuma nu mai vreau să plec de-acolo și că mi-or seca ochii de atîta plîns și eu îi răspund că dacă la început mă gîndeam să mor lîngă mormîntul ăsta acum nu mai vreau decît să trăiesc alături de el și să lupt cumva pentru ca peste ani sau peste secole Noua Granadă să nu mai simtă jugul care o apasă acuma ca pe-un bou și ea insistă că să nu zic asta cu voce tare ba să nici nu gîndesc așa ceva că pereții au urechi și că sînt unii care denunță și alții care primesc recompense și acum ăl mai trădător e cel mai stimat de primar și de domnii din consiliul comunal dar eu stărui în ideea că mă voi strădui ca memoria lui José Antonio să nu piară și dacă i-a fost casa semănată cu sare și urmașii i-au fost declarați infami istoria ce se va scrie într-o zi să-l pomenească pe conducătorul cel mai brav al revoltei de *comuneros* așa cum a fost și ca pe singurul care n-a trădat nici o clipă cauza celor asupriți printre care ne vom număra în vecii vecilor pentru că după cum se arată lucrurile pămîntul ăsta în viitor nu va face altceva decît să-și schimbe stăpînul și așa i-o spun pe înțeles Nicolasei că impozitele vor continua chiar dacă nu se vor mai numi impozite de coastă și dări și călăii poporului neînarmat vor continua să existe chiar dacă nu se vor mai numi așa cum se numesc acum și samavolniciile vor continua fără să se mai numească însă autodafeuri și tiranii vor continua să existe deși nu se vor mai numi consilieri comunali sau visitadori sau regenți și că dacă figura lui José Antonio n-o să entuziasmeze generațiile viitorului și n-o să le dea puterea exemplului său de vitejie și de luptă pînă la moarte generațiile acelea vor fi tot atît de lașe și de mute ca a noastră.

(Din însemnările lui Fabricio)

Recitind unele cărți vechi care descriu ceremoniile ce urmau după moartea unui individ, la poporul chicha, am ajuns să mă întreb dacă filozofia indienilor nu era plină de speranță și dacă cea care ne-a parvenit răstălmă-

cită de religiozitatea spaniolă nu este, în evident contrast, plină de o teribilă anxietate. Mirajul salvării cu care catolicii încercau să explice raţiunea omului pe pămînt nu a putut funcţiona nici măcar pentru a-i da acestui om lipsit de sprijin senzaţia de încredere în celălalt cerc al vieţii : pur şi simplu l-au pus în faţa perspectivei de a se înfrunta cu un Dumnezeu plin de spirit justiţiar, care nu ar fi şovăit nici o clipă să-l condamne pentru eternitate la cele mai cumplite chinuri sau în cel mai bun caz, să-l închidă pentru ani şi decenii ca să sufere tot felul de pedepse înainte de a fi demn de împărăţia sa. Astfel, ceea ce pentru popoarele numite primitive era ceva simplu, era o pregătire pentru o renaştere, la popoarele numite civilizate este o tragedie atît pentru cei care rămîn pentru că se simt atinşi de suflul rece al morţii, cît şi pentru cel care moare conştient de înfricoşătoarea înfruntare care-l aşteaptă.

Am ajuns să gîndesc toate acestea în timp ce încercam să-mi fac un plan de reconstituire a trecutului nostru, în ideea de a scrie un roman epic despre istoria Americii Latine, pornind de la începuturi către viitorul ei previzibil. Eu cred că această preocupare nu o am numai eu, ci toţi cei care urmăm cursul postuniversitar ; poate că Amanecer este cel mai mult obsedată de această problemă, datorită reflexivităţii ei şi a faptului că spiritul ei interiorizat şi profund scrutează cu mai multă uşurinţă decît ceilalţi adînca noapte a trecutului.

Aceste însemnări nu vor avea un caracter definitiv ; dar m-aş simţi foarte mulţumit dacă prin ele se face un prim pas pe acest drum al căutării autenticităţii noastre, care nu este un drum gata construit şi întins pentru a fi străbătut, ci un drum care se construieşte pe măsură ce merge înainte. Ca şi omul, care la urma urmei nu este decît un drum fără punct de pornire sau de sosire, şi care nu are importanţă prin originea sau scopurile sale imediate ci numai prin simplul fapt de a fi drum şi de a merge înainte, adică, de a fi viaţă şi de a trăi.

Pentru a pune bazele unei viitoare lucrări, mă voi opri la trei elemente primordiale ale metisajului nostru : la

orizontul de gîndire al rasei indiene, la simbioza dintre vrăjitorii pe vremea lui Juan de Mañozca, și la izbucnirea a ceea ce nu șovăi să calific drept prima mișcare socială latino-americană a numiților *comuneros*, conduși de José Antonio Galán. Dacă aș reuși să reconstitui aceste trei momente ale istoriei, poate aș reuși să-mi explic mai bine ceea ce se întîmplă în prezent, și să prevăd o schimbare spre un moment istoric în care omul Americii Latine și-ar dobîndi adevărata sa demnitate, în care ar avea o voce proprie și nu o repetare a altor voci de pe alte latitudini și din alte timpuri.

Încep prin a afirma că indianul, primul stăpîn al acestei Americi, era poet. Este suficient să citez cîteva din numele pe care le dădeau lucrurilor, locurilor, elementelor. *Suaty* numeau vara, unul din cele patru anotimpuri în care își aveau împărțit anul. *Suaty* înseamnă cîntecul soarelui, și cum poate fi numită mai poetic vara decît astfel ? În afară de aceasta, limbajul indianului era o acumulare de simboluri și metafore, poate pentru că obișnuia să-și explice lucrurile prin comparații, ca atunci cînd numeau cerul *guatquica*, adică cetatea din înalturi.

Poezie este de asemenea și în monumentele care au supraviețuit conchistei ; în simetria motivelor decorative de pe pături și în desenele pietrelor care indicau piețele și marcau frontierele ; în subtilul și complicatul ritual care preceda semănatul și recoltatul ; în cîntecele care evocau fapte de război sau rezumau istoria rasei lor ; și chiar în îngrozitoarea logică a sacrificiilor, prin care un bărbat devenea purtătorul de cuvînt al tuturor oamenilor pe lîngă zeități.

Repet că, pentru indian, moartea era doar o trecere, atît de senină și ușoară, încît se făcea în bărci țesute din pînză de păianjen. Adică sufletul, cealaltă ființă, noul trup era de consistența unui gînd. Și probabil că aceasta chiar era semnificația, în ultimă instanță : doar gîndul, sau rațiunea, sau flacăra interioară traversa marele rîu, iar viața de pe celălalt mal era o viață pură.

Poetică este de asemenea și mitologia lor. Broasca era vocea zeiței Bachué. Nu este oare poetică această transformare a zeiței care se naște din apă, fecundează pămîn-

tul și se întoarce în apă pentru a veghea mai departe înfăptuirea creației ei ? Oare acest proces în formă de cerc nu conține un adevărat poem de simboluri magice ? Și mitul este precumpănitor în culturile aborigene din America Latină. Mitul, ca acumulare de simboluri prin care o comunitate încearcă să-și explice inexplicabilul, sau ca o istorie ale cărei rădăcini pornesc din timpuri imemoriale.

Toate popoarele primitive ale Americii au avut zeii, cosmogonia lor. Omul nu s-a născut prin el însuși, n-a apărut dintr-o dată și nici n-a fost rezultatul unei evoluții : a fost creat de zei. Să ne amintim de oamenii de porumb, ultima dintre încercările zeilor *quichés* și singura care a avut succes deplin, pentru că omul de porumb putea să mulțumească, putea să comunice, avea chip și glas, adică era cu adevărat om.

De aceea, primul pas spre realizarea unei lucrări definitive ar fi reconstituirea mitului indigen.

Înaintînd în pas cu istoria (nu uităm de faptul că în această înaintare uneori se poate da și înapoi) cred că vrăjitoria trebuie să fie luată drept fenomen al acestui continent. De fapt nu era vrăjitorie propriu-zisă, căci cu o mie de ani înainte de cucerire, cu zece sau cu douăzeci de mii de ani înainte, cînd stăpînii își exploatau — mai mult ca acum — sclavii, vrăjitoria a fost o formă de protest a celor slabi împotriva dominației celor puternici. În noaptea de sîmbătă, țăranul care trăise o săptămînă întreagă în privațiuni și insulte, lăsa frîu liber ființei sale interioare, își bătea joc de stăpînul feudal, adora un fetiș care-l reprezenta pe stăpîn transformîndu-l în obiect de batjocură, îi desfidea autoritatea și făcea exact contrariul celor impuse de stăpîn. În felul acesta, vrăjitoria poate fi considerată o mișcare de revoltă împotriva unei situații infamante de dominație. Această mișcare de independență, pentru că nu găsesc alt termen s-o numesc, a fost înfăptuită aproape numai de femei. Vreau să spun că vrăjitoria și femeia sînt două noțiuni care au mers mînă în mînă de-a lungul a mii de ani.

Rațiunea acestei asocieri este ușor de explicat : bărbatul trebuia să lucreze pămîntul ; femeia rămînea singură acasă, deci ea era aceea care avea timp să viseze, să do-

reasca o schimbare, să cheme în ajutorul ei pe străvechiul zeu cu coarne, care reprezenta fecunditatea căminului. Acest zeu provenit din vechile religii ale primelor triburi a fost considerat însuși diavolul de către Biserica catolică în încercarea de a-i micșora prestigiul, așa cum a făcut cu toate zeitățile indienilor.

Ceea ce s-a întîmplat în Cartagena a fost diferit în aparență, dar în fond la fel. Diferit cît timp vrăjitoria latino-americană nu este aceeași cu cea din Europa, dar la fel, pentru că se naște tot din dorința de afirmare a libertății față de un sistem sclavagist, opresor. Vrăjitoria s-a născut în fetidele cale ale corăbiilor pentru traficul de negri ; s-a născut ca o prelungire a vechilor credințe indiene ; s-a născut din sămînța aruncată în caravele de marinari ignoranți, de clerici sperioși sau de închizători care trăiau din superstiție. Așadar și vrăjitoria noastră este în totalitate metisă.

Pentru dorința de a aprinde ruguri care-l stăpînea pe don Juan de Mañozca, cel cu ochi de pasăre de pradă, cel de-al doilea pas era să urmărească pe vrăjitoare printre măslinii sălbatici din mlaștină sau prin întortocheturile din Getsemani.

Și despre *comuneros* ? Dacă revolta izbucnită pe teritoriul aflat sub jurisdicția corregidorului din Tinta în anul 1780, organizată de don José Gabriel Condorcanqui Noguera, a avut drept scop recuperarea privilegiilor indienilor din Cuzco, călcate în picioare, cea izbucnită în Socorro în ziua de vineri 16 martie 1781 a fost în mod clar de natură socială. Galán, fiul galițianului don Martin și a metisei Juana Francisca Zorro, este unul din personajele cele mai captivante din istoria noastră ; și dacă e să recunoaștem adevărul, unul din cele mai uitate, ceea ce nu trebuie să ne mire, pentru că istoria este scrisă întotdeauna de învingători, și Galán a fost un învins.

Dar n-a fost învins în luptă, ci prin trădare. Și de aceea figura lui continuă să fie un simbol al răzvrătirii, în orice colț al Americii Latine, pentru că asupra claselor de jos de pe continent continuă să apese povara birurilor, și mai ales, pentru că nu li se dă dreptul la cuvînt și la vot.

În momentul acesta reprezentanții claselor marginale mai au încă vocea tînguitoare a celor care au fost învinși din momentul conchistei.Și printre aceștia Galán continuă să fie mai prezent decît oricînd. Acum este mai viu în conștiința oamenilor decît fusese în Chaguanete înainte de a fi omorît de gloanțele creolilor ; continuă a fi mai impunător decît în bătrana Santa Fe pe eșafodul unde călăii săi l-au urcat din teamă, aceeași teamă care apasă pe umerii asupritorilor din toate țările lumii și din toate timpurile istoriei.

Atunci, pentru a ne apropia de măreața figură a eroului din Charalá, ar trebui să-l însoțim în dimensiunea epică a luptei sale.

Astfel aș avea eu o imagine completă asupra adevăratei istorii a Americii ; înfățișare pe care, vorbind cu Amanecer, i-am spus că va trebui s-o descriem cu cuvintele proprii, nu numai ca o mărturie a luptei noastre, ci ca o oglindă pentru ca omul de astăzi să-și poată privi trecutul și să învețe să se simtă mîndru de el.

Și aceste trei cercuri de opresiune, ce au lăsat ele ? Un om sortit eliberării, și care simte nevoia de a o rupe cu tot ceea ce i-a tăgăduit-o. Noi (Amanecer, și cu mine, și cu același drept toți latino-americanii) pășim tocmai acum pragul celui de-al patrulea cerc, care trebuie să fie ultimul și primul în același timp. Ultimul în măsura în care mai există urme de oprimare, și primul pe drumul nou spre libertate.

Amanecer Domínguez observă pe micul ceas de la mînă că mai erau zece minute pînă la cinci. Ieși din cameră și se așeză la rădăcina mirtului din grădină, în timp ce Fabricio continua să lucreze aplecat asupra mașinii de scris, al cărei zgomot ritmic îndepărta pe moment țipătul sirenelor din depărtare sau lătratul de-acum înspăimîntat prin care *Canelo* părea să-i grăbească la drum.

Revenindu-i în minte toate întîmplările și ciudatele trăiri pe care le dezlănțuiseră în ea cercetările și lecturile făcute pentru elaborarea lucrării, Amanecer ajunse la concluzia că așa cum indianul fusese deposedat de propria

lui ființă, același lucru se întîmpla și cu omul din ziua de azi, pentru că un om dacă se știe stăpîn pe sine și implicat în procesul existenței sale, nu este ușor de manevrat; de asemenea conchise că dacă negrului i-a fost suprimat cultul zeilor și i-au fost ignorate tradițiile, omului de astăzi i se neagă posibilitatea de a întreprinde o căutare a adevăratei sale identități spirituale și i se refuză orice drept de a se amesteca în sistemele de guvernare care se succed; și în sfîrșit gîndi că în timp ce *comuneros* au fost supuși prin trădare și împovărați din nou de biruri și impozite, omul de astăzi este și el încărcat de impozite și reținere și este trădat prin folosirea acestei contribuții forțate nu în scopul îmbunătățirii vieții sale, ci pentru luxul și lăcomia exploatatorilor. Atunci se întoarse din călătoria ei prin cele trei cercuri ale istoriei și-și dădu seama că se afla într-al patrulea cerc și prin sacrificiul ei inutil și moartea lui Fabricio era pe punctul de a-l rupe. Dacă poporul muisca fusese distrus de forța cotropitorilor, dacă negrii fuseseră supuși și reduși la tăcere în timpul simbiozei lor cu albii, dacă mișcarea de *comuneros* dăduse greș pentru că forța lor s-a înfruntat cu înșelătoria și ipocrizia, ea nu putea permite să lase să se piardă noua încercare de eliberarea, la care toți lucrau. Era ultima șansă a omului latino-american. Dacă acum nu căpăta conștiința de sine, dacă nu-și recăpăta trecutul mamei sale aborigene, dacă nu era în stare să găsească o cale pentru viața spirituală, alta decît cea aservită stăpînitorilor, și dacă nu smulgea călușurile prin care noii stăpîni ai continentului îl lipsiseră de posibilitatea de a-și interpreta realitățile, de aici înainte n-ar mai avea nici măcar dreptul să se plîngă.

În sfîrșit, se hotărî. Intră în camera pedepselor, apucă registrul de proprietăți și decrete și introduse între coperțile lui foile pe care le dactilografiase Fabricio. Îl privi intens ca și cum ar fi vrut să-i comunice hotărîrea ei de a trăi și a lupta, și să-l facă părtaș la amintirile, meditațiile și speranțele care o îndemnau să fugă de iminentul pericol din vale; dar fără să-i spună nici un cuvînt îl luă de mînă și-l trase după ea spre locul unde *Canelo*

continua să-i aştepte. Se gîndi că dacă generaţiile anterioare sucombaseră, distruse de autoritatea despotică a opresorilor, generaţia ei trebuia să înceapă a urca pe drumul adevărului, singurul pe care omul latino-american îşi putea afla fiinţa autentică pentru a începe să-şi construiască viitorul. Şi cînd privi din nou înapoi, de data aceasta suind vechea colină a orfevrierilor, auzi mugetele apei rostogolindu-se prin cele trei guri şi ştiu că aşa aveau să se unească toate vocile asupriţilor, ca să limpezească prin strigătul lor de libertate orizonturile Americii Latine.

Lector : MICHAELA PETRESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Coli de tipar : 25 ; Bun de tipar : 10.05.1989

Tiparul executat sub cd. 5045/989 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU, Str. Mioriței nr. 27.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025